NÂZIM HİKMET

Yazılar (1935)

yazılar 3

ADAM

Nâzım Hikmet

●

Yazılar (1935)

ADAM YAYINLARI

© 1987

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir.

Nâzım Hikmet'in tüm yapıtlarının Türkiye'de yayın ve temsil hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir. Anadolu Yayıncılık A.Ş.'den yazılı izin alınmadan Nâzım Hikmet'in hiçbir yapıtı parça ya da bütün olarak yayımlanamaz, tiyatro, film ya da radyo ve televizyona uyarlanamaz ve başka biçimlerde işlenemez ve kullanılamaz.

Birinci Basım: Eylül 1991
İkinci Basım: Ekim 1992

Kapak Düzeni: Aydın Ülken

92.34.Y.0016.406
ISBN 975-418-100-4

Nâzım Hikmet'in bütün yapıtlarını (şiirlerini, oyunlarını, romanlarını, öbür düzyazılarını) bir araya toplayan bu dizi kitaplarda kronolojik sıra uygulanmıştır.

Yalnız şiir bölümünde, şairin çocukluk ve çıraklık dönemi ürünleri (ki bunları kitaplarına almadığı gibi, birçoğunu dergilerde de yayımlamamıştır) ayrı bir ciltte toplanarak şiir kitapları dizisinin en sonuna konmuştur. Bu cilt şairin yetişme yıllarındaki gelişmelerini izlemek isteyenler içindir.

Şiir bölümündeki sıralama, şairin sağlığında yayımlanan, ya da kendi düzenlediği ama yayımlandıklarını görmediği kitaplarının yayın, ya da düzenlenme tarihlerine, kitaplarına girmemiş olan şiirlerinin ise yazılış tarihlerine göredir. Yazılış tarihleri kesinlikle belirlenemeyen şiirlerin yerlerinde kaymalar olabilir. Başta kitapların yayın tarihlerine göre sıralama yapılırken de (iç düzenleri olduğu gibi korunduğu için) şiirler yazılış tarihlerine göre değil, şairin gönlüne göre bir sıralama içindedirler. Amaç çeşitli dönemlerdeki şiirlerin birbirine karışmaması olduğundan, bu tür yer değiştirmelerin gelişmeleri izleme açısından fazla bir sakıncası bulunmadığı açıktır.

Elinizdeki yeni derlemeyle, birbirini tutmayan çeşitli müsveddelerden yola çıkan, savruk, özensiz, acele basımlardaki kargaşaya, sırasında anlamı zedeleyen dizgi düzelti yanlışlarına son verilmiştir.

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ, ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 176 23 30 (8 hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 rada tr

Nâzım Hikmet

●

Yazılar
(1935)

Yazılar 3

ADAM

BİR MEKTUP VE BİR DERNEK

Okuyucularımdan M. Saygun bana bir mektup göndermiş. Olduğu gibi aşağıya yazıyorum :

"Orhan Selim,

"Geçenlerde bir yazını okudum. Bay Belediyecileri, oturduğun Erenköy'ü toz ve çamurdan kurtarmak için, ta oralara çağırıyorsun. Böyle akıntıya kürek çektiğine çok acıdım doğrusu. Sakın gücenme! Bay Belediyecileri, saatlerce bekleyecekleri tramvayla, lodosları aşamayan vapurla, vapurları bekleyen şimendiferle uzun uzadıya yol geçip gelecekleri Erenköy'e çağıracağına, şurada, burnumuzun dibindeki Cihangir'e, Firuzağa'ya doğru bir çağırsana..."

M. Saygun'un bu mektubunu okuduktan ve gazeteci arkadaşlardan birisinin geçenlerde yazdığı bir yazıda Bay Belediyecileri kendi payına Göztepe'ye çağırdığını da öğrendikten sonra, yazın tozdan, kışın çamurdan usanan İstanbulluların "Bay Belediyecilere Ucuz Ev Bulma Derneği" adında bir kurum kurmalarının yakışık alacağını düşündüm. Hangi Bay Belediyeciye hangi yerde ucuz ev tutulacağı bir çeşit piyango çekişiyle anlaşılabilir.

Bayan Nakiye ile Bay Sadettin Ferit'i Erenköy'e düşürebilelim. Bana yeter! Sizler kimi isterseniz onu piyangoda kazanmaya çalışın artık.

[Orhan Selim / Akşam, 2.1.1935]

BİR ÇOCUKLUK ANIMI

Koyu yeşil çam dallarına düşen ilk karın ak boyasına baktım; bir çocukluk anımın ılıklığıyla doldu içim. Seslerini uzaktan uzağa duyabildiğim, boyalarını güçlükle yeniden görebildiğim bir çocukluk anımı...

Kar dizboyu. Babam beni elimden tutmuş, komşunun düğününe gidiyoruz. Çamlarının saçları ağarmış koskocaman bakımsız bir bahçe. Köşkten çalgı sesleri geliyor. Babamla içeri giriyoruz. Taşlıkta lastikler, galoşlar, kunduralar... Yukarı çıkıyoruz. Tavanından, küpeleri düşmüş, mumları karpuzlu, yalancı billur bir askı sarkan kalabalık bir salon.

Arka yandaki iç bahçeye bakan pencerelerden birinin önüne oturuyorum. Seslerden uzak, dalgın, dışarı bakmaktayım. Birden iç bahçenin duvarı dibindeki fundalıkta bir erkek başı kımıldadı. Penceremin altında bir camlı kapının açılır gibi olduğunu duydum. Bahçede ilk yağan kar gibi aklar giyinmiş bir kadın yürüyor. Korkarak, çekinerek, ardına baka baka. Kadın koşuyor. Kadın fundalığın arkasında kayboldu.

Düğün köşkünde sevinçli sesler çoğaldıkça, çoğalmakta. Ben, aklar giyinmişin kaybolduğu fundalığa bakıyorum. Birdenbire alt kattan ince bir çığlık yükseldi. Ortalık birbirine girdi. Gelin kaçmış. Gelin koltuğa girdikten sonra sevgilisine kaçmış.

Koltuğa girdikten sonra sevgilisine kaçan bu deli baş, yüreği ateşli gelini her yağan ilk karla istemeden, anarım. Başının deliliğini, yüreğinin ateşini dinleyerek fundalıkta kendini bekleyen sevgiliye kaçan bu komşu kızının yaptığı iş, kendim de sezmeden, bütün bir yaşayışımda dokunaklı oldu.

[Orhan Selim / Akşam, 13.1.1935]

BEN TEKİRİ SEVERİM!

Benim bir kedim var. Ne tüyleri bir karış, ne kuyruğu kürk gibi. Basbayağı bir tekir kedicik. Tekir kedim beni sever mi? Bilmem. Ben kedimi severim.

Tekirimin tüyleri bir karış, kuyruğu kürk gibi değildir, ancak, huyu, her kedinin huyuna benzer. Yemeğini vaktinde vermezsem sesini çatarak mırıldanır, canı istemediği vakit okşamaya kalkarsam elimi tırmalar. Tel dolaptan yemek aşırır. Eve bir yedi gün uğramasam, aldırmaz. Döndüğüm vakit sevinçle beni karşılamaz. Mart gelince başını alır damlara çıkar, günlerce ne arar, ne sorar bizi...

Tekir kedimle karşılıklı oturup konuştuğum olmuştur. Bu ettiklerini ne vakit onun yüzüne vursam, o, çekik çinli gözlerini süzerek, bıyıklarını ince, alaycı bir gülümsemeyle burarak bana der ki :

— Yaptıklarımı kötü buluyorsan, niçin beni kapı dışarı etmezsin? Çünkü tavan arasında fareler var. Geceleri seni uyutmuyorlar. Onları tutayım diye besliyorsun beni. Sonra karşında mırıl mırıl dolaşmam hoşuna gidiyor... Gözünü eğlendirmem için bana ciğer verdiğini bilmiyor muyum sanki?.. Hem tavan arasındaki fareleri tutayım, hem gözünün eğlencesi olayım, sonra da bana ciğer alıyorsun diye bir de yaltaklanayım mı?

Tekirim ne vakit bana böyle karşılık verse, ben ona diyecek söz bulamam. Anlarım ki, belki de böyle düşündüğü için onu seviyorum.

Siz isterseniz, gün ağarıncaya dek karda, yağmurda kapınızı bekleyen, dövseniz de, sövseniz de yaltaklanmaktan vazgeçmeyen Karabaş'ı seviniz, ben Tekir'i severim.

[Orhan Selim / Akşam, 14.1.1935]

KILIK!..

Giyim, kuşam, kılık, insanların içyüzünü, çok defa, tersine dışarı verir. Bunu bilmeyen yoktur. Bunu ben de bilirdim. Gelgelelim, dün vapurda kılık yüzünden bir aldanışım oldu ki, bunu bir türlü unutamayacağım.

Vapur Kadıköy'den kalktı. Güvertede oturuyorum. Hava sıcak. Denize bakarak gözlerimi serinlendirmekteyim. Haydarpaşa'ya uğradık, yolcu aldık ve kalktık yine.

Yanımdan bir karaltı geçti. Karaltı geriye döndü ve karşıma oturdu. Baktım : Uzun kıvırcık kır saçları omuzunda, sakalı göğsünde bir baş. Gözleri dolgun ve düşünceli. Üstünde kalın, kara, uzun bir ceket var. İnce balmumları gibi sarı ve biçimli parmaklarla biten ellerini ütüsüz pantalonunun üstüne koymuş...

Ona baktıkça baktım, baktıkça baktım :

İlkönce, bu İspanya'dan kaçmış bir anarşisttir diye düşündüm. Gökte Allahın, yerde politikanın sınırlarını, atacağı bombanın fitiliyle dağıtmak isteyen bir anarşist.

Sonra, hayır, diye düşündüm, elleri çok sarı ve parmakları işten uzak yaşamışa benziyor. Bu bir anarşist değildir. Omuzlarına düşen, uzun kıvırcık, kır saçlarına oturttuğu kara fötr şapkaya bakılırsa, 19'uncu asır sonu modernistlerinden bir Fransız ressam olmalı. Belki de Paris'e sığınan antifaşist, demokrat İtalyan profesörlerinden biridir.

İster İspanyol anarşisti, ister Fransız ressamı, ister İtalyan profesörü olsun, İstanbulu gezmeye gelmiş...

Hayır, bu belki de, Portekizli bir...

Düşüncelerimin zinciri birdenbire koptu. Yanımda oturan yaşlı bir Rum kadını birdenbire kalkarak karşıdaki anarşist-ressam-profesörün elini öptü. Ve o sıra balmumu gibi biçimli parmaklar yaşlı Rum kadının başında kısa ve dar bir istavroz çıkardı.

Ben de bir papazın kılığını değiştirdikten sonra beni bu kadar aldatmış olmasına içerleyerek başımı yine kılığını değiştirmeyen denize çevirdim.

[Orhan Selim / Akşam, 17.1.1935]

BİR DENİZ ANLATIMI

Bu bir küçük, bu bir anlatılmaya değmez anlatımdır. Bir deniz anlatımı. Kendi başımdan geçmiş.

Yirmi tonluk, bir yelkenliyle Trabzon'dan İstanbul'a geliyordum. Gemi fındık yüklüydü. Tayfalarla kaptandan başka iki yolcuyduk. Bir ben, bir de orta yaşlı, kara gözleri çukura batmış, sakallı bir adam.

İlk günleri yolculuk güzel geçti. Yel uygun, yelken şişkindi. Üçüncü günü birdenbire yel kesildi. Karaya vurmuş kocaman bir balık gibi bir parça kımıldandıktan, debelendikten sonra ölüverdi deniz. Gemi olduğu yerde çivilendi kaldı. Dördüncü, beşinci günler de böyle... Yalnız gün doğarken ilk ışıklarla soluk gibi bir yel yelkenleri şişiriyor, gün batarken son ışıklarla beraber birden parlayıp sönen bir soluk gemiyi kımıldatıyordu.

Sakallı adam, yolculuğumuzun ilk günlerini dalgın bir dinlenim içinde yaşadığını bile belli etmek istemeksizin bir gölge gibi geçirmişken, son iki günden beri bilinmez bir sancıya uğramışa benziyordu. Yerinde duramıyor, kendi kendine söyleniyor, ikide bir kaptanın yanma gidip onunla konuşuyordu.

Bir türlü uygun yeli bulamıyorduk. Durgun, uçsuz bucaksız denizin aynası üstünde bir kaplumbağa gibi ağır ağır yürümekteydik.

Daha İstanbul'a, bu gidişle, beş günlük yol vardı. Sakallı adam uyuyamaz olmuştu.

Bir gece onu başüstünde kendi kendine söylenirken işittim :

— Ölmeden bir görsem. Burnuma kokusu geliyor, kendi görünmüyor.

Sakallı adamın bu sözlerinden anladım ki, o dibi bulunmaz, kızgın bir göreceğin ağrısı içinde kıvranmaktadır. İstanbul'da onu çoktandır görmedikleri mi bekliyordu? Yoksa yalnızca bu birçok anımları saklayan, uzak kalınmış bir şehrin verdiği göresim miydi?

Bir gece kaptan, büyük bir müjde verir gibi :

— Yarın akşama doğru İstanbul'dayız, dedi.

Sakallı adama da bunu söyledi mi, söylemedi mi, bilmiyorum.

Yalnız ertesi gün güverteye çıktığım vakit sakallının kaybolduğunu söylediler. Geceleri deli gibi dolaşıyordu, denize yuvarlanmış olacak, diyorlardı. Kaptanın canı sıkkındı. Ben denize bakarak, duyduğu göresimin acısına dayanamayıp gitmek, kavuşmak istediği yere ulaşmak için ölüme atılan yolcuyu düşünüyordum...

Bu bir deniz anlatımıdır. Görüyorsunuz ya, belki de anlatılmaya değmeyen bir anlatım.

[Orhan Selim / Akşam, 18.1.1935]

5.000 YILLIK BİR ARAŞTIRMA

Dün erkenden Erenköy'den yola çıktım. Hava güzeldi. Asfalt denen yolda yürüyordum. Birdenbire iki aksakallının yolun üstüne çömelmiş, ellerindeki sivri demirlerle çamurları kazdıklarını gördüm. Yanlarına yaklaştım. Giyim kuşamlarından anlı sanlı bilgililer oldukları belliydi. Bu aksakallı aksaçlı bilgililerin erken erken bu çamurlu yolda ne yaptıklarını öğrenmek istedim. Saygıyla yanlarına yaklaşarak sözlerine kulak kabarttım. Gözlüklü birinci aksakal gözlüksüz ikinci aksaça şöyle diyordu :

— Görüşümde yanılmıyorum. Bu çamur yığınının altında asfalt olamaz. Bizi aldattılar. Asfalt bir yolda böyle bir bataklık çamuruna rastlanılamaz ki... Asfaltın en büyük kendine benzerliği çamursuz olmasıdır. Oysaki, dünden beri yaptığımız araştırmalar sözde asfalt denen bu yolda bize bir avuç asfalt bile göstermedi.

Aksaç, aksakalın bu sözlerine şöyle karşılık verdi :

— Düşünceleriniz doğru olabilir. Ancak bu yolun asfalt bir yol olduğunu ileri sürenler sözlerinden kuşkulanmaya hakkımız olmayan ağırbaşlı yurttaşlardı. Araştırmalarımızı yürütelim. Bu kat kat çamur yığınını kazıya kazıya elbette bir sona ulaşırız.

Aksaç ve aksakallı koca kişiler böyle konuşarak ellerindeki sivri demirlerle çamurları kazmaktaydılar. Hangisi doğru düşünüyor diye beni de bu iş sardı. Ben de elime bir demir parçası alarak onlara yardıma koyuldum.

Beş saatlik bir çalışmadan sonra demirlerimiz sert bir nesneye çarptı. Aksaç birdenbire bağırdı :

— İşte! İşte asfalt... Gördünüz mü, bu yol doğrudan asfaltla örtülüymüş... Yalnız anlaşılması gerek olan bir iş kalıyor. Bu kadar kalın bir toprak ve çamur yığınıyla örtülü olduğuna göre, kaç bin yıl önce bu asfaltı buraya döşemişler şunu anlayalım.

Aksaçlı ve aksakallı bilgililer uzun uzadıya çamurun kalınlığını ölçtüler, biçtiler ve şöyle bir sona ulaştılar :

— Üstündeki çamur yığınına göre Maltepe'den Selamiçeşme'ye kadar uzanan yolun üstündeki asfalt bundan 5000 yıl, 14 ay, 28 gün önce döşenmiştir...

[Orhan Selim / Akşam, 21.1.1935]

GÜNEŞİN KOKUSU

Dün gece yatağıma girerken benimki dedi ki :

— Bugün ortalık yaz gibi günlük güneşlikti. Yatak çarşaflarına varıncaya dek bütün döşeğini balkona çıkardım, güneşlettim akşama kadar. Kokla, bak, yastığın, çarşafın, yorganın nasıl güneş kokuyor.

Yatağa girdim. Çok yorgundum. Lambayı söndürdüm çabucak... Ancak uyumak değil, gözlerimi bile kapayamadım. Başımı yastığa koyup yorganı üstüme çeker çekmez ılık bir güneş kokusu dört yanımdan sardı beni.

Bu geceye kadar güneş kokusunun ne olduğunu bilmezdim. Bu geceye dek güneşin yeşil ot, kırmızı bakır, kuru temiz toprak kokan, dinlendirip uyandırıcı kokusunu duymamıştım. Ilık bir koku, vakit vakit yaz sabahlarını, yaz öğlelerini, yaz akşamlarını anımlatan bir kokuydu bu!..

Bir lodos değil, bir yaz poyrazı kokusu...

Başımın altında yastık, fosforlu gibiydi. Yorganımın ak çarşafında pırıltılar dolaşıyor sanıyordum.

Odanın karanlığı güneş kokusuyla dolu. Karanlıkta kokular daha bayıltıcı, daha elle tutulur, gözle görülür olurlar. Benim odamın karanlığı da güneşin kokusuyla, kırmızı toprak bir tuğla gibi ısınmıştı. Ben bu ılık havanın içinde uyuyamıyordum.

Bir kış gecesi, yaşamamın yarısına geldiğimi sandığım bir çağda, yatak çarşaflarına sinen güneşin kokusuyla başımın bu kadar dönebilmesi, bu güneş kokusunu sindire sindire içime çekerek uyuyamamam benim için bir avunma oldu. Damarlarımın kanı sıcaklığını sandığım kadar kaybetmemişler, daha genciz demek, diye düşündüm. Gençliğin güneş kokusunu düşüne düşüne, duya duya geceyi bitirdim.

[Orhan Selim "Nâzım Hikmet" / Akşam, 22.1.1935]

SUDAN YAZI

Geçen gün bir bildik çattı bana. Dedi ki :

— İlk günleri o kadar kötü yazmıyordun, son günlerde boş veriyorsun gibi. Yazıların çok sudan. Böyle sudan yazı yazmak kadar kolay iş olmaz. Sana işin kolayına başvurmayı yaraştıramıyorum doğrusu...

Bildiğin sözlerini dinledim. Dediklerinin yarısı doğru, yarısı yanlıştı.

Doğru olan yarı şu : Son günlerde doğrudan doğruya sudan nesneler yazmaktayım. Yanlış olan yarıya gelince : Sudan yazı yazmanın kolay olması.

Yaptığım denemelere dayanarak söylüyorum ki, bir yazıcı için sudan yazı yazmak kadar güç iş yoktur.

Yazı denilen nesne, eninde sonunda, duyguları, düşünceleri çizgileştirmek, söylemek demektir. Ne kadar değersiz, ne kadar değmez de olsa, bir düşünceyi, bir duyguyu söylemek, önceden olan bir nesneyi, elle tutulur, gözle görülür bir anlatım biçimine sokmaktır. Söylenecek, anlatılacak, duyurulacak bir düşünce, bir duygu olduktan sonra bunun yazılması, yazıcının ustalığına göre bir vakit işinden başka bir nesne değildir.

Gelelim sudan yazı yazmaya. Sudan yazı yazmak, bir boşluğu biçimlendirmek, bir yokluğu kelimeler, sözlerle bir kâğıt üstünde var kılmaktır. Görüyorsunuz ya, sudan yazı yazmak, yoktan var etmek gibi bir nesne olduğundan, sudan yazı yazan adam Tanrıya benzer.

Alay, malay, kendimi zorlaya, zorlaya bir sudan yazı daha yazdım işte...

[Orhan Selim / Akşam, 23.1.1935]

SES VE SESSİZLİK

Bir yedi gündür İstanbul'a inmiyordum. Çengelköy'de bir bildiğin denizden yarım kilometre uzak yalısında konuktum. Denizden yarım kilometre uzak bir eve neden yalı diyorlar? Bilmem!.. Nasıl Erenköy'deki her kulübeye "köşk", Taksim'deki her üç katlı taş yapıya "apartman" deniyorsa, Boğaziçi'ndeki her eve de "yalı" diyorlar işte...

Çengelköy'deki yalıda geçirdiğim bu bir yedi günü gırtlağıma kadar sessizliğe gömülü olarak yaşadım. "Oh, ne iyi, ne iyi, başın dinlenmiştir biraz!" diyeceksiniz, değil mi? Hayır bunu demeyin!..

Bir saat, belki bir gün sessizlik ve bu sessizlik içinde, durgun bir suda bir karpuzun ağır ağır kımıldaması gibi, başın dinlenmesi iyi olabilir. Ancak bir yedi gün süren sessizlik, sekizinci günü ölüm dilsizliği oluyor.

Bir boşluk içinde başın dinlenmesi dayanılır nesne değil!.. Uçsuz bucaksız, yaratılmamış yaratılışın kokusu, boyası, kımıldanışı kadar sesi de benim için vazgeçilmez bir istektir. Hele bu yaratılışın sesine biz adamoğullarının kattığı sesler! Tren sesleri, vapur sesleri, fabrika sesleri, radyo, gramofon, keman, piyano, otomobil, araba sesleri!..

Dile gelmiş bir şehir, mırıldanan bir dağ başından daha yakındır bana. Çünkü dile gelen şehrin sesinde dağ başlarının mırıltısı da vardır.

Çengelköy'deki sessizlik bataklığını vakit vakit yırtan yalnız inceli kalınlı vapur düdükleriydi.

Bu vapur düdükleri, Boğaziçi'nin uzak bucaklarında oturanlara neden sonsuz bir göresim duygusu verirmiş? Neden bu vapur düdükleri her ötüşte onların içini bir akmayan gözyaşıyla doldurumuş?.. Anladım.

Vapurlar, sessizliğin karanlığım yırtarak sese doğru, aydınlık, kımıldanan, yaşadığını ortaya vuran sese doğru giderler.

Her gün biraz daha sessizliğin ölümüne gömülenler, bu sese doğru giden gemilerin dümen sularına, ses göresimiyle parçalanan yüreklerini atarlar.

Sesten uzaklık, yaşamaktan uzak olmak demektir. Uçsuz bucaksız, yaratılmamış yaratılışın en güzel, en yaşatıcı verimi sestir...

[Orhan Selim / Akşam, 24.1.1935]

OKUYUCU MEKTUPLARI

Arada sırada, tek tük okuyucularımdan mektup alırım. Arada sırada, tek tük diyorum, ne yapayım, ne anlı sanlı bir yazıcıyım, ne günde binlerce şaşıcısından binlerce mektup alan bir sinema yıldızı.

Bunun böyle oluşuna canım sıkılmıyor. Büyük başın ağrısı büyük olur, derler. Benim ağrılarım büyük, başım da büyük olursa sonra ne yaparım?

Arada sırada okuyucularımdan mektup alırım, diyordum.

Bu mektuplardan kimi çatar bana, kimisi beni över. Ne çatanlara kızarım, ne övenler koltuklarımı kabartır. Benim bu yazdıklarımı da okuyanlar varmış diye sevinirim yalnız. Bir çocuk sevinci.

Gelen mektuplardan kiminin altında yazanın adı sanı vardır, kimisi "Okuyucularınızdan" der geçer, kimisi "Bu yazıları kimin yazdığını anlarsan aferin sana" diye bir bilmece söyler.

Ben belki onlardan biriyle bir vapurda göz göze bakışarak gitmişimdir, belki bir başkasıyla bir tramvayda yan yana oturmuşumdur. Bunu ne onlar bilir, ne ben!..

Gelen mektupların kimisi öyle güzel, öyle duygulu bir dille yazılmıştır ki, bana örnek olur. İşte şu son aldığım mektup. Ben onu kimin yazdığını belki biliyorum, belki bilmiyorum.

Bileyim bilmeyeyim, öyle cana yakın, ışıklı parçaları var ki içinde, bunları öteki okuyucularıma da okutmaktan kendimi alamadım... İşte :

"Ne yazık ki güneş kokusunu yaşayışının yarısı sandığın bir çağda koklamışsın... Bu senin güneş kokusu bana yılları getirdi. Anadolu'nun ortasında yüksek bir yayla köyündeydik.

"İstanbul'dan çocuk çıkmış orda büyümeye başlamıştım. Damda yatardık. İki elim çocuk başımın altında, gözlerimde artık çeşitlerini ayırdığım yıldızlar, kulaklarımda yaprak hışırtıları, uyurdum. Güneş doğarken fırlardım döşeğimden.

"Yatakların üstüne güneş sıcağından solmasın diye bir cicim örter, damdan aşağı inerdim. O vakitler başımda, yanaklarımı gererek örülen iki altın örgüm vardı...

"Beli kuşaklı ak entariler giyerdim...

"...O günlerin üstünden yıllar geçti. Beni şimdi bir gün güneşlenen yataklar doyurmuyor artık. Köy güneşlerinin ısıttığı kokulandırdığı döşeğimi arıyorum. Ben ne erken duymuşum güneşin kokusunu, sen ne geç duymuşsun..."

İçinden gelişigüzel parçalarını aldığım mektup budur. Bugünkü yazımı doğrudan doğruya o yazdı. Şimdi ben altına nasıl, ne yüzle kendi adımı koyacağım bu yazının?

[Orhan Selim / Akşam, 26.1.1935]

MİMİ, MELİ, ZİZİ, BİMO...

Yaşlıca bir bayan tanırım. Güzel yazılara, resimlere, pul kolleksiyonu yapmaya, daha bir sürü değerli veya değerli sandığı nesneleri toplayıp biriktirmeye düşkündür.

Geçen gün bu yaşlı bayana yolda rastladım. Yan yana yürüyüp bir iki çift söz ettikten sonra beni evine çağırdı :

— İşiniz yoksa yarın akşam sizi beklerim, dedi. Bir elyazması kitap buldum. Görülmeye değer. Altın suyuyla parşömen üstüne çiçekler işlenmiş. Çiçeklerin göbekleri öyle bir ateş kırmızılığında, görseniz bayılırsınız.

Yazılarının arasına yaprakları altın suyundan, göbekleri ateş kırmızısı çiçekler işlenmiş elyazması kitabını görmeye o kadar da istekli olmadığımı anlayınca, bayan dedi ki :

— Eğer yarın akşam bana gelirseniz MİMİ, MELİ, LİLİ, SELİ, ZİZİ, NİNİ, BİMO'yu da görmüş olursunuz?..

Bayanın bu son sözleri bende akarsuları durdurdu. Çünkü kedilere çok düşkünümdür. Bunu o kadın da bilir. Yalnız bugüne dek bizim yaşlıca bayanın evinde bu kadar çok kedi bulunduğunu ben bilmiyordum. MİMİ Ankara soyundan, SELİ Van boyundan, MELİ Kanada'dan getirtilmiş olmalıdır diye düşündüm. Gözlerimin önüne kimi yumuk yumuk, kimi kaplan gibi çevik bir sürü kedi geldi :

— Yarın akşam sizdeyim, bayanım, dedim ve ertesi gün saat 18'de bizim yaşlıca hatunun damladım evine. Beni konuk odasına aldı. İçeride irili ufaklı, allı yeşilli, bir sürü bayan bayancık vardı. Beni onlarla tanıştırmadan önce elyazması kitabı gösterdi. Kitap doğrusu görülecek nesneydi hani. Ancak "Kediler nerede ki?" diye dört yanımı araştırmaktan kitabı dilediğim gibi gözden geçiremedim. Kitabın gözden geçirilmesi bittikten sonra, dayanamadım :

— Kediler nerede, bayanım? dedim.

Şaşkınlıkla yüzüme baktı :

— Ne kedisi? dedi.

— Nasıl ne kedisi! dedim. MİMİ, ZİZİ, NİNİ, BİMO, MELİ, SELİ...

Bana bir gün önce söylediği kedi adlarını daha sayacaktım ki, bir gülüşle sözümü kesti :

— Size o kedileri tanıtmayı unuttum, dedi ve konuk odasındaki allı yeşilli bayan bayancıkları birer birer şu sözlerle tanıştırdı bana :

— MİMİ - Melahat, ZİZİ - Zeynep, BİMO - Bimenend, SELİ - Selma, NİNİ - Nezahat...

Şimdi o boyuna sayıp duruyor, ben, adlarını bile kedi adına benzeten ve bir süs kedisinden başka bir nesne olmayan bu hatuncuklara acıyarak bakıyordum...

[Orhan Selim / Akşam, 27.1.1935]

— Ne iyi oldu sana rastladığım. Aylardır göründüğün yok. Nerelerdesin?

— Nerelerde olacağım! İş peşinde... Gücü gücüne Sansaroğulları'nın yanında bir yazıcılık bulabildim... Ayda otuz papel veriyorlar. Geçinip gidiyoruz. Ara sıra yolun düştükçe yemek paydoslarında, on iki ile bir arası, uğra bana...

— Nerde Bu Sansaroğulları'nın yeri?

— Galata'da, kime sorsan gösterir.

Aylardır göremediğim eski bildikle böylece konuştuk ve ayrıldık. Aradan günler geçti. Bir öğle paydosu vakti şu bizim bildiğe bir uğrayayım dedim. Tuttum Galata'nın yolunu. Önüme ilk gelen, bilgiç yüzlü bir baya yanaştım :

— Beni bağışlayın, dedim, Sansaroğulları'nın iş evleri nerdedir, biliyor musunuz?

Bilgiç yüzlü bay :

— Bilirim, dedi, Solakoğlu Hanı'nda.

— Solakoğlu Hanı nerede?

— Muhallebici Arif Ustanın üstünde.

— Muhallebici Arif Usta nerede?

— Emek Bankası'nın karşısında.

— Emek Bankası nerede?

— Canım şu meşhur kunduracı Zitos'un arkasında...

— Ne meşhur kunduracı Zitos?

— Şu meşhur kunduracı Zitos...

— Börekçi?

— Şapkacının...

Birdenbire kan tepeme çıktı...

— Beni bağışlayın, bayım, dedim. Anahtar nerede?

Bilgiç bay, bozulmadan, soğukkanlılıkla :

— Suya düştü, dedi.

— Su ne oldu?

— İnek içti.

— İnek?

— Dağa kaçtı
— Dağ?
— Yandı kül oldu...

İstanbul'da doğru dürüst bir adres bulmak güçlüğü karşısında bizim eski bildiğe gidip bir iki çift tatlı söz etmemiz de işte böyle yanan dağ gibi kül oldu...

Şimdi onu yine rastgele yolda göreceğim de, peşine takılıp çalıştığı yere kadar gideceğim de, adresini öğrenmiş olacağım.

[Orhan Selim / Akşam, 29.1.1935]

NE VAKİT?

Spor işlerinde yayayımdır. Hele futbol gibi sporlarla uğraşmadım.

Spor iyidir, diyorlar, iyi olsun. Sağlam gövdeyi severim. Spor gövdeyi sağlamlandırıyor. Bu da iyi! Delikanlılar spor yapsınlar. Sözüm yok. Evimde bir radyom olsaydı Selim Sırrı'nın gösterdiği düzenle gövdemi işletirdim. İşlemeyen demir paslanır. Gövdemiz bir düzen içinde işletilirse ışıldar. Bu da güzel!

O da iyi, buna sözüm yok, bu da güzel! Ancak... "Ancak" diyince şu bilmem ne kulübüyle bilmem ne kulübünün son maçlarındaki kafa, kol, bacak kırılmasından söz açacağım sanmayınız. Futbol maçında kafa kol kırılır mı kırılmaz mı? Bilmem. Birisi çıkıp, kırılır derse, "Kırılır," derim, kırılmaz derse, "Kırılmaz," derim. Kırılır mı? Kırılmaz mı? Bunu bu işten anlayanlar kestirsin.

Benim şimdi düşündüğüm nesne okuyucularımın ve bildiklerimin arasındaki futbolcuların, bacaklarıyla kafalarını değil, gönüllerini kırmadan, işi şakaya vurup futbol için bir iki söz etmektir.

Günlerden bir gün, beni bir futbol maçına götürdüler. İlk gidişim! Ortaya, karşılıklı on birerden 22 kişi çıktı. Bir de ikide bir düdük çalan bir adamcağızla elleri bayraklı iki üç kişi daha.

Oyuncular karşılıklı dizildi. Çayırın orta yerine içi havayla doldurulmuş meşin bir top kondu, Pazarola Hasan Bayın kafası büyüklüğünde... Beni maça getiren bildik dedi ki :

— Uzun sözün kısası, senin anlayacağın, bu topu hangi takım daha çok karşı yakanın iki direği arasından geçirirse, o oyunu kazanmış olur...

Düdüklü adamcağız düdüğünü öttürdü. İçlerinde uzaktan yakından tanıdıklarım da bulunan, kimisinin yaşları yaşıma yakın, otuzluk otuz üçlük futbolcular başladılar meşin topa tekme atıp peşinden koşmaya. Koş babam koş! Koş babam koş! İlkönceleri şaşırdım, biraz sonra beni bir gülmedir aldı. Koskoca adamların şu meşin topu ille de karşı yakadaki iki direk arasına geçireceğiz diye ha babam ha koşmaları, birbirlerini itip kakıştırmaları, benim gibi spor işlerinde bilgisiz bir kişiciğe gülünç gelmiş, ne çıkar? Orada

tribünlerde toplanan binlerce adam coşkunluk içindeydi. Top ileri geri her havalandıkça bar bar bağırıyorlardı.

Oyuna gelenlerin işi sağlama almaları dudaklarımdaki gülüşü kurutuverdi. Bu kadar adamın, çoluklu çocuklu, kadınlı erkekli bu kadar yurttaşın böyle candan yürekten haykırışlarına bakılırsa, ortada paylaşılan — ve — hey bilgisiz senin düşüncenin yetmediği büyük bir koz var, dedim. Gözlerimi dört açtım. Maçın sonuna dek kafasına birdenbire yumruk yemiş bir çocuk şaşkınlığıyla kımıldanmadan oturdum.

Maç bitti. "Yeşil-Turuncular", "Al-Lacivertliler"i yendi, dediler. Meğerse bunlar, topu ötekilerden iki kat çok direklerin arasından geçirmişlermiş. Alkış, alkış, gürültü patırdı, kalabalığa karışıp stadyumdan dışarı kapağı attım. Atış o atış, bir daha gitmedim futbol maçına.

Bundan böyle de gitmeyecek miyim? Gideceğim! Ne vakit?

İçi havayla dolu meşin bir topu iki direk arasından geçirmenin derin, yaratıcı, coşturucu ustalığına erebildiğim vakit!

[Orhan Selim / Akşam, 30.1.1935]

YÜZÜĞÜ ALSANA BUDALA!

Bir film seyrediyorum. Acıklı olsun diye rejisöründen artistlerine kadar elbirliğiyle uğraşıldığı belli olan bir film.

Bir kadıncağız var, bir delikanlıyı seviyor. Delikanlı da kadıncağıza tutkun. Gelgelelim delikanlı meteliksiz, hatun kişi çok zengin bir adamın karısı.

Oyun arası oluncaya dek iki sevdalının güzel günlerini gördük, şarkılarını dinledik, tatlı sözlerini işittik.

Oyun arasından sonraki parçada işler kötüleşmeye başladı. Zengin koca, karısının meteliksiz delikanlıyla seviştiğini öğrendi. Aldı kadını, götürdü dağ başında bir otele. Delikanlı deliye döndü. Eli ermez, gücü yetmez, n'eylesin? Ancak, seven yürek bu, yavukludan uzak kalmaya dayanır mı? Ne ediyor, ediyor, bir yerlerden para bulup, tutuyor dağ otelinin yolunu.

Bir karanlık gece. Kar yağar bir yandan, bir yandan nerde çalındığı, kimin çaldığı bilinmeyen haykırışlı bir müzik. İki sevgili dağ otelinin bir odasında buluşuyorlar. Biz filme bakanlar :

— Eh, diyoruz, iş tatlıya bağlandı. Ancak bu sanışımız uzun sürmedi. Kadın birdenbire masanın gözünden bir tabanca çıkardı. Sıktı kurşunu kendi göğsüne. Delikanlı afalladı. Yere yuvarlanan sevgilisinin üstüne eğildi. Sağ elini aldı onun, dudaklarına götürdü. Kadının sağ elinin orta parmağında koskocaman taşlı bir yüzük parlıyor.

Burası filmin en dokunaklı yeri. Ben "Canım kadıncağız durup dururken niye bu işi yaptı?" diye düşünürken : önümdeki sırada oturan bir delikanlı birdenbire ayağa kalktı, sevgilisinin yüzüklü ölü elini avuçlarında tutan artiste şöylece bağırmaya başladı :

— Yüzüğü alsana, budala? Yüzüğü alsana!..

Bu bir yirminci yüzyıl delikanlısının sesiyse, ben ya on dokuzuncu, ya yirmi birinci yüzyılın adamıyım!

[Orhan Selim / Akşam, 31.1.1935]

PEYNİR EKMEK VE İNGİLİZ ARİSTOKRASİSİ

Önünde 250 gram ekmek, bir bardak çay ve peynir. Evet, peynir!.. Kaşar peyniri değil, ak peynir değil, lor peyniri değil, şu çikolata gibi yaldızlı kâğıtlara sarılan kremli peynir. Bir kutu değil, beş tane değil, bir tek dilim.

Bir lokma ekmeğin üstüne çakısının ucuyla bir dilim kremli peynirden ince bir sıva çekiyor, bir yudum çay içiyor ve anlatıyor :

— Bak şu İngilizler yaman adamlardır. Aristokrasinin su katılmamış soyunu orda bulursun ancak. Koskoca evde tek başlarına da olsalar, erkek smokinini geçirir sırtına, kadın yarı beline kadar açık suare elbisesini giyer, mumu yakarlar, öyle otururlar akşam yemeğine...

İkinci lokma ekmeğin üstüne çakısının ucuyla bir dilim kremli peynirden bir sıva daha çekiyor, bir yudum çay daha içiyor ve anlatıyor yine :

— Bak şu İngilizler yaman adamlardır. Aristokrasinin su katılmamış soyunu orda bulursun ancak. Bir İngiliz lordunun karısını tanırdım. Derbi yarışlarına giren soy kısraklar gibi bir kadın. Benim kadında gözüm var, kadının gözü bende. Gel gelelim birbirimizi ancak Lord'un İskoçya'daki şatosunda görebiliyoruz. Şato büyük. Lord Hindistan'a kaplan avına gitmiş...

Gel gelelim kadın :

— Ne de olsa burası kocamın evi, onu bu çatının altında aldatamam, bu aristokratlığa sığmaz. Dilerseniz, bana kendi evinizde randevu verin, oraya geleyim, diyor.

Üçüncü lokma ekmeğin üstüne çakısının ucuyla bir dilim kremli peynirden bir sıva daha çekiyor, bir yudum çay daha ve anlatıyor yine :

— Bak şu İngilizler yaman adamlardır. Aristokratlığın en su katılmamış...

250 gram ekmekle bir bardak çayın başında bir dilim on iki buçukluk kremli peynir yiyip aristokrasiyi öven bu bildik, belki de alay etmekte... Bir de bunun tersini yaparak alay etmek var...

[Orhan Selim / Akşam, 2.2.1935]

BİR GECEYDİ

Bir geceydi, karanlık, deniz sesiyle, yel haykırışıyla, ulumalar ve yağmurla dolu bir gece... Evde kardeşim ateşler içinde yatıyor. Kör bir gaz lambası ışığında yüzünün al al olduğunu, saçlarının tel tel terleyerek alnına yapıştığını görüyorum. Çıldıracak gibiyim. O böyle birdenbire vurdu başını yere. Beş saat önce, güneş karşıda bulutların ve koyu yeşil köpüklü dalgaların arasında batarken bir şeyciği yoktu. Birdenbire, yarım saat önce bu ateş bastı ona. Elimizden geleni yapıyoruz. Sirke, kolonya, hepsi boş...

Anam :

— Doktora koş! diyor.

Dışarı fırlıyorum. Yağmur, çamur, yel, deniz...

Bir ıssız adadayız ki, kuş uçmaz, kervan geçmez bu saatte. Bir avuç topraktan bir ada. Sağa koşuyorum, sola koşuyorum. Adanın bütün kapılarını çalıyorum. "Doktor!" diyorum. Her açılan kapının aralığından ellerinde mumla beliren uykulu yüzler, şaşkın şaşkın bakıyorlar bana :

— Doktor mu? diyorlar. Burada onu bulamazsın.

Kapıyı kapıyorlar suratıma.

Karanlık, deniz ve yel sesiyle, ulumalarla, yağmurla dolu fırtınalı bir ada gecesi... Kardeşim evde ateşler içinde, yardımına koşacak bir tek doktor yok...

"Ne anlatıyorsun? Neredesin? Uzak açık denizlerde kaybolmuş gemilerin yılda bir uğradığı, haritada adı yazılı olmayan bir adaya mı düşmüşsün?" diye sormayın.

Bu anlattığım iş bir bildiğin başına, kınası olup doktoru olmayan, İstanbul'dan dokuz mil kadar uzakta bulunan Kınalıada'da gelmiş...

Şu bildiğimiz Kınalıada'da... Ben şaştım. Elinizden gelirse siz şaşmayın...

[Orhan Selim / Akşam, 4.2.1935]

BİR BARDAK SU

Bir bardak temiz, bir bardak ışıklı, bir bardak pırıl pırıl su.

Derler ki, şarabın boyası insanın gözüne sessiz, baş döndürücü bir şarkı gibi dolar. Bir bildik, küçük kristal bir bardağın içinde altınlaşarak yanan portakal likörünü sevgilisinin gözüne benzetirdi.

Çevresi dövmeli gümüş taslar içinde içilen buzlu bir ahududu şurubunun bir yazsonu ılıklığıyla dolu kokusuna doyum olmadığını söylerler.

Gel gelelim, ne şarabın boyası, ne portakal likörünün, ne ahududu şurubunun kokusu, ne şu, ne bu, bunlarda bir bardak temiz, bir bardak pırıl pırıl suyun boyasız boyasını, kokusuz kokusunu bulamazsınız.

Bir bardak suda eski Yunan direklerinin aksoyluluğu, günün aydınlığı, dağ başları havasının tadı vardır. Bir bardak temiz, bir bardak pırıl pırıl su eski Romalı büyük materyalist ozanın "Likör, şarap, ahududu sizin olsun, bana yaz kış bir bardak su yeter..." sözüne benzer.

[Orhan Selim / Akşam, 7.2.1935]

YOL GÖSTERENLER

Başlığı okuyunca benim yazmak istediğimle en küçük bir bağı olmayan bir sürü düşünceye sapacaksınız. Oysaki benim burada söz açtığım yol göstericiler, şu kalabalık, geniş, sokaklarda yolculara, tramvaylara, otomobillere yol gösteren yurttaşlardır.

Ne şoförüm, ne kendi otomobilim vardır. Taksiye de, arada sırada, pek gecikmez bir işim olursa binerim. Kendi otomobilim ölünceye kadar olmayacak. Ancak günün birinde, yeryüzü bu, bilinmez, belki taksinin birinde şoför yamaklığı yaparım. İşte bunu düşündüğüm için yazdım bu yazıyı.

O yol göstericilerden şoförlerin çektiği nedir? Dün akşam gözümle gördüm. Gecikmez bir işim vardı. Bir taksiye atladım. Kalabalık dönemecin birine geldik. Yol gösterici, "Dur!" diye kolunu kaldırdı. Durduk. Vay sen misin duran? Başladı bağırmaya, meğerse bize değil, bilmem ne yandan gelen tramvaya dur demiş. Biz nerden bilelim bunu? Bize doğru elini kaldırıp, "Dur," dedi sandıktı. Eh, öyleyse yürüyelim, dedik. Vay sen misin yürüyen? Kim sana yürü dedi, bas geri, dur!

Böylece duralım mı, yürüyelim mi, biz de anlamadık. Üstüne üstelik numaramız da yazıldı sanırım!

Şimdi böyle acar bazı yol göstericiler varken, ben nasıl olur da günün birinde şoför yamağı olabileceğimi düşünüp korkuya düşmem.

[Orhan Selim / Akşam, 8.2.1935]

******

Sen, yemişlerinin tadına doyum olmaz, yaprakları ışıklı genç bir ağaç gibisin. Genç bir ağaç gibisin ki, ne verdiğin yemişlerin doyulmayan tadını, ne kendi yapraklarının ışıltısını anlayabilirsin. Böyle yemişlerin, böyle yaprakların olduğunu bilmiyorsun bile.

Sen deniz gibisin yavrum. Sularının içinde pırıl pırıl balıklar dolaşıyor, ince tüylü, en yumuşak, en göz alıcı deniz otları kımıldanıyor içinde. Ancak, sen ne bu sularında dolaşan görülmemiş balıkların, ne bu içinde kımıldanan göz alıcı deniz otlarının güzelliğini biliyorsun.

Sen, bir yazbaşı yeli gibisin, çocuğum! Aksoylu kara toprak kokusuyla dolu bir yazbaşı yeli gibi. Doğudan Batıya, Batıdan Doğuya, başıboş, bir ışık dalgası gibi esmektesin. Ne esişinin gücünü, ne taşıdığın kokuların inanılmayacak kadar güzelliğini bilmektesin.

Eğer yemişlerinin tadını, yapraklarının ışıltısını, balıklarının pırıltısını ve taşıdığın kokuların güzelliğini bilseydin, sevinçten yüreğin dururdu. Kendini o kadar beğenirdin ki, bu benci beğeniş sam yeli olur, yemişlerini dallarından düşürür; kuraklık olur, balıklarını öldürür; fırtına olur, kokularını dağıtırdı, belki... Çünkü benci beğeniş adamoğullarının yüreklerinde çöreklenmiş bir yılan gibidir ve başını kaldırdığı vakit ilkönce ağulu dişleriyle soktuğu nesne içinde yattığı yürektir, çocuğum...

[Orhan Selim / Akşam, 9.2.1935]

DEMOKRAT TAVUKLAR

Yeryüzünün öteki bölüklerinde, bizim öteki şehirlerimizde nasıldır, bilmiyorum. Ancak İstanbul'da tavuklar iyiden iyiye demokratlaştı.

Eskiden İstanbul'da tavuk aristokrat bir varlıktı. En yüksek lokantaların baş yemeği, düğünlerin, toplantıların en süslü, en değerli tabağıydı.

Şimdi her sokakta bir tavukçu aşevi var. Tavuğun çorbasını, sövüşünü, suyuna pilavını satıyor. Bu üç çeşit tavuk verimini 27,5 kuruşa gövdeye indiriveriyorsunuz.

Tavuk böyle demokratlaşıverince büyük lokantalar için ününü kaybetti. Ancak biz aşevlerinin gidicileri, masamızda boy gösteren bu yeni arkadaşın ününü, ululuğunu ne kadar göklere çıkarsak azdır.

İşte bunun için bugün burada ben, demokratlaşan tavuğun pamuk gibi yumuşak etini, altın gibi suyunu, ak inci yığını gibi pilavını göklere çıkarırsam çok görmeyiniz!..

Yalnız istediğim bir nesne daha var. Bekliyorum ki, tavukların ardından, hindiler, levrekler, tatlılar da demokratlaşsınlar.

[Orhan Selim / Akşam, 11.2.1935]

KAR

Güneşin açması, yağmurun dinmesi, fırtınanın durulması beklenebilir. Ancak bugüne dek "kar yağsın" diye beklendiğini işitmemiş, duymamıştım. Meğer o da bekleniyormuş.

Ben bu yazıyı yazarken yanımda çalışanlar iki öksürük, üç tıksırık arasında söylüyorlar :

— Karlayamadı gitti... Bir kar yağsa!..

Grip salgınının, göğüse bir taş gibi oturan bronşitin bütün sebebi havanın bir türlü karlayamamasında, karın yağmamasındaymış...

Öyle kötü, öyle pis bir bez parçası gibi ıslak, çamurlu bir hava var ki, bundan beteri zor bulunur. Bu mendebur havanın açılması için bir tek yol var : Kar!

Kar istenecek nesne değildir. Kar, soğuk, yoksulluk, kömürsüzlük, ateşsizlik demektir çoğumuz için. Biliyorum. Ancak, bu kötü, yapışkan havadan bunalanlar karın yağmasını bekliyorlar işte! Lapa lapa, yığın yığın, musluklarda suları, suratlarda kulakları, bileklerin ucunda elleri dondurarak yağacak olan karları...

Kar yağmıyor, kar yağmadı, yağamadı gitti...

Bir yığın aksırıklı, öksürüklü adam gözlerini göklere dikmiş, karın yağmasını bekliyor. O da sanki eşi bulunmaz, değer biçilmez bir nesneymiş gibi, göklerin bir yanına sıkışmış, bir türlü aşağı inmek istemiyor. Sanıyor ki, bir kurtarıcı gibi gelecek. Oysaki, beklenen o değil, onun arkasından açılacağı umulan güneştir.

Basamaksız çıkılmıyor. Üstleri karla örtülmüş basamaklardan güneşli havalara kavuşulduğunu bugün daha iyi anladım.

[Orhan Selim / Akşam, 13.2.1935]

BİR KADIN SESİ

Ben karanlıkta türkü söyleyen bir kadın sesi dinledim. Ne dağlara çıkan gür bir sesti bu, ne her notaları ölçülü, pürüzsüz bir akış. Bu karanlıklarda vakit vakit ateşböcekleri gibi kıvılcımlanan, vakit vakit yalazalı bir yıldız gibi ışıldayıp geçen bir pırıltıydı.

Güzel ses, düzgün ses, gür ses başkadır, içli ses başka. Benim karanlıkta dinlediğim türküyü okuyan ses, ne büyük bir profesörün elinde yontulmuş, ne bir konservatuvardan diploma almıştı. O küçük bir sesti, içli bir ses!..

Küçücük, içli, ışıklı bir sesciğin karanlığı yeneceğini sanır mısınız?.. Dışınızdaki ve içinizdeki karanlığın minimini bir ses parçacığıyla apaydın açılıvereceğini düşündüğünüz oldu mu?..

Bunu sanmıyorsanız, bunu düşünmedinizse, karanlıkta ışık, sevgi ve inançla dolu bir kadın sesi dinleyiniz..

[Orhan Selim / Akşam, 14.2.1935]

NEZLE VE "NEZLE-ADAM"...

Sağlıksızlığın iyisi olmaz. Her sağlıksızlık kötüdür. Nezleden tutun da kansere dek, yeryüzünde ne kadar sağlıksızlık varsa, topunun köküne kibrit suyu. Bu dediklerimin tersini kimse söyleyemez; ancak, evet, ancak, işin bir ancağı var bana göre.

Kanser gibi daha ne idüğünü bile iyice bilmediğimiz sağlıksızlıkları bir yana bırakacak olursak, geri kalanları arasında bir basamaklama yapabiliriz. Sağlıksızlıklar arasında yapılacak olan böyle bir basamaklamamn en altına güçsüz bir baş ağrısını, nezleyi ve daha bu gibilerini koruz. Öyle ya, baş ağrısı, nezle gibi sağlıksızlıklara sağlıksızlık bile denemez. Bir hap, bir iki tutam nezle tozu, geçti gitti. Oysaki, sağlıksızlıkların içinde benim kendi payıma en kızdığım, en korkunç bulduğum, şu bir tutam tozla geçiverdiğini sandığımız nezle mendeburudur. Nezle dediğimiz kötülüğün bütün gücü, bütün mendeburluğu kendini böyle bir tutam tozla geçirecekmiş gibi göstermesindedir. Nezlenin bu pis kurnazlığına çabucacık kanıveririz. Boyu posu ne ki, yapacağı kötülük ne olsun, deriz, aldırmayız. O bizim burnumuza yapışmışken sokağa çıkarız, kendimizi korumayız. Derken bay nezle göğsümüze iniverir. Orda şöyle bir yerleşir. Sonra da artık sırasıyla adını, kılığını değiştirerek bronşit olur, bilmem ne olur, devirir bizi yatağa...

Böyle ilk bakımda aldırılmayan, alay edilen ve bu yüzden onun alçak kurnazlığının ağı içine çabuçak düşülerek günlerce sakat kalman nezle, yalnız sağlıksızlıklar içinde bir sağlıksızlık değildir. Nezleye benzeyen "nezle-adam"lar vardır. "Nezle-adam" size yapacağı kötülüğü önceden bildirmeyecek, anlatmayacak kadar güçsüzdür, boysuz bossuzdur. Ancak onun bütün gücü, bütün boyu bosu buradadır. Nezle nasıl bir öksürükle, bir el sıkmasıyla yakanıza yapışırsa, "nezle-adam" da bir iki söz, ufacık bir yalanla yakanıza yapışır ve yapıştı mı bir, onun yumuşak, ıslak ellerinden kolay kolay kurtulamazsınız.

Ne nezle olun, ne "nezle-adam"larla arkadaş...

[Orhan Selim / Akşam, 17.2.1935]

KIŞ GÜNEŞİ

Güneş açtı. Aldanmayın, bu açan kış güneşidir. Ya kar topluyor havalardan, ya yağmur...

Yazın bir yağmur yağar, ince ince, sinsi sinsi, hani adına "ahmak ıslatan" derler. Şimdi dinecek diye aldırmazsınız ve bal gibi ıslatır sizi, sucuğa döndürür. İşte kış güneşi de böyle sinsi, böyle ikiyüzlü bir nesnedir. Adına "ahmak ısıtan" dense yeri var. Ortalık ısındı dersiniz, paltoyu atar, kışlıkları çıkarırsınız, sonra birdenbire iş değişiverir, bir kar, bir yağmur, bir soğuk; bal gibi titrer, buz gibi donarsınız. Kış güneşi yalnız insanları değil, tez canlı yemiş ağaçlarını, gösterişi seven çiçekleri bile aldatır; ona kanarak, boyalarıyla, kokularıyla dile gelirler.

Siz siz olun, ne yaz yağmurlarına, ne kış güneşlerine kanın. Biri ıslatmayacağım der, ıslatır; öbürü ısıtacağım der, dondurur sonunda...

[Orhan Selim / Akşam, 18.2.1935]

IŞIK

Işık denince benim önüme, göz alıcı, sınırsız bir bolluk içinde dalgalanan bir aydınlık akışı gelmez.

Her nedense, ışık denince, ben, ya karanlık bir yolun ta dibinde kırpışan bir pırıltı damlasını anlarım; ya uzak dağ başlarında yakılan ateşlerin yıldızlanması, ya da uzaklaşan bir geminin pırıltıları gelir gözümün önüne.

Işık, karanlıklarda açmış, boyası bilinen boyalara, kokusu duyulmuş kokulara benzemeyen bir çiçeğe benzer.

Işık, yaşayan, büyüyen ve ölen bir nesnedir. Ondan değil midir ki, adamoğullarının yaşayışlığını ışığa benzetirler, aydınlığa değil! Çünkü aydınlık başsız ve sonsuzdur. Aydınlık bizim dışımızda bize bağlanmadan var olan varlık gibidir. O da bir kımıldanma, bir değişim içindedir, ancak bu kımıldanış ve değişimler bir sonsuzluk içinde oldukları için onları çok kez kavrayamayız.

Işığın bize yakınlığı, bize sokulganlığı, onun da bizim gibi büyük aydınlık içinde bir damlacık yaşayıp bir damlacık ölmesinden geliyor sanıyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 19.2.1935]

GÖZE GÖRÜNMEK

Bilmem nerede bir adamcağız çıkmış, bir çeşit suyu heykellerin, hayvanların üstüne dökünce, bunlar göze görünmez oluveriyorlarmış.

Yazıcılardan birçokları bu işin çevresinde yazdılar, çizdiler, alay ettiler, eğlendirdiler okuyucularını, kendileri de eğlendiler.

İngiliz romancılarından birinin de bu adda bir romanı vardır. Sinemaya bile aldılardı bu romanı galiba. Demek isterim ki, göze görünmemek işi çoktanberi herkesi ikide bir saran bir iştir.

Göze görünmemek iyi mi, kötü mü? Günün birinde yeryüzünde yaşayanların topu birden gözle görünmez oluverirlerse, yaşamanın tadı tuzu kalır mı?

Ben bunları düşünmüyorum şimdi. Benim gülüncüme giden nesne, bugünün Avrupa'sında, Amerika'sında ne müzik, ne resim, ne ozansözü, ne roman, ne filozofluk işlerinde göze batar, göze görünür adamlar azın azıyken, bütün bir bilgi ve ar işleri göze görünmez cücelerin elinde kalmışken, yine tutup adamları büsbütün göze görünmez bir kılığa sokmak için uğraşılmasıdır.

Asıl yapılması gerek olan büyülü su, göze görünür adamların yaratılması, doğurtulması yolunu bulmaktadır, bence.

[Orhan Selim / Akşam, 20.2.1935]

AYAK DİREDİ

Ayak diredi, yağmadı işte. Bu gidişle de yağmayacak. Bir kapayan, bir açan kış güneşinin elinde nezleden erisek, gripten kıvrım kıvrım kıvransak da, onun aldırdığı yok. Yağmıyor. Yağmayacak.

Onu bir kurtarıcı gibi bekledik. Her vakit bir yıkıcı olarak ineni, bir yapıcı biçiminde gördük, "Yağ!" dedik, "ortalık ak örtünün altında kalsın," dedik, "kömürcülerin bile yüzlerinin gülmesine diyeceğimiz yok," dedik: Yağmadı, yağmıyor işte!..

Bu kötülüğü dillerde dolaşan nesne kırk yılda bir iyi bir işe yarayacağını öğrendi de onun için mi böyle ayak diriyor!..

Adamoğullarınm damlarına, sokaklarına, omuzlarına, başlarına yağa yağa, ine ine o da onlardan birçoklarının huyunu mu kaptı? Nedir bu iyilik etmem diye kafa tutuşu?..

Beklenilmeye alışmamış, özlendiğini görünce hıncını çıkarıyor bizden. Bilmiyor ki çok kırıtmak usanç verir.

Yağmazsa yağmasın. Biz onsuz da kışı çıkarmasını biliriz eninde sonunda...

[Orhan Selim / Akşam, 21.2.1935]

ELEKTRİK

Bütün bir on dokuzuncu yüzyıl ekonomik, sosyal, politik düzenini yaratan, eninde sonunda, su buğusunun makinelere koşulmasıdır.

Yirminci yüzyıl bile su buğusunun damgasını sırtında taşır. Su buğusunun Avrupa ve Amerika'da yarattığı düzen tıpkı kendisi gibi, başı boşluğa, içine sıkıştırıldığı kabı her vakit parçalamaya, anarşiye doğru eğilicidir.

Su buğusu on dokuzuncu yüzyılda kendine benzer bir düzen yaratmıştır.

***

Elektrik, yirminci yüzyılın içinde ekonomik, sosyal yaşayışımıza dokunağını gitgide arttırmaya başladı. Elektrik, şu küçücük, yuvarlak bir lambanın içinde boyasız, cansız yanan aydınlık parçası; şu dağları, denizleri görülmemiş bir hızla aşıp seslerimizi, resimlerimizi birbirine bağlayan; şu çelikten yığınları kımıldatan elektrik. Ben kendi payıma elektriğin yaratıcılığına büyük umutlar bağlamışım. Ben onda yirmi birinci yüzyılın düzenini görüyorum. Elektrik gibi hür, elektrik gibi düzenli bir düzen.

[Orhan Selim / Akşam, 22.2.1935]

ŞEHİR FOTOĞRAFLARI

Viyana denince benim gözümün önüne bir yığın dam gelir. Bu bir yığın damın arasında yarısı içeri batmış, yarısı göklere yakın, koskocaman demir bir çember vardır. Viyana'nın anlı sanlı eğlence dönme dolabı.

Paris dediler mi, altı geniş, tepesi sipsivri Eyfel kulesinin görünüşünü gözlerimin içinde bulurum.

Londra, tırtıllı kuleleriyle İsa'nın başına geçtiği söylenilen dikenli çelenge benzeyen parlamento evinin gölgesini çizer karşımda.

Daha yazayım mı? İstemez. Neden bu böyle oluyor, diye düşündüm. Neden bu şehirler, oralara gitmemiş, oraları görmemiş bir adamın gözü önüne bu biçim görünüşler getiriyor?

Viyana, doğrudan da, yalnız bir eğlence demir dönme dolabı; Paris bir Eyfel kulesi; Londra bir parlamento yapısı mıdır?..

Hayır. Viyana'nın, gazetelerle her gün parça parça bildirimlerini okuduğumuz, eğlenceden çok uzak bir kanlı iç yönü; Paris'in sipsivri Eyfel kulesiyle bir bağı olmayan bir kaynar, derin iç yaşayışı; Londra'nın parlamento yapısından çok uzak bir ağrısı var.

Öyleyse neden bu şehirlerin göstermelikleriyle kendi özleri arasındaki bu aykırılık, neden? Hangi fotoğrafçının kör gözü, hangi ülküyü güderek, bu şehirlerin resimlerini bir kez böyle aldıktan sonra onları yeryüzüne böyle bir biçimde kapıp koyuvermiş?..

[Orhan Selim / Akşam, 24.2.1935]

EVLER

Ben, toptan, yeni kübik denilen yapıların düşmanı değilim. Ancak bunların bir standardize edilmiş biçimi var, hepsini birbirine benzetiyor. Yapıcılık, bir model üstüne günde binlerce çift iskarpin çıkaran kundura endüstrisi gibi bir nesne oluyor.

Oysaki, evlerin, yapıların, her evin, her yapının kendine uygun bir iç gösterişi, bir canı, bir pisikolojyası vardır gibi geliyor bana.

Öyle evler bilirim ki, bakar bakmaz, ayrı ayrı düşünce ve duyguda ayrı ayrı adamları, kendilerini yapanların dış ve iç suratlarını gözümün önüne getirirler.

Kimisi, yüzündeki küçük pencereleri, kalın pervazları ve uzun kapısıyla, küçük fıldır fıldır gözlü, kalın kaşlı, kocaman burunlu kurnazlık taslayan adamlara benzer.

Kimisinin öyle balkonları, cumbaları vardır, damlarından öyle kuleler fışkırmıştır ki, ne vakit görsem, "İşte kendini beğenmiş biri," derim.

Bizim oralarda bir ev tanırım. İki yandaki iki kapısına kırkar ayak merdivenle çıkılır. Damının saçakları üçüncü kat balkonuna kadar sarkar. Bir pencereleri vardır, hani pencereden çok havaya açılmış, dişsiz, karanlık ağızları andırır. Bu tanıdık evin üstünden, başından, giyiminden, kuşamından, şişko, zengin, süslü bir kocakarılık akmaktadır. Geçen gün sordum, soruşturdum. Meğerse vaktiyle bunu bilmem hangi sultan yaptırmışmış...

Yukarda da, dedim ya, ben, toptan, yeni kübik yapıların düşmanı değilim. Ancak bu yeni yapıcılığın standardize olması canımı sıkıyor. Kendimi soluk alan, duyan varlıklar arasında değil, ölen bir yaşayışın donmuş taş yığınları içine düşmüş sanıyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 17.2.1935]

Standardize (standardiser) : tek örneğe indirgemek, standartlaştırmak.

DİLEĞİMİZDİR

Akay çevirgenliğine!

İstanbul yakasıyla Kadıköy-Haydarpaşa yakası arasında asma köprü kuruluncaya dek; bu iki kıyı arasında on dakikada bir vapurlar işleyinceye kadar; sizden, ey AKAY çevirgenliği, biz Kadıköy, Haydarpaşa, ta Pendik'e dek oturanların dileği şudur :

Akşam vapurları, hele 18,30'unki hem Kadıköy'e, hem Haydarpaşa'ya uğruyor, Ankara Ekspresi'nin yolcularını da bunlar taşıyor. Öyle bir kalabalık oluyor, bu vapurlar, öyle bir iğne atsan yere düşmez oluyorlar ki, yolcuların arasında sizin çevirgenlikten biri bulunsa, ne yapar yapar, kaptan köprüsünde alır soluğu.

Ancak, bizler kaptan köprüsüne çıkamayız, bırakmazlar; makinelerin yanma inemeyiz, yasaktır; ocakların yanına sığınacak kadar babayiğitler yoktur içimizde.

Topumuz işinden gücünden yorgun argın dönen kişileriz; birbirimizin tepesine çıkarak ayak üstü dikilip 25 dakikayı bize 25 yıl gibi geçirtmeyin, kıymayın bize!

Şu akşam vapurlarını, hele 18,30'da kalkanı hem Kadıköy'e hem Haydarpaşa'ya uğratmayıverin. O saatte bu iki yere ayrı iki vapur kaldırtıverin! Ne olur? Yine büyüklük sizde kalsın.

Ben bu dileğin altına bilmem kaç kuruşluk pul yapıştırtıp, binlerce yurttaşa parmak bastırtıp, 20 metre uzunluğunda bir dilek kâğıdı olarak size sunabilirdim. Ancak uzun sürer diye kestirmeden gittim. Bağışlayın.

[Orhan Selim / Akşam, 28.2.1935]

MARTILAR

Çam ağaçları nasıl yaz kış yemyeşilse, nasıl onlar toprağın boyasını kaybetmeyen en güzel verimlerinden biri olarak soğuğun, sıcağın, hava değişimlerinin üstünde dimdik, yıllarca süren genç bir sevinç yükselişi biçiminde dururlarsa, martılar da bütün yıl değişimlerinde denizin sonsuzluğunu haykıran çığlıklar gibi, aynasında suların ışığını pırıldatan göklerde uçuşup dururlar.

Martıların gövdeleri yollu yarış kotraları gibi kıvraktır. Ve iki yanlarında gergin yelkene benzeyen ak kanatları vardır.

Martıların gözleri küçücüktür, yuvarlaktır. Bu küçücük yuvarlak gözlerde bütün bir sonsuzluğun ışıltıları vardır. Bana öyle gelir ki, martılar sonsuzlukla beslenirler. Bütün deniz kuşları gibi martıların da en derin, en güzel kendine benzerlikleri buradadır. Onlar denizlerin üstünde doğarlar, denizlerin üstünde ölürler. Deniz gibi korkusuz, deniz gibi sınırsızdırlar.

Denize öyle bağlıdırlar ki, ancak bir ülkü adamı ülküsüne böyle bağlanabilir. Bunun için değil midir ki, martılar karaya düştüklerinde, ülküsünü bırakmış bir idealist gibi bütün güzelliklerini bütün güçlerini kaybediverirler, ağlamaklı olurlar?

[Orhan Selim / Akşam, 1.3.1935]

YAMALI PARALAR

Benim gibi en büyük para ölçüsü 10 lira olanlar için yamalı tek kâğıt liralar diye bir iş vardır. Hem de nasıl iş! Çözülmesi uğrunda iki günde bir bakkalda, kömürcüde, vapur, tren gişesinde, tramvayda soluk tüketilen, çene yarıştırılan, bağırılan, çağırılan bir kördüğüm.

Bir aralık tek liraların, çünkü yamalık beş liralıklarla on liralıklarda olmuyor, bundan yukarısı için de benim sözüm yok, evet, bir aralık tek liraların göz önünde tutulması gerek olan yanı, ortadan yamalı iseler, iki parçadaki numaraların birbirine benzemesiydi. Biz tek papelliler bunu unutmaz, aldığımız liraların numaralarına bakardık.

Şimdi ise yeni yeni düzenler çıktı, tek liranın bilmem neresinde bir yama varsa geçiyor da, bilmem neresinde bir yama olursa geçmiyor. Şu yandaki bir yama, bir tutkallı kâğıtla yapıştırılsa, liranın değerini 20 kuruş azaltıyor, bu yandaki 10 kuruş eksiltiyor. Hani, bu gidişle, tek lira alınca üstünde uzun uzadıya bir mikroskop araştırması yapmak, neredeki yamalar ne demektir diye bir derin "tek papel yama bilgisi" okumak gerek olacak.

Gümüş tek liralar piyasayı tutuncaya kadar biz tek papelliler böyle ter döküp duracak mıyız?

Şuradaki yamalar paranın değerinden bu kadar eksiltir diye bir yasa mı çıktı? Neden paranın bir ucunda yine o paradan kopmuş bir yamanın bulunması bunları geçmez kılıyor?

Bu işi düzeltmek, yoluna sokmak istemez mi?

İşte bir sürü sorgu ki, karşılığını nerden alacağımı bilmiyorum. Bilen varsa bildirsin. Yazayım.

[Orhan Selim / Akşam, 2.3.1935]

LAVRENS

Loyd Corc, Makdonald, ne kadar tanınmışsa, İngilizler içinde LAVRENS de öyle bir ad vermiştir.

Loyd Corc denince benim gözümün önüne bugün ok bıyıklı, gök gözlü, tüyleri uzun, kocamış bir kedi geliyor. Daha doğrusu, dişleri düşmüş, tırnakları sökülmüş, eskimiş bir yırtıcı kedi postu.

LAVRENS denince sıcak bir kum yığını üstünde, çatal sivri dilini sallayarak, boğum boğum kımıldanan, ince uzun bir yılan görür gibi oluyorum.

Ben LAVRENS'ten ne şu işi ettiği, ne bu kötülüğü yaptığı için değil, adamsoyunun böyle bir korkunç, böyle bir tüyler ürpertici varlığı doğurabileceğini gösterdiği için tiksinirim.

Lavrens'e gelinceye dek adamsoyu yeryüzüne ne ağlanacak korkunçluklar çıkarmıştır. Ancak Lavrens kadar sinsisini, Lavrens kadar dejeneresini doğurmamıştır gibi geliyor bana. Lavrens tipine belki, küçük bir ölçüde, yıkılmaya yaklaşan eski Roma'nın son yıllarında rastlanabilir. Ancak dediğim gibi, küçük bir ölçüde. Çünkü yıkılan eski Roma'nın sarsıntısıyla bugün göçüntü seslerini duyduğumuz on dokuzuncu yüzyıl medeniyeti arasında, yeryüzüne yayılma bakımından ölçüsüz bir ayrılık vardır.

Bugünün Avrupa'sını, Amerika'sını yarınki soylara gösterecek bir dikili taş dikilmek istenirse, LAVRENS'in heykelini yapmak yeter.

[Orhan Selim / Akşam, 4.3.1935]

SÖZÜNDE DURMAK

Adamoğullarımn en güçlükle kıvırabildikleri işlerden biri de verdikleri sözde durmaktır.

Her nesne için söz verilir. Büyük bir işten tutun da, şu saatte şurada buluşalıma kadar. Bence söz vermek işinde büyük küçük, atlatılabiliniri atlatılamazı yoktur. Verdiği küçük bir buluşma işinde sözünü tutmayan adam büyüğünde de öyle yapar.

Sözünde durmak, doğrudan da, güçtür. Bu güçlüğü başarabilmek için adamın yaşayışını oldukça elinden geldiği kadar bir plana sokması gerekir.

Ben öylelerini bilirim ki, yalnız bu plansızlıkları yüzünden, kendileri de sezmeden, bir günde beş kişiyle buluşmak için bir saatte söz verirler. Beşine de gitmezler, bir altıncısıyla, yolda rastladıkları bir altıncıyla bir içki evinde kafa çekerler.

Verdiği sözü tutamamak ilkönceleri acı gelir. Sonra buna da alışılır. Bir iki çocukluk arkadaşımda bunu gördüm. Okul sıralarından başlayarak sözlerini yerine getiremezlerdi. Getiremedikleri için sonra üzülürlerdi. Ancak vakitle bu üzüntüleri geçti. Alıştılar, aldırmaz oldular.

"Söz ağızdan çıkar," diye bir atasözü vardır. Ağız adamoğlunun en yaratıcı, en yıkıcı, en budala üyesidir. Ağız söz söyler yer yerinden oynayabilir. Ağız söz söyler, en budalaca bir düşünceyi ortaya atar. Ağız düşüncelerimizin kapısıdır. İşte bunun için çok kez kapamasını bilmediğimiz bu kapıyı kullanmakta güçlük çektiğimiz içindir ki, içinden çıkanı sonra peşinden gidip tutamıyoruz.

Söz ağızdan çıkmayıp da, çoğumuzda bakar kör olan gözden çıksaydı, sözünde duranların sayısı belki artardı.

[Orhan Selim / Akşam, 5.3.1935]

GÖKYÜZÜNÜN TÜRKÜSÜ

Yıldızlı bir yaz gecesinde, gökyüzünün dudakları bana sonsuz türküsünü söyledi. Bu türkünün kulaklarımda kalan ışıltılı parçalarını, sıra gözetmeden yazıyorum :

Gökyüzünde ne baş, ne son, ne aşağı, ne yukarı.

Adı yok gökyüzünün doğum kütüğünde, kafanızın çocuğu ölüm denen işin.

***

Dağılışın, birleşişin gökyüzü anasıdır. Durmadan, durmadan geçişin beşiğidir gökyüzü.

***

Bakın gökyüzüne, güçsüzlüğünüze gülün; gökyüzüne bakın, yüreğiniz kabarsın güçlülüğünüzle.

***

Gökyüzünde ne aksakallı bir koca kişi, ne elle tutulmaz, gözle görülmez olan! Gökyüzünde ne baş, ne son, ne aşağı, ne yukarı.

***

Benzetmeyin gökyüzünü gök boyalı bir atlasa; atlas yırtılır. Gökyüzü altın kakmalı bir kubbe değildir; kubbe yıkılır.

***

Gökyüzü ne ağlamasını bilir, ne gülmesini. Gökyüzünde ne baş, ne son, ne aşağı, ne yukarı.

[Orhan Selim / Akşam, 6.3.1935]

DİNLETTİK SÖZÜMÜZÜ

Şunu dedik, bunu dedik, şu böyle olmasın diye yazdık, bu böyle olsun diye söz attık. Ne dinleyen oldu sözümüzü, ne aldıran...

Çamurdan yollar geçilmiyor, şunu bir yola koyun, dedik, olmadı, dinlemediler. Vapurlarda tıklım tıklım gidiyoruz, diye yazdık. Aldırılmadı, dinletemedik. Tramvaylar sardalya kutusu gibi oluyor akşamları dedik, kimin umurunda. Bayanlar çok boyanıyorsunuz, okullu kızlar bereleriniz çok çarpık, diye yazdık, tınmadılar.

Doğrusunu da isterseniz, bu dediklerimizin çoğu da incir kabuğunu doldurmayan nesnelerdi a! Ne de olsa incir kabuğunu doldurmayanları dinletemezsek, karpuz kabuğunu dolduranları nasıl dinletebiliriz, dedik, yine yazdık, çizdik. Bir de baktık ki, sözümüzü dinleyen, dileğimizi yerine getiren bir KAR oldu. Evet kar!

Aman kar, yağ! dedik, yağmazsan işimiz kötü, gripten kırılıyoruz, dedik. Bir yazdık bunu, iki yazdık. Sözümüzü dinledi eninde sonunda, yağdı işte. Beklenilmeyen bir vakitte yağıverdi işte!

Eh, değil mi ki sözümüzü kara dinletebildik, buz üstüne yazı yazmak yolunda yürüyebiliriz!..

[Orhan Selim / Akşam, 7.3.1935]

TOPRAKTAN ALTIN

Fransa'da Lehlinin biri kara topraktan sarı altın yapmanın yolunu bulmuş sözde. Belki bulmuştur, belki bulmamış. Bundan ne çıkar? Altın denilen nesne kolayca elde edilmeye başlandı mı bir, değeri düşer çabucak. Altın yığıntısı olan bir iki büyük banka belki top atar. Kriz biraz daha derinleşir. İşte o kadar.

Altın dediğin de eninde sonunda, demir gibi, bakır gibi, kumaş, düşünce, güc gibi bir maldır. Bugün yalnız, çıkarılması, elde edilmesi zordur da, işte onun için küçücük bir parçasında büyük bir değer vardır. Aşağı yukarı bu yüzden de öteki malların değer ölçüsü olmuş, para biçimine girmiştir.

Birçok ozanlar, bizim Fikret bile, yaşayışa kızdılar mı, basarlar kalayı altına. Bütün kötülükleri altının doğurduğunu ileri sürerler. Bu zavallıcık, cansız nesnede kendi başına kötülük yapacak güc mü vardır? Altında böyle bir gücün varlığını düşünmek, onu canlandırmak, puta tapıcı olmak demektir.

Altın bir aynadır. Bir aynanın içine kötü nesneler vuruyor, bir ayna kötülükleri gösteriyor diye kızıp aynayı kırmak, ne kadar gülünçse, altına kızmak da o denli komiktir.

[Orhan Selim / Akşam, 8.3.1935]

UCUZ RADYO

Yakında yalnız uzakların uzaklığındaki sesleri havalardan toplayıp burunlarının dibinde dinlemekle kalmayacaklar, bu sesleri çıkaranların resimlerini de görecekler. Belki bunu da görmeye çoktan başlamışlardır. Bizde ise radyo bugüne dek lüks bir nesne. Nasıl lüks olmasın ki, iyice bir radyo 300 liradan aşağı değil. İçimizde bütçesinden 300 papeli radyo almak için ayıracak kaç babayiğit vardır? Oysaki, şu içinde yaşadığımız yirminci yüzyılda radyo gazete, kitap, elektrik ampulü çeşidinden bir istek biçimine girmiştir. Bunun böyle olduğunu göstermek için söylene söylene beylikleşmiş bir sürü söz yazılabilir. Radyosuz bir ev kulaksız bir adama benzer. Radyo abonelerinin sayısı bizimki gibi 10 binler içinde dolaşan bir ülke ağızsız, sesini kaybetmiş bir bilmem neyi andırır, gibi düşünceler ileri sürülebilinir.

Niçin biz de başkaları gibi kulağımızı yeryüzünün en uzak bucaklarına açamayalım. 300 papel veremiyoruz diye böyle bir sağırlığa neden boyun eğelim?.. Radyo makineleri satanlar kazançlarını biraz kıssalar, bu makinelerden alınan gümrükler indirilse, taksitle 70 liraya radyo alabilsek olmaz mı sanki? Olur mu? Oluverse ne olur? Olmaz mı? Neden olmaz?..

Yanımızdaki büyük apartmanda oturanlar harıl harıl radyolarını işletip dururlarken, ben daha ne vakte dek böyle : "Olur mu? Olmaz mı?" diye ucuz radyo sayıklayacağım?

[Orhan Selim / Akşam, 9.3.1935]

DOLU OLMAK VE BOŞALMAK

Saat sabahın dokuzu. İnce ince yağmur yağıyor, hani şu bilmem ne ıslatan çeşidinden bir yağmur. Ayaz. Çamur. Islak. Galatasaray'da tramvay bekliyorum. İstanbul yakasına geçeceğim. Durak yerinde benim gibi bekleyen bir yirmi otuz kişi daha var.

Karşıdan bir vagon sökün etti. "Maçka-Beyazıt." Ön camında küçük bir tabela : DOLMUŞTUR. Tramvay durmadan geçti.

Üç dakika bekledik. Bir vagon daha belirdi karşıdan. "ŞİŞLİ-TÜNEL." Onun da önündeki camda ak tabela : "DOLMUŞTUR".

Beş dakika daha geçti. Karşıdan bir vagon daha : "TAKSİM-SİRKECİ." Dolmuştur. Beş altı dakika daha. Yine bir "ŞİŞLİ-TÜNEL" ve o da "DOLMUŞTUR."

Saat dokuzu yirmi geçiyor. Her geçen tramvay dolmuştur. Dokuz buçuk. "Dolmuştur", "Dolmuştur".

Yağmur yağar bir yandan, bir yandan lastikler delik, su geçer ayağıma, bir yandan "Dolmuştur", "Dolmuştur".

Ben de yarım saattir durak yerinde sayısı otuzdan elliye çıkan bekleyicilerle birlikte "DOLMAYA" başlıyorum.

Seninkiler boyuna, tıklım tıklım, bizim Amcabey'in tokatına layık durmadan geçiyorlar.

Onlar "DOLMUŞ" geçiyor, ben doluyorum, doluyorum, bir boşalmaya, ağız dolusu boşalmaya, soyundan başlayarak boşalmaya isteğim var ki, boşalamazsam patlayacağım.

Saat ona çeyrek var. Biz küçük bir ordu biçiminde bekleşiyoruz. Titreşiyoruz. Doluyoruz.

O ne, bir tanesi duruverdi işte. Kapılara bir akın, bir saldırış, itişe kakışa, bileğine güvenen, ana baba günü, içeri dar attım kendimi.

Kalktık. Vagonun içi ağız ağıza dolu, ben ağzıma kadar doluyum. Et ve kemikten yapılmış bir betonarme yığını biçimindeyiz. Çok gittik gitmedik vagonun içinde bir dalgalanma oldu. Bizim betonarme yığın iki yana sıkışarak bir çatlak verdi ve bu çatlaktan biletleri kontrol etmek isteyen bay kontrol belirdi.

Kızıldenizi sopasıyla yarıp geçen Musa gibi, sağı solu kakıştırarak ilerliyor. Eziliyoruz. Yanımda duran bir delikanlı bağırdı birdenbire. O benden çok dolmuş anlaşılan, taşıverdi, boşalıverdi. Kontrol kafa tutmak istedi biraz, vazgeçti sonra, zil çekti, vagon yıldırımla vurulmuş gibi zınk! dedi durdu. Birbirimizin üstüne yığıldık. Kontrol homurdanarak indi.

Aşk olsun delikanlıya diyecektim. Sözüm ağzımda kaldı. İçerdekilerden bir bay başladı bizimkine söylenmeye :

— A efendim, ne diye kafa tutarsın da arabayı böyle durdurtursun, biz sıkışmaya alışmışız. Neden bizim bu alışkanlığımızı bozmak istersin?.

Daha neler de neler. Delikanlı da şaşırdı, ben de!

Şimdi gelin de yarım saat yağmur altında tramvay bekledikten sonra boşalın bakalım.

[Orhan Selim / Akşam, 11.3.1935]

GEMİLERİN YAŞI

Hayvanların yaşını dişlerine bakıp anlarlar. Ağaçlarınkini anlamak için, benim bildiğim, keserler ve kesikteki çemberleri sayarlar. Adamsoyunun yaşını anlamak güçtür. Kadınları bir yana bırakın, Çinlilerin, Japonların kaç yaşında olduklarını yüzlerine bakıp bir türlü kestiremezsiniz. Çünkü tüyleri, tüsleri yok gibidir ve çoğunun yüzü kaç yaşında olursa olsunlar davul derisi gibi gergindir.

Hayvanların, ağaçların, adamların yaşını aşağı yukarı bilmek nasıl oluyorsa gemilerin de yaşını öğrenmek olurmuş.

Gemilerin yaşları bacalarının, başlarının, direklerinin biçimine göre anlaşılırmış. Arkaya doğru eğilik direkli, bacalı gemiler en aşağı elli yaşındaymışlar, elli yıl önce denize indirilmişlermiş sizin anlayacağınız. Sonra balta baş gemiler de oldukça moruk sayılırlarmış. Bilmem şöyle olan gemilere genç denirmiş, bilmem böyle olanlara geçkince...

Diyeceksiniz ki, ne diye durup dururken gemilerin yaşından söz açtın?

Anlatayım.

Bir kaptan arkadaşım vardır. Dün sözgelişi dedi ki :

— Bilmem ne "nizamnamesi"ne göre bizde yeni alınacak yük şilepleri en çok on beş yaşında olabilir. On beş yaşından geçkin olan şilepler yeniden satın alınmaz. Oysaki, 27 yaşına kadar yolcu gemilerinin satın alınmasına izin vardır. Senin anlayacağın, bundan 15 yıl önce denize indirilmiş bir tekneyi yük taşımak için satın almak yasaktır. Yolcu taşımak için ise bundan 27 yıl önce denize indirilmiş gemiler bile satın alınabilinir.

Bildik kaptanın bu deyişine şaştım kaldım. Yük ve hayvan için genç gemiler almak gerek de, yolcu taşımak için 27'lik kart gemilere bile izin var.

Yüklerle hayvanlar gençten, yaşlıdan biz adamoğullarından çok mu anlarlar?

Yükünü yükletmeden evvel bir alışverişçi onu sigortaya koyar, yüklettiği geminin yaşını öğrenir. Biz yolcular ise yolcu gemisine

binmeden önce ne kendimizi sigorta ettiririz, ne de geminin yaşını öğrenmeye kalkarız. Aslına bakılırsa, bunun için, yolcu gemilerinin genç olması daha gerekli değil midir? Bence öyledir. Sizce nasıldır? Bilmem!

[Orhan Selim / Akşam, 13.3.1935]

YİNE YIRTIK PARALAR

Bir işi parmağına dolamak, parmağına dolayan için ister iyilik, ister kötülük getirsin, bir son verirse ne mutlu o parmağa. Yok eğer parmağına dolaya dolaya yumağı tüketir, sonunda bir şeycikler çıkaramazsan, gülünç olduğunun, akıntıya kürek çeken bir biçimsizliğe girdiğinin resmidir.

Ben parmağıma, şu yırtık papelleri dolayacağım. Çünkü ben onları dolamasam da onlar boyuna benim başıma dolanıyorlar.

Bugüne dek bu yırtık tek liralıklar yüzünden en aşağı bir iki papel kaybettim, bir yığın soluk tükettim. Bundan önce de bir yazı yazdım.

Dün gene tramvayda bizim tek papelin sol köşesinde bir çatlak var diye almadılar. Şirket bunları istemiyormuş. Bir polis geldi. O da dedi ki : "Bu paraları Merkez Bankası beş on kuruş eksiğine değiştiriyor. Oraya götürün."

Demek oluyor ki, tek liraların yırtıklarına göre değerlerini kırarak Merkez Bankası değiştiriyor.

İyi, ancak hangi yırtığın, hangi yamanın değerden ne kadar azalttığını nerden öğreneceğiz?.. Bunun önüne geçmek gerek değil midir?.. Bunun karşılığını bize kim verecek? Böyle bir karşılık istemeye hakkımız yok mu?..

[Orhan Selim / Akşam, 19.3.1935]

İŞSİZLİĞE DAİR

İşsizlikten şikâyet edenlere hak veririm, iki gözüm, hak veririm doğrusu.

İşsizlik bu cumhuriyet asrında, yurttaşlar için öyle pek de yakışık alır bir meslek değildir, iki gözüm, değildir doğrusu.

Hani işsizler çok olursa, işçi arayanların ekmeğine yağ sürülür diye bir nazariye vardır.

Bana kalırsa, iki gözüm, bu nazariye her zaman doğru değildir, iki gözüm, doğru değildir doğrusu.

Ulusal işsiz yurttaşlarımızdan Bay Sungur Tekin'in başından geçenleri anlatayım size, bakalım bana hak verir misiniz, vermez misiniz? Bizim Bay Sungur Tekin bir yıldır işsiz. Eski yeni harflerle okuması yazması, Tarama dergisinin sözlerinde bilgisi, muhasebe işlerinde oldukça tecrübesi vardır ama gene bir yıldır işsizdir, iki gözüm, işsizdir doğrusu.

Günlerden bir gün, bizim Bay Sungur Tekin gazetelerden birinde şöyle bir ilan gördü :

"Kendi sâyi ile günde iki üç lira kazanmak isteyenler, filanca yerde, falanca handa, filanca numaraya müracaat etsinler."

Bay Sungur Tekin, kendi sâyi ile hayatını kazanmak istiyordu. Zaten bütün enayiliği, bütün felaketi de buradaydı ya, iki gözüm. Eğer kendi sâyi ile para kazanmak istemeseydi, işsizlik mesleğinde bu kadar sabitkadem olamazdı doğrusu.

Her ne hal ise, Profesör Şekip Bay gibi ruhi tahlillere girişmeyelim, iki gözüm. Bizim Bay Sungur Tekin filanca yerdeki falanca hana gitti.

Hanın önü kıyametten numune. İğne atsan yere düşmez. Kalabalık, hanın içine doğru itile kakıla giriyor.

Sungur Tekin de karıştı bu kıyamete, ayakları kesilerek çıktı merdivenlerden yukarı. Bir de başını kaldırıp baktı ki, filanca numaralı dairenin önündedir.

Ama yalnız o değil, siz deyin yüz, ben diyeyim beş yüz adam filanca numaralı dairenin önünde tepişip duruyorlar.

Derken, iki gözüm, dairenin kapısı açıldı. Bir bay göründü :

— Ne istiyorsunuz, baylar! diye sordu cemaate.

Cemaat hep bir ağızdan cevap verdi, iki gözüm :

— Kendi sâyimizle günde iki üç lira kazanmak istiyoruz.

Filanca numaradan çıkan bay, içeriden bir masa getirdi, üstüne tırmandı, bir Haber gazetesini boru gibi yapıp ağzına götürdü, ve başladı bağırmaya, iki gözüm :

— Sayın baylar, bana üç memur lazım. Siz üç yüz kişisiniz. Hanginizin daha ehil olduğunu anlamak için ne yapayım?

Cemaat hep bir ağızdan cevap verdi gene :

— İmtihan edin! Yapacağımız işten imtihan edin. bizi!

Yapılacak iş kapı kapı, şirket şirket dolaşıp takvim satmaktı. Satılan takvimler üzerinden yüzde yirmi verilecekti. Böylelikle işsiz yurttaşlar, günde kendi sâyileriyle iki üç lira kazanacaklardı.

İyi ama, iki gözüm, gel de bu işin imtihanını yap bakalım.

İşsiz vatandaşlara takvim verilip sattırılsa, ya takvimler kapanın elinde kalırsa?

Nüfus tezkerelerini, şahadetnamelerini, mahalle ilmühaberlerini, kefaletnamelerini tetkik etmek lazım.

Daire bayı tekrar bağırdı :

— Soldan sıra ile, teker teker adreslerinizi söyleyin yazalım! Namınıza matbu bir sualli cevaplı anket göndeririz. İmtihanınızı tahriri olarak geçersiniz. Kazanan üç efendinin adı gazetelerde ilan olunur. Duyduk duymadık demeyin ha!

Ve iki gözüm, cemaat başladı adreslerini söylemeye. Onlar söyledi, daire bayı yazdı, bu iş o gün gece yarısına kadar sürdü böylece.

Bizim Sungur Tekin açıkgözdür, iki gözüm. Ertesi gün : "Bir kere daha gideyim de, kimsecikler olmaz artık, imtihanımı şifahen geçerim!" dedi. Fakat ertesi gün de dairenin önü kıyametten numune.

Gene adresler alındı. Üçüncü gün aynı şey. Dördüncü gün gene tıpkısı.

Şimdi, iki gözüm, bizim Bay Sungur Tekin, kendi sâyi ile günde iki üç lira kazanmak için, bir aydır her zaman filanca daireye müracaat ediyor ve adresini yazdırmak için sıra bekliyor...

O gün bugündür, ne Sungur Tekin iş bulabildi, ne de takvim sattırmak isteyen daire memur tutabildi.

Görüyorsunuz ya, iki gözüm, işsizliğin fazlası, hem iş

verenler, hem işçi arayanlar için muzırdır, iki gözüm, muzırdır doğrusu!

[Ben / Akbaba, 21.3.1935]

Nazariye : kuram; *Sây* : çalışma, emek; *Sabitkadem* : sürekli; *Tahlil* : çözümleme; *Şahadetname* : diploma; *İlmühaber* : resmi belge, hal kâğıdı; *Nam* : ad; *Matbu* : basılı; *Tahriri* : yazılı; *Şifahen* : sözlü olarak; *Muzır* : zararlı.

İLKYAZ GELİYOR!

İlkyaz geliyor!

Yavaş yavaş, buğusu silinmeye başlayan buzlu bir camın arkasından belirir gibi boyaları kendini göstermeye başladı. Kokularını, çok uzaklardan işitilen sesler gibi duyuyorum.

İlkyaz geliyor.

Sanki denizin altında yakılan koskocaman bir aydınlık ocağı varmış gibi, sulara onun aydınlığı vurdu. Ağaçlar, gıdıklanarak, gülümseyerek kımıldanıyorlar. Toprak, buğusunu veriyor; gökyüzü, geceleri ışıklı ve ılık.

İlkyaz geliyor.

Ne okumak, ne yazmak, ne düşünmek istiyorum. İçimde Taşdevri'nde yaşayan dedelerimin toprağa, suya, ateşe ve kokuya, bağsız, doğrudan doğruya bağlanışlarının tohumları filizlendi gene.

İlkyaz geliyor. Gelecek ve geçecek. Her geçen ilkyazla biz Taş Devri'nden biraz daha uzaklaşacağız. Bunun böyle oluşu kötü mü?.. Hayır!

[Orhan Selim / Akşam, 22.3.1935]

LAVANTA ÇİÇEĞİ

Dün Göztepe'de bir bildiğin evine gittim. Hava ılık ve aydınlıktı. Bizim bildik bahçesinde toprak çapalıyor.

Bahçenin çevresi lavanta çiçekleriyle çevrili. Eğildim, kopardım bir tutam ve avucumda iyice ufaladım. Ellerimden burnuma doğru temiz bir çamaşır kokusu, içi bayıltmayan, içi okşayan, yığınlarla geçmiş günler anımlarını dirilten bir kokucağız yükseldi.

Bilmem şimdi başka evlerde de kullanıyorlar mı? Benim evimin eski tahta çamaşır dolabı içinde küçük tülbent torbalara doldurulmuş kuru lavanta çiçekleri vardır. Esans adları Frenkçeden alınmış kokuların tadına varmam. Yatağımda ve iç gömleğimde beni çocuklaştıran, gençleştiren biricik koku lavanta çiçeklerinin kokusudur.

Benim evimde ilkyaz lavanta çiçeği torbacıklarının boşaltılıp yeniden doldurulmasıyla başlar.

Lavanta çiçeğinin kokusu bana sarı yemenisi yeşil kırmızı oyalı babaannemin yüzünü anımlatır. Ben o kokuda çocukluğumun sevincini bulurum.

Lavanta çiçeği bugün demokrattır. Adından başka bir nesnesi yoktur ki bir vakitler ilk Avrupalılaşma günlerinde köşklerin bahçelerine dikilmiş olduğunu göstermiş olsun.

[Orhan Selim / Akşam, 24.3.1935]

KÖPRÜ OLURUM

Bir okuyucumuzdan bir mektup aldım. Diyor ki: "33 yaşındayım. 33 yıldır içinde doğup büyüdüğüm iki gözlü tahta bir evceğizimiz vardı. Geçen yıl belediye yıktırdı. Kiraya çıktık.

"Yıkılan evceğizimizin yerine belediye yasalarına uygun bir yenisini yaptıralım dedik. Dedik bunu, ancak bir türlü yaptıramadık. 8 aydır evkaf, belediye, maliye bölümleri arasında mekik dokuyup duruyoruz. Bir sonunu bulamadık gitti. İlkönce toprak işi çıktı. Eski evimizin yıkıldığı ve yenisinin yine üstünde kurulmasını istediğimiz toprak kördüğüm oldu. Bu kördüğümü uğraşa muğraşa kadastroya çözdürdük. Gel gelelim maliye ayak diredi, kadastro çözsün düğümü ben çözemem, diyor. Çünkü amcama düşen toprak parçasının bir borcu varmış. 30 liralık bir vergi borcu. Maliye ağzıyla toprak "infaz" edilmiş, bu borç infaz edilmemiş. Şimdi bize diyorlar ki, siz bu borcu da verirseniz iş düzelir. Size yapı yapma izin kâğıdını veririz. Eğer bu borcu ödemezseniz yapı yapamazsınız.

"Şimdi ben şurasını anlamak istiyorum : Benim olmayan bir borcu ben ne diye ödeyeyim? Bir yıl dişimizi sıktık 200 papel biriktirdik, başımızı sokacak bir taş kulübe yapalım diye. Sağa sola da bir yığın para harcadık. Gel gelelim kendimin on para vergi borcum yok, babamın kardeşinin var diye ben niçin suçlu olayım? Şimdi bu kördüğümü nasıl çözeceğiz. Bana bir yol göter..."

Yukarıya tıpkısı tıpkısına geçirdiğim bu mektuba karşılık vermek benim değil, beylik ağızla "makam-ı aidi"nin üstüne düşer. Makam-ı aidinin vereceği karşılığı da buraya geçirir, bir okuyucumla bir "makam-ı aidi" arasında köprü olurum.

[Orhan Selim / Akşam, 28.3.1935]

Makam-ı aidi : ilgili makam, ilgili daire.

YİĞİTLİĞE DAİR

"Delikli demir çıkalı, yiğitlik hapı yuttu," diye bir söz vardır, iki gözüm. Hatta, Köroğlu, meşhur destanında :

Tüfek icat oldu, mertlik bozuldu,
Eğri kılıç kında paslanmalıdır!

diye hayıflanır, durur...

Yiğitlik, delikli demirin çıkışından sonra mı hapı yuttu? Yoksa insanların akıllılaşmasıyla nasıl olsa hapı yutacaktı da, delikli demirin çıkışı bir vesile mi oldu? Bunun burasını pek karıştırmayalım.

"Yiğitliğin on şartı vardır; dokuzu kaçmak, birisi hiç görünmemek," diye bir laf daha ederler, iki gözüm. Herhalde bu laf delikli demirin çıkışından çok önce söylenmiştir. Bu da gösteriyor ki, kardeşçağızım, yukarda onun orasını pek karıştırmayalım demekte haklıyımdır.

Yiğitlik diye neye derler?

Yiğitlik muz gibidir. Ne niyete yersen o tadı verir. Yiğitliğin böyle muz gibi oluşu neden ileri gelir?

Çünkü, iki gözüm bayım, çünkü yiğitliğin içine adamoğulları bol miktarda tedbir, ihtiyat, kurnazlık ve zekâ karıştırmışlar. Yiğitliğin içine bunu o kadar karıştırmışlar ki, Arapçası nasıldır bilmiyorum, "Küll-i cahilün" filan diye bir de hikmet savurmuşlar. Türkçesi : "Bütün cahiller cesurdur" demek!

Eh, delikli demir hikâyesini, on şart meselesini, cehalet ve cesaret hikmetini doğuran bir âdemoğulları medeniyetinde de öyle körü körüne yiğitlik aramak hepten kör olmak demektir.

Amma ve lakin, insan, ne de olsa yiğit geçinmekten hoşlanıyor. Mademki hoşlanıyor, sayın baycığım, geçinip gitsin. Ancak unutmasın ki, yiğitlikte tedbir, ihtiyat ve kurnazlıkla kalleşlik ve düpedüz korkaklık arasında kıldan ince, kılıçtan keskin bir köprü vardır.

Bir çocuğu dövmek için babasıyla hoş geçinmek ve babayı

pohpohlayıp çocuğa kötek atmak, delikli demir çıkmadan önce de, çıktıktan sonra da yiğitlik sayılmaz. Bu sözde hilafım varsa boynum kıldan incedir, iki gözüm, kıldan incedir boynum!

[Ben / Akbaba, 28.3.1935]

Küll-i cahilün : bütün bilisizler; *Hilaf* : yalan.

BİR CIGARA POLİTİKASI

Ben, adına "Birinci çeşit" değil de "BİRİNCİ NEVİ" denilen ve içicileri arasında sadece "ON BİR BUÇUKLUK" diye çağrılan cıgara içerim. Öyle sanıyorum ki, cıgaraların içinde en çok satılan çeşitlerden biri de bu on bir buçukluktur.

Yıllardan beri hep bu cıgarayı kullandığım için yirmi adımlık yerden burnuma çarpan bir tütün dumanı kokusu bana o dumanı savuranın bizim "on bir buçuklardan" olup olmadığını anlatıverir.

Son yıllarda on bir buçuklukları iki ayrı paketin içinde satmaya başladılar. Paketlerden bir çeşidi arka yandan açılıyor; öbür soy bildiğimiz gibi karnından ikiye bölünüyor. İki çeşit paketin de üstünde "BİRİNCİ NEVİ" yazılı ve her iki paket de on bir buçuk kuruş değerinde. Bu iki paketin değerleri ve adları bir, gel gelelim içleri bir değil. Dışları bir olup da içleri bir olmayan nesnelerden ya biri yalancıdır, ya ötekisi; ya biri doğrusudur, ya ötekisi. İşte bizim on bir buçukluklar da böyle. Arkadan kapaklıların içindeki cıgaralarla, yandan açılanlar arasında büyük bir ayrılık var. Arka kapaklıların cıgarası on bir buçukluğun adını sanını, ününü düşürecek kadar kötü, içilmez, tıklımbas.

İş bu kadarla da kalsa yine iyi! Bunu sezen tiryakiler yandan açılan paketleri satın alırlar, biter gider, diyebiliriz. Kazın ayağı öyle değil. Galata'dan ta son Şişli istasyonuna kadar tütüncülerde doğrucu, yandan açılan on bir buçukluk bulunmuyor. Buralardaki paketlerin topu arkadan kapaklı soyundan.

Bu büyük cıgara politikasına şaşmamak elden gelmez. Eğer böylelikle on bir buçukluğun, Galata'dan, Şişli son istasyonuna kadar, ününü, öz değerini alçaltmak, buralarda daha yüksek değerli cıgaraların satışını kolaylaştırmak ve çoğaltmak istiyorlarsa, protesto ederim. Ne yüzden olursa olsun en yakın arkadaşlarımdan "on bir buçukluğa" karşı tutulan bu politikayı protesto etmeyi borç bilirim. Kaldı ki, böyle bir politika ile gözetilen son da elde edilemez, çünkü on bir buçukçuların nerde olursa olsun bu arkadaşlarından vazgeçmemeleri için çok büyük, çok derin, çok içli bir kök vardır : Ekonomi! On bir buçuğu alanlar yirmi bilmem

kaçlığı alamadıkları güne kadar, ne satış, ne paket politikası onları eski arkadaşlarından vazgeçirtemez. Bırakın da, temiz temiz cıgaracıklarımızı içelim.

[Orhan Selim / Akşam, 29.3.1935]

ISINMAK

Öyle bir ısınmak isteği var ki içimde. Taşları güneşten kızmış bir kapının eşiğine oturmak, sırtımı sıcak duvara vermek; alnımı ışığa doğru uzanan kocaman bir el gibi güneşe çevirmek; gözlerim kapalı, durmak öylece! Saatlerce, kımıldamadan için için ısınaraktan, ısınmayı derimde, damarlarımda, kanımda duyarak... Durmak öylece! Küçücük karşı komşu kızının güneşe tuttuğu minimini aynasından gelen ışık bir ateş böceği gibi dolaşsın yüzümde... Ben suratımı buruşturdukça, bir yaz öğlesinde yarı açık kalmış bir musluktan akarak ak mermer bir yalakta şarkı söyleyen serin bir su gibi gülsün o!

Sırtım güneşten ısınmış taş duvarda, gözlerim kapalı, bir kapı eşiğinde oturmak ve durmak öylece.

Isınmak, kapalı gözlerimin karanlığında allı yeşilli sarılı boya pırıltılarının kamaşmasını görerek, ısınmak.

[Orhan Selim / Akşam, 31.3.1935]

11.45 DÖNÜŞÜ

Bir vakitler Kâğıthane, Göksu, Fenerbahçe dönüşleri varmış. Her birinin kendine benzerliklerini o günleri yaşayanlar anlata anlata bitiremezler. Ben o günlere yetişmedim. Yetişmediğim için de üzülmüyorum. Üzülenler varsa Ahmet Rasim'i, Sermet Muhtar'ı okusunlar, dönüşlerin içindeymiş gibi olurlar.

***

Bu ay iki üç gece Köprü'den Kadıköy'e kalkan son 11.45 vapuruyla dönmem gerekli oldu ve anladım ki, bir vakitler nasıl bir Göksu, Kâğıthane dönüşü varsa, şimdi de bir 11.45 dönüşü vardır.

Kâğıthane dönüşü sandallarla, Fenerbahçe dönüşü faytonlarla yapılırmış, 11.45 dönüşü Kadıköy vapurunun en alt kamarasında yapılıyor. 11.45 dönüşçülerinin yüzde ellisi içkenler. Topunda gözler baygın, ağızlar yayık. Ara sıra coşup burun zurnasıyla kamaranın orta yerinde çiftetelli oynatmalarına, kahkahalarla gülmelerine bakmayın, topunun yüzünde uzun bir yolculuğun sarılığı ve yorgunluğu... Birçok dönüşler gibi 11.45 dönüşünde de bir bağ bozumu kırıklığı, bitikliği var...

Gidişlerin dönüşlerindeki acılığı, bu acılığı ve yorgunluğu örtbas etmek için harcanan zoraki sevincin ağrısını, küçücük bir ölçü içinde, görmek isterseniz 11.45 dönüşlerine bir gece olsun gelin.

[Orhan Selim / Akşam, 2.4.1935]

SAĞ OLUN ŞOFÖRLER

Biz yazar çizeriz, Belediye yazar çizer; biz çatarız, inip binenler çatar; o ünlü bayım top atsan duymaz, okur kendi bildiğini...

Kimden söz açtığımı sezdiniz elbet, İstanbul tramvayından.

Artık umudum kesilmişti, ne yapsak, ne etsek boş, o yapılmaz olasıca konturatosunun bitiş günü gelene dek bunu böyle çekip gideceğiz, diyordum. Ne yapalım, alnımızın kara yazıları içinde bu da varmış diye düşünüyor ve bir daha bu işi açmamaya niyet ediyordum ki, önünde karanlıkları apansız aydınlanan bir tanyeri gibi yeni bir umut pırıltısı belirdi. "İstanbul Tramvay Şirketi"nin ezici pençesinden kurtulmak umudunun aydınlığı.

Bu aydınlık ne şundan geliyor, ne bundan; bu işin kurtarıcısı, bu aydınlığı tutan eller, şoförlerdir.

Tramvay durak yerlerinde saatlerce bekledikten sonra tıka basa gelen bir arabada pastırma olmak korkusundan bizi şoförler kurtarıyor. Aşağı yukarı tramvay bileti değerine, dolmuşa bir adam düzeniyle bizleri ezilip büzülmeden gideceğimiz yere götürmek büyüklüğünü, inceliğini yapan şoförler.

İstanbullulara bu büyük yardımı yapan şoförlere karşı Belediyenin ara sıra kafa tuttuğunu görüyorum. Bence, belediye bunu yapmamalıdır. Dört beş kişi birleşip bir taksiye binebilirler, buna kim karışır? Sonra bu elbirliği ile taksiye binme usulünün yayılması İstanbul Tramvay Şirketi'nin diktatorasına karşı yapılacak olan en pratik, en dokunaklı kavga düzenlerinden biridir.

[Orhan Selim / Akşam, 3.4.1935]

ÜÇÜNCÜ ÇEŞİT

Bir bildiğim vardır. Pipo içer, gözleri yüzünde iki ateşböceği gibi fıldır fıldırdır. Söze ağır ağır başlar, sözü büyük bir coşkunluk hızı içinde bir solukta bitiriverir. Eli, korkmadan sıkılacak bir adamdır. Ahmet Haşim bile onun arkasından kıvılcımlı oklarını atamadı derler.

Dün vapurda beraberdik. Söz sözü açtı, söz sözü kapattı, Köprü'ye yanaşıyorduk ki, birden tuttu kolumu karşımızda oturan birini gösterdi :

— Bak şuna! dedi.

Bak şuna dediği adama baktım.

— Adamoğulları iki çeşittir, dedi, bir çeşidi kara günlerinde, sıkıntıya düştükleri vakit iyi yürekli, arkadaş sever, sözden anlar olurlar. Öbür çeşidi, iyi günlerinde, sıkıntı içinde olmadıkları vakit yeryüzünün en olgun, en sevilmeye değer adamlarıdırlar.

Birinci çeşit, sıkıntıdan, kara günden kurtulunca, işleri düzelince kötünün kötüsüleşirler. İkinci çeşit, bunun tersine, sıkıntıya düşünce olgunluklarını kaybeder, çocuklaşır, dayanılmaz bir adam biçimine girerler. Şu sana gösterdiğim, birinci çeşitlerdendir. Ben kendi payıma ikinci çeşidi birinciden daha üstün görürüm. Sen ne dersin?..

Ben, ne diyeyim, beylik ve beylik bir biçime geldiği için doğruluğu bile cilasını kaybetmiş, ışığı sönmüş bir söz söyleyeceğim. Ben, üçüncü çeşidi severim. Ne kara ne ak günde değişmeyen, ne ak gününde ağız dolusu gülen, ne kara gününde hıçkırıklarla ağlayan çeşidi üstün görürüm. Ve öyle sanıyorum ki, yeryüzünde bütün büyük işler bu üçüncü çeşidin elinden çıkar.

[Orhan Selim / Akşam, 4.4.1935]

SUYA SABUNA DAİR

Su ile sabun, uygarlığın, yani senin anlayacağın, iki gözüm, medeniyetin iki temel taşıdır :

Biliyorum, "Eh öyleyse," diyeceksin, "medeniyetin temel taşı su ile sabunsa sağlamlığına diyecek yok!.."

Doğru. Zaten ol mübarek nesne sağlamdır diye iddia eden kim?

Su ile sabunu bolca kullanan uluslara, su ile sabunun kullanılışında bizim tarihi tefrikacılarımızın palavra kullanmakta gösterdikleri cömertliği gösteren milletlere, hiç korkmadan, iki gözünü kapayıp "medeni" damgasını basabilirsin, iki gözüm. Biraz zehirli gaz, hafif tertip ölüm şuaı, bir miktar tank, dretnot, tahtelbahir, mitralyöz, bir hayli frengi, işsizlik, açlık ve daha bu gibi mevadın birbiri içinde eritilip kaynatılmasıyla elde edilen işbu damgayı sırtlarına yediklerinde bir parça canları yanar ama, sen aldırma, mademki suyla sabunu bolca kullanıyorlar, bas ol ulusa medeni damgasını!..

Su ile sabun, medeniyetin iki temel taşı olunca ve bu iki nesneyi bol kullanmak bir ulusun medeniyet derecesini gösterince başta biz yazıcılar olmak üzere herkesin su ve sabunla oynaması, sabah akşam suya sabuna dokunması gerek değil midir? "Elbette gerektir," diye cevap vereceksin!

Gel gelelim, kazın ayağı öyle değil, biz yazıcılar başta olmak üzere, sabah akşam vazgeçtim, ara sıra olsun, suya sabuna dokunmaktan çekiniyoruz. Suya sabuna dokunmadan geçinip gitmek istiyoruz. Her gazetenin, mecmuanın tahrir heyeti odasında, ancak yazıcıların gözlerine görünen esrarlı harflerle yazılı bir "Suya sabuna dokunma!" levhası asılı...

"Suya dokunma, musluğu fazla açar boğulursun; sabuna dokunma elinden yere düşer, ayağının altına girer kayarsın" diye yeni bir atasözünün varlığını geçenlerde duydum. Duydum ve fena halde canım sıkıldı doğrusu. Her atasözü yerleşmiş bir itiyadın, bir âdetin, bir huyun söz biçimine girmesi, böylelikle perçinleşmesi demektir. Bu ise bir ulus için... Bak hele, nereden başladık, nasıl

başladık, nereye geldik?.. Kendimi hemen toplamasaydım, bir âlim ağzı kullanıp suya sabuna dokunacaktım, iki gözüm...

[Ben / Akbaba, 4.4.1935]

Şua : ışın; *Tahtelbahir* : denizaltı; *Mevat* : cansız şeyler.

BÜLBÜL VE KANARYA

"Bülbülün çektiği dili yüzündendir" derler.

Bu sözü niçin söylemişler diye düşündün mü?..

Bülbül kafeste şarkı söylemez. Bülbülün canı türküsüdür. Kafese sokulunca türküsüyle beraber canını da görünmez bir soluk gibi bir daha geri gelmemecesine veriverir. Eğer bülbüle kafes içinde şarkı söyletebilselerdi, bu kuşcağız dili yüzünden çektiklerini çekmezdi.

İşte, kanaryaya baksana, onun da şarkı çağırmakta bülbül kadar usta olduğunu söyleyenler var. Ancak kimse "Kanaryanın çektiği dili yüzündendir" diye bir söz etmemiştir. Çünkü kanarya süslü, oymalı kafeslerde türkü çağırmasını bilir. Şarkılarını kafesinin parmaklıklarına birer inci gerdanlık gibi asarak kuşçuyu eğlendirmesi onun en büyük ustalığıdır.

Bülbül olup dili yüzünden çekmek, kanarya olup dili yüzünden çekmemekten yeğdir...

[Orhan Selim / Akşam, 6.4.1935]

BASKIN

Birdenbire baskın verdi. Baskınların türlüsü, çeşidi vardır. Ancak her çeşidinde, her türlüsünde göz önüne ilk gelen dekorun parçaları, karanlık, yavaş yavaş ilerleyen, sokulan adımlar, bir çığlık biçiminde esen yel, yanıp sönen ölü bir ışık gibi nesnelerdir.

Ne çeşit, ne türlüsü olursa olsun baskına uğramayı isteyen olmaz.

Birdenbire baskın verdi. Bu baskının, duyduğum, bildiğim baskınlarla bir tek benzerliği yok. Bu bir bol ışık, bol boya, bol sıcaklık ve doludizgin aydınlık baskını oldu.

Çocukluktan beri bildiğimiz dört yıl bölümü vardır. Adlarına : İlkyaz, yaz, kış, güz derler. Bu dört yıl bölümünün birbiri peşi sıra geldiğini bize öğretirlerdi. Ben de, çocukluğumda öğrenip, sonra yeni baştan gözden geçirmeyi düşünmediğim birçok ufak tefek bilgiler gibi bunun böyle olduğunu sanıp gidiyordum. Dün, bunda da çocukluk bilgimin yanlış olduğunu anladım. Dün birdenbire baskın veren yazdı. İlkbaharı atlayarak baskın veren yaz. Belki bugün, belki yarın yine geri çekilir, öbür gün belki yeniden sıçrar ve bir baskın daha verir. Yalnız, ne olursa olsun, ortada apaçık duran bir nesne var : Birbiri peşi sıra, adım adım ilerlemelerin içinde kesik atlayışlar, apansız baskınlar ve gerileyişler, sonra yine sıçrayışlar olgunlaşma akışının bütün bir varlıkta değişmeyen hızlarıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 8.4.1935]

ÜÇ VE BEŞ

Bir vakitler Alman ulusu, Bethoven'i, Göte'yi, Hegel'i doğurmuştu.

Bir vakitler Alman ulusu, içine girdiği bir devrimin bu üç büyük başını, yalnız girilen devrimi değil, daha ilerileri de sezmiş oldukları için, olgunluğunun en olgun üç örneği diye yeryüzüne tanıttırmıştı.

Bethoven'in yüreği, Hegel'in kafası ve Göte'nin ağzı el ele vermiş üç ışık devi gibi yeryüzünde dolaştılar.

***

Dün gazetelerde okudum. Almanlar yeryüzünü altüst edecek beş silah bulmuşlar..

Bunlardan birincisi, demir gemileri eriten, aeroplanları yakan "Z" ışığı; ikincisi, 180 santim kalınlığındaki demirleri delen gülle; üçüncüsü, gaz ve mikrop saçan hava fişeği; dördüncüsü, korkunç ve görülmemiş bir Krup topu; beşincisi, dakikada 600 kurşun atan makineli tüfekmiş.

Ne diyeyim?

***

Bir okuyucuma : Sizin bir toprak meselesi için gönderdiğiniz mektubu olduğu gibi yazmış ve sizinle "Makam-ı aidi" arasında köprü olacağımı söylemiştim. Makam-ı aidi adresinizi, adınızı, sanınızı soruyor. Bildirin, bildireyim!..

[Orhan Selim / Akşam, 9.4.1935]

Aeroplan (aéroplane) : uçak; *Makam-ı aidi* : ilgili makam, ilgili daire.

FEMİNİSTLİK

Anlamadığım nesnelerden birisi de feministliktir. Beni ters anlamayın, kadın ve erkek arasında ne ekonomi, ne ahlak, ne politika bakımından ayrılık gözetilmemesini isteyen bir adamım, bu üç bakımdan kadınla erkek arasında ayrılık tanımam, gel gelelim, feministlikten, süfrajetlikten anlamıyorum bir türlü.

Bunların ağırbaşlı, verimli bir iş olduklarını sanmıyorum.

Bana : "Kabalık ediyorsun, pot kırıyorsun," diyeceksiniz, "yakında İstanbul'da uluslararası bir kadınlar kongresi toplanacak, bu kongreye gelen konuklar arasında feministler, eski süfrajetler de var," diye çıkışacaksınız.

Ben de, size diyeceğim ki : "Düşündüğümü söylemek mi daha iyi olur, yoksa ikiyüzlülük gösterip pohpohlamam mı?"

Siz yine bana : "Kim senin düşünceni sordu, ne düşündüğünü söyleyip kabalık et, ne de düşünmediğini söyleyip ikiyüzlülük, sus, ağzını açma, yeter!" diyeceksiniz.

Niye susayım? Sus, sus, sus, olduktan sonra ne diye yazı yazıyorum burada. Üstüne üstlük bir de düşünceler adlı başlık almışım...

Siz, yine diyeceksiniz ki : "Feministliğe çatmak kolayına geldi de onun için veriştirmeye başlayacaksın."

Bakın, bu sözünüzde, doğruya yakın bir düşünce var. Doğru söze can kurban olduktan sonra, ben elbette bugün yazmak istediğim yazıyı kurban edebilirim. Susuyorum işte...

[Orhan Selim / Akşam, 10.4.1935]

Süfrajet (suffragette) : XIX. yüzyıl başında İngiltere'de seçme ve seçilme hakkı isteyen kadınlar.

ÇOCUKLUK

Çok sevdiğim, çok eski bir çocukluk arkadaşıma, uzun yıllar sonra rastladım.

Saçlarına kır düşmüş, ağzının iki yanında iki çizgi var, otuzunu geçtiği ilk bakışta belli; yalnız gözleri, içleri ışıl ışıl kara gözleri değişmemiş. Onlar, onları ilk gördüğüm günlerde oldukları gibi, on iki yaşında....

Konuştuk. Bir frengi dispanserinde baş doktormuş. Anlattı. Ben, bu otuzunu geçkin yüzde ışıldayan on iki yaşındaki gözlere şaşkınlıkla bakıyordum. Dayanamadım :

— Ne iyi, dedim, çocukluğunun büyük bir parçasını, belki en güzel, en iyi parçasını kaybetmemişsin. Gözlerin çocuk kalmış.

Bir çocuk gibi güldü :

— Onu kaybettiğim gün yok olurum, dedi. Çocukluk, gövdemizi, beynimizin birçok yanlarını, yılların akışıyla ağır ağır bırakır. Tıpkı toprak bir kaptan suyun sızması gibi, çocukluk bizden sızar. Son barındığı yer gözlerimizdir. Gözlerim çocuk kalmışsa, bu ilk bakışta görülebiliyorsa ne mutlu bana. En korktuğum, en çekindiğim adamlar, gözlerinde bile bir damla çocukluk ışığı kalmamış olanlardır.

Çocukluk arkadaşım doğru söylüyordu. Çocukluklarını bütün bütün kaybedenler, bir daha çiçek açmak gücü bütün bütün yok olan kurumuş ağaçlar gibidirler. Tahtalarından maroken koltuklara iskelet de yapılabilir, sobaya odun da olabilirler. Ancak bir damlacık çiçek veremezler bir daha!..

[Orhan Selim / Akşam, 13.4.1935]

*****

Başımın üstünde sayısız yıldızlar, dört yanımda gece : içinden aydınlanmış, karanlığı pırıl pırıl, karanlığı yumuşak ve seslerle dolu.

Gecenin seslerini dinliyorum. Koyu yeşillikleri kımıldanan bir kırın ortasındayım. Yapayalnız. Uzaklardaki evlerin ışıkları, kapakları kapanan altın gözler gibi söneli çok oldu.

Gecenin sesleri içinde, ağaç hışıltıları, deniz, böcekleri ve birbirine karışan, uzak, belli belirsiz ulumalar; nerden geldiği bilinmeyen bir tren soluması var; tek bir adam sesi, tek bir adam türküsü, tek bir adam sözü yok.

Bu yalnız gecemde yaratılmamış, uçsuz bucaksız yaratılışı ne derinden, ne kadar çok sevdiğimi, ona nasıl arkadaşıma, sevgilime, anama bağlı olduğum gibi bağlı olduğumu anlıyorum. Ona bağlılığım, adamsoyuna bağlılığımın çeşidinden... Onu sevdikçe adamsoyuna sevgim artıyor. Bu uçsuz bucaksız yıldızlı göğün altında, ağaç hışırtıları, böcek sesleri, hayvan ulumaları ve makine gürültüleri içinde kendi soyumun, adamoğulları soyunun sesini arıyorum.

Anlıyorum ki, adamoğullarını sevdiğim içindir ki, toprağı, geceyi, gündüzü, sonsuzluğu bu kadar sevmekteyim.

[Orhan Selim / Akşam, 16.4.1935]

GEL DE İNAN

Ansiklopedik sözlükler vardır. Bunları her dilde çıkarırlar. Gençler bu kitapları okuyacaklardır da birçok anlamlar, tanınmış adamlar hakkında bir düşünce elde edeceklerdir. Oysaki bu kitapların çoğu yazıldığı devrin ve onu yazanın o anlam, o adam için beslediği özel düşüncelerden başka bir nesne değildir. İşte örnek diye, suya sabuna pek de dokunmaması gerek olan bir adam için Alman ve Fransız ansiklopedilerinin yazdıklarından bir iki sözü aşağıya geçiriyorum :

Alman ansiklopedisinden :

ŞARLMAYN :

Saksonlarm, ileri medeniyetin ve en temiz soyun düşmanıydı.

Fransız ansiklopedisinden :

ŞARLMAYN :

Ortaçağın en büyük adamıdır. Her yanda sonu yenmekle biten bir yığın kavgalara girişmiş, imparatorluğun ayrı ayrı soylarını birleştirmek için çalışmıştır.

***

Bundan yüz yıllarca önce ölen bir imparator için iki ulusun iki ansiklopedisi bu kadar ayrı düşünceler yazdıktan sonra, günlük işler için, bilgi, milgi örtüsü altında yutturulmak istenenlere gel de inan.

[Orhan Selim / Akşam, 17.4.1935]

SÖZ GÜMÜŞSE...

Söz gümüşse, susmak altındır, derler.

Adamoğullarının yaşayışında altın ve gümüşün canlı cansız her şey için değer ölçüsü olarak kullanılmaları çok eski olmasa gerek. Öyle devirler ve öyle yerler varmış ki değer ölçüsü ayı postu, tilki derisi, kuru balık, mavi boncuk gibi nesnelermiş. Altınla gümüşün değerleri ölçmekte ezeli sanılan zorbalıklarını, buracıkta iki çift kuru lafla alt ettikten ve alt ettik diye teselliyi bulduktan sonra, bıraktığımız, daha doğrusu başladığımız yerden yürüyelim.

Söz gümüşse, susmak altındır, derler, demiştim. Altının gümüşten daha zorlu olduğunu, bildikten sonra, bu atasözüyle, susmaya söylemekten, sözden daha büyük bir değer verilmek istendiği ortaya çıkar.

Sükûtun, sususun, söyleyiş, söz üstündeki bu hâkimiyetini benimsemek demek, yaşamayı inkâr etmek demektir.

Söz, yaşamak gibi hareketli; söz, yaşamak gibi canlı; söz, yaşamak gibi aydınlıktır.

Sözün kudreti su buğusunun kudretine benzer. Sıkıştırıldıkça, sususun çemberi içinde sıkıldıkça kuvvetlenir, gücü artar. Söz, göze görünmez elektrik akışları gibidir. En kalın duvarlardan sızar, kapalı pencerelerden girer, kapıların kanadını açmadan içeri dolar.

Adamoğlunun buhardan, elektrikten, radyumdan, ölüm ışığından ve kuduz aşısından önce, çok daha önce kullandığı ilk, en büyük, en kahredici ve yaratıcı silahı, aleti sözdür.

Sözü kullanmak, röntgen makinesini kullanmaktan çok, ama çok daha zordur. Röntgen makinesinin kurbanları eninde sonunda sayıya gelebilir, sözün kurbanları sayılamayacak kadar çoktur.

Söz gümüşse, susmak altındır.

Yalan! Bütün bir kâinat silsileli sebepler zinciri içinde, uçsuz bucaksız bir konuşmadır.

Öyle sususlar vardır ki, diyeceksiniz en büyük sözlerden daha dokunaklıdır. Doğru! Ancak bu çeşit sususlar söylenmemiş, söylenecek sözlerle, tıpkı bir bulutun yağmurla dolu olması gibi dolu oldukları için öyle dokunaklı ve öyle büyüktürler. Sözle dolu

olmayan susuşlar, içinden çürümüş yemişlere benzerler. Kabuklarına elleriniz dokunur dokunmaz eziliverirler..

Söz gümüşse, susmak altındır.

Susmak varsın altın olsun. Söz gümüş değildir. Sözü gümüşle ölçmek, söz denen nesneyle alakası olmayan bir sözdür.

Fakat yerinde ve zamanında söylemek şartıyla... Yoksa ürümesini bilmeyen köpek sürüye kurt getirir.

[Orhan Selim / Perşembe, 18.4.1935]

KONTROL

Bu iş Avrupa'nın, Amerika'nın, Asya'nın, Afrika'nın büyük, orta, küçük şehirlerinde nasıldır? Bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Falanca yerde de bu işin böyle yapıldığından, yapılmadığından bana ne? Bunu önceden söyleyeyim de, verilecek karşılıklar ona göre verilsin...

***

İstanbul'da tramvaya binersiniz, iki dakika gittiniz, gitmediniz, karşınıza dikilir :

— Biletinizi!

Vapura binersiniz, yarım mil açıldınız, açılmadınız, boy gösterir :

— Biletinizi!

Trene binersiniz, daha bir istasyonda durdunuz durmadınız, belirir :

— Biletinizi!

Tramvayda, vapurda, trende, şirketinin, kumpanyasının, kurumunun kurumlu adamı almaz almaz yüzünüze bakar, size karşı daha önceden beslediği inanmamazlıkla biletinizi görmek, bir ucundan yırtmak, zımbalamak, şirketini kumpanyasını aldatıp aldatmadığınızı, beleşten yolculuğa kalkışıp kalkışmadığınızı, dolandırıcı olup olmadığınızı KONTROL etmek ister.

***

Tramvayda aynı bileti arka arkaya üç dört kontrolün elinde parçalatmaya; vapurda, trende biletinizi hem içerde zımbalatmaya, hem çıkarken kılına dokunmadan teslim etmeye borçlusunuz, zorlanmışsınızdır.

***

Bu iş başka yerlerde nasıldır? Bilmiyorum. Bilmek de istemiyorum. Benim bildiğim, benim şaştığım işlerden biri varsa, o da, hem kendi biletçilerinin, hem yolcularının, sizin anlayacağınız, kontrollardan başka bütün şehir yurttaşlarının ahlakını, namusunu surata inen bir tokat biçiminde KONTROL etmek hakkını bu Kumpanya, bu Şirket ve kurumların kendilerinde nasıl bulduklarıdır...

[Orhan Selim / Tan, 23.4.1935]

ŞİRKET-İ HAYRİYE

"Şirket-i Hayriye"ye çatıyorum.

1. Vapurları yürümüyor.

2. Yürümeyen vapurlarında yolculuk çok pahalıya oturuyor.

3. Yürümeyen vapurlarında çok pahalıya oturan yolculuğu yapmak için gidiş geliş "tarife"sini ezberlemek, bu "tarifenin" içinden çıkmak akla karayı seçmek demektir diye "Şirket-i Hayriye"ye çatıyorum.

Vaktiyle bir bildiğim vardı. Adı "Aslan Bey"di. Kuyruksuz bir aslandı bizim "Aslan Bey". Boyu bir metre, eni bir karış, korkak mı, korkak, tabansız mı, tabansız... Babası nasıl olmuş da oğlunun adını Aslan koymuş? demeyeceğim. Çünkü, çocuk doğuşunda, büyüyünce ben şöyle olacağım, böyle olacağım demez.

"Şirket-i Hayriye" benim eski bildik "Aslan Bey"e benziyor. Eski sözlerle, "isim ile cisim" Bay Aslan'da ne kadar birbirinden uzaktıysa, "Şirket-i Hayriye'de de o denli birbirinden uzaktır.

***

"Şirket-i Hayriye"ye çatıyorum. Yürümeyen vapurları, pahalı biletleri, karmakarışık, içinden çıkılmaz, kullanışlı olmayan "tarifeleriyle" Boğaziçi'nin mezarını kazanlardan biri olduğu için çatıyorum.

[Orhan Selim / Tan, 24.4.1935]

KOMPLİMAN

Dün Kadıköy vapurunda, tam benim arkamdaki sırada oturan bir delikanlının yanındaki genç kıza söylediği sözleri dinledim. Böyle söz dinlemek kötüdür. Olabilir. Ancak kulağıma girecek kadar yüksek sesle söylenen sözleri işitmeyeyim diye zorla sağır olacak değilim ya!..

Delikanlı genç kıza diyordu ki :

— Emin olun, kompliman yapmıyorum. Siz o kadar Kleopatra'ya benziyorsunuz ki... Kaşlarınız, gözleriniz, ağzınız, burnunuz tıpkısı. Yalnız boyunuz daha uzun sizin. Bir de Kleopatra'dan, gövdece, çok daha incesiniz. O, tombul sayılacak kadar şişmancaydı. Emin olun ki kompliman diye söylemiyorum.

Genç kız bu kompliman diye söylenmeyen sözlere inandı mı inanmadı mı? Bilmem! Yalnız, şeytan bana dedi ki, yerinden kalk, şu delikanlının karşısına dikil ve sor ona :

— A, iki gözüm baycığım, sen Kleopatra'yı nerede gördün? O devirde fotoğraf denen nesne yoktu ki, haydi fotoğrafına baktın da bu küçük bayancığı ona benzettin diyelim. Kleopatra'nın boyunu bosunu, inceliğini kalınlığını nerden biliyorsun? Yoksa Klodet Kolber'i, şu sinema yıldızını sahici Kleopatra mı sandın?

Bütün bunları geçelim, diyelim ki, eski Mısır bilgisinde uzun ellisin. Sararmış papirüsler üstünde gözünü, kafanı yordun da Kleopatra'nın kaşı gözü, boyu bosu niceymiş öğrendin. Bir genç kıza, bir kadına, bir insana, sen başka bir kadına, başka bir adama benziyorsun demek onu kötülemek demek değil midir?

Bütün bu zırvaları kompliman diye söylemiyorsun da, ne diye yumurtluyorsun öyleyse?

Bir kadına, bir erkeğe, bir arkadaşa, işinde sana kumanda eden birine kompliman yapmak, dalkavukluk etmek ne kadar aşağılıktır, düşünmedin mi?

Evet şeytan bana bütün bunları şu delikanlıya sor! dedi. Ben sormadım. Tutup bunları yazmak varken, baycığın karşısına dikilip ne diye çene yoracaktım sanki?..

[Orhan Selim / Akşam, 25.4.1935]

CEZA

Vapurları, trenleri, tramvayları dilime doladım. Ne onlar kusura baksınlar, ne de daha dilime dolamadıklarım, bize sıra gelmeyecek diye — eğer dile dolanmaktan, hele benim gibi esamisi okunmaz bir küçük gazetecinin diline dolanmaktan çekinirlerse bu kadar tabansızlarsa — sevinmeye kalkışsınlar. Onlara da sıra gelir. Şimdilik gene treni, vapuru, tramvayı dolayalım dile.

Bir arkadaşım, bundan iki sayı önceki fıkramı okumuş, bana dedi ki :

— Ben Paris'e, Londra'ya, Amsterdam'a gittim. Orada tramvaylarda kontrol yoktur. Hatta Amsterdam'da biletçi bile yoktur da tramvaya girerken bileti vatmandan alırsın. Bizdeki kontrol sistemine gelince bu, vaktiyle tramvay, tren gibi nakliyat kurumlarının emperyalist, ecnebi sermayeler tarafından yarı müstemleke şeraiti içinde yaşayan bir Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulmuş olmalarından gelir.

Arkadaşım bu düşüncesinde ne kadar haklıdır, bunu münakaşa edecek değilim. Yalnız söylediği sözün bir doğru tarafı vardır gibi geliyor bana.

***

Vapur tam kalkarken yetişebildiniz. Gişe kapanmış. Biletlerinizi gişeden alamadınız. Vapurun içinde de bir biletçi vardır. Ondan alırsınız, olur biter değil mi?

Tren düdüğünü çaldı. Kan ter içinde vagona atladınız. Eh olur a, insanın saati geç kalır. İşini çabuk bitiremez. Ne çıkar! Trende de biletçi vardır. Gişeden alamadınızsa ondan alırsınız. Mesele kalmaz, değil mi?..

Hayır, ne olur biter, ne de mesele kalmaz. Biletinizi gişeden alamadığınız için içerde ceza vermeye mecbursunuz. 11 kuruşluk bir vapur biletini 20 kuruşa alacaksınız. İyi ama niçin? Ha bileti gişeden almışım, ha içerde. Böyle bir ceza kesmeye şirketin, kumpanyanın ne hakkı var? Bu mübarekler şirket mi, yoksa

belediye mi? Mahkeme mi? Maliye şubeleri midirler?..

Onun orasını ne siz anlayabilirsiniz, ne de ben...

[Orhan Selim / Tan, 25.4.1935]

DEĞİŞİYOR

Bundan beş yüz yıl önce birisi çıksaydı da, "Dünyanın bir ucunda sözgelişi, İsveç'in bir köyünde oturan bir adam, dünyanın öbür ucunda, sözgelişi, İspanya'da oturan bir adama mektup yazacak ve bu mektup yerine ulaşacak," deseydi ona çıldırmış damgasını basarlardı. Bugün trene, vapura, otomobile, tayyareye dayanan bir posta ağıyla bu iş oluveriyor.

***

Teknik, günden güne ilerleyişle aman vermeden, acımadan önüne gelen bütün sosyal değerleri çiğneyip yok ederek yürüyor. O kadar ki, vaktiyle olmazlığın dileği diye söylenen sözler, masal istekleri bugün bize en kolay nesneler gibi geliyor.

"Kuş olup uçsam!" Bu bir vakitler göresimle dolu, olmazlıkla yanan bir gönül isteğiymiş. Bugün kuş olmak bir motor ve iki mekanik kanat işi.

"Bir balık olayım mı? Denize dalayım mı?" Bunu bir vakitler belki yarı alayla, belki olmazlığı göze alan bir kahramanlık duygusuyla söylemiş söyleyen. Bugün balık olmadan, bir denizaltı gemisiyle denize dalmaktan kolay ne var?..

Masalların yıllarca uzakları gösteren büyülü aynasına bugünün çocukları dudak bükerler. Televizyon yalnız uzakların resimlerini değil, radyo ile el ele verince seslerini de getiriyor... Daha sayayım mı?

***

Değişen, durmadan değişen bir dünya içindeyiz. Başdöndürücü bir hızla değişen değişişe ayak uydurmak her babayiğitin elinden gelmiyorsa ne çıkar? Değişen, baş döndürücü bir hızla değişen değişiş iki ayakları topal olanları bile sürükler peşinden.

[Orhan Selim / Akşam, 27.4.1935]

HAZİNE DAİRESİNDE

Geçenlerde Topkapı Sarayı'ndaki "Hazine Dairesi"ni gezdim. Çocukluğumdan beri duyarım ki Osmanlı sarayının en büyük, en göz alıcı ve en inanılmaz zenginliklerinden biri de "Hazine Dairesi"nde topladığı, kıratı ölçüye gelmez elmasları, yumurta büyüklüğünde incileri, yeşil boyanın en ışıklısını veren zümrütleri, küçük güneş yavruları gibi pırıldayan yakutlarıdır.

Hazine Dairesi'nin eşiğini aşmadan önce, kendim de sezmeden, gözlerimi kapamışım, sanki bir dakika sonra masal dünyalarının ışıltılarıyla birdenbire gözlerimin kamaşmasını istermişim gibi.

Gözlerimi açtığım vakit karşımda ilk rastladığım Şah İsmail'in tahtı oldu. Fotoğraflarını görmüştüm. Fotoğraflarında ışıldamayan altın ve incilerinin sahicisinde inanılmaz bir aydınlığı olacağını sanırdım. Aldanmışım meğer. O kadar çok, o kadar bol inci kakılmıştı ki tahtın üstüne, bunları insan birer sedef düğme sanıyordu.

Sorguçlardaki yumruk kadar elmasların, pençe pençe zümrütlerin ve yakutların büyüklüğü, çokluğu ve bolluğu çocukluk masallarıma ışıl ışıl giren bu taşların bütün değerini, bütün inanılmazlığını birdenbire küçültüverdi.

Gümüş bir tepsi, daha doğrusu gümüş bir lenger ağız ağıza, sanırsam zebercetle doluydu. Bana öyle geldi ki elimi bu lengerin içine daldırsam parmaklarımda bir yığın çakıltaşının dokunuşunu duyacağım...

Hazine Dairesi'nden, değerli taşların çocukluk rüyalarıma giren ışıltılarını kaybederek çıktım...

[Orhan Selim / Tan, 28.4.1935]

VAPUR TARİFELERİ

Erenköy'de otururum. Erenköy'de otururum demek, günde iki kere vapura, iki kere ya trene, ya tramvaya binmeye zorlanmışım demektir. Gidiş gelişin kara yolculuğunda hem tren hem tramvayın olması işi kolaylaştırıyor. Biri olmazsa, biri bulunuyor. Deniz yolculuğunda ise vapura binmekten başka yol yok.

Vapura binmek demek her şeyden önce vapur "tarife"sini bilmek, ezberlemek demektir. Vapur tarifesine gelince, bu oldukça karışık bir nesne. Sekiz buçukta var, dokuzu on geçe var, on biri bilmem kaç geçe var.

Bana öyle geliyor ki bu tarife işini kolaylaştırmak, sadeleştirmek kötü olmaz. Yaz tarifesi, kış tarifesi diye bir ikilik de gerek değildir. Kadıköy ta Bostancı'ya kadar artık yalnız yazları oturulan, yalnız yazları çok kalabalık olan bir yer olmaktan gitgide çıkıyor. Olsa olsa yazın vapurlar belki daha erken yolculuğa başlayabilirler. İş saatinin yazın daha geç bitişi göz önüne alınarak o saatlerde daha sık vapur konulabilir. Ben olsam, çizmeden yukarı çıktığım bağışlansın, sözgelişi her yarım saatte bir vapur çıkarırdım. Böylelikle yolcular her yarım saatte bir vapur olduğunu "tarife" "marifetlerini" ezberlemeksizin öğrenirlerdi. Hele Kadıköy ile Haydarpaşa vapurları arasında birer çeyrek bir aralık da konursa deme gitsin. Biz Kadıköy-Haydarpaşa yolcuları İstanbul'un denizle ikiye bölündüğünü bile unuturuz.

[Orhan Selim / Tan, 29.4.1935]

PUTPERESTLİK

Bana şöyle bir iş anlattılar :

Kadıncağız üç ay bir sağlıkevinde yattı. Kanseri varmış. Umut aşağı yukarı kesildi. Bari gideyim de çoluk çocuğumun yanında öleyim diyordu. Sağlıkevinden çıkardık. Çoluk çocuğu taşradaydı. Bir gece bizim evde kaldı. Ertesi gün trene bindirip evine göndermek için Haydarpaşa istasyonuna vardık. Trenin kalkmasına on beş dakika var. Kadıncağız vagona yerleştirildi yerleştirilmedi, istasyon şefi olduğunu sandığım bir bay yanıma yaklaştı :

— Bu hasta sizin mi?' dedi.

— Evet, dedim.

— Hastalığın bulaşık olmadığını gösteren bir raporunuz var mı, dedi?

— Hayır, dedim. Haklısınız. Ancak bunu düşünememiştim. Kendisini evvelki gün(...) Sağlıkevi'nden çıkardık. Adı sanı orada yazılıdır. Bir telefon ediverin. İş anlaşılır, dedim.

— Telefon edemeyiz, dedi.

— Öyleyse, dedim, sizin istasyon doktorunuz vardır elbet. O bir baksın hele. İş düzelir...

— Bizim istasyon doktoru böyle işlere karışmaz, dedi.

— Ne yapalım? dedim. Trenin kalkmasına on dakika kaldı.

— Kadıköy Belediye Doktorundan bir rapor getirin, dedi.

Bir otomobile atladım. Belediye Doktoru evine gitmiş, evi uzak yerdeymiş. Ben onu bulup getirene kadar vakit geçecek. Gene döndüm istasyona. Bir de baktım ki tren kalkmış. Hasta gitmiş. Yalnız orada bir iki kişi, "Hastayı yolda indirmek için burdan telgraf çekildi," dediler. Telgraf çekildi mi, çekilmedi mi, bilmiyorum. Kanserli kadıncağızın yolda indirilip indirilmediğini de daha öğrenmedim. Şimdi düşünüyorum ki : bir hasta trene bindirilirken istasyondan hastalığın bulaşık olup olmadığını gösteren bir doktor raporu istenmesi çok doğrudur, yerindedir. Ancak, benim de başıma geldiği gibi bunu hastayı trene getirenler düşünememişler, hastanın da beklemesi, getirilip götürülmesi elde değilse ve raporla aranılan şey bir hastalığın tren yolcularına bulaşmaması olduğuna

göre, bunun istasyon doktoru yahut hastanın bir doktoru yahut hastanın bir gün önce çıktığı Sağlıkevi yollarıyle öğrenilmesi kolay bir nesne iken, işi uzatmak doğru mudur?..

***

Bana anlatılan bu işten ben şöyle bir son çıkardım :

Bürokrasi ile yapılan savaşta kafalara sokulması gerek olan söz, düşünce şu olmalıdır : "Her nesneden önce işi gözönünde tut! İşi güçleştirme, kolaylaştır."

Bu çıkardığım sonu şu anlatılan işe vuracak olursak, istasyon şefinin şöyle düşünmesi gerekti :

— Trene bir hasta bindiriliyor. Hastalığının bulaşık olup olmadığını bilmek isterim... Bunun için en kestirme yol rapordur. Rapor yok... İşi kolaylaştırmak elimde ise kolaylaştırayım. Bunun için istasyon doktoru yahut hastanın bir gün önce çıktığı söylenen sağlıkevine telefon etmek bana yardım edebilir.

Bunu böyle düşünmemek, işi bir yana bırakıp, "muamele"yi, raporu put biçimine sokmak demektir. Bürokraside en korkunç nesne onun putperestliğidir.

[Orhan Selim / Tan, 30.4.1935]

DEĞİŞEN BİZİZ

Benden yaşlı bir bildikle konuşuyordum. Dışarda ağır, dumanlı bir hava içinde boyalarının bütün koyuluklarını, bütün olgunluklarını bulmuş ağaçlıklara bakıyorduk. O, sanki benim de düşündüklerimi düşünmüş gibi birdenbire dedi ki :

— Benim çocukluğumda İstanbul'un dillerde dolaşan bir ilkbaharı, bir ilk yaz başlangıcı vardı. Gökyüzü yavaş yavaş yaldızlanmaya başlar, gitgide, gözle görülecek bir tempoyla deniz ışıltısını alır, yemiş ağaçlarının dallarında bahar çiçekleri uzun uzun dağılmadan dururlar, senin anlayacağın, kışın bittiği, baharın girdiği ve boyalarıyla, kokularıyla, en aşağı iki ay sürüp yaşadığı görülür, koklanır, tadılırdı.

Şimdi, bakıyorum, kışla yaz arasında, bahar denen bu göz kamaştırmayan ışıklı, bayıltmayan kokulu köprüden geçmiyoruz. Kıştan çıkıyoruz, bir solukta, daha dalların üstünde bahar çiçeklerini görüp görmemeye vakit kalmadan, yaza giriveriyoruz. Ne oldu böyle?.. İstanbul'un iklimi mi değişti nedir?..

— Hayır, dedim, değişen iklim değil, biziz. Sizin çocuklarınız yine baharın köprüsünü eskiden bizim geçtiğimiz gibi geçiyorlar. O köprüden geçtiklerini görebiliyor, tadabiliyor, duyabiliyorlar. Biz yaşlıların gözleri günlük işin ağırlığıyla öyle yorulmuşlar ki, ancak yazın ve kışın olgun, kaba biçimlerini görebiliyorlar. Duygululuğunu kaybetmiş olan kafamızın aynasında ilkbaharın tüy gibi hafif boyaları iz bırakmadan geçiyor... Değişen iklim değil, biziz...

[Orhan Selim / Tan, 1.5.1935]

UYKUSUZLUK

Bütün ömrü içinde uykusuz bir gece geçirmeyen, sabahlamayan yoktur gibi geliyor bana. Yalnız, bir eğlenti masası başında boyalarını kaybeden lamba ışıklarına bakarak değil, ağaran yıldızlarla sevgilinin gözlerini birbirine karıştırarak değil, hayır, bu çeşit sabahlamalarla benim dediğim uykusuzluk arasında, olgun bir kadının çocuk doğurmasıyla bir kız çocuğunun bebek oynaması kadar bir ayrılık vardır.

Uykusuzluk, büyük ağrıların, büyük heyecanların, büyük umutların yavrusudur. Uykusuzluğun tadı, ne ham bir yemişin burukluğunda, ne de kükürtü, çeliği çok bir maden suyunun içiminde vardır.

Büyük, yaratıcı uykusuzluklarda adamın yüreği ağır ağır işleyen, karanlık ışıltılı bir dişliye takılmıştır. Yürek o dişliyle beraber gözleri yanarak, başı ağırlaşarak, yavaş yavaş döner, döner.

Büyük, yaratıcı uykusuzluklar, büyük yaratıcı ihtiyaçlara benzerler. İkisinden birini çekmeyen, büyük bir verim veremez gibi geliyor bana.

[Orhan Selim / Akşam, 5.5.1935]

ASLAN

Aslanı niçin severler?.. Akıllı olmasına akıllı değildir. Geçen gün okudum, sirk terbiyecileri, bu kalın sesli hayvanın öteki arkadaşlarına göre en küçük marifetleri bile büyük bir zorlukla öğrendiğini söylüyorlar. Fok balığı bile o lapa gibi, kemiksiz sanılan, pırıl pırıl kapkara gövdesiyle aslandan daha becerikliymiş...

Aslanı niçin severler? Elinden en minicik faydalı bir iş gelmez. İşi gücü karnı acıktığı vakit, avaz avaz böğürerek karacalara, geyiklere, yaban eşeklerine saldırmaktır. Çöllerde, ormanlarda bir hazır yiyici, budala kral gibi koca kafasını iki yana sallayarak dolaşır. Bütün ahmaklığına bakmaksızın kendinden güçlüsüne salmayacak kadar korkaktır. Kendinden güçsüzlerin üstüne atıldığı vakit bile kancıkçasına, ayaklarının ucuna basarak arkadan atılır.

Aslanı niçin severler? Onun bir küçücük bülbül kadar olsun yüreği yoktur. Bülbül kafese girince susar, kendini kafese koyanların keyfine ötmemek için kafa tutar, ölümü göze alır. Aslan hayvanat bahçelerinde arsız çocukların, sirklerde müşterilerin eğlencesi olmayı kabul eder, yeter ki sabah akşam kokmuş, afyonlu et parçalarını önüne getirsinler.

Aslanı niçin severler? Belki de, onu sevenlerin kafalarında, gönüllerinde rüyasını gördükleri ideal tipi canlandırdığı için.

[Orhan Selim / Tan, 5.5.1935]

YEMİŞLER

Ağzımda yemişlerin tadı, gözümde yemişlerin boyası, burnumda yemişlerin kokusu duyulur duyulmaz, tadılır tadılmaz, görülür görülmez bir buğu gibi kımıldanmaya başladılar.

Yemişler çeşit çeşit, yemişler tat tat, yemişler boy boydurlar. Ben onların birini birinden üstün tutamam. Hangisi hangi yıl dönümünde tomurcuklanır, hangisi hangi sıcaklarda, hangi ışıltılarda olgunlaşır, bu oluşun sırası nedir? Bilmiyorum.

Al yanaklı elma mı daha önce dalından kopar, yoksa bir sıcak ülkeler güzelinin gözlerine benzeyen mürdüm eriği mi? Bunu bir türlü anlayamadım.

Yalnız üzümlerin yaz sonunda altın kütüklerden salkım salkım, iri yıldız kümeleri gibi sallandıklarını biliyorum.Yemişler vardır ki, kabuklarına dokunarak, parmaklarımla duyarım onları, şeftali gibi... Kavunun kokusu tadından güzeldir benim için. İncire gelince, onu ancak soyup, ağız dolusu yiyerek varlığına varabiliyorum.

Doktorlar diyorlar ki, yemiş yemek sağlık için bire birdir. Ben daha ileri gidiyorum, diyorum ki, yaratılmamış uçsuz bucaksız yaratılışın bağrından adamoğlunun kopardığı en ozansözlü verim yemişlerdir. Onlarda çiçeklerin kokusu, etin yumuşak sertliği, suların serinliği ve güneşin yedi boyalı ışıltısı vardır.

[Orhan Selim / Tan, 6.5.1935]

GÖZLER

Gözleri birbirinden boyalarıyla ayırırlar. Ozanların ozansözlerinde gök gözler vardır ki, ışıltılı denize benzetilir; kapkara gözler vardır ki, yıldızlı gecelerden düşmüş iki parçadır denir; kumral gözler vardır ki erimiş altın pırıltısını içinde toplamıştır sanılır.

Benim ozanlığım kıttır. Güzel, göz alıcı buluşlarla konuşmasını beceremem. Gözleri, boyalarının pırıltısıyla birbirinden ayırt etmek sadeliğini yanan ve ışıldayan sözlerin süsüyle süsleyemediğim içindir ki, onların arasında daha derin ayrılıklar bulmaya çalışırım.

Bence, gözler birbirinden bebeklerinin ve aklarının büyüklüğü, küçüklüğü, çeşit çeşitliğiyle ayrılırlar.

Kocaman yassı bir akın içinde küçücük çivi başı gibi gözlerden — boyaları ne olursa olsun — ürkerim, tiksinirim biraz.

Akları dar, bebekleri kocaman gözler bana kör, görmeyen bir bakış karşısındaymışım duygusunu verir.

Gözlerde en bakılacak nesne akla bebeğin arasındaki uygunluktur, bence.

Akı büyük, bebeği küçük gözler küçücük bir delikten yeryüzüne, kurnazlıkla, hinlikle bakan adamlarda vardır.

Akı dar, bebeği büyük gözler apaçık açılmış, ardında ışık yanmayan karanlık bir pencere önünde durduğumu sandırır bana.

"Gözüne bak, adamı anla!" diye bir atasözü var mıdır? Bilmiyorum. Yoksa, onu da ben uydurdum demektir.

[Orhan Selim / Tan, 7.5.1935]

EL

Bir deli doktoru dedi ki :

"Ben delilerime iş gördürerek; senin anlayacağın toprak sürdürerek, dikiş diktirerek, resim yaptırarak kaybettiklerini kazandırtıyorum. Yaptıkları işin akışından, gözleri yavaş yavaş ışıklarını buluyor, ruhlarının başıboş heyecanı duruluyor, çerçeveleniyor. Topu birden yüzde yüz sağlık bulmasalar bile, çoğu iyileşiyorlar.

"Bu deneme bana anlattı ki, akıl dediğimiz nesne; iş gören bir gövdenin, bir kolun pazulanması, olgunlaşması gibi; adamoğlunun iş görme akışında yüceliyor, derinleşiyor, keskinleşiyor."

Doktorun bu dediklerini düşündüm. Kendimce doğru buldum. Biraz daha düşününce anladım ki, adamoğlunun en değerli gövde parçası El denilen nesnedir.

Beş parmağıyla beş dallı bir ağaca benzeyen el. İş görme akışında adamoğluna akıl denen en inanılmaz yemişini veren el!

[Orhan Selim / Akşam, 9.5.1935]

YORGUNLUK

Yorgunluğun tadına varmak için onu doğuran ananın sağlam, sevinçli olması gerektir.

Yoksa, gözlerinin çevresi çürümüş, ağızları içki kokan, yahut karanlık bir ıslak ağrı içinde aç, memeleri sarkık analaın doğurduğu yorgunluklar, ölümün eşiğinde uyku kestirmek demektir.

Benim dediğim, o tadına doyum olmayan yorgunlukları ışıklı işler doğurur.

İş ışıklı olmazsa, iş sevinçli bir şarkı gibi akmazsa, yorgunluk bir baş dönmesi, bir yürek bunaltısı, bir yapışkan, ıslak ağrıdır.

Ne mutlu o insanlara ki, işlerini bir gülüş, yorgunluklarını bir çocuk uykusu biçimine sokabilmişlerdir.

[Orhan Selim / Tan, 9.5.1935]

TELEFONDAKİ SES

Seni telefondan istiyorlar, dediler. Gittim. Bir ses. Ne kalın, ne ince, ne yumuşak, ne sert, kendine benzerliği olmayan, her sese benzeyen bir ses :

— Nasılsın bakalım, diyor, çoktandır görüşmedik...

O konuşuyor boyuna, ben onun kim olduğunu anlayamadım bir türlü. Çoktandır görüşemediğim o kadar çok bildik var ki, bu hangisi ne bileyim ben?.. Dedim ya, sesinden anlaşılmıyor, ses her ses gibi...

Yüzümü kızdırıyorum ve soruyorum :

— Bağışlayın beni, sizi tanıyamadım. Kimsiniz?

O karşılık veriyor :

— Bravo sana! Sesimden de mi tanımadın? Eh olursa bu kadar olur doğrusu... Hele bir düşün bakalım!..

Neyi düşüneyim? İçerde işim gücüm yüz üstü kaldı. Bayım telefon başında sesiyle kendini tanıtmaya uğraşıyor.

— Tanıyamadım, diyorum, bir isteğiniz mi vardı?

O artık kızmışa benziyor :

— Senden ne isteyeceğim? diyor. Beni sesimden olsun tanımayan arkadaşa bak! Eh, dünya bu! Bir gün de sen bana telefon edersin elbet, o vakit görüşürüz... Ve şrak diye telefonu kapatıyor suratıma!

Bu telefondaki ses kimindi, sordum, soruşturdum, anlayamadım. Yalnız şimdi düşnüyorum ki : bir antika adamındı ki, kendisini sesinden bütün dünyanın tanıyabileceğini sanıyordu. Şu adamoğulları kendilerini bu kadarcık olsun beğenmeseler çatlayacaklar!..

[Orhan Selim / Tan, 10.5.1935]

SOBALAR

Kış geçti. Kaloriferler, duvarların dibinde, kangal kangal, soğuk, kalın yılanlar gibi çöreklenmiş duruyorlardır. İçinin ışığı sönmüş kocaman birer göze benzeyen mangallar kaldırıldı. Sobaların boruları söküldü, dalları kesilmiş ağaç gövdeleri gibi bir yana atıldılar.

***

Kaloriferle mangalı anlarım, sobayı anlamam bir türlü.

Soba, kaloriferle mangalın ortasında durur. Ben, ortayı sevemedim gitti.

Bir eski Arapça söz vardır : "Hayrel umuru evsatüha!"

Bu "evsatüha" kadar sinirime dokunan nesne az vardır.

"Evsatüha"ya elle tutulur, gözle görülür bir örnek göster deseler, çeşit çeşit sobalar gösteririm.

Saç sobasından, çinisinden, salamandırasına kadar bu nesneler yaşayışın orta katında oturan insanlara benzerler.

[Orhan Selim / Tan, 11.5.1935]

Hayr : İyilik, yarar; *Umur* : işler, maddeler; *Evsat* : ortalar, ikisi ortası; *Hayrel umuru evsatüha* : her şeyin ortalaması iyidir.

YENİ USUL İLAN-I AŞK!

Derler ki bugün anladığımız manada aşkın mazisi pek eski değildir. Bunun ne zamandan beri başladığını araştıracak değilim. Yalnız bugün anladığımız manadaki aşkın ayrı ayrı devirlerde ayrı ayrı ortaya vuruluş, adamına göre çeşit çeşit meydana çıkarılış usulleri olmuştur.

Bir zamanlar, bazı yerlerde sevgilinin penceresi altında çalgı çalıp şarkı söyleyerek yüreğin tutuştuğunu anlatırlarmış.

Bazı yerlerde, bazı devirlerde mendillerin renginden bu iş için medet umulurmuş.

Mektupla ilan-ı aşk, en çok kullanılan usullerden biri olmuş.

Bugüne gelinceye dek bu muhtelif ilan-ı aşk tarzlarının daha birçok çeşitlerini duymuş, okumuştum, ama şimdi şu aşağıda anlatacağımı ne duymuşluğum, ne okumuşluğum vardı.

***

Geçen gün bir genç kızla bir delikanlının aralarında geçen şöyle bir konuşmaya kulak misafiri oldum. Delikanlı genç kıza diyordu ki :

— Bilmem siz ne dersiniz, bayancığım, beni arkadaşlar Güstav Fröylih'e benzetiyorlar. Hele gözlerim tıpkı onunkisi gibiymiş. Hani ben de Güstav Fröylih'e benzediğimin farkındayım. Siz ne dersiniz?

Genç kız cevap vermedi. Delikanlı devam etti :

— Ben Güstav Fröylih'e benziyorum belki, fakat siz müthiş surette Kamilla Horn'u andırıyorsunuz. Andırıyorsunuz da laf mı? Siz Kamilla Horn'un tıpkısısınız. Aynen o kaşlar, o gözler, o ağız, o burun...

Dikkat ettim, delikanlının bu son sözleri üzerine genç kız, sanki kendisine ilan-ı aşk edilmiş gibi kıpkırmızı oldu, önüne baktı. Sonra göz göze bakıştılar. Gülüştüler.

Ben bundan hiçbir şey anlamadım, doğrusu. Bir arkadaşa, sinema işlerinden anlayan bir arkadaşa bu konuşmayı anlattığım

zaman o muammayı halletti. Meğer Güstav Fröylih'le Kamilla Horn beraber film çevirirler ve her filmlerinde birbirlerine âşık olurlarmış. Böylelikle bizim delikanlı genç kıza ilan-ı aşk etmiş olmuş.

Sinemanın, kötü, manasız sinemanın yürek işlerine kadar böyle burnunu sokması ne kötü, ne berbat şey diye düşünüyorum.

Ama düşünmek kaç para eder? Kuru kuruya düşünmek hangi düğümü çözebilir. Bütün bir yaşayışın temeli olan sebepler ve neticeler zincirinde benim böyle düşünmem de bir neticedir belki. Bu neticenin yok olması için onu doğuran sebeplerin kalkması lazımdır. Sizin anlayacağınız benim böyle düşünmem nasıl bir neticeyse sinemanın böyle bir rol oynaması da böyle bir neticedir. Bu neticeler de birer sebep olurlar ve o zaman başka neticeler doğururlar.

[Orhan Selim / Perşembe, 16.5.1935]

BİR ÖRNEK

Bir otomobil örneği bulunur. Ona göre otomobil endüstrisi binlercesini çıkarır.

Buldok denilen köpek örneğini bilirsiniz. İlkönce bu örnek birçok çiftlerle elde edilmiş, sonra sürüsüyle çıkartılmıştır.

Bir klasik cimri örneği vardır. Her cimri insanda onun ana çizgilerini bulursunuz.

Bu örnekleri böylece sıraya dizmek kolaydır. Ancak ben bir insan örneği ile tanıştım ki bunun daha yeryüzünde üretilmemiş olduğunu sanıyorum.

Kısaca anlatayım da dinleyin :

O, bir eve içgüveyisi girmiş. Düğün bir büyük lokantada yapılmış ve ertesi günü bay güveyi ipekli pijamalarını giyerek, gelin koltuğunda, kahvaltı masasının bulunduğu odaya damlamış. Odada kaynana, kaynata, bayan baldız, küçük kayın, bir de kıvır kıvır ak tüylü, minimini pembe burunlu yumuk yumuk bir köpek, köpecik varmış.

Bizimki kaynanaya, kaynataya baş eğmiş, bayan baldızın elini sıkmış, küçük kayının yanağını okşamış, kurulmuş masa başına. Ancak, anlaşılan, pembe burunlu minimini köpek kendisine aldırış edilmediğini görünce kızmış bu işe ve gelmiş, sezdirmeden, yavaş yavaş harrt diye bay güveyinin baldırını ısırıvermiş.

Siz olsanız ne yapardınız, bilmiyorum. Fakat bakın bizimki ne yapmış : Birdenbire kalkmış ayağa, kaşlarını çatmış ve eğemli bir sesle :

— Bu köpek benim evde tuttuğum yeri bilmeli ve bundan sonra bana ona göre saygı göstermelidir, demiş ve oturmuş yerine.

Gördünüz mü işi? Eğer egemenlikte bu kadar ileri giden şaşılacak insan örnekleri ürerse vay gidi başımıza gelenler.

[Orhan Selim / Tan, 18.5.1935]

MODA

Tevfik Fikret "Putunu kendi yapar, kendi tapar" diye bir söz etmiştir. Doğru sözdür bu doğrusu. Yalnız tapmak sözü içinde kul olmak, tutsak olmak anlamı da varsa bu sözün doğruluğu bir kat daha artmış olur.

Adamoğulları, birçok işlerde, kendi ellerinin, kafalarının yarattığı nesnelere boyun eğerler, onların oyuncağı olurlar.

Moda denilen iş de bunlardan biridir. Modaya, birçoklarımız bilerek, birçoklarımız sezmeden uşak oluruz. Ne kötü bir uşaklık.

***

Geçen gün Köprü'den geçiyordum. Önümde üç genç kız yürüyor. Birdenbire gözlerim şapkalarına ilişti. Yandan püsküllü, İtalyan faşist milislerinin, balilalarının giydikleri şapkalardandı bunlar. Anlaşılan, dedim, İtalyan yolcuları gelmiş olacak. Yanlarından yürüyüp geçerken kulağıma Türkçe sözler ilişti. Durdum, kızların yüzüne baktım, bunlar dumanı üstünde yerli, İstanbul kızlarıydı.

***

İki gündür merak sardı beni, gözlerimi dört açtım, bir de ne göreyim, Beyoğlu, saat beş gezintilerinde, Patzo Çiği'den yeni dağılmış bir faşist kongresi kalabalığını taşıyor. Yalnız bütün kongre üyeleri kadın olan bir kara gömlekliler kongresinin kalabalığıydı bu!..

[Orhan Selim / Tan, 19.5.1935]

LAHANA VE PERHİZ

Gazetelerde ağırbaşlı yazılmış öyle bildirimler vardır ki, beni bir karikatür altından daha çok güldürür.

İşte size, dün okuduğum bu çeşit bir örnek :

Galata yolcu salonunda çalışan yüktaşıyıcı ve kayıkçıların kılıklarına düzen verilecekmiş. Şimdiden sonra yabancı vapurlara girip çıkan yüktaşıyıcı ve kayıkçılar bir örnek elbise giyeceklermiş. Topunun birden göğüslerine demirden birer numaralı plaka asılacakmış. Üstüne üstlük kayıkçılar kayıklarını bir örnek boyayacaklar, oturulacak yerlere Acem halıları döşeyeceklermiş.

Bütün bunlar olunca Galata Gümrüğü lüks operetlerdeki gemici kulübelerine dönecek; bir çeşit boyalı sandalları, bir örnek kılıktaki yüktaşıyıcılarıyla İstanbul limanı bir papatya tarlası gibi şirinleşecek demektir.

Şimdi ben bir bunu düşünüyorum, bir de bu süslü karşılamadan sonra şehri gezecek olan yolcuların şaşkınlığı gözümün önüne geliyor. Lahana turşusuyla perhiz hikâyesi.

[Orhan Selim / Tan, 20.5.1935]

CANI CEHENNEME!

Ölüleri saygıyla analım, diye bir söz vardır. Bence yanlıştır bu söz.

Öyle ölüler vardır ki, ne saygıyla anılır, ne de arkalarından küfür edilir. Bu çeşitler, yaşarken de keçi bilmem nesi gibi ne kokmuş, ne bulaşmış olanlardır.

Öyle ölüler vardır ki, saygıyla anılır. Yaşarken, saygıya değer işler yapmışlardır da ondan.

Nasıl bu iki çeşit ölü yaşadıkları günlere göre anılırsa, tıpkı öylesine öyle geberikler vardır ki, onların her anımı bir küfürün başlangıcıdır. Onlar öldükten sonra da kötülüklerinde, arkalarında bıraktıkları işin yürüyüşüyle yüzüp giderler sanki...

Lavrens bu üçüncü çeşittendir benim için. Ben canı cehenneme diyorum işte, cehenneme inandığım için değil, küfür etmek için.

***

Lavrens öldü diyorlar. İnanmıyorum. Öldü gösterdiler onu gibi geliyor bana. Yine bana öyle geliyor ki bu sivri çeneli, yılan gözlü adam günün birinde yeryüzünün bir bucağında bir yangın kızıltısıyla bir kan kırmızılığını gözlerinde tutuşturarak hortlayıverecek!

[Orhan Selim / Tan, 21.5.1935]

RADYUMDAN DAHA DEĞERLİ

Yeryüzünün en değeri çok nesnesi nedir? Ters anlamayın, para bakımından en değerli nesnesi nedir diye sormuyorum.

Bilmem hangi milyarder kocakarının porsuk gerdanında ışıldayan bilmem kaç kırat pırlanta mı diyeceksiniz? Hayır. Yoksa, yere göçesi bilmem hangi kralın tacındaki elmas mı diyeceksiniz? Hayır, o da değil.

Belki aklınıza gramı bilmem ne kadar İngiliz lirası eden radyum gelir. En değerli nesne odur dersiniz. Yorulmayınız, o da değil. Öyleyse ne?

Durun anlatayım :

Geçen gün bizim evdeki elektrik saatinin ortasındaki, bir kibrit kutusundan daha küçük olan cam çatladı. Elektrikçi o aralık saati kontrol etmek için gelmişti. Çatlayan camı, şu bildiğimiz pencere camından yapılmış nesneyi görünce :

— Bunu değiştirmek ister, dedi.

— Değiştirin, dedik.

Saati aldı götürdü, bir gün sonra sağlam bir camla getirdi. Bir de fatura : 165 kuruş!

Anladınız ya, bir kibrit kutusu büyüklüğünde pencere camı için Elektrik Şirketi 165 kuruş alıyor. Şimdi yeryüzünde bundan daha değerli bir nesne bilip bilmediğinizi söyleyin bana!

Elektrik Şirketi eğer tramvaycılık kolundan vereceği paraların acısını bizden böyle çıkarmaya kalkışırsa, vay gidi köse sakalım!

[Orhan Selim / Tan, 23.5.1935]

BİR SPORCU

Erenköy. Bahçede oturuyorduk. Günlerden cuma. Sabah saat sekiz var yok. Çay içiyoruz. Birden bahçe kapısı yangın haberini veren bir köşklü telaşıyla açıldı. İçeri soluk soluğa yüzü gözü kan ter içinde dörtnala koşarak o girdi.

O, dediğim bizim bildiklerden birinin yirmi yaşlarındaki oğlu.

İçime bir korku düştü. Yoksa diye düşündüm, birdenbire bizim bildiğin başına bir iş geldi de onun için mi oğlu bu kılığa girmiş böyle. Benimkinin yüzüne baktım. O da aşağı yukarı benimkilere benzeyen bir şeyler geçiriyordu içinden.

Ne oldu, ne olmadı diye sormaya kalmadan delikanlı tıkana tıkana atıldı.

— Saat kaç? dedi.

— Sekizi geçiyor, dedim.

— Hayır, dakika dakikasına kaç?

— Tamı sekizi yirmi geçiyor.

Bu sözümün üzerine yüzünde görülmemiş bir sevinç belirdi.

— Kızıltoprak'tan buraya on dört dakikada gelmişim, dedi. İnanmazsanız eczahaneye telefon edip sorun.

Bizim şaşkınlığımız daha geçmeden :

— Hoşça kalın, gidiyorum, dedi ve geldiği gibi koşarak soluk soluğa, kapıdan fırladı, gitti.

***

Aradan iki gün geçti. Babasına vapurda rastladım. İşi anlattım. Başını salladı :

— Benim oğlanın göbeği çıkıyormuş da biraz, her sabah koşu yapıyor, dedi.

***

Göbeğini eritmek için her sabah sıcakta, tozda koşu yapan delikanlıyı düşünüyorum. İçime hürmet ve üzüntü veriyor.

Bir fikir için bu sıkıntıların binde birine katlanamayacağını bildiğim bir delikanlının göbeğine bu kadar düşkünlüğü düşündürüyor beni.

[Orhan Selim / Tan, 26.5.1935]

İNSAN SESİ

Keman, piyano, flüt, viyolonsel, kemençe, tambur yeryüzündeki bütün müzik aletlerinin sesi insan sesi yanında papağanın konuşması gibi kalır, bence.

Bence insan sesi tabiatın verdiği en güzel, en inanılmaz, en yaratıcı yemişlerden biridir.

Ağaçların hışırtısında, denizin iniltisi, hayvanların kükreyişi ve toprağın soluk alışında insan sesinin olgunlaşmamış ayrı ayrı çekirdeklerinden başka bir şey yoktur.

Belki insan, bütün bu sesleri toplayarak, olgunlaştırarak, ilkönceleri onları taklit ederek kendi sesini bugünkü basamağına ulaştırmıştır. Bu belki böyledir. Böyle olmasından ne çıkar?

Ben insanın, eninde sonunda tabiattan bir parça olduğuna göz yummuyorum ki...

Çok isterdim ki, sesim gür olsun, güzel ve derin olsun, söylenmesi en güç türküleri soluk alır gibi, konuşur gibi söyleyivereyim.

Sesime koku, ışık, boya koyabileyim.

Ne bir ressam olup çizgileri dile getirmek, ne bir ozan olup sözleri müzikleştirmek, bunların bir tekini istemezdim. Bir radyo mikrofonu önünde bütün bir yeryüzüne, sözlerini anlamlarıyla değil, akışıyla dinleteceğim bir türkü söyleyebilmek yeterdi bana.

[Orhan Selim / Tan, 27.5.1935]

ARKADAŞLIKLAR

Arkadaşlık çeşit çeşit olur, tıpkı yemişler gibi. Bir çeşit arkadaşlık vardır muza benzer, ne niyete yersen onun tadını verir. Ben, ne muzu, ne de bu çeşit arkadaşlığı severim.

Arkadaşlığın başka bir çeşidi keçiboynuzu gibidir. Bir tadımlık tat almak için bir araba posa çiğnemek ister.

Eğlence arkadaşlıkları vardır. Bunlar Frenk üzümleri gibidirler. Olsa da olurlar, olmasalar da...

Okul sıralarının arkadaşlıkları ayva soyundandırlar. Tatları yoktur. Uzun uzun, bir duman gibi belli belirsiz kokuları kalır.

Kafa arkadaşlıklarına gelince, arkadaşlığın özsoylusu budur işte. Kiraz gibidir, kokusu yoktur ama, kütür kütür, etli, serin bir tatları vardır.

[Orhan Selim / Tan, 29.5.1935]

DÜŞTÜK OCAĞINIZA

Düştük ocağınıza, şoför kardeşler. Bu Tramvay Kumpanyası'ndan bizi siz kurtaracaksınız. Bunu bir kez daha yazmıştım, yine yazıyorum, bir kez daha yazarım.

"Biz kim oluyoruz ki, elimizden ne gelir ki, sizi Tramvay Kumpanyası'ndan kurtaralım!" demeyin, şoför kardeşler, demeyin bunu!

Ne olursa sizden olur, umudum sizdedir. Saatlerce, gelmeyen arabaları beklemekten, ayaküstü dikilip tıklım tıklım ezilmekten, kontrollerin namusumuzu kontrolünden siz bizi kurtaracaksınız?

Nasıl mı? Ne yolla mı? Nasıl olacak, ne yolla olacak, dolmuşa adam taşımak düzenini genişleterek, çoğaltarak, yayarak!

Ben kendi payıma hangi tramvay durak yerinde bekleyen bir taksi görsem çöl ortasında yeşillik görmüş bir adam gibi sevinçten yüreğim ağzıma gelir. İşte, derim, bu bir dolmuş taksisidir ki, beni bir tramvay bileti parasına büyük bir dertten kurtaracaktır.

Dolmuşa adam taşıyan taksilere binmek, bence, bir İstanbul şehirdaşı ödevidir.

[Orhan Selim / Tan, 30.5.1935]

SICAK DALGASI VE DALGA GEÇMEK

Dün, şehrin üstünden, ucu bucağı görünmeyen dumanlı atlılar ordusu gibi korkunç bir sıcak dalgası geçti. Kulaklarımda İstanbul camilerinin kızgın kurşun kubbelerine, evlerin ve apartmanların damlarına çarpan boğuk, kıvılcımlı nal sesleri uğuldadı durdu.

Denizin, suyun dalgası ne kadar serinletici, ne kadar kahramançaysa, sıcağın dalgası, tersine, o kadar sinsi, o kadar ağır, o kadar kahpecesine.

Denizin, suyun dalgalanması karşısında insan yüreği alabildiğine açılır ve alabildiğine insan kafası dalga geçebilir.

Sıcağın dalgası ise ilk akınını insan yüreğine yaptığı için yürek kurulması biten bir saat zembereği gibi gitgide ağırlaşıyor, yavaşlıyor. Fakat, boğucu bir baş dönmesi içinde dalga geçmenin güzelliğine ulaşabilmekten uzak omuzların üstüne, yumuşamış, derisinin ve özünün sertliğini kaybetmiş bir yemiş gibi düşüyor.

İşte bu bakımdan sıcak dalgasını, insana dalga geçirtmeyen bu korkunç nesneyi ben kötü buluyorum.

Dalga geçmek güzel şeydir, verimli nesnedir, dalga geçemeyen kafaların yüreği kısırdır.

Siz diyeceksiniz ki, dalga geçmek eski ağızla hayale dalmak insanı realiteden uzaklaştırır. Hayır öyle değil, eğer geçilen dalga realitenin akışına uygunsa bu bir itici kuvvet olur, uygun değilse kötülüğü yalnız onu geçene dokunur.

Büyük artistlerin topu büyük dalgacılardır.

[Orhan Selim / Tan, 31.5.1935]

KENDİ KENDİME ÇATMAK!

Kendi kendime çatmasını çok severim; hele oğlum Orhan Selim, sana çatmak, seni hırpalamaktan duyduğum tat bir kötü huylu üvey ananın sıska, cılız üvey kızını horlamaktan duyduğu tada benzemese de, bir düşmanın bir düşmanı ezmesi gibidir.

Ben, Orhan Selim, kendi kusurumu, kendimin günden güne kötüleşen yazılarımı başkalarından önce görmeye, anlamaya, böyle uluorta söylemeye çalışarak belki de bir kötü kurnazlık yapıyorum, belki de özümü özüme karşı kurtarmak istiyorum. Olabilir. Bu her küçük entellektüelin huyudur. Eninde sonunda ben Orhan Selim de bir küçük entellektüelden başka bir nesne değilim.

Diyeceksiniz ki, durup dururken, papazın önünde günah çıkaran bir İsa dinlisi gibi okuyucuların karşısında böyle kendi kendine çatmak, nereden aklına geldi, bu duyguyu böyle birdenbire niye duydun?

Bu sorgunuzun karşılığını verebilseydim eğer, daha doğrusu yukarıda yazdığım şeylerin bu karşılığı yeteri kadar verdiğini sansaydım, böyle komikleşmezdim karşınızda.

[Orhan Selim / Tan, 2.6.1935]

BİR ENGİNARIN SÖYLEVİ

Karşımdaki tabakta, sapı bir zürafa boynu gibi dimdik, ince, uzun, gövdesi yayvan ve kabuk kabuk, boyası limon terbiyesinden sapsarı bir enginar duruyor. Görünmeyen gözlerini gözlerime dikmiş, yalnız benim kulağıma geldiğini sandığım alaycı sesiyle şöyle bir söylev söylüyor :

"Sayın bayanlarım ve baylarım!

"Yer yüzüne çıkmadan önce bir uzunca vakit yer altında kaldım. Beni kocaman, kalın kabuklu bir gül gibi sapımdan kopardıklarından sonra da bir dükkânın içinde ıspanaklar, hıyarlar, turplar ve daha türlü türlü otlarla arkadaşlık ettim. Ancak niye yalan söyleyeyim, ne yer altında rastladığım kurtlar, ne dükkânda arkadaşlık ettiğim zerzevatlar arasında siz lokanta ve aşçılardan yemek yiyen insanlar kadar "saf" yüreklisine rastlamadım. Beni sapımdan koparan bostancım, toptancıya altmış paradan sattı. Toptancıdan zerzevatçı iki kuruşa aldı beni, zervevatçıdan ahçı beni almak için yüz para verdi. Şimdi ise sen beni yemek için yirmi kuruş vereceksin. Haydi diyelim ki, ahçıbaşı yüzparalık zeytinyağı limon filan kullandı benim için. Ettim beş kuruş. Beş kuruş nerde, 20 kuruş nerde? Yeryüzünde hangi nesne vardır ki bir enginarda bile bu kadar aldatılabilsin!"

Enginar söylevinde yürüyüp duruyordu. Baktım ki işi azıtacak, büyütecek, olmayacak şeyler konuşacak, benim de başım belaya girecek, çatalı kaptığım gibi saldırdım beline ve kapattım ağzını.

[Orhan Selim / Tan, 3.6.1935]

KARGALAR

Kargalar çok akıllı hayvanlarmış. Bunu ben demiyorum, bu işle uğraşanlar söylüyor.

"Besle kargayı oysun gözünü" sözü de karganın akıllılıkta, kurnazlıkta adamoğullarına ne kadar benzediğini gösterirmiş. Bunu da ben demiyorum, bu işle uğraşanlar söylüyor.

Yine bu işle uğraşanlar diyorlar ki, kargalar o kadar kurnaz ve akıllıdırlar ki, tarlanın üstüne ağ gerersin, bunun tellerine takılıp yakalansınlar, tohumları yiyemesinler diye. Onlar, o kargalar, bunun da kolayını bulurlar, ikisi üçü gagalarıyla ağı tutup kaldırırlar, geri kalanları içeri girerek toprağı eşerler, tohumları yerler.

Kargalar, korkuluktan korkmayan kuşlardır. Giderler de, alay eder gibi korkuluğun tepesine konarlar.

Kargalar yalnız ölümden korkarlar, bir karga bir tarlada öldürülse oraya bir daha yıllarca soyundan kimse uğramaz. İşte bunun içindir ki, kargalar maddi kuşlardır. Bunu ben demiyorum bu işle uğraşanlar söylüyor.

[Orhan Selim / Tan, 4.6.1935]

BİR ÖRDEK YAVRUSUNUN ÖLÜMÜ

O, kuluçka olmuş bir tavuğun altındaki bir ördek yumurtasından, vaktinden önce çıktığı için, kafacığı analığının gagasıyla yaralanarak dünyaya geldi.

Evin kadını, bu başı yaralanmış ördek yavrusunu, bu boyuna söylenip boyuna koşan, kımıldanan küçücüğü avuçlarının arasına aldı, sabah ayazında nefesiyle hohlayarak ısıtmaya uğraştı.

Ördek yavrusu kadının sarı ayakkaplarının peşinde dolaştı bütün gün. Ve ben yalnız insanlarda ve dört ayaklı hayvanlarda bulunduğunu sandığım bu alışkanlık, bu alıştığını bırakamamazlık duygusunu küçücük ördek yavrusunda da görerek şaştım.

24 saat, evin kadınıyla ördek yavrusu arkadaşlık ettiler. Ertesi gece kadın bir gezintiden eve döndüğü vakit, ördek yavrusunu, yatak odasında içine yerleştirdiği dikiş sepetinin kalabalığı arasında ölü buldu ve birdenbire ağlamaya başladı.

Bir arkadaşım vardı, ağlayan kadına dedi ki :

— Çıldırdın mı? Bir ördek yavrusu için üzülünür mü hiç?.. Öyleyse filitleyip boğduğun sivrisineklere, tahtakurularına bile bile nasıl kıyıyorsun? Onlar da ördek yavrusu gibi canlı değiller mi? Bir ördek yavrusu için böyle ağlıyorsan, sonra dostların felaketlerine üzüldüğün vakit onlar bunu nasıl karşılarlar?

Ağlayan kadın başını kaldırıp bu söylevi söyleyene baktı :

— Ona alışmıştım, dedi, o da bana alışmıştı. Belki böyle ağlamaklığım, eğer ağlamayı bir çeşit teessür ifadesinden başka bir şey sanıyorsan, çocukluktur. Olabilir. Fakat n'eyleyim o bana alışmıştı, ben de ona.

Kadın sustu. Alışkanlığın ne büyük kuvvet olduğunu ben böyle bir ördek yavrusunun ölümüyle anladım.

[Orhan Selim / Tan, 5.6.1935]

KORKUNÇ ADAMLAR

Karşıdan korkunc adamlar geliyor. Ne gözleri, ne kaşları, ne urbalarının boyası belli. Topu birden, tepeden tırnağa kadar kirli ak bir duman yığını gibi. Korkunç adamlar yaklaşıyorlar. Onlar yaklaştıkça içim ürpermelerle dolmakta. Her adım atışlarında kollarından, bacaklarından, gövdelerinden kalın bir duman yığını yükseliyor havalara. Sanki adım atışlarının, kımıldanışlarının sarsıntısı bu adamları yığın yığın duman biçiminde parçalıyor, dağıtıyor.

Ben Göztepe tramvay durağındayım, onlar Erenköy'den doğru, asfaltın üstünden gelmekteler.

Yanıma, burnumun dibine kadar yaklaştılar işte... İçlerinden birisi akçıl kirpiklerini kırpıştırdı, bir ölüm boyasıyla boyanmışa benzeyen dudaklarını kıpırdattı :

— Tramvayın gelmesine daha çok var mı? dedi.

Ben daha cevap vermeden ötekisi başından şapkasını çıkardı ve şöyle bir silkti. Birdenbire neye uğradığımı şaşırdım. Şapka sanki bir ağulu gaz bombasıydı ve dört yanına koyu, öldürücü, bol bir duman saçıyordu.

Onlar üçü ve ben boğulurcasına öksürmeye başladık. Onlar öksürdükçe gövdeleri sarsılıyor ve üstlerinden başlarından o ağulu gazın kirli ak dumanı yayılıyordu. Göz gözü görmez oldu. Ben bağırdım :

— Kimsiniz? Nesiniz?.. İn misiniz, cin mi?.. Nerden gelip nereye gidiyorsunuz?..

Korkunç adamlardan birisinin sesi, dört yanımızı saran ak alacakaranlığı sarı lamba ışığı gibi delerek karşılık verdi :

— Biz ne iniz, ne de cin!.. Senin gibi adamoğluyuz. Bu asfalt yola yeni çıktık. Yan sokaklardan birinde otururuz.

Tam evden çıkarken sokaktan bir otomobil geçti, o soktu bizi bu biçime. Üstümüzde gördüğün ağulu gaz değil, Göztepe-Erenköy sokaklarının kutlu ve mutlu tozu toprağıdır...

[Orhan Selim / Akşam, 6.6.1935]

ZİFT

Zift iyi bir nesnedir. Birçok yerlerde işe yarar. Adamoğullarına yararlığı çoktur. O kadar ki, ziftin sonuna bir "mek" takarak ziftlenenler bile bulunur.

Ziftlenenlerden insan ve gemi çeşitlerini eskiden beri görmüşlüğüm ve duymuşluğum vardır. Ancak yolların nasıl ziftlendiğini şu son bir iki yıl içinde anladım. Diyebilirim ki, en güç, en anlaşılmaz bir biçimde ziftlenen, zift tutan nesne yollarmış.

İstanbul'un, Kadıköy yakasında, Selamiçeşme'den öteye, adı dillerde dolaşan bir ziftli asfalt yol vardır. İki yanında, her gün mantar gibi biten, çoğu mantar kadar biçimsiz evleriyle bu yolun adı sanı alıp yürüyor.

Sözünü ettiğimiz yol bundan dört yıl kadar önce yapıldıydı sanırım. O vakit adamakıllı bir ziftlendi. Eh, dediydim, bir on yıl bu ziftlenme yeter. Yanılmışım, ertesi sene mi ne yol çatlamaya, yer yer dağılmaya başladı, yine ziftlendi. Ondan sonra artık her yıl bu ziftlenme işi oluyor.

Bu böyle olunca, ya yollar zift tutmuyor demektir, ya her yıl ziftlenmek istiyor. Ben enjeniyör olmadığım için işin bu teknik tarafına aklım ermez. Yalnız, bir dileğim var ki, şu yol ziftlenecekse, bir yolu bulunup toptan bir ziftlense de, ikide bir, onun üstünden geçmek isteyenler arka sokaklardan dolaşmak zorluğunda kalmasalar.

[Orhan Selim / Tan, 6.6.1935]

BİR ŞAPKA KARŞISINDA

Bize dün bir konuk geldi. Başında kenarı geniş, enli hasır şeritlerden örülmüş, şu Amerikan kovboylarının giydiklerine benzeyen bir şapka vardı. Rahat, kuştüyü gibi hafif bir şapka. İki liraya almış.

Konuk şapkasını çıkardı, iskemlenin üstüne koydu. Konuk, evdekilerle konuşuyor, ben şapkaya bakıyorum. Gözlerimin önüne fötr şapkalar, melon şapkalar, silindir şapkalar geliyor.

Yazın bu sıcağında, bilmem hangi çeşit kılığa uygundur, bilmem nerde giyilen elbiseyle yakışık alır, biçiminin şurası şıktır diye kafalara geçirilen bu terletici, kalın şapkalar!.. Şapkaların arkasından yakalığı, kravatı, ceket yakaları ve falan filanıyla giyim kuşamımızı düşünüyorum ve bilmem neden, aklıma, eski zamanın kırk gün kırk gece süren yemekli, içkili eğlenceleri geliyor bu sefer. Doymak için, sağlık için değil, tadı için, yemek yemek için yenilen, kusup kusup yeniden yenilen yemekler, içilen içkiler!..

Eski Roma'da fonksiyonunu kaybeden yemek nasıl dejenere olmuşsa ve bu dejenerelik nasıl bütün bir kültür ve sosyal yaşayışın bir gösterisi ise, bugünkü giyim kuşam da o biçime girmiş gibi. Ne şapkayı güneşten sakınmak için, ne elbiseyi rahat çalışmak, korunmak için giyiyoruz. Giyim, kuşam dejenere olmuş.

[Orhan Selim / Tan, 8.6.1935]

SİRKE, ŞIRA VE ŞARAP

Üzümden sirke yapılır, şarap yapılır, şıra yapılır.

Sirke de, şarap da, şıra da üzüm suyudur. Üçünün de anası bir.

Üçü de birbirine üç kardeş gibi benzer. Üçünün de mayası bir.

Anası bir, kaynağı bir, mayası bir üç kardeşin birbirinden bu kadar ayrı olması, birbirinden bu kadar aykırı iş görmesi şaşılacak şeydir.

***

Şarap ve sirkeyi anlarım. Biri ağu gibi acıdır, ötekisi baş döndürecek kadar keskin. Sirkenin de, şarabın da karakterleri vardır. Ne oldukları bellidir.

Şıraya gelince, bu ortanca kardeş on para etmez bana göre. Ne sirkedir, ağu gibi acıdır; ne şaraptır, baş döndürecek kadar keskin.

***

Şarap, sirke ve şıra adamlar vardır.

"Şarap-adam"la konuşabilirsin, gülüşüp eğlenebilirsin, ahbaplık edebilirsin.

"Sirke-adam"la ya dost olursun, ya düşman.

"Şıra-adam"a gelince ondan bir bardak içeceğine, bir bardak terkos suyu iç daha iyi. Çünkü mübarek ne sirkedir, ne şarap, ikisinin ortası.

Orta ise kötü şeydir benim için.

[Orhan Selim / Tan, 9.6.1935]

ESKİ "DOST"

Atasözlerinin topu birden doğru değildir. Atasözlerinin içinde öyleleri vardır ki, olanı değil, olması istenileni gösterirler. Bu bakımdan, bu sözler içinde bir ozanca dilekten başka bir şey olmayanları boldur.

ESKİ "DOST" DÜŞMAN OLMAZ! Sözü işte bunlardan biridir, bence. Biz adamoğullarının ilk konuşmaya başladığımızdan son soluğumuzu verinceye kadar arayıp dileyip, özleyip bulamadığımız, daha doğrusu çok az bulduğumuz nesnelerden biri de dosttur, dostluktur. İşte bunun içindir ki, şarabın eskisi gibi, dostun da yıllanmışına, eskisine güvenmek isteriz hiç olmazsa. Bu isteğimizi de atasözü içine sokmuşuz. Oysaki dostluk şarap gibi değildir. Yıllandıkça güzelliği, tadı artmaz, çok kez! Çok kez tersine olur, yılların içinde durgun su gibi kurtlanır, yosunlanır, tortulanır. Bunun için de düşmanların büyüğü çok kez eski dostlardan çıkar. Eski dost düşman olur, hem de nasıl!..

[Orhan Selim / Tan, 10.6.1935]

BİR HAZİN MACERADIR

I

Gece. Saat bir. İstanbul'un Kadıköy yakasında Feneryolu. Feneryolu'nda bir ev. Bütün pencereleri aydınlanmış. Aydınlık pencerelerden hızlı hızlı gidip gelen gölgeler görünüyor. Birdenbire evin içinden ince yırtılan bir kumaş gibi bir kadın çığlığı yükseldi. Bahçekapısı açıldı. Başı açık bir delikanlı soluk soluğa fırladı sokağa.

II

Sokakta in cin top oynuyor. Evden çıkan delikanlı doğru eczaneye koştu. Kapalı. İstasyona koştu, oradaki polisle bir şeyler konuştu. Aldığı cevaplardan dehşetli üzülmüş gibi ters yüzüne döndü, koşarak Kızıltoprak'a kadar gitti. Bayılacak gibi. Kulaklarında boyuna o ince, acı kadın çığlığı. Kızıltoprak'tan gerisin geri döndü. Beyninden vurulmuş gibi, evin kapısından içeri, sallanarak girdi.

III

Size bir kötü, polis ve aşk romanı yazmıyorum. Bu anlattıklarım, eski söz gelişiyle, aynıyla vakidir.

Feneryolu'nda oturan bir bildiğin kız kardeşi birdenbire hastalanıyor. Sancısı müthiş. Başlıyor bağırmaya. Adamcağız bir otomobil bulup kardeşine Kadıköy'den doktor getirmek istiyor. Feneryolu'nda taksi durak yeri yok ki, otomobil bulsun, çekçek arabaları akşam karanlık basınca ahırlarına dönerler. Tramvay yarıma kadar işler. Oysaki saat bir. Kadıköy iskelesine telefon edip taksi getirtmek gerek. Telefon ya eczanede olur, ya bakkalda. İkisi de çoktan kapalı. Evde de telefon yok. İstasyondan telefon edilmiyor. Ne yapsın, ne haltetsin adamcağız?

IV

Telefonsuzluk derdi bütün İstanbul mahallelerinin derdidir. Her vatandaş evine bir telefon alacak kadar bütçeli değildir. Ne yapmalı? Yapacak birçok şey var ama, şu bir tanesi yapılsa çok iyi olur :

Telefon Şirketi her mahalleye gece gündüz açık, bir on kuruş atılınca otomatik olarak çalışan bir kulübecik mi, ne bileyim böyle bir nesne, kurabilir. Bunun yapılması, kurulması gerektir. Bununla kim uğraşır, orasını bilmem.

Benden yazması.

[Orhan Selim / Tan, 11.6.1935]

DEVEKUŞU

Devekuşunun boyunu bosunu, biçimini, ne mene bir hayvan olduğunu bilirsiniz. İçinizde Afrika'ya gitmiş olanlar vardır belki. Gitmeyenler de resmini görmüştür. Upuzun bir boyun, ince uzun iki ayak, bir tutam kuyruk, iki küçücük kanat.

***

Bilmeyen yoktur.

Devekuşuna :

— Şu yükü taşı bakalım! demişler.

— Ben deve değilim ki! demiş.

— Eeeh, öyleyse uç bakalım! demişler.

— Ben kuş değilim ki! demiş.

Devekuşu ne yükü taşıyor, ne uçuyor diye biz tutup ona kızarız. Verdiği cevaplarla alay ederiz. İyi, ancak devekuşunun, gerçekten, ne uçan kuş, ne de yük taşıyan deve olmadığını neden, niçin anlamıyoruz? O ne odur, ne de ötekisi. Ona, biz kendiliğimizden "DEVEKUŞU" diye bir ad takmışsak bunda onun ne suçu var?..

Devekuşuna :

— Haydi koş bakalım! desek onun nasıl koştuğunu görürdük. O ne yük taşır, ne uçar, o koşar.

***

Gülünç olan, yalancı olan Devekuşu değil, ona işimize gelen bir adı taktık diye ondan yapacağı değil, yapamayacağı şeyler isteyen adamoğullarıdır ve adamoğulları bu gülünçlüğe sık sık düşerler.

[Orhan Selim / Akşam, 12.6.1935]

AL APTESİNİ!

Gazeteciliğimizden ötürü Kadıköy-Üsküdar Halk Tramvayları Kurumu bana bir paso verdi.

Ben yan geldim, meteliksiz kuruldum arabalara, gidip geliyorum.

Ancak insanın cebinde bir kurumun pasosu olunca, nasıl diyeyim, gözleri bir parça kör oluyor, o kurumun kurumsuzluklarını görmemezlikten geliyor.

Biz de pasoyu alınca bu bakar körlüğe düştük doğrusu. Ne yalan söyleyeyim, bu bakımdan gazeteci ahlakım bozulmaya başladı.

Ancak, evet, yine ancak bir bakar kör olduk, iki bakar kör olduk, üçüncüsünde dayanamadık işte.

Akşamları Köprü'den altı bilmem kaçta kalkan vapurun karşılayıcısı tramvaylardan başlayarak ta dokuzu bilmem kaçta kalkanın karşılayıcılarına kadar bütün arabalar "mahşerden numune", direktleri, mirektleri sardalya kutusu gibi. Yurttaşlar birbirini ezip çiğnemekten, kırıp geçirmekten hal oluyorlar. Arabalar mı az geliyor? Yolcu mu çok? Onun orasını bilmem. Yalnız ara sıra o sarsıntılı tozlu topraklı otobüsleri aradığımız oluyor. Eğer bütün bunları yazıyorum diye tramvay kurumunun eski ozan direktörü bana, ben pasolu gazeteciye kızacak olursa, al aptesini ver pabucumu derim!

[Orhan Selim / Tan, 13.6.1935]

BALIK VE İNSAN

Hayvanlar arasında insana en çok benzeyeni balıktır.

Balık da başından kokar, insan da başının içinde olanların kokmasıyla bozulur. Ancak insanla balık arasında benzerlik bu kadar değildir.

***

Balık suda yaşar. Sudan çıkınca bir iki debelenir, sonra ölüverir. Balık kadar kendi yaşayış çevresinin dışında barınamayan hayvan yoktur. Kaplan ormanda da yaşar, çölde de; köstebek yerin dibinde de dolanır, üstünde de; kurbağa karada da soluk alır, suda da. Adamoğlu kendi sosyal çevresinin verimidir. Sosyal çevrenin dışına atılınca karaya vurmuş balık gibi olur. Bu, insanın balığa benzeyen yönüdür. Ancak insanın balıktan ayrılan tarafı da yok değildir. Adamoğlu kendi sosyal çevresiyle aktif bir bağlantı içindedir ve bu çevreyi değiştirerek kendi kendini de değiştirir ki, balık bunu kıvıramaz işte!

[Orhan Selim / Akşam, 14.6.1935]

İŞİN İÇYÜZÜ

I

Otomobilde genç bir kadınla bir erkek var. Kadının dizlerinde paketler duruyor, erkeğin dizlerinde paketler.

II

Bir hamal gidiyor. Sırtında 250 kiloluk bir yük. Yarı belinden aşağı eğilmiş. Baltayla ortasından kırılmış kocaman bir ağaç gibi.

III

Bir ecza deposu. Balıkyağı şişeleri, tıraş sabunları, arpa, mercimek unları, fitil kutuları, zeytinyağı tenekeleri. Alışveriş. Depoya girip çıkan.

IV

Gazetelere bakılırsa, otomobildeki gençler bir eğlentiye gidiyorlar. Ecza deposunun yanındaki dükkândan, belki de ecza deposundan, bir şeyler almak istiyorlar. Şoföre : "Şuraya," diyorlar, şoför oraya doğru giderken sırtında 250 kilo yük taşıyan hamalla çarpışıyor. Bu belki ufacık bir sarsıntıyla geçecek bir çarpışmadır. Fakat 250 kilo, kambur, kemikleri çıkmış bir sırtta tek durur mu? 250 kilo yıkılıyor hamalın kafasına, hamal ölüveriyor.

V

1. Otomobildekiler belki şoförün hamalı öldürmediğini söyleyecek biricik şahitlerdi, fakat geç kalmamak her şeyden üstündür. Hemen inip otomobilden kayboluyorlar.

2. Hamal ya ölmüş, ya ölmemiştir. Daha belli değil. Onu kaldırıyorlar, ecza deposuna, Hasan Ecza Deposu'na sokmak

istiyorlar, depodakiler kafasından kan sızan, müşteriye benzemeyen yaralı adamı içeri almıyorlar.

3. Kaldırımda ölenin arkadaşları diyorlar ki :

Cebinden 292 kuruş çıktı. Halbuki o beş lira biriktirip evdekilere göndermek istiyordu. Muradına eremeden öldü adamcağız.

VI

Bütün bu numaralı yazıları yazmaktan kastım şu :

A. Belediyece 50 kilodan fazla yük taşımak yasak edildiği halde bu adamcağıza 250 kiloyu kim yükledi? Bunun hesabı sorulacak mı?

B. Otomobildeki iki yolcu kazanın aslını gördüklerine göre, en küçük bir insanca hareketten niçin sakınıyorlar?

C. Hasan Ecza Deposu kanunen yaralıyı içeri almaya borçlu değildir. Ancak, eğer gazetelerin yazdıkları doğruysa, böyle bir ödevi yapmaya vicdanen borçlu değil miydi?

[Orhan Selim / Tan, 14.6.1935]

KENDİ KENDİMLE KONUŞTUM

Sıra ve bağ gözetmeksizin, aklıma gelenleri yazıvererek kendi kendimle şöyle konuştum :

Ben No. 1 : İtalyan-Habeş işine ne dersin?

Ben No. 2 : Kurtla kuzu meselesi.. Yalnız bizim bildiğimiz kuzu ak, kurt kara olur. Burda iş tersine, ak tüylü bir kurt, kara tüylü bir kuzuyu parçalamak ister. Tüylerin boyalarındaki bu aykırılıkla, iş büsbütün bulandırılıyor. Masalda, kara kurt ak kuzuyu yutar, fakat senin dediğin işte ak kurdun kara tüylü kuzuyu yutacağını sanmıyorum. Ve istiyorum ki, masal tersine çıksın, kuzu koç olsun.

***

Ben No. 1 : Dilenci, dolandırıcı ve tıraşçı arasındaki ayrılık nedir?

Ben No. 2 : Dilenciye parayı verirsin, gider; dolandırıcı parayı alır, bir daha kendi görünmez; tıraşçı parmağını yakanızın iliğine geçirmeye görsün, bir daha elinden kurtulamazsınız.

[Orhan Selim / Tan, 15.6.1935]

BEKÇİ PARASI

Bekçiler eskiden kalın sopalı, pos bıyıklı, gocukluydular. Şimdi üniformaları, düdükleri ve çoğunun uçları kesilmiş bıyıkları var. Bu giyim kuşam işinde yeni bekçi eski bekçiden ayrılıyor.

Bekçiler eskiden Ramazanlarda davul çalarlardı. Şimdi de çalıyorlar. Bekçiler eskiden bayramlarda mendil ve para toplarlardı, şimdi de topluyorlar. Bayram ve Ramazan bakımından eski bekçiyle yeni bekçi arasında ayrılık yok. Olmalı mı? Bilmem. Ben eskiden çocuktum, oruç tutmaz ve sahura kalkmazdım ki, davulu düşünmüş olayım; şimdi de oruç tutmuyorum ki, bekçinin davuluyla uğraşayım.

Yalnız, eskiden yapmayıp şimdi yaptığım bir iş var. Çocukken bekçi parasını babam verirdi, şimdi ben veriyorum.

Bekçiler hangi esas üzerinden aylık toplarlar? Bizim evden bizim bekçi ayda 40 kuruş alıyor, sağdaki komşudan 30, soldakinden 50, karşıdakinden 45 kuruş...

Bekçi aylığını mahalleliler verecekse, bunu her ev ne kadar verecek? Gönlünden kopanı kadar mı? Yok eğer bekçi herkesin gönlünden kopanla geçinen, iş gören bir yurttaş değilse, her evin ne vereceğini neresi bildirir?

Bunu çok merak ediyorum. Acaba "makam-ı aidi" beni "tenvir" eder mi?.

[Orhan Selim / Tan, 16.6.1935]

Makam-ı aidi : ilgili makam, ilgili daire; *Tenvir* : aydınlatma.

TAHTEREVALLİ

Küçükken tahterevalliye binmişsinizdir. İki ucundan biri inince öbürü kalkan bu nesne yalnız tahtadan olmaz. Tahterevalli temeli ve prensibi üzerine bütün bir filozofi, görüş sistemi kuran saçı sakalına karışmış bilginler bile vardır. Benim ne saçım sakalıma karışıktır, ne de tahterevallizm teorisinin güdücülerindenim. Yalnız şu son günlerde bir ucu inince öbür ucu kalkan birçok tahterevalliler görüyorum. Örnek diye bir ikisini sayayım :

1. Yaz geldi, sıcaklar bastı. Kapalı yerlerde oturulur gibi değil. Bunun sonu, sinemalar ucuzladı; eğlenti tahterevallisinin bir ucu indi, fakat açık kır, deniz kıyısı gazinoları, kahveleri pahalılaştı; tahterevallinin öbür ucu kalktı sizin anlayacağınız.

2. Her yerde boyuna yapı yapılıyor. Yağmurdan sonra mantar gibi yapılar yükseliyor. Yükseledursunlar, ancak burda da tahterevalli gösteriyor kendini. Çimento ucuzladı, demir pahalılaşmış.

3. Edebiyat aldı yürüdü. Piyasada ozandan geçilmiyor. Edebiyat ucuzladı; tahterevallinin bir ucu indi, fakat kitap pahalılaştı, tahterevallinin yükseldi öbür ucu.

3. Şeker ucuzladı, buğday pahalılaştı.

Daha sayayım mı? Bir tanesi daha geliyor aklıma, onu da söylemeden edemeyeceğim :

4. Çizmeler ucuzladı, çizmeden yukarı çıkmak pahalılaştı.

[Orhan Selim / Akşam, 17.6.1935]

GİDİYORLAR

Aşağı yukarı her gün, yeryüzünün birçok dillerinde çıkan ve matbaaya gelen gazetelerde, mecmualarda fotoğraflarını görüyorum. Başları açık, vagonların pencerelerinden sarkmışlar. Kimi ayaklarının ucuna basarak pencereye kadar yükselen genç bir kadını öpüyor, kimisi bacakları havada sallanan bir çocuğu kucaklamış... Gidiyorlar...

Bir gemi... Güvertesi karınca gibi kaynaşan insanlarla dolu. Rıhtımda mendil sallayan kalabalık. Gidiyorlar...

Büyük bir şehrin geniş bir caddesi. İki yana dizilmiş yığınların arasından sonu görünmez kalın bir zincir gibi kımıldanmaktadırlar... Gidiyorlar...

Gidiyorlar ve ben biliyorum ki bu gidişin bir dönüşü vardır. Biz böyle gidenleri ve sonra dönenleri görmüşüz.

[Orhan Selim / Tan, 18.6.1935]

BİR KORKUNÇ LİSTE

İhtikâr yapanların adlarını taşıyacağı söylenen kara listelerden söz açacak değilim. Tombul bayanları on beş gün içinde ceylan gibi biçimlendirecek kalori ve rejim listelerine de aklım ermez.

Ben bir ilimce, fence, doktorca listeyi gözünüzün önüne sermek istiyorum.

Bir bildiğim var. Hasta. Ciğerlerini ince hastalık kemiriyor. Ayda 30-40 kâğıt kadar kazancı olan bu bildik doktora gitmiş geçenlerde. Doktor bir iyi gözden geçirmiş onu. Sonra eline şu yiyecek içecek listesini sıkıştırıp :

— Bu yazdıklarımı beş altı ay yiyin, için iyileşirsiniz, demiş.

İyileştirici lişte şu :

KAHVALTI : 3 yumurta, tereyağı, reçel. ÖĞLE YEMEĞİ : Pirzola, sebze, muhallebi, yemiş. SAAT 16'DA : Süt. AKŞAM YEMEĞİ : Pirzola, sebze, komposto.

Bizim bildik bu ilimce, fence, doktorca listenin kaça çıkacağını hesaplamış, en ucuzundan günde 150 kuruş. Günde 150 kuruş ayda 45 lira eder. Bakmış ki, olacak gibi değil, listeyi bir bardağın içine koymuş, bardağa suyu doldurmuş ve içmiş sağlık niyetine listenin suyunu...

Diyeceksiniz ki, doktorun suçu ne bunda? Doktorun suçu yok. Suç bugünün doktorluğunda, doktorluk bilgisinde, deyip sözü keselim.

[Orhan Selim / Akşam, 19.6.1935]

İhtikâr : vurgunculuk.

İDARE-İ MASLAHAT

TAN'ın güzel sanatlar sayfasında şöyle bir yazı okudum :

"...Musiki sanatkârları eskiden sinemalarda çalarlardı. Sesli filmler çıktıktan sonra onlara da sinemaların kapıları kapandı. Halbuki Avrupa'da bir usul bulmuşlar : Sinemalar sahnelerinde gene orkestralara yer vermişler. Bunun için de biletlere onar para zammetmişler... Tatbik kabiliyeti pek mümkün görünen bu usulün bizde de kabulü belki hayırlı olur diye düşünüyoruz."

İlk bakışta, işsiz ve aç gezen müzisyenlerimiz için böyle bir yola başvurulması, işi halledecek gibi geliyor insana. Sonra, biraz düşünülünce şunlar ortaya çıkıyor :

Sesli sinemanın çıkışı hayatlarını sinemalarda çalgı çalarak kazanan artistleri işsiz bırakmıştır. Doğru. Ancak, bunlar bütün müzisyenlerin yüzde kaçıdır? Belki bizde büyük bir yüzde tutardı, fakat her yıl yeni müzisyen kadroları yetiştiğine göre, sesli sinema çıkmamış olsaydı bile, yine bir işsiz sanatkâr kitlesi ortaya çıkmayacak mıydı?

Avrupa'da alınan tedbirlerle işsizlikten yüzde kaç müzisyen kurtulmuştur? Bizde de aynı tedbir alınsa yüzde kaç iş bulacak ve yarın, musiki sanatkârları çoğaldığına göre, bu yüzdenin nispeti ne olacak?

Bütün bu yazdıklarımla Avrupa'da alınan tedbir bizde alınmasın, demiyorum. Alınsın ve alınmalıdır. Yalnız bilelim ki bu bir idare-i maslahatçılıktır ve idare-i maslahat ancak o günü kurtarır. Halbuki yalnız musiki alanında değil, bütün alanlardaki işsizliğin sebepleri, ana sebepleri araştırılarak, yarını da temin edecek olan tedbirleri almak lazımdır düşüncesindeyim.

[Orhan Selim / Tan, 19.6.1935]

İdare-i maslahat : durumu idare etme, geçici çözüm bulma; *Tatbik* : uygulama; *Tedbir* : önlem; *Nispet* : oran.

ÇİZMEDEN YUKARISI

Çizmeyi bilirsiniz, uzun konçlu bir ayakkabıdır. Çizmeden yukarı çıkmak hikâyesini dinlemişsinizdir elbet. Ressam, ayağı çizmeli bir adam resmi yapmış. Bir kundura boyacısı bu resmi görmüş ve çizmedeki pırıltıların yanlış olduğunu ressama söylemiş. Ressam, boyacının kritiğini doğru bulmuş ve pırıltıları düzeltmiş. Bunun üzerine, boyacı : "İyi ama," demiş, "pantolondaki kırışıklar da yanlış." Ressam kızmış birdenbire :

— Yoo! diye haykırmış, çizmeden yukarı çıkma!

İşte o gün bugündür bu "Çizmeden yukarı çıkma" sözünü önüne gelen kullanıp durur.

Oysaki, kundura boyacısı neden yalnız çizmedeki boya pırıltılarının yanlışlığım anlar da pantolondaki kırışıkların biçimsizliğini anlayamaz? Ya, gerçekten, pantolondaki kırışıklar, bir terzi gözüne lüzum göstermeyecek kadar, boyacının da görebileceği derecede yanlış çizilmişse? Boyacı, "Ben boyacıyım, aklım gerisine ermez," diye ağzını açmasın mı? Eğer açmasın, üstüne ödev olmayan şeylere karışmasın, derseniz; siz de, karşınızda pantolondaki yanlışlıkları görecek bir terzi olmadığı için boyacının dilinden kurtulmak isteyen bir acemi ve korkak ressamdan başka bir şey değilsiniz demektir.

[Orhan Selim / Tan, 20.6.1935]

KAHRAMANLIK

Bilmem hangi sultanın yaptığı hangi harpte şöyle bir işin geçtiğini ya duymuş, ya okumuştum :

Göğüs göğüse, kalkan kalkana ve pala palaya bir boğuşmadan sonra gece bastırmış. Dövüşenler yerlerine çekilmişler, Düşmandan alınan esirler kavga alanı arkasına götürülmüş.

Bilmem hangi sipahi bölüğünün imamı gazada bir gâvur kafası kesip doğru cennete gitmek dileğini öteden beri geçirirmiş içinden. İmam çok korkakmış yalnız. Göğüs göğüse, elleri kolları işleyebilen bir düşmanla boğuşup kafasını kesmek elinden gelmiyormuş. Kafayı kesmeyince de cenneti boylayamayacak. Ne yapsın? Düşünmüş, taşınmış bu işin de "hile-i şer'iye"sini bulmuş sonunda. Esirlerin toplandıkları alana giderek içlerinden birini seçmiş, nöbetçi sipahilere :

— Bağlayın şu domuzun ellerini! demiş.

Sipahiler esirin elini kolunu bağlamışlar.

İmam geçmiş esirin karşısına :

— Sakın kendini behey kâfir! diye haykırmış ve kımıldamaya bile gücü yetmeyen esirin kafasını kuşağından çıkardığı ekmek bıçağıyla kıtır kıtır kesmiş.

Bu gazasından sonra sipahi bölüğünün imamı, cennete gitmiş mi? Gitmemiş mi? bilmiyorum. İşi "hile-i şer'iye"sine uydurduğu için belki de gitmiştir. Yalnız bizim Babıâli yazı piyasasında sipahi bölüğü imamının bulduğu çareye başvurup bir gaza kahramanı kesilenler eksik değil.

[Orhan Selim / Tan, 21.6.1935]

Hile-i şer'iye : dine ait işlerde şeriata uygun bir kaçamak yol.

KUMSAL

Adamoğullarının kaleme gelmez münasebetsizlikleri bolcadır. Bence bunların içinde çoğu, kızmaya değil, acımaya değer şeylerdir. Acımaya değer münasebetsizliklerimizden biri de eski yapıya boya vurarak yenileştirmek, küçük işe büyük ad takarak şişirmek, sizin anlayacağınız, sıska omuzlarını geniş göstermek için ceketinin kolbaşlarına pamuk yastıklar koydurtan zavallılara benzemekliğimizdir. Soyadı alırken bile bu zavallılığa düşmekten kendini alamayanlar oldu. "Höt!" desen, ödü kopan bir komşumun ASLANER soyadını aldığını bilirim.

Şimdi caddelere, mahallelere, semtlere yeniden soyadı takarken, çok yerde, benim komşunun kafası güdülüyor. Gazetede tabelasının resmini gördüm "YENİKAPI KUMSALI" diye bir ad takılmış. Bizim bildiğimiz, Yenikapı'nın denizi yazın karpuz kabuğundan, kıyıları odun kömür deposundan geçilmez. Yenikapı'nın kuyruğuna istediğimiz kadar "kumsallık" takalım, orası öyle kaldıkça kendi kendimizi aldatmaktan başka bir iş yapmış olmayız.

"Belki aldanmak ihtiyacı hayat" mı diyeceksiniz? Buna da benim aklım ermez.

[Orhan Selim / Tan, 22.6.1935]

BİR TAKTİKA

Korkak bir adam değilim gibi geliyor bana. Ancak, en korkusuzların bile korktukları bir şey vardır sanırım.

En korkusuzların böyle bir nesneleri olunca, benim de vardır elbette.

Ben, bir yazı çatışmasında bana saldırıldığı vakit, söylemediğim, düşünmediğim sözleri, düşünceleri söylemişim, düşünmüşüm gibi benim üstüme yıkarak çatılmaktan çekinirim. Çünkü bir yazıcıyla çatışırken o bu silahı kullandı mı bir, karşılık vermenin yolu kalmaz.

"Canım sen benim için şöyle düşünür, şunu demek ister diyorsun, oysaki benim düşüncem bu değildir," diye yazsam, "Vay şimdi korktu tükürdüğünü yalıyor," diye ayak direr.

Bunu böyle demeyip çatışmakta yürüyüp gitsen, o sana cevap vermez, kendi eliyle senin payına kurduğu yapıyı taşlayıp durur. Sen o yapının içinde değilsin, ancak, o kendince seni kolayca taşlayacağı bu yapıya sokmuştur, onun okuyucuları seni o sırça köşkün içinde görürler.

Gel de işin içinden çık bakalım? Yalanın kuvveti büyüktür. Yalanın bu çeşidi, korkunç bir şey olur. Ben yazı kavgalarımda bu soydan taktika kullananlara sık sık rastlamışım ve anlamışım ki, küçük adamların başvurdukları bu silahı parçalamak için bir tek yol var : Abstre doğruluk, abstre hak denilen şeyin gülünçlüğünü anlamak, yeri gelirse, karşındakinin kullandığı bütün silahları, ellerim kirlenir, kirlenmez diye bir güçsüz santimantalizme düşmeden kullanmak ve saldırmak. Bunu yapamayacaksan yazıcılar alanında pehlivanlığa kalkışma, çünkü bu güreşte düzenine uygun mu yendi seni, yoksa kancıklıkla mı devirdi, gerçekten sırtın yere geldi mi, gelemedi mi diye bakmazlar, en cakalı peşrev yapana, en çok gürültü koparana hak verirler.

[Orhan Selim / Akşam, 23.6.1935]

Abstre (abstrait) : soyut.

KİBRİT İNHİSARININ ŞAKASI

Dün bir paket cıgara aldım, bir kutu da kibrit.

İnsan cıgarayı niçin alır? İçmek için! Kibriti niçin alır? Cıgarayı yakmak için!

Cıgaramı içmek için yakayım, dedim; yakmak için kibriti çakayım, dedim. Çaktım bir kibrit. Şöyle bir "Pıf!" dedi, ateş almadı, söndü. Olur a, dedim, doğru çakmadık. Bir kibrit daha çaktım kutuya. Yine "Pıf!", yine ateşlenmedi. Hak oyunu üçtür, dedim, üçüncü kibriti çaktım. Yine "Pıf!", ateş yok.

İster inanın, ister inanmayın, inatçılığım tuttu, bir kutu kibriti tükettim, bazısı yanar gibi oldu, yanmadı, fakat hiçbiri o canım, o boyası güzel, o canlı ateşi tutuşturamadı.

Anlaşılan kutu ıslakmış, diye düşündüm. Ağzımda yanmamış cıgaram, gittim bir kutu daha aldım. Alırken de

— Kuru tarafından olsun! dedim.

Tütüncü yüzüme baktı :

— Bayım, tuz mu alıyorsun, kibrit mi? dedi. Güldü. Ben de güldüm ve yeni kutudan kocaman başlı bir kibrit çıkardım, büyük bir özen ve önemle çaldım kutuya, "Pıf!" yanmadı. Yanmıyor. Yanmıyorlar.

Hani ucuna barut doldurur cıgara içirirler, barut birdenbire "Pof!" diye ateş alınca, ürker insan. Şaka derler buna. İşte Kibrit İnhisarı da bu çeşitten, yalnız bunun tersi soyundan, şaka ediyor benimle galiba?

Kibrit değerini 10 para indirdiği vakit şaka ettiydi sandıydım. Meğerse o şaka değilmiş de, şakaya hazırlıkmış. Yalnız eski bir söz vardır : "Latife latif olmak gerek" derler.

Kibrit İnhisarı'nm bu yanmayan kibritler latifesi satışı çoğaltsa bile, halk için hiç de latif değil.

[Orhan Selim / Tan, 23.6.1935]

Latife : gülünç söz, şaka; *Latif* : yumuşak, hoş.

KÜÇÜK ADAM

Bir küçük, bir kısır, bir küçüklüğünden ve kısırlığından mustarip adam vardır. Bodur ve yemişsiz bir ağaç gibi yerinde mıhlı durur. Fakat kuru, cılız dalları çevresindeki bir iki metrelik yere önden, arkadan, sağdan, soldan, karmakarışık uzanmışlardır diye, sınırsız bir genişliğin, bitmeyen bir ilerlemenin içinde sanır kendini.

***

Bir küçük, bir kısır, bir küçüklüğünden ve kısırlığından mustarip adam vardır. Omurgası çürümüş, sintinesi su eden eski bir gemicik gibi suları durgun bir limanın rıhtımına bağlanmıştır. Fakat kendini hareketsizliğe bağlayan zincirin her halkası ayrı ayrı düşünce iklimlerinden, karmakarışık getirildiği için kırık direklerine sarılı yırtık yelkenlerinde hür rüzgârların estiğini vehmeder. Bu vehim onun her şeyidir. Bu vehmini kaybettiği gün bağlandığı rıhtımın taşları dibindeki durgun suya bir daha hatırlanmamak üzere gömüleceğini bilir. Oysaki, onun en korktuğu şey, kendini hatırlatmamak, kendini gösterememek, unutulmaktır.

***

Bir küçük, bir kısır, bir küçüklüğünden ve kısırlığından mustarip adam vardır. Gramofon plağına benzer. Yalnız şu farkla ki gramofon plağı içine doldurulan şarkıyı söylerken bunu ben kendiliğimden okuyorum diye düşünmez.

[Orhan Selim / Tan, 24.6.1935]

ŞUNDAN BUNDAN

Hava dün çok sıcaktı. Terledim durdum. Terlemek kötü şeydir. Fakat sıcaktan da, terlemekten de kötüsü oturup iş diye bunları yazmaktır.

Cıgara tiryakisi misiniz? Size tavsiyem olsun, doktora moktora aldırmayın, vazgeçmeyin cıgaranızdan. Çoğunuz, ondan da vazgeçerse, sonra yapacak ne işi kalır bu dünyada?

"Yukarı tükürsem bıyığım, aşağı tükürsem sakalım," derler. Sanki hiç tükürmesen ne çıkar?

Tükürmekten bir şey çıksaydı, İngiltere Hindistan'da barınamazdı. Çünkü hesap etmişler, bütün Hintliler bir araya gelip bir kere tükürseler öyle bir deniz çıkarmış ki ortaya, İngiltere'nin Hindistan'daki bütün askerleri, kadın polislerine varıncaya kadar, bu tükrük denizinin dalgalarında boğulup giderlermiş.

"Bülbülün çektiği dili belası" diye bir söz vardır. Bu sözün doğruluğunu yahut yanlışlığını anlamam için, ilkönce bana bülbülün ne çektiğini anlatın. Çünkü ben bu kuşcağıza yalnız kasideler yazıldığını, her yerde meth ü sena edildiğini duydum. Ve doğduğumdan beri görüyorum ki, ağaçların üstünde, dut yeyinciye kadar, ötüp durur, yan gelip keyfine bakar.

Böyle bülbüllüğe, böyle çekmeye can feda!

[Orhan Selim / Tan, 25.6.1935]

SICAK NEYE BENZER?

Sıcak denilen nesne neye benzer?.. diye düşündüm. Bu düşüncemin düğümünü çözmek için ilkönce, sıcağın ahlakını kestireyim bir dedim.

Sıcak, soğuğun tersine, sinsi değildir. İnsan, soğuktan donduğunu sezmeden tatlı bir rüyaya dalar, kaskatı kesiliverirmiş. Sıcak böyle mi ya? O çarptığını, çarpacağını hemencecik belli eder. Kendini çabucacık, güpegündüz, saklanmadan açığa vurur. Sıcak o kadar sinsi değildir ki, gücünü göstermekte caka satmaya, böbürlenmeye bile varır. Bu yanı, onun çocukluğudur.

Sıcak sert değildir. Bütün kabalığı içinde bir yumuşaklığı vardır.

Sıcağın eli açıktır. Cimri değildir. Sıcak, bu eli açıklığını yeterinden çok kullanmazsa, büyük bir yaratıcıdır.

Fakat sıcağın bütün ahlakını, kuvvetini, cakacılığını, cömertliğini yaz günlerinde yağmur olup yıldırımlar, şimşekler arasında, kulağı sağır edici patırdı ve gürültülerle doludizgin toprağa döküldüğü vakit anlarsınız.

Yukardan beri ahlakının ana çizgilerini anlattığım sıcak neye benzer diye artık biraz da siz düşünün. Onu neye, benzetiyorsanız bana bildirin, ben de yazıp düşünmekten kurtulayım.

[Orhan Selim / Akşam, 26.6.1935]

YİNE ŞUNDAN BUNDAN

Şundan bundan, havadan konuşmak rahat şey. Bunu iki günlük tecrübemden anlıyorum. Hem havadan konuşmak sade rahat değil, güzel şeydir de... Ancak rahattan belki bıkılabilir. Diyeceksiniz ki, bıkılmayacak şeyler yok mudur? Vardır. Onlardan bıkılmaması, belki de, her zaman, istediğimiz gibi onları yapamayışımızdandır. Bir yandan oturmuş bunları yazıyorum, bir yandan dişim dehşetli ağrıyor. Diş ağrısının önüne nasıl geçersiniz? Ağrıyan dişi çektirerek, sökerek değil mi? Ya gözünüz ağrırsa? Diş ağrısıyla göz ağrısı, eninde sonunda, ağrıdır. Fakat her ağrıyı aynı yola başvurarak dindirmek mümkün değil. Ağrılar vardır ki cebir yoluyla yok ederiz, diş ağrısı gibi, ağrılar vardır, ilaçla uyuştururuz, göz ağrısı gibi, ama yine ağrılar vardır ki, ne o ne bu çare para etmez, sonunda bizi yok eder. Kalp ağrısı. Yalnız bu kalp ağrısını "aşk u alaka" anlamına çekmeyin! Sevdadan söz açmıyorum. Kalbin sahici ağrımasından bahsediyorum. Vücudumuzda, gece gündüz, durup dinlendirmeden istismar ettiğimiz kalpten.

[Orhan Selim / Tan, 27.6.1935]

HANGİ BİRİNE YANAYIM?

Geçen gün sığınaksız Harbiye yolunda, galiba mevsimin son yağmuruna tutuldum. Sırasına göre ıslanmasını da bilmek lazım. Fakat böyle ahmak ıslatanlarda değil.

Bir kapı eşiğinde yarım yamalak korunduktan sonra sarı ve soluk yaftalı bir durak levhasının altına koştum ve gelen tramvaya kol kaldırdım. Fakat, tramvay durmadan geçti. Hem de içi bir softa kafası kadar boştu. Bunu vatmanın dalgınlığına verdim. Islanmakta devam ettim. İkinci tramvay da gelip geçti. Yine durmadı. Böylece ikinci defa da atlayınca kolumu yukarı kaldırarak verdiğim "Dur" işaretinin faşist selamına benzetildiği için alınmadığımı sandım. Fakat üçüncü tramvay da durmadı. O zaman aklım başıma gelir gibi oldu. Başımı kaldırdım, tepemdeki sarı levhayı okudum. Ve afalladım doğrusu. Levhada güç bela okunan şu yazılar vardı: "Otobüs durak yeri."

Artık tramvay durdurmak ümidi kalmamıştı. Yürümeye başladım. Yolda dikili işaretlere bakarak Taksim'e doğru ilerledim.

Her nakil şirketi cadde boyunca her direğin başına bir işaret çakmış. Hepsinin biçimleri, boyaları ayrı ayrı. Bunlardan hangisinin hangi nakil vasıtasına ait bir işaret olduğunu ve neyi gösterdiğini anlayabilmek, bu şirketlerin diğer işlerine akıl erdirebilmekten de daha zor geldi bana. Kestirdiğim birkaç işaretin dibinde de ıslana ıslana yarım düzine kadar tramvay daha kaçırdım. Ve en sonra usulüyle binemeyeceğimi anladığım tramvaya, yürürken atlamaktan başka çare bulamadım. Fakat günümün tersliğinden olacak ki, tesadüf karşıma bir memur çıkardı. Ve o belediye tarihinde eşi görülmemiş bir usulseverlik göstererek bana ceza yazdı.

Şimdi sorarım size, sırılsıklam ıslanıp nezleye yakalanışıma mı, rastladığım işaretlerin bilmecesini çözmek için harcadığım kafa zahmetine mi, tramvay kaçıra kaçıra sinirlerimin bozuluşuna mı, yoksa, bütün bunlar yetmiyormuş, az geliyormuş gibi üstüne üstelik bir de ceza yiyişime mi yanayım?

[Orhan Selim / Tan, 28.6.1935]

BÜYÜK ADAM

Bir büyük adam demiş ki...

Bir büyük adamın ne dediğini yazmaktan vazgeçtim birdenbire.

Aklım bir yere, şu "büyük adam" sözüne takıldı, kaldı. Ne diye, yazmak istediğim düşünceyi söyleyene "büyük"lük kulpunu taktım?..

Büyük adam kimdir?

Bunun cevabını vermek zor olmasa da, birçoklarımız büyüklük tacını yalnız bir kulak dolgunluğuyla, alışkanlıkla kendi taptığı putun kellesine geçirir.

Cılız bir sporcuya göre "büyük adam" dağ boylu boksör "Karnera"dır.

Dumanlı, karanlık ve havasız salonlarda modern karagöze, sinemaya, bayılanlar için "büyük adam" Emil Yanings'dir.

Bunu böyle sayıp gidebiliriz.

"Büyük adam"lığı herkes kendi anlayışına göre önüne gelenin boyuna bosuna yakıştırıyor diye gerçekten de "büyük" adam yok mudur?.. Vardır elbette...

Bana göre büyük adam, odur ki, sanattan politikaya kadar, kendi işinde, en önde yürür, dönemeçleri en önce geçer, olanı kavrar, olacağı sezer ve bu kavrayışla sezişe dayanarak yaratır.

[Orhan Selim / Akşam, 29.6.1935]

ÜSKÜDAR - ÜVEY EVLAT

Denizi kadına, ülkeleri anaya benzetirler. Deniz kadına neden benzer de erkeğe benzemez? İşin burasını karıştıracak değilim. Ülke hangi bakımdan ana gibidir? Bunun için de söz açmak uzun sürer. Ancak, siz isterseniz, bir şehrin belediyesini babaya benzetebiliriz. İstemezseniz, benzetmeyelim. Fakat gelin şunu isteyin de bir, ben de yazımı yazabileyim.

Bir şehrin belediyesi onun babasına benzeyince, İstanbul şehrinin belediyesi de böyle olmak lazım gelir.

Yalnız, bizimkinin babası, çocuklu dul bir bayanla evlenmiş olacak ki, bir kendinin has, öz evlatları var, bir de üveyleri.

Bilirsiniz ki, bekâr bir adam çocuklu dul bir kadınla evlenince üvey evlatları kendi çocuklarından daha büyük olurlar. İşte bu kaideye göre İstanbul Belediyesi'nin üvey evlatları, başta Üsküdar olmak üzere, kendi çocuklarından, Nişantaşı, Taksim, Ayaspaşa ve diğer delikanlılardan daha yaşlıdırlar. Dünyaya onlardan çok daha önce gelmişler, gün görüp geçirmişlerdir. Daha berikilerin, o bugünkü has evlatların adları sanları duyulmamışken, Üsküdar, abideleri, çarşısı, pazarı, yanıbaşındaki Çamlıca tepesiyle ün verip ün almış.

"Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer," derler. Bu belki insanın dertli bir saatinde kulağına hoş gelen bir mısradır. Fakat bir şehrin büyük ve kalabalık bir semti için söylenirse, vereceği keder bir saatin içine sığmayacak kadar acıdır.

Başta Üsküdar olmak üzere üvey evlatlara daha iyi bakılmasını isterim, dersem, üstüme ödev olmayan işlere mi karışmış olurum?

[Orhan Selim / Tan, 30.6.1935]

YOLLAR...

Türk lügatinin en çok kullanılan kelimelerinden biri de "yol"dur; bu muhakkak. Bozuk "yol" vardır. Uzun "yol" vardır. Dolambaçlı "yol" vardır. Karanlık "yol", aydınlık "yol", sarp "yol", dik "yol", iniş "yol" vardır.

Sade "yol"u olmayan mahalle değil, "yol"u olmayan iş de vardır. Ve sade "yol"un değil, yolsuzluğun da türlü türlüsü vardır.

Hatta sade mahallenin, işin değil, her cinsten insanın da yollusu ve yolsuzu vardır.

Bazı yollar çok kullanılır, bazı yollar bilirim ki, bir köşesinde yıllarca bekleseniz, tek yolcu göremezsiniz.

Dağ başlarında iyi insanlar görürsünüz ki, size şaşırdığınız yolu göstermekten kaçınmazlar. Medeni şehirlerin ta göbek yerlerinde insanlara rast gelirsiniz ki, tuttuğunuz ve doğru bildiğiniz yolu keserler. Size yolunuzu şaşırtmaya çalışırlar.

Bazı kimseler, küçük yolların, bazı kimseler ana yolların düzelmesine çalışırlar.

Bazı kimseler kısa yolları, bazı kimseler uzun, bazı kimseler dik, sarp, fakat doğru ve aydınlık yolları, bazı kimseler karanlık, dolambaçlı, bozuk ve yanlış yolları severler.

Fakat muhakkak ki, herkesin ayağı kendi yoluna alışıktır. Hatta bu, sade insanlarda değil, köpeklerde, kedilerde, atlarda, eşeklerde, ve daha birçok hayvanlarda bile böyledir.

Çok insanlar gittikleri yollara çabuk alışırlar da yolsuzluğu sevemezler; ve sade insanlar değil hayvanlar bile böyledir.

Gönülleri, fikirleri göçebeleşmiş kimseler vardır ki, mütemadiyen aynı yolda yürümekten hoşlanmazlar ve yolculuğa çabuk alışırlar. Fakat böyleleri hayvanlar içinde bile azdır.

Şimdi İstanbul'un Belediye Reisi bu satırları okuyorsa, bu başlangıçtan sonra İstanbul yollarının bozukluğunu konuşacağımı sanır. Fakat ben kulak asılmayacak temennilerde bulunmaktan hoşlanmadığım için, lakırdımı doğru bir atasözüyle bağlayarak onun zannını boşa çıkaracağım ve diyeceğim ki :

— Yolcu yolunda gerek!

[Orhan Selim / Tan, 1.7.1935]

EKMEK NEDEN YAPILIR?

Bir ortamektep imtihanında hocayla talebelerden biri arasında geçen şu sözleri aynen yazıyorum :

Sorgu : Ayran neden yapılır?

Cevap : Yoğurttan!

Sorgu : Yoğurt neden yapılır?

Cevap : Sütten!

Sorgu : Süt neden çıkar?

Cevap : Koyundan, inekten, mandadan, keçiden... Deveden, eşekten, kısraktan da süt çıkar ama bunlardan yoğurt yapılmaz.

Sorgu : Ekmek neden yapılır?

Cevap : Undan!

Sorgu : Un neden yapılır?

Cevap : Bilmem.

Sorgu : Unun neden yapıldığını bilmiyor musun?

Cevap : Eskiden biliyordum ama, sonra, şu son günlerde bu bilgimin yanlış olduğunu anladım.

Sorgu : Ne demek istiyorsun?

Cevap : Demek istediğim şu ki, eskiden, ekmek undan, un buğdaydan yapılır diye bilirdim. Halbuki şu son günlerde unun buğdaydan yapılmadığını, belki çimentodan, belki de kontenjana bağlı Avrupa lavantalarından çıkarıldığını sanıyorum.

Sorgu : Neden?

Cevap : Neden olacak, eğer ekmek undan, un buğdaydan yapılsaydı, buğdayla un ve ekmek arasında bir bağ olurdu. Bunlardan biri düşünce öbürü de düşer, biri kalkınca öbürü de kalkardı. Oysaki buğday ucuzladı, ekmek hâlâ yerinde sayıyor! Yarın tam ekmek de ucuzlamaya kalkışınca bu sefer buğday pahalılaşacak, şu mübareklerin iki yakasını bir araya getiremeyeceğiz..

Talebenin bu cevabı hocayı sinirlendirdi ve bastı sıfırı çocukcağıza.

[Orhan Selim / Tan, 2.7.1935]

NİÇİN CIGARA İÇERİM?

Kendi kendime düşündüm : Niçin cıgara içerim? diye.

İlk cıgaramı bir okul avlusunun kuytu bir kıyısında, candan bir arkadaşla, gizliden gizli içmiştim. Bu ilk cıgaranın tadı hâlâ damağımdadır.

İlk cıgarayı içmek, cıgaraya çabucacık alışmak demek değildir.

Ben ilk gizli cıgaramdan sonra, uzun yıllar, ağzıma tütün koymadım.

İlk cıgaramın tadını bana gizliliği verdiyse, beni yıllarca sonra ona alıştıran bir Anadolu kasabasında, abani sarıklı bir kaçakçının önüme serdiği sarı ipek gibi tel tel Düzce tütününün göz alıcı gösterişi oldu.

Tütüne dilimle değil, gözümle alıştım.

İlk tadını yürek heyecanıyla tattığım, alışkanlığına gözümle ulaştığım cıgarayı şimdi niçin içiyorum?..

Onunla konuştuğum, arkadaşlık ettiğim için. Doğrusu bu! Ben cıgarayı bugün, ne tadı, ne alışkanlığı için içerim. Cıgarayla arkadaş olmuşumdur. Aklımdan geçenleri daha onlar tohumken, ilk sezen, ilk anlayan odur. Ondan gizli tek bir şeyim yoktur. O dilsiz olduğu için, günün birinde, aramız açılsa da beni satamaz. Ve inanın bana ki, böyle bir arkadaş, her gün ahbaplıkların ipliği pazara çıkarıldığı bir dünyada, çok az bulunur bir nesnedir.

[Orhan Selim / Akşam, 3.7.1935]

HAYAT UCUZLUYOR MU?

Sormak, anlamak ve öğrenmek istemek herkesin hakkıdır. Bazı kimseler, bu haklarını kullanmazlar. Bazı kimseler bu haklarını kullanmaktan korkarlar. Bazı kimseler de bu haklarını kullanmasını bilmezler.

Onlara ne o korkularını geçirtmek, ne de o hakkı kullanmasını öğretmek mümkün değildir.

Hem sormak hakkını beceremeyenler her şeyin içyüzünü anlamaktan korkanlar ve sormasını bilmeyenler bize pek zararı dokunmayan zavallılardır.

Fakat benim asıl sinirime dokunan bu işin ters tarafıdır. Çünkü bazı kimseler de, bu zararsız zavallıların tamamıyla tersine, sormak hakkını çok yanlış, çok kötü kullanırlar. Çizmelerinin dışındaki şeyleri anlamak isterler, kafalarının eremeyeceği şeyleri öğrenmeye kalkışırlar ve suallerin en biçimsizini, bozuğunu sormaya yeltenirler.

Bütün bunları aklıma getiren bir gazetecinin rast geldiğine sorduğu şu sual oldu :

— Hayat ucuzluyor mu?

Sorarım size, bu sualle :

— Her akşam hava kararıyor mu? Suali arasında arpa boyu fark var mıdır? Hem hayatın ucuzladığını anlamak için, uzun boylu okur yazarlığa da lüzum yok.

Bu meslektaş kulağının deliğini biraz daha uyanık bulundursaydı, yirmi para için, kırk para için, yüz para için hırsızlık işlendiğini duyar ve hayatın ne kadar ucuzladığını başkalarına sormadan anlayabilirdi.

Bana öyle geliyor ki, o, dünyadan bu kadar habersiz kalacak derecede dalgın dolaşırsa, hayatın ne kadar ucuzladığını, yakın bir günde bir otomobil tekerleğinin altında öğrenecektir.

[Orhan Selim / Tan, 3.7.1935]

YEL ÜFÜRDÜ... SU GÖTÜRDÜ...

Bir deli mi, yoksa çok akıllı mı diyeyim, bilmem, yalnız çok güzel konuştuğundan şüphe etmeyeceğimiz bir adam bir gün bir yelkenliye binip yola çıkmış. Az gitmişler, uz gitmişler, deniz dalga düz gitmişler, adamcağız ulaşmış varacağı yere. Yelkenli karaya yanaşıp da tam bizimki dışarı çıkarken kaptan yakasına yapışmış :

— Böyle selamsız sepetsiz nereye hemşeri?.. demiş. Sökül bakalım yol parasını!

Kaptanın bu sözleri bizimkini şaşırtmış :

— Ne parası istiyorsun benden, ey kaptan başı? diye cevap vermiş. Yel üfürdü, su götürdü, sana ne oluyor?..

***

Yeryüzünde denizlerin karalardan çok olduğunu göstermek için bir örnek istense İstanbul'u ortaya atabiliriz. İstanbul'un denizi karasından çoktur. İstanbul'un üstünde hava ne kadar bolsa, ne kadar uçsuz bucaksızsa, kıyılarında da deniz o kadar sınırsızdır.

Gel gelelim, sanki bu denizin her damlası bir pırlanta parçasıymış gibi, içine girip yıkanmak, Karahisar maden suyunda banyo etmekten daha pahalıya mal olur.

Her genişçe kumsalın çevresine bir duvar çevirmişler, içine çerden çöpten bir düzine kulübe yerleştirmişler ve adını plaj koymuşlar, yurttaşları soyup duruyorlar.

Bizim bildiğimiz plaj bir gelir kaynağı değil, bir sağlık kurumudur. Şarbaylığın (belediyenin) buralara bu bakımdan bakması gerektir. Yoksa bu gidişle insanın günün birinde :

— Kum ısıttı, su yıkadı, size ne oluyor ey plajcı başılar? diye, gemi azıya alıp dışarıya fırlayacağı gelecek!..

[Orhan Selim / Akşam, 4.7.1935]

BU DA BENDEN...

Yazımın başına "Bu da Benden" başlığını koydum ve düşünmeye başladım ne yazayım diye. Birdenbire gözlerim "Bu da Benden" yazısına takıldı kaldı.

"Bu da Benden!" Şu Orhan Selim'in bu kadar kendini beğenmiş, bu kadar böbürlenmeyi sever bir delikanlı olduğunu bilmezdim, doğrusu.

"Bu da Benden"! Bu da senden olmuş da ne olmuş sanki? "Bu da Benden" diye yazdıkların eğer sendense ve sen "Bu da Benden" diye şimdiye kadar yazdıklarınsan acırım sana, oğlum Orhan Selim.

Adamoğlu ne tuhaf nesne! Ben şu "Bu da Benden" başlığındaki çocukça iddiayı hiç düşünmemiştim. Hiç düşünmemiştim ki, günün birinde "Bu da Benden"in komikliğini ilk gören yine kendim olacağım.

Şimdi düşünüyorum işte. Düşündükçe içim bir parça ferahlıyor. "Bu da Benden" zihniyetini onun altına yazdıklarımın çoğuyla, bir ikisi müstesna, kepaze etmek de kötü değil. Bu kendi kendine bulduğun bir tesellidir, Orhan Selim! diyeceksiniz. Kim bilir belki öyle, belki de öyle değil!

[Orhan Selim / Tan, 4.7.1935]

Orhan Selim "Tan" gazetesindeki yazılarını "Bu da benden" genel başlığı altında yazıyordu.

BENİM DERDİM DEĞİL AMA...

Bizim Erenköy'de bir otuz sekizinci ilkokul ve bu okulun da bir "yoksul çocukları koruma kurumu" var. Geçenlerde bu kurumun üyeleri düşünüp taşınmışlar, yoksul çocuklara giyim ve yiyim geliri olsun diye 6 Temmuz 1935'te, sizin anlayacağımız bu cumartesi günü Suadiye plajında bir kır eğlencesi yapmaya karar vermişler.

Uzun yorgunluklar, muamelelerden sonra izin alınmış, kartlar bastırılmış ve başlanmış ellişer kuruştan bu biletler satılmaya.

Bütün bunlar iyi, diyelim, ancak benim derdim o değil.

Bana bunları anlatan üyeye de satması için kırk elli bilet verilmiş. Adamcağız başlamış kapı kapı kan ter içinde dolaşmaya.

Bir aralık semtin tanınmış varlıklılarından birine de uğramayı unutmamış. Belki ellişer kuruştan on bilet, belki on beş bilet satarım diye varlıklının karşısına çıkmış :

— Ey ünlü Sayın Bay! demiş. Sizi çok eğlendirmeye çalışacağız. Sizi eğlendirip alacağımız parayla yoksul çocuklara bakacağız. Şu biletlerden birkaç tane de...

Fakat daha sözünü bitiremeden Sayın Bay doğrulmuş yerinden ve ağır bir sesle şu sözleri söylemiş :

— Beni bu eğlencenizde hatırladığınıza çok teşekkür ederim. Ama bu cumartesi benim yeğenin düğününe davetliyim. Davetinizi kabul edemeyeceğim!

***

Şimdi düşünüyorum. 50 kuruşluk biletten bir tane bile almayıp bizim safdil üyeyi nazikâne atlatan varlıklı zat, istediği eğlenceye gidip istemediğine gitmemekte hür olmak hakkını kullanarak bu işi yaptığı için haklı mıdır, değil midir? Ve eğlenceli yardımlar sistemi doğru mudur, yanlış mı?..

[Orhan Selim / Tan, 5.7.1935]

EVDEKİ PAZAR

Bir atasözü vardır. Çok eski olduğunu sanmıyorum. Çok eski değil, en çok, bir yüz yıllıktır gibi geliyor bana. Bu atasözü öyle bir zamanda söylenmiş ki, Osmanlı İmparatorluğu'nda, çarşı ve pazarlık sosyal hayatın ana direklerinden biri olmaya başlamış.

"Evdeki pazar çarşıya uymaz..." Deminden beri gevelediğim atasözü işte budur.

İnsan ruhunun dalgalanışlarını, insanlar arasındaki her çeşit bağı çarşı ve pazarla bildirmek isteyen bu sözün, çarşı ve pazar anlamının çok büyük bir yer tutmadığı öyle çok eski devirlerde söylenemeyeceği ortadadır.

Her ne ise, lakırdıyı uzatmayalım, bu atasözünün doğum tarihi üstünde duracak değilim. Benim burada bu atasözünden söz açışımın bir kısa sebebi var, şöyle ki :

Havaların çok sıcak gitmesinden mi, yoksa bu sıcaklarda abur cubur yediğim için mi, bilemem, dört gün önce birdenbire kıvrandırıcı bir ağrıyla yatağa düştüm. Komşu doktoru getirdik. Apandisit olabilir dedi ve bize bunun böyle olup olmadığını anlamak için sayın ve tanınmış doktorlardan birisine gitmemizi öğüt verdi...

Evde şöyle bir düşündük. Yarın kalkar 14,30 vapuruyla İstanbul'a ineriz. Ordan tramvayla doktora kadar on dakika sürer. Demek 15,15'de filan oradayız. Eh, elbette bizden başka hastalar da vardır. Sıramızı bir saat kadar bekleriz ve 16,15'de Sayın Doktorun karşısına çıkarız.

Bu evdeki pazar!

Tam 15,15'de Sayın Doktora gittik. Bizi bir hastabakıcı karşıladı. Derdimizi söyledik. Elimize bir numaralı pusula verdi ve :

— İki gün sonra gelirsiniz, dedi, Bay Doktor sizi muayene eder...

İşte, çarşı da bu!

[Orhan Selim / Akşam, 6.7.1935]

KONTROLSÜZ ALIŞVERİŞ

Bir bildik anlattı :

— Benim hatun hastalandı. Doktor çağırdık. Muayene etti. Reçete yazdı. Gitti.

Reçeteyi aldım, eczaneye gittim.

Eczacı reçeteyi yaptı. İlaç kutularını elime tutuşturdu.

— Borcum ne kadar? dedim.

— 150 kuruş dedi.

150 kuruşu verdik.

İlaçlar üç günde bitti. Faydasını gördüğümüz ve faydasını görürsek tekrar etmemizi doktor tavsiye ettiği için, reçeteyi yine aldım ele. İstanbul'da bir işim vardı, o tarafta yaptırırım, dedim. Reçeteyi İstanbul yakasında bir eczaneye götürdüm. Eczacı bir saat sonra uğrayıp alın, dedi. Uğradım. İlaç kutularını aldım :

— Borcumuz ne kadar? dedim.

— 165 kuruş, dedi.

Şaştım. Aynı ilaçları bir eczane 150'ye, ötekisi 165'e yapıyor. Merak oldu. Aynı reçeteyi, bu sefer yaptırmadan, kaça çıkar diye, üç ayrı eczaneye götürdüm. Birisi 125, birisi 170, birisi 140 kuruş fiyat biçtiler...

Bildiğin hikâyesi burda bitiyor ama bitirilmesi lazım gelen mesele burda bitmiyor gibi geliyor bana...

[Orhan Selim / Tan, 6.7.1935]

YOLCULUK KAÇ TÜRLÜ OLUR?

Yolculuk kaç türlü olur? Hayır, sorguyu şöyle sormak daha doğru : Yolculuk etmek için kaç yola başvurulur?..

Bunun cevabını şöyle verebilirsiniz :

— Yolculuk arabayla olur, atla eşekle olur, otomobille, bisikletle, motosikletle olur, trenle, tramvayla yelkenli yelkensiz gemiyle, uçakla, zeplinle olur. Daha ne bileyim? Yaya yürüyerek olur.

Cevabınız doğru, yalnız tamam değil. İstanbul'da yapılan bir yolculuk vardır ki, onu unuttunuz. Bunun adı : "Ayakta dikilmek" yolculuğudur. İstanbul'da oturup da hiç olmazsa günde bir saat böyle bir yolculuk yapmayan yoktur. Ben kendi payıma her gün bir buçuk saat bu yolculuğu şöylece yapıyorum :

Akşamları işten çıkıp tramvaya biniyorum, hayır tramvayda ayakta duruyorum. Tramvaydan inip, hayır, tramvayda ayakta durmaktan iskelede ayakta durmaya geçip vapura biniyorum. Hayır, vapura binmiyorum, bir yarım saat vapurda ayakta duruyorum. Vapurda ayakta durmaktan yine tramvayda ayakta durmaya geçiyorum. Böylelikle bir buçuk saat "ayakta dikilmek" yolculuğundan doya doya "müstefit" oluyorum. Ve istiyorum ki, bu dinlendirici, bu güzel yolculuktan benim gibi, tramvay şirketleri, vapur kurumları direktörleri ve meclis üyeleri de tat alsınlar. Onlar da otomobillerinden, motorlarından filan vazgeçerek biz yolcularla beraber bir gün olsun "ayakta dikilmek" yolculuğundan "müstefit" olsunlar.

[Orhan Selim / Akşam, 7.7.1935]

Müstefit : yarar gören, yararlanan.

BERBERLER

Yorgun yüzlerimizi serinleştiren; en çok ehemmiyet verdiğimiz başımızın üstünde bir küçük leylek gagasına benzeyen makaslarını tıkırdatıp şıkırdatarak kuş yuvasını andıran saçlarımıza düzen veren onlardır. Düğüne, cenazeye, iş aramaya, misafirliğe giderken onlara başvururuz. Onlar bize hava ve su gibi lazımdır.

Ancak, gel gelelim, sakalımızı ellerine verdiğimiz için midir, nedir? Bunca iyiliklerine karşılık, gevezeliklerimizle, boşboğazlıklarımızla alay etmek için onların sanatını ileri süreriz, tıraşçılık, berberlik deriz.

Berberlere karşı yaptığımız haksızlık bu kadarla kalsa, "Ne yapalım? İnsanoğlunun tıyneti bu!" der geçerdim. Gel gelelim berberlere karşı haksızlığımız şu "hafta tatili" işinde bile kendini gösteriyor. Adamcağızlara hafta tatilini bile çok görüyoruz. Ama diyeceksiniz ki, hafta tatilinde berberler serbest bırakıldı, isterlerse açarlar dükkânlarını, istemezlerse açmazlar. Böyle serbestliğe, böyle hürriyete can feda doğrusu! Bu rekabet dünyasında böyle bir serbestlik vermek, berberleri pazarları da çalışmaya mahkûm etmek demektir. Bunun böyle olduğunu anlamak için şarbaylığın berberler arasında, ama yalnız dükkân sahipleri değil, kalfalar ve çıraklar arasında da, bir anket açması yeter.

İhtiyarlarımızı gençleştiren, çirkinlerimizi güzelleştiren, yorgunlarımızı dinlendiren berber yurttaşlarımıza bir hafta tatilini çok görmeyelim.

[Orhan Selim / Tan, 7.7.1935]

ÇOCUKLARIN DÜNYASI

Bir yeğenim var. Adı Hikmet, iki yaşında. İki gündür anasıyla bizdeler. Ben iki gündür yeni bir dünya keşfetmiş gibi sevinç ve hayranlık içindeyim.

Şimdiye kadar sevdiğim, hayran olduğum çocukların sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Çocuğu sınırsız severim. Ancak çocuğu anlamak için insanın otuzuna gelmesi lazımmış. Çocuk, güzel bir cildin içinde dört beş sayfalık bir kitaba benziyor. İnsan, cildinin güzelliğinden ve sayfalarının azlığından kolayca okuyup anlayacağını sanıyor. Oysaki, bu kitabı anlamak için yılların geçmesi lazımmış. Ben bunu iki gündür gözümün önünde gülen, ağlayan, uyuyan, kımıldanan, sevinen ve şaşan yeğenime bakarak anladım. Çocuğu anlamadım, ters anlamayın, çocuğu anlamanın güçlüğünü anladım.

Dikkat ettim, o, kâinatın güzelliğini, hareketini ve teferruatını bizden iyi seziyor.

Tulumbadan su çekilirken, onun, akan suyun başında ne büyük bir alakayla durduğunu gördüm.

Yalağa yukardan düşen suyun pırıltısı onun gözleri için sınırsız bir zevk. Ben ki, her gün bu tulumbadan akan suya bir dakika olsun bakmayı aklıma getirmemişimdir.

Dün onun yanında durdum ve iki yaşındaki yeğenimin gözleriyle taş bir yalağa dökülen suyun güzelliğine erişebildim.

Artık hep Hikmet'in üstünde durduğu şeylere ben de dikkat ediyorum. Ve kırmızı tepeli beyaz horozları, bir bardağın camında ışıldayan güneş ışıkları, bir kâğıdın üstüne çizilen şekilsiz kurşunkalem izleri ve bir tahta oyuncağın cilalı yuvarlaklığıyla dolu, ışığı, boyası bol, biçimlerinin arasındaki ayrılıkları sayıya gelmez yeni bir dünyaya giriyorum.

[Orhan Selim / Tan, 8.7.1935]

SAPANCA DÖNÜŞÜ

Gölünün görünüşü, elmalarının tadı dillere destandır diye, evvelsi gün, şöyle evcek Sapanca'ya gidelim, dedik... Trene bindik erkenden, çıktık yola.

Her yolun gidişi güzeldir. Biz de gitmesine güzel gittik. Yol iniş aşağıydı, vagonlar çok kalabalık ve hava çok sıcak değildi...

Sapanca'da neler gördüğümüzü anlatmaya niyetim yok. Doğrusunu isterseniz o kadar çok şey görmeye de vakit kalmadı, dönüş treni geldi. Bindik. İşte iş burdan başlayarak çatallaştı. Bizi gerisin geriye İstanbul'a götürecek trene, binmedik, bir gürültü bir itişme ve kakışma içinde kendi kendimizi yükledik. Tren yirmi vagonluktu. Tıklım tıklım dolu yirmi vagonu bir tek tıknefes lokomotifin kuyruğuna takmışlar. Zavallı lokomotif uflaya puflaya, cılız bir beygir gibi kımıldandı.

Tıkır mıkır gidiyoruz. İzmit'i geçtik biraz ve birden bir zınk! durduk : Önümüz rampa! Çıkabilirsen çık. Ha babam ha! Nafile! Hani bir yolcuların inip treni arkadan itmedikleri kaldı. Gürültü patırdı telgrafla yardıma başka bir lokomotif daha çağrıldı. Neyse yine yola düzüldük. Yürüdük yürümedik, Gebze'ye 7 kilometre kala yine zınk! Yine rampa! Artık yolu yok yirmi vagondan ikisi çözüldü, onların içindeki yolcular ağız ağıza dolu öteki vagonlara bindirildi. Hani, bardak olsa taşardı, vagonlar taşmadı.

Sözü uzatmayalım yine yola düzüldük. Vaktinden iki saat sonra Haydarpaşa'ya ulaştık. Ne diyeyim? Zaten gidişler ne kadar güzelse, dönüşler o kadar kötüdür ve bu yalnız Sapanca dönüşü için böyle değildir.

[Orhan Selim / Akşam, 9.7.1935]

TAVLA VE SATRANÇ

Benim çocukluğumda tavla ihtiyarların oyunuydu. Karşılıklı tavlanın başına geçerler, her gelen zar için kafiyeli bir nükte savurarak, Acem halılarındaki servi nakışlarına benzeyen sedefli hanelerin üstünde pulları bir şarkı gibi dolaştırıp keyfederlerdi.

Şimdi tavla gençlerin oyunu olmuş. Haneler sedef oymalarını kaybetmişler, pullar kübikleşmiş ve tavlanın ortasında bir şarkı değil, bir uçak filosu bombardımanı gibi dolaşıyorlar.

Benim çocukluğumda ihtiyarlar satranç da oynarlardı. Bu yüksek taktika, zekâ, ve plan oyununun öyle mütehassısları vardı ki, adları o zamanlarda bir vezir adı gibi saygıyla anılırdı. Bir satranç partisinin bir hafta sürdüğü olurdu.

Şimdi düşünüyorum, niçin bugünün gençleri, eski ihtiyar oyunlarından tavlanın mirasçısı oldular da, satrancı benimsemediler, onun mirasçısı olmadılar?

Fazla düşünmeye vakitleri mi, yoksa sabırları mı yok?

Satrancın yanında tavla bir çocuk oyuncağı gibi basit kalır. Bu basitlik ve kolaylık mı gençleri kendine çekiyor? Kolaya, kolayca bir sona erişmek zihniyeti ne zamandan beri, hangi şartlar altında muayyen bir gençlik tabakasının yalnız kafasına değil, oyunlarına bile girmiş? Bütün bunları düşünüyorum ve boşu boşuna düşünmemek için karşımda benim gibi bir gazeteye yazı hazırlayan bir dosta :

— İşimizi bitirince gel bir parti satranç oynayalım, diyorum.

O, yazılarımızı temize çekmek için oturduğumuz kahvede etrafına bakıyor ve :

— Burada satranç yoktur, diyor. İstersen, tavla oynarız!..

[Orhan Selim / Tan, 9.7.1935]

KOMİSYON

Gazeteyi elime aldım. Birinci sayfasına bir göz attım. Tepede beş sütun üstüne bir manşet : "Komisyon Habeş İşini Halledemiyor."

Bu manşetin sol aşağısında iki sütun üstüne 36 puntoluk bir başlık : "Uzlaşma komisyonu toplanmayacak."

Yine aynı manşetin sağ aşağısında, yine iki sütun üstüne yine 36 puntoluk bir başlık daha : "Ekmek yine 11 kuruşa satılacak."

Bu üç başlığı okuduktan sonra düşünüyorum : Zaten, eğer Habeşler, komisyondan umut bekledilerse şap gibi yandıklarının resmidir. Niçin mi? diyeceksiniz! Niçin olacak, Habeş ülkesiyle Habeş işini halledecek komisyonun toplandığı yer arasında en aşağı bir iki haftalık yol vardır. Halbuki, değil öyle iki haftalık yolda toplanan bir komisyon, şu İstanbul şehirdaşlarının burunları dibinde meclis kuran Belediye Encümeni'nin bile ekmek işini nasıl hallettiği ortada.

Biz ekmek indi, iniyor derken, un ucuzladı, ekmek de ucuzlayacak, umuduna kapılmışken, Encümen bir toplandı, müzakere, münakaşa, tetkikat, tamikat ve ekmeği yine 11 kuruştan yiyeceğimizi bildirdi...

Zaten doğrusunu ister misiniz, bir iş ki komisyona, encümene havale edilmiştir, ondan kesin umudu.

Komisyonların çoğu, bir işi halletmek için değil, halledilmeyecek işleri müzakere, münakaşa, tetkik ve tamik için toplanırlar ve dağılırlar.

[Orhan Selim / Tan, 10.7.1935]

Tamik : derinliğine inceleme, (çoğulu : tamikat).

AYNALAR

Adamoğlunun en özene bezene icat ettiği, icat ettikten sonra da en çok beğendiği nesne aynadır gibi geliyor bana.

İlk aynanın cilalı parlaklığında kendini boydan boya seyreden ilk insanı düşünüyorum. Belki ondan önce durgun bir suda kendi yüzlerinin gölgesini görenler olmuştur. Fakat en durgununda bile bir kımıldanış, bir ürperiş olan canlı bir tabiat unsurunun içinde kendini görmekle, ölü ve esir bir aynanın içinde insanın kendini gururla seyretmesi arasında derin bir ayrılık vardır.

İlk aynada kendini seyreden ilk insanın duyduğu ilk his mutlaka gurur, böbürlenme olmuştur. Ve sanırsam, "dev aynaları" bu hissin en son ve en gülünç ifadesini bulduğu sıralarda icat edilmiştir.

Peki ama, diyeceksiniz, ya insanı bir karış, eciş bücüş gösteren aynaları ne yapalım?

Bunun karşılığını size şöyle verebilirim : Eğer dikkat etmişseniz, görmüşsünüzdür ki, o insanı eğri büğrü, bir karış gösteren aynalar daima dev aynalarıyla beraber, onların yanında ve onlardan önce konulur. İnsan kendini ilkönce bir karış, eğri büğrü görür, fakat bu bir karış insanlar bile kendilerinin bir karış, eğri büğrü olmadıklarına inandıkları için, bu aynanın gösterişine gülerler ve hemen oradan dev aynasına geçerler ve kendilerini oldukları gibi değil, düşündükleri gibi görürler. Böylelikle, o insanı bir karış gösteren aynalar, dev aynalarının dalkavuklarından başka bir şey değildirler.

[Orhan Selim / Tan, 11.7.1935]

BALIK VE TÜTÜN

Çocukluğumdan beri duyardım : Türkiye buğday ülkesidir, Türkiye tütün ülkesidir, Türkiye deniz ve balık ülkesidir.

Türkiye deniz ve balık ülkesidir. Doğru. Gel gelelim bir tabak kefal haşlamasını 45 kuruşa yiyor, bir kilo levreği 100-150 kuruşa alıyoruz.

Diyeceksiniz ki, izmarit tavası senin nene yetmiyor ki, kefala, levreğe dil uzatıyorsun. O da, doğru. Ancak, kefalla levreğe dil uzatamadıktan ve izmarite doyamadıktan sonra, Türkiye'nin deniz ve balık ülkesi olmasından ne anladık?..

Dahası var. Dün, dört arkadaş bir ahçıda yemek yiyorduk. İçimizden biri dedi ki :

— Yeni paketler içinde Samsun sigaraları çıkmış. Şundan bir tane aldırıp içelim.

Bir paket Samsun sigarası 36 kuruş. Elbirliği olduk. 36 kuruşa kıydık ve aldık paketi.

36 kuruşa bir paket içilebilecek sigara alındığına göre tütün ülkesi olmamız neye yaradı?..

Düşünüyorum. 36 kuruşluk sigara almak ve kilosu 150 kuruştan balık yemek için insanın ayda 300 lira geliri olmalı. Geliri bu kadar olanların sayısı ne kadardır?..

Ve tütün, balık ülkesi olan Türkiye'de levreği 150'den, Samsun sigarasını 36'dan almamız yakışık alır mı?..

[Orhan Selim / Akşam, 12.7.1935]

ÖLÜM İŞİ

Eskiden Çin işi Japon işi, Halep işi, Şam işi, Antep işi filan diye bir sürü işler vardı.

Çin işi, Japon işi denince akla, üzerleri nakışlı kâğıt yelpazeler, alaca boyalı oyuncaklar, tepelerine sipsivri kar yağmış, kelle şekerlerine benzeyen dağ resimleri ve yedi başlı, uzun yeşil kuyruklu ejderhaları aydınlatan kâğıt fenerler gelirdi.

Halep işi kebap olur.

Şam işi denince, sedef kakma masalar, oymalı cıgara iskemleleri gelir akla.

Antep işi, rüyada dokunmuş gibi incecik kumaşların üstünde ipekli nakışları hatıra getirir...

Velhasıl, bütün bu "işi" sözüyle biten şehir ve ülke isimleri bir marifetin, bir sanatın, bir güzelliğin ifadesiydi.

Şimdi son günlerde gazeteler ortaya yeni bir tabir attılar : Habeş işi!...

Ve Habeş işi insanın aklına ne bir ipekli nakışı, ne bir sedef kakmasını, ne de kâğıt bir yelpazeyi getiriyor. Habeş işi denince gözümün önüne, uçsuz bucaksız, cehennemden kopmuş kurak çöller, uçaklar, tanklar, derilerinin rengi gibi kara talihlerini aydınlatmak için çırpınan bir ulus ve dökülmeye hazırlanan kan pıhtıları geliyor.

Habeş işi, ölüm işi!..

[Orhan Selim / Tan, 12.7.1935]

AĞLANACAK YER

Sözüm kısadır. Sekiz on satır ya sürer, ya sürmez.

Dün "Yerli Mallar Pazarı"nın Beyoğlu bölümüne gittim. Çorap alacağım. Vakit akşamın geç bir saati. İçerde satıcılardan başka kimsecikler yok. Çorap satılan yere yaklaştım. Birdenbire başım geriye döndü. Karşımda bilmem ne tezgâhının arkasında kesik hıçkırıklarla bir genç kız, bir satıcı kız ağlıyor.

Sordum. "Çok yakınlarından birinin ölümünü demin duydu da ondan ağlıyor," dediler.

Bir çift çorabı paket ettirdim. Dönüyorum. Birden başım yine geriye döndü. Sert, kalın bir ses ağlayan satıcı kıza şöyle çıkışıyor :

— Burada ağlanmaz. Burası ağlanacak yer değildir. Ağlamak istiyorsan, içeri odaya git.

Kız ağlanacak yere gitti... Ve ben öğrendim ki, nasıl bir yemek yenecek, uyunacak, oturulacak yer varsa bir satıcı kız için ayrı bir ağlanacak yer de varmış...

Diyeceksiniz ki, sert ve kalın sesin hakkı var, bir dükkânda bir satıcı kızın alıcıların önünde ağlaması yakışık alır mı?..

Bilmem. Ben onun orasını düşünmüyorum. Ne o kalın, sert sesi kabahatli çıkarmak istedim bu yazımda, ne ağlayan kızı kabahatsiz. Ben sadece sekiz on satır yazdım. İşte o kadar...

[Orhan Selim / Akşam, 13.7.1935]

DÜNYA İŞLERİ

Geçen gün Boğaziçi'nde bir yalının önünden geçiyordum. Kocaman tahta gövdesini çekemeyen çarpık ayakları diz kapaklarına kadar denize gömülmüş eski bir yalıydı bu.

Yanımdaki arkadaş dedi ki :

— Bu yalı kimindir bilir misin?.. Bu, Sultan Hamit'in maarif nazırlarından o anlı sanlı paşanın yalısıdır ki, bir tek sözüyle Osmanlı maarif tarihine girmiştir...

Yalı kiminmiş anladım. Paşa'yı maarif tarihine sokan söz de aklıma geldi. Bu sözü siz de bilirsiniz. Hani Maarif Nazırı Paşa Hazretleri uzun uzun düşünmüş taşınmış da :

— Ben Maarif-i Osmani'yi ıslah ederdim ama, şu mektepler olmasaydı, demiş...

***

Dün, Akşamda "N. S."in "Kötü Bir Çığır" adındaki başyazısını okudum. Yazının bir yerinde "N.S." diyor ki :

"Habeşistan işini üç devlet kendi aralarında kesip atarlarsa, Milletler Cemiyeti görünüşte kurtulmuş olur."

"N.S."in bu acı alayı, bana Sultan Hamit'in "Mektepler olmasaydı Maarifi ıslah ederdim," diyen paşasıyla, Milletler Cemiyeti arasında bir karşılaştırma yaptırdı. Habeş işi, Çin işi, Japon işi olmasa o da dünya işlerini ıslah edeceğe benzer...

[Orhan Selim / Akşam, 14.7.1935]

Maarif : bilimler, milli eğitim; *Nazır* : bakan; *Maarif-i Osmani* : Osmanlı milli eğitimi; *Islah* : düzeltme, yola getirme.

MESULİYETE DAİR

İriyarı bir delikanlı bir çocuğa çatıyordu. Çocukla iriyarı delikanlı kavga etmek üzere idiler. Çocukla delikanlı kavga ederlerse delikanlının çocuğu döveceği ortadaydı. Bu aralık oradan uzun boylu, güçlü kuvvetli bir erkek geçti. Kapışmaya hazırlananlara baktı ve iriyarı delikanlının omuzuna, büyük bir nezaketle dokunarak, şu sözleri söyledi :

— Eğer kavga ederseniz, mesuliyet bu çocuğa değil, sana aittir, delikanlım!

Ben, bu çocuk, bu delikanlı ve bu erkek arasında geçen hadiseye baktım ve şunu düşündüm :

— Eğer kavga ederlerse çocuk dayak yiyecek, fakat mesuliyet delikanlıya ait olacak. Ben kendi payıma dayak yemeyip sudan bir mesuliyeti kabul etmeye dünden razıyım.

Gazetelerin yazdıklarına göre Amerika; İtalya, Japon işi hakkında şu sözleri söylemiş :

— Harp çıkarsa mesuliyet İtalya'ya aittir...

[Orhan Selim / Tan, 14.7.1935]

Mesuliyet : sorumluluk.

BESLEYEN KARGA

Nasrettin Hoca'nın "Ye kürküm, ye!" sözünü bilmeyen yoktur. Bu sözün doğruluğuna kızalım mı, sevinelim mi? Böyle, sosyal varlıkta olanı olduğu gibi çizgileştiren bir sözün doğruluğuna ne kızılır, ne sevinilir.

***

İçin güzelliğini göstermek için dışın oynadığı rolü anlamayacak yoktur. Cevizin kabuğu, onun o serin, o aksoylu özünün birdenbire anlaşılmasına set çeker. Oysaki, kirazın o ince, o gözalıcı kabuğu onun kütür kütür etini ilk bakışta ortaya vurur.

***

Tütün İnhisarları bu yukardan beri saydığım, beylik olmuş düşünceleri en sonunda kavrayabildi. Ressam Ali Suavi'nin kalemi ve fırçasıyla "Yenice"yi, "Yalova"yı, "Samsun"u, "Boğaziçi"ni, "Sigarillos"u eski kötü kabuklarından kurtardı. Onların kimisi bir kiraz kabuğunun ışıltısını, kimisi bir akarsu pırıltısının serinliğini aldı...

Bütün bunlara diyeceğim yok. Yalnız bizim o "emektar" on bir buçukluklar, "ikinci neviler", "köylü"ler oldukları gibi duruyorlar.

Bana öyle geliyor ki, en çok içilen, en çok satılan, en çok gelir getiren bizimki, şu on bir buçukluk başta olmak üzere "ikinciler", "köylü"lerdir. Neden Suavi'nin fırçasına ilkönce verilen onlar olmadı?.. "Besle kargayı oysun gözünü" derler. Bu atasözünü ilkönce tersine çıkaran İnhisarlar İdaresi oluyor. O, kendini besleyen kargaların gözünü çıkarıyor.

[Orhan Selim / Akşam, 15.7.1935]

ZAVALLI DENİZ

Deniz, sonsuzluğun; deniz, kuvvetin; deniz, temizliğin bayrağıdır.

Denizin sağlık üzerinde ne kadar dokunaklı olduğunu yazan binlerce bilgi kitabı çıkmıştır.

Denizi yüzünden geçinen yalı şehirleri Avrupa'da, Amerika'da sayıya gelmeyecek kadar çokmuş.

Deniz tabiatın en yaratıcı ve en verimli parçasıdır.

Şu yukardan beri deniz için yazdıklarım, söylene söylene aşınmaya bile başlamış düşüncelerdir. Fakat n'eyleyim ki, yine yazmaktan kendimi alamıyorum.

Şehirde geniş, asfalt caddeler açmak, parklar yapmak, yolları sulamak, sokakların kaldırımlarını yenilemek, daha ne bileyim, bütün bu gibi işler, bir parça da olmayanı var kılmak demektir. Bu bakımdan da vakit ister, güç kuvvet ister. Büyük anıtlar bakımsızlıktan yıkılabilir, ormanlar tutuşabilir. Ancak dört bir kıyısını denizin yıkadığı bir şehirde, deniz o büyük, o temiz varlık zavallılaştırılırsa buna şaşmamak elden gelmez.

Adlarını sayacak değilim, İstanbul'un denize açılmış yirmi koyu, limanı varsa bunların arasında on sekizi ya lodosta kokar, ya bilmem hangi yel esince, limon kabuğu, eski kundura, kedi ve köpek leşleriyle dolar.

Denize karşı bir parça daha saygılı olsak, onu bir parça daha az zavallı kılsak!

[Orhan Selim / Akşam, 16.7.1935]

TELGRAF

Telsiz devrindeyiz. Telli telefon, telli telgraf bir on yıl sonra geçmişe karışacak. İnsanlar birbirleriyle bağlarını kaybetmemek için incecik tellere güvenemiyorlar artık. Bu bir.

Gelelim ikincisine :

Telsizden vazgeçtik, telefonun ve telgrafın tellisi her şeyden önce bir gaye güder : Vakit kaybetmeksizin, her istenen dakikada, mümkün olduğu kadar bir çabuklukla toprağın bir ucundan öbür uçlarına haber ulaştırmak.

Bu da anlaşıldıysa, gelelim üçüncüsüne :

Benim bir bildik geçenlerde Bursa'ya gitmiş. Bir iki gün kalmış. İstambul'a dönüşte Gemlik'e uğramış. Gemlik'te otobüsler bir yarım saat kadar mola verirler. Bu moladan istifade ederek acele bir işi için İstanbul'a telgraf çekmek istemiş. Fakat Gemlik Postanesi'nden ona demişler ki :

— Şimdi saat on üç, Postane kapalı. Telgraf çekemezsiniz.

Benim bildik şaşmış bu işe. Bir tahkikata girişince öğrenmiş ki, Gemlik'te yalnız bir tane telgraf memuru olduğu için ve bu adamcağız sabahın saat yedisinden gece yarısına kadar çalıştığından dolayı, 12'den 14'e ve gece yarısından yediye kadar, gayet haklı olarak tatil yaparmış.

O tatil yapmakta haklı, fakat tam saat 13 buçukta yahut gece yarısından sonra acele işi düşüp de telgraf çekmek, yahut telefon etmek isteyen bir Gemlikli şehirdaş böyle tatil saatlerinde işi çıktı diye haksız mı?

Ve tek memurlu kasaba postanesi tipi, telsiz devrinde biraz tuhaf kaçıyor, dersem, ben de haksız mı olacağım?

[Orhan Selim / Tan, 16.7.1935]

ÇOCUĞUN KUVVETİ

İki yaşındaki çocuk bir lokmacık şeydir. Kediden korkar, köpek havlaması onu ağlatır, bir karış merdivenden çıkamaz.

İki yaşındaki çocuk bütün tabiat kuvvetleri karşısında dalından düşmüş bir kestane yaprağı kadar güçsüzdür.

Yağmurdan sakınamaz, yelden barınamaz, soğuk ve sıcağın içinde ne yapacağını bilmez.

Fakat kediden daha güçsüz, köpek havlamasından ürken, yağmurdan sakınamayan bu bir lokmacık insan yavrusunun, tabiatın en güçlü ve korkunç varlığı insan karşısındaki kuvveti sınırsızdır. Çünkü o, insanları sosyete içinde tuttukları yere göre ayırmasını bilmez. İki yaşındaki bir çocuk için bir çöpçüyle bir şarbay, bir yoksulla bir milyoner birdir. Onu zorla kucağına almak isteyen ister bir çöpçü olsun isterse bir şarbay, ikisinin de yüzünü tırmalamaktan çekinmez.

İki yaşındaki çocuk yemeğini yemeden susmaz. Ve tek bir mantık, tek bir "icab-ı hal" ona karnı acıktığı vakit yemek yiyemeyeceğini anlatamaz.

Kediden daha güçsüz, köpek havlamasından ürken, yağmurdan sakınamayan bir lokma çocuğun sınırsız kuvveti işte buradan geliyor.

[Orhan Selim / Akşam, 17.7.1935]

MAYOLAR

Bir avuç kumu, bir tahta kulübede soyunup giyinmeyi bize avuç dolusu paraya kiralayan plajlar hakkında yazılmadık şikâyet, söylenmedik söz kalmadı.

Fakat plaj meselesi bir eski un çuvalına benziyor. Vurdukça tozuyor, vurdukça tozuyor.

***

Geçen gün yolda bir bildik aileye rastladım. Baba ana on yaşındaki çocuklarının ellerinden tutmuşlar, tramvay bekliyorlar.

— Böyle nereye? dedim.

— Doktora gidiyoruz! dediler.

— Vah vah, geçmiş olsun, dedim. Küçük mü hasta?

— Üçümüz de hastayız, dediler ve anlattılar :

— Bir hafta kadar önce, adı lazım değil, denize girmek için bir plaja gittik. Kendi mayolarımız yok. Plajda mayo kiralıyorlar. Mademki, plajcıların mayo kiralanmasına izin verilmiş, elbette bunun sıhhi kontrolü yapılıyor, diye düşündük ve üç mayo kiraladık.

Mayolar biraz ıslaktı. İçlerinden daha yeni çıkılmışa benziyordu, biz bunu mayoların etüvden filan geçirildiğine verdik ve geçirdik sırtımıza.

Aradan, bir hafta geçti geçmedi üçümüzü de bir kaşıntıdır aldı. Evde, Büyük Harp'i geçirmiş ihtiyarlar uyuz olduğumuzu söylediler.

Bildik aile babası sözünü kesti. Gelen tramvaya binerek üç mayo uyuzu doktora gittiler.

Ben arkalarından güldüm. Mayoların etüvden geçirildiğini, mayoların sıhhi kontrole tabi tutulacağını uman karı kocanın haline ağlayacak değilim ya?

[Orhan Selim / Tan, 17.7.1935]

BİLETÇİ KRİZİ

Bundan iki gün önce. Saat altı suları... Karı koca, Erenköy tramvay durağında bekliyoruz. Tramvay durağında durup müjde beklenmez a, tramvay bekliyoruz elbette...

Beklemekle ne elde edilmez, hangi sona erişilmez ki, biz de bekleye bekleye tramvaya kavuştuk.

Kavuştuğumuz tramvay iki vagonluydu. Önde bir kapalı, arkada bir açık vagon.

Öndeki kapalı vagon tıklım tıklım dolu. Arkadaki açık vagonda in cin top oynuyor.

İnsanoğlu kurnazdır. Biz de kurnazlığımızı gösterdik. Kapalı dolu vagona değil, arkadaki boş, açık vagona saldırdık.

Her saldırışın sonu elde ediş değildir. Biz de boş vagona saldırdık, gel gelelim içine giremedik. Kapıları kilitliydi. Zorladık. Açılmıyor. Bizim bu uğraşmamıza öndeki kapalı vagondan bakan biletçi :

— Oraya giremezsiniz, buraya buyrun, dedi.

Böyle bir bağırış karşısında, boynumuzu büküp öndeki tıklım tıklım dolu kapalı vagona girmekten başka yapacak iş kalmadı.

Tramvay yola düzüldü. Biz ayakta sarsıla sarsıla gidiyoruz. Arkamızdan, tin tin, içi bomboş bir vagon geliyor. Ara sıra başımızı çevirip ona bakıyoruz. Uzanamadığı ciğere bakan kediler gibiyiz.

İnsanoğlu meraklıdır. Benim de içime bu boş vagon merak oldu. Biletçiye sordum :

— Neden o vagon öyle bomboş geliyor da, biz burada böyle sardalya istifiyiz?..

Biletçi cevap verdi :

— O vagonun biletçisi yok da ondan.

İnsanoğlu meraklıdır, demiştim. Bu cevap da içime merak oldu. Dün, sağdan soldan bu biletçi krizini soruşturdum ve anladım ki, Kumpanya biletçilerine 125 kuruş gündelik veriyormuş. Bunun kesimi mesmi çıktıktan sonra 90 kuruş kalıyormuş. 90 kuruş gündelikle biletçi bulmak da bir parça zor oluyormuş...

Şimdi düşünüyorum da, bu biletçi krizi böyle giderse, yakında, yolcuların gözlerini oyalamak için, beş tane boş arabayı birbiri peşine takarak yol üstünde bir aşağı bir yukarı dolaştıracaklar, diyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 18.7.1935]

AYİNESİ İŞTİR KİŞİNİN!..

İtalyan yazganı Danunçio : "Habeşistan'da ölenler, İtalya'da ebediyen yaşayacaklardır!" diye bir laf etmiş.

Dünyanın bir ucunda ölüp öbür ucunda yaşanılabileceğine benim aklım pek ermedi. Bir insanın Afrika'da toprağa karışıp, Avrupa'da toprağın içinden dipdiri fışkırması, bir parça tuhafıma gitti.

Belki Danunçio, Ömer Hayyam'cıdır. Afrika'da toprak olacak İtalyanların topraklarından saksı yapılarak İtalya'ya getirileceğini kastetmiştir. Habeşistan'da toprak olanların İtalya'da birer saksı biçimine girerek yaşamaları da fena değil...

Her neyse, bunlar, derin(?!) felsefi görüşlerdir. Fazla karıştırmayalım, dibi çıkar... Yalnız ben, haddim olmayarak, demek isterim ki, Danunçio nasıl olsa edebi hayata namzettir, şu namzetliğini aslileştirmek için bizzat Habeşistan'a azimet buyursa. Mademki, Habeşistan'da ölenler İtalya'da ebediyen yaşayacaklarmış, üstat bu ebediyete bir an önce kavuşsa.

Bizim, Danunçio kadar dillere destan olmayan bir eski ozanımız vardır. O demiş ki : "Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz!"

[Orhan Selim / Tan, 18.7.1935]

Azimet : gidiş.

BİR İNCE MESELE

Dünkü gazetelerde, Anadolu Ajansı'nın şöyle bir telgraf haberi çıktı :

HABEŞLİ YAĞMACILAR ERİTRE'YE GİRDİLER

Roma, 18 (A.A.) — "Yağmacılar Eritre'ye girerek..."

Habeş-İtalyan münasebetinde, bir gazeteci, bir bakkal, bir saylav kendi hesaplarına, müstakil bir vatandaş olarak istedikleri cepheyi alabilirler. Mesela ben, Habeşlerin bu işten yüzlerinin akıyla çıkmalarını, düşmanı yenmelerini canı gönülden dilerim. Bir başkası, kendi görüşüne göre, İtalyanların kazanmasını ister.

Fakat Anadolu Ajansı yarı resmi bir kurumdur. Ve bu bakımdan, Habeş-İtalyan işlerine karşı hiç olmazsa bitaraf bir vaziyet almalıdır.

Halbuki "yağmacılar" tabirini kullanan Ajans bu bitaraflığı bozuyor.

Anadolu'da yapılan antiemperyalist kurtuluş savaşı için de, vaktiyle birçok ajanslar böyle tabirler kullanmışlardı. Anadolu Ajansı bugün onların mevkiine düşmemelidir.

Ama diyeceksiniz ki, bu telgrafın membaı Roma. Doğru. Fakat membaı Roma olan ve bu işte tarafgirliği ortada bulunan bir haberi aynı tabirlerle neşretmek mecburiyeti de yoktur ya!

Yarın bir İtalyan-Habeş savaşı olursa, Habeşistan'ın bizden çok uzak olması dolayısıyla kaynağı Roma olan birçok telgraflar gelecek. Bunlar kontrolsüz neşredilirse, okuyucular geçen hadiseler hakkında doğru bir fikre sahip olabilirler mi?

Bu bir ince meseledir. Her ince meselede olduğu gibi bir parça dikkat, görüş ve uğraşmak ister.

[Orhan Selim / Tan, 19.7.1935]

Müstakil : bağımsız; *Memba* : kaynak, pınar; *Neşretmek* : yayımlamak.

100 BİN KİŞİ ÖLDÜ

Çocukken bize çokluğun kuvvetini göstermek için şöyle derlerdi :

Bir tek saman çöpünü iki parmağınızla kırıverirsiniz. Bin saman çöpü bir araya gelirse bu demeti iki elinizle bile kıramazsınız...

Bu sözle yalnız çokluğun değil, beraberliğin, birliğin kuvveti de anlatılmak istenirdi..

Yaşayan çokluğun birliğindeki kuvveti çok gördüm. Kuvvetin en güzel örnekleri yaşayan çokluklardır. Yaşayan çoklukların kuvvetine çabucak erilir.

Tek bir ağacın yanında bir ağaç çokluğu olan ormanı, bir damla suya göre birer damla suların çokluğu denizi, kavga eden tek bir insanın yanında dövüşen yüz bin insanı göz önüne getirin!..

Yaşayışta bu kadar kuvvetli ve göze çabucak batan bir kuvvet olan çokluk, ölümde gücünü kaybediyor. Daha doğrusu, ölümde çokluğu kavrayamıyoruz.

Dün gazeteler : "Çin'de 100 bin kişi öldü" diye bir haber yazdılar.

100 bin kişinin ölümü! Bu ölümdeki çokluğun kuvvetini birden bire anlayamıyoruz.

"Denizde bir kadın sandaldan düşerek boğuldu" diye bir haber okusaydık bu bizim için çok daha kolaylıkla kavranan bir ölüm kuvveti olurdu.

100 bin sayısı ölümle birleşince bu korkunç çokluk bizim anlayışımızın, alışkanlığımızın dışında kalıyor.

Bir kişinin ölümü karşısında duyduğumuz acımayı, 100 bin kişinin ölümü karşısında duyamıyoruz.

Ölümde yalnız ve tek başımıza kalmak, onu yalnız teklerin işi biçimine sokmuş.

Eğer yaşamadaki çokluğun gücünü anladığımız kadar, ölümdeki çokluğun da acısını duyabilsek, acısını anlayabilsek, adamoğulları bunu kavrayabilseler, insan soyu büyük bir kazanç elde ederdi.

[Orhan Selim / Akşam, 20.7.1935]

ÖLÜME KARŞI SAVAŞ

Akşam gazetesi, Tramvay Şirketi'nden alınacak milyonlarla "Hastane" yapılmalıdır, düşüncesini ileri sürdü. Bunun için de tanınmış doktorlar arasında bir anket yaptı.

Anketin verdiği sonuçları okudunuz. Doktorlar İstanbul sağlık evlerinin durumunu, eksikliklerini söylediler. İstanbul'un kalabalığına göre sağlıkevlerinin ne kadar az olduğunu anlattılar.

Bu iş için son söz doktorlarındı. Ve bu son söz söylenmiş oldu : İstanbul sağlıkevi ister!..

Diyeceksiniz ki, İstanbul'un sağlıkevleri istediğini anladık. Ancak bu istekle tramvaydan alınacak milyonları birbirine bağlamasak olmaz mı? İstanbul'un bu sağlıkevi isteğini başka bir gelir kaynağından karşılasak ve şu milyonlarla, sözgelişi, yol yapsak daha doğru değil midir?.. İstanbul'un yola olan isteği sağlıkevine olan isteğinden az mıdır?..

Bu düşüncenize şöyle cevap verebilirim :

İstanbul'un yol gibi, ışık gibi, kanalizasyon, temiz su gibi bir yığın istekleri vardır.

Bu isteklerin topunu birden Tramvay Şirketi'nden alınacak parayla karşılamak, elde değildir.

İş böyle olunca, isteklerin arasından vakit geçirilmeksizin yapılması gerek olanını seçmek ister.

Yolsuzluk kötüdür. Ancak, yol yapma işi gecikirse bu ölümü yakınlaştırmak demek değildir. Işıksızlık İstanbul gibi bir büyük şehir için eksikliktir. Ancak, bu eksiklik de doğrudan doğruya şehirdaşların hayatları üstünde dokunaklı olamaz.

Oysaki, sağlıkevlerinin azlığı doğrudan doğruya ölümü çoğaltır. Yaşayan bir şehirde ölümle savaş en önde gelen bir ödevdir.

Sağlıkevleri savaşı, ölümü azaltmak kavgasıdır!..

[Orhan Selim / Akşam, 23.7.1935]

SUYA DÜŞMEK

Şu insanoğulları nankör mahluklardır. Kendilerine iyilik eden elleri kötülemekten garip bir tat duyarlar.

Misal mi istiyorsunuz? İşte :

Su gibi bize iyiliği dokunan, su gibi verimi bol, su gibi bize yardım eden bir nesneyi, içinde ilk hayat tomurcuklarını beslediğini söylediğimiz bu temiz, pırıl pırıl, yaratıcı anayı bile kötülemekten çekinmeyiz.

Bir iş kendi suçumuzun yüzünden bozulur. Suya düştü, deriz.

Hayata uygun olmayan bir plan kurarız. Söktüremeyiz. Suya düştü deriz.

Hiçbir sonunca erişmeyeceğini önceden bildiğimiz konferanslar toplarız. Bunlar hiçbir sonunca erişmeden dağılırlar. Suya düştü, deriz...

***

Dün gazeteler şöyle bir başlık yazdılar :

"Üçler Konferansı suya düştü..."

Üçler Konferansı'nın suya düşeceğini onu toplayanlar önceden bilmiyorlar mıydı? Biliyorlardı.

Biliyorlardı da, ne diye topladılar?

Suya düşürmek için!

İlle suya düşürüp boğacağız, diye ahdettikten sonra suyun bunda ne kabahati var?

Habeş çoraklıklarında su bol değilmiş.

Sulak Avrupa'da Üçler Konferansı suya düşüp boğulmuş.

Çorak Afrika'da su kıt olduğuna göre orada bazı işlerin suya düşmemesi ihtimali vardır sanmayınız.

[Orhan Selim / Tan, 23.7.1935]

YALANIN KUVVETİ

"Yalancının mumu yatsıya kadar yanar" diye bir atasözü vardır. Mum yakılan devirlerde bu, belki böyleymiş. Fakat şimdi elektrik devrindeyiz.

Mum, eninde sonunda, eriyip kendi kendine söner.

Elektriğin düğmesini çevirmezsen, ampul, alabildiğine yanar, durur.

Yalan en büyük kuvvetini yayılmasından alır. Mum yakılan devirlerde, yalan, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayılırmış.

Elektrik devrinde yalanın yayılması için telli telsiz telgraflar ve radyolar "elpençe divan" duruyorlar.

"Yalancının mumu yatsıya kadar yanar." Hayır. Öyle yalanlar var ki, bunlar, insanların daha mum ışığını bile bilmedikleri devirlerde söylenmiş ve bugüne kadar yaşıyorlar.

İnsanların ay ışığı, güneş, yıldızlar ve kuru ağaç kabuklarının birbirine sürtülmesinden çıkan ateş yalımlarından başka bir aydınlık bilmedikleri devirlerde söyledikleri kuyruklu yalanları bugün bile yıkmak güç oluyor..

Yalan, hor görülmemesi gerek olan bir düşmandır.

Her düşmanın büyüğünden korkulur. Oysaki yalanın en korkuncu küçüğüdür. Küçük yalan göze görünmeden işini görür. Küçük yalan tek başına gelmez, gelince, kendisi gibi bir sürü ufak, miskin, aşağılık arkadaşlarıyla beraber gelir.

Her düşmanı göğsünden vurmak aksoyluluktur. Yalanı arkadan, her büklümü bir yılan kuyruğundan örülmüş saçlarından yakalayarak yere çalmazsanız, yenildiniz demektir. Yalan, bir karanlık kaledir ki, çevresi çevrilerek, aç ve susuz bırakılarak yıkılır. Bunun için ise büyük bir sabır, derin bir soğukkanlılık ve çelik gibi sinir sağlamlığı ister.

Yalana karşı yapılan savaşta sinirlenmek yenilmektir.

[Orhan Selim / Akşam, 24.7.1935]

SUSUZLUK KORKUSU

Susuzluk korkusu, çölde, açık denizde, çorak bir dağ başında kapkara kızgın bir el gibi insanın gırtlağına sarılabilir.

Ben, nice gemicilerden, nice büyük uzaklıkJar yolcularının kitaplarından susuzluğun, susuz kalmaklığın korkusunu dinlemiş ve okumuşumdur.

Susuzluk korkusu korkuların en korkuncudur. Ve bu korkuların korkuncuna alışılamaz gibi gelirdi bana!

Oysaki, Adamoğlu nelere alışmazmış meğer?

Değil açık denizde, değil çölde ve çorak bir dağ başında, İstanbul gibi otomobilli, tramvaylı, elektrikli, telefonlu koskoca kalabalık bir şehirde ikide bir sular kesiliyor, musluklar akmaz oluyor da şehirdaşlara vızgeliyor.

Vızgelmese ne yapabiliriz sanki? diyeceksiniz!

Doğru. Biz adamoğullarını en korkunç şeylere bile çabucak alıştıran bu "Ne yapabiliriz sanki?" değil midir?

Evet, ne yapabiliriz? Suların ikide bir kesilişine alışmaktan başka ne yapabiliriz?

Eğer şarbaylık, su işlerindeki becerikliliğine güvenerek, İstanbul'un havasını da işletmeye kalkışsa, havasız kalmaya da alışacak değil miyiz?

[Orhan Selim / Tan, 24.7.1935]

BENİ DOSTLARIMDAN KURTARIN!

Her medeniyet göçerken, kendi doğuşunda, kendinin ileri sürdüğü, öne attığı prensipleri inkâr eder.

İşte bunun için, ekonomide, politikada, sosyal hayatın bütün bölümlerinde liberalizmi, parlamento demokrasisini doğuşunun ve yerleşmesinin ana prensipleri olarak ileri süren bugünkü Avrupa medeniyetinin bu prensipleri doludizgin inkâra başlamış olmasına şaşmamak lazım gelir.

Ve yine eğer bu bakımdan bakacak olursak, faşizm bir yeniden can bulma hamlesi değil, önüne geçilemeyen bir göçüntünün, bir medeniyet yıkılışının ifadesidir...

Her medeniyet göçerken, onun bütün kıymetleri tersine döner. Göçen bir medeniyet çerçevesi içinde yaşayanların, her sosyal bölümde birbirlerine karşı itimatsızlıkları burdan gelir. Bu yalnız teklerin arasındaki münasebette değil, ulusların münasebetlerinde de kendini gösterir.

Örnek mi istiyorsunuz? İşte Habeş-İtalyan-Japon münasebeti.

İtalya Habeşistan'a saldırmak isterken, Japonya Habeşistan'a dostluk gösteriyor. Japonya Habeşistan'ın dostu! Çin ülkesinin istilacısı Japonya'nın dostluğuna bir tek aklı başında Habeşlinin inanacağını sanır mısınız? Yurdunu Beyaz Emperyalizme karşı korumak isteyen her Habeşlinin bu Sarı Emperyalizm dostluğu önünde dünyaya söyleyecek tek sözü vardır :

"Ben düşmanlarımla başa çıkarım, siz beni dostlarımdan koruyun!"

[Orhan Selim / Tan, 27.7.1935]

İYİ DÖL ALMAK İÇİN

Almanya'da iyi döl almak için şöyle bir söz edilmiş :

"Ancak birbirleriyle sevişen karı kocalar çocuk yapmalıdırlar. Eğer karı koca arasında sevda sönmüşse bunlar birbirlerinden ayrılmalıdır."

İlk bakışta ne önemli söz değil mi? Ancak, ne yapalım ki, bu çeşitten birçok önemli düşünceler ince eleyip sık dokununca çabucacık sırıtıverirler.

Birbirleriyle sevişen karı kocalar çocuk yapmalı, sevişmeyen karı koca ayrılmalı, düşüncesini ileri sürmek için, her şeyden önce, karı kocalığın, evlenmenin, familyanın temellerini değiştirmek ister. Ancak kadının ve kocanın ekonomi, ahlak, politika bakımından bir ve benzer oldukları yerlerde böyle bir istek, böyle bir düşünce gerçekleşebilir.

Ekonomi bakımından kocasına bağlı, ahlakça onunla bir sayılmıyan bir kadının kocasını sevmeyince, canı istediği vakit ondan ayrılması nasıl olur?.. Böyle bir kadın, "Kocamı artık sevmiyorum, dölümüz iyi olmayacak," diye kocasından ayrılabilir mi?..

Nasyonal-Sosyalizm bir yandan, kadını iş hayatından çeker ve onu mutfağın kölesi yaparken, öte yandan, "Kocanı sevmiyorsan, ayrıl!" düşüncesini ileri sürmekle, sadece, beylik tersliklerinden birine daha düşmüş oluyor.

[Orhan Selim / Akşam, 28.7.1935]

İSTATİSTİK

Bir Amerikalı bilgin diyor ki : "İstatistiğe dayanmayan ilim olmaz."

Bizim Amerikalı belki biraz mübalağa ediyor. Fakat birçok realist ilim bölümlerinde istatistiğin oynadığı büyük rol inkâr edilemez. Hele sosyal tetkiklerde, incelemelerde, ilmi bir sonuca erişmek için istatistik mutlaka lazımdır.

İstatistik, kargaşalığı tasnif eder. Zemini hazırlar. İstatistik palavranın en büyük düşmanıdır. Bir istatistik yapmak, yüz cilt sade suya gevezeliği ortadan kaldırmak demektir.

Fakat hadiselerin anlaşılmasında, ilmi tetkiklerin temelinde bu kadar mühim bir rolü olan istatistik bazen kendi zıddına, tersine de inkılap edebilir. Hadiseleri aydınlatmaya yarayacağı yerde, hadiseleri büsbütün karıştıran ve karanlığa gömen "maksat" istatistikleri işte bu soydandır. Mesela, Almanya'da çıkan yeni istatistikler bu ülkede işsizliğin azaldığını göstermektedir. Oysaki, kadınların işten çıkarılması ve verimli olmayan sahalarda zoraki çalıştırmalarla elde edilen bu netice hakikatte Almanya'da işsizliğin azaldığını göstermekten çok uzaktır.

İstatistik her yerde, her vakit lazımdır. Müspet ve realist ilmi araştırmaların meydana gelebilmesi için istatistik bir zarurettir. Yalnız, yapılacak istatistiklerde dikkat edilecek nokta, bunların kendi terslerine dönmüş adi bir politika silahı olmamalarıdır.

[Orahn Selim / Tan, 28.7.1935]

HAYAT VE MATEMATİK

Bilgi tarihi bize, istihsal edici teknik ve matematik nazariyeleri arasındaki bağın ve karşılıklı münasebetin yığınlarla örneğini verir. İşi, endüstriyel teknik ile matematik arasında doğrudan doğruya mevcut olan bağların arasından çıkarıp, matematiğin, dolayısıyla, bilhassa tabiat ve fizik bilgileri yoluyla, yaptığı tesirleri göz önünde tutarak ele alacak olursak bu örneklerin sayısı sayılamayacak kadar çoğalır.

Batı ülkelerinde pratik hayat ile matematik arasındaki münasebet ve bağları çok sudan gören bilginler yok değildir. Birçok matematisyenler için matematik, pratik hayatla hiçbir alakası olmayan abstre hesaplamalar yığınıdır.

Oysaki, bütün öteki bilgiler gibi, matematik de, eninde sonunda, teknik, ekonomi ve istihsal kuvvetlerinin inkişaf derecesiyle alakadardır ve bu merhaleye uygundur. Ekonomi bazen, matematiğin önüne yeni meseleler koyarak onun maddi temellerini yaratarak, ona bilginler ve araştırıcılar temin ederek matematiğin üstüne doğrudan doğruya tesir eder. Bazen ise, bu tesirini iktidarda bulunan sınıfın felsefesi yoluyla yapar. Bunu söylerken, teknik, ekonomi ve istihsal kuvvetleriyle ilimlerin arasında otomatik bir bağın bulunduğunu iddia etmiyorum. Nazariyenin pratik tarafından tayin edilişi çok defa dolayısıyla ve matematikte olduğu gibi enkonsiyan olur. Sonra, eninde sonunda, ekonomik kuvvetlere bağlı bulunan ilimlerin bir kere yaratıldıktan sonra, bazı vakıalarda bilginleri doğrudan doğruya pratik neticeleri olmayan araştırmalara götürdüklerini de inkâr etmiyorum.

Yine matematiğe gelelim. Matematiğin doğuşu bile pratik hayata bağlıdır. Matematiğin ilk aletleri maddi istihsale aitti. İlk hesaplar parmakla yapılmış, "5, 10, 15, 20 sistemi" ellerin ve ayakların parmaklarını kullanışa göre ortaya çıkmıştır.

Eski Yunan bilgisi İsa'dan önce VII ve VI'ncı asırlarda doğmuştur ve yine bu asırlar eski Yunan'da birçok teknik icatların yapıldığı devirlerdir. O devirlerde ilim bir taraftan ticaret ve endüstrinin inkişafına yarayan bir vasıta, diğer taraftan eski dini

telakkilere karşı felsefi bir mücadele silahıydı. Şimdi, iki bin yıl sonra nazariye ile pratik arasındaki bağın ortaya çıkarılması için bütün dünyada yapılan kavga bana bunları yazdırdı.

[Orhan Selim / Tan, 30.7.1935]

İstihsal: üretim; *Nazariye*: kuram; *Abstre* (abstrait): soyut; *İnkişaf*: gelişme, gelişim; *Merhale*: aşama, evre; *Enkonsiyan* (İnconscient): bilinçsiz, bilincini yitirmiş.

ZAVALLI YEŞİL

Yeşil, doğuşun, olgunluğun bayrağıdır.

Tabiat, en verimli gücünü, en güzel pırıltısını yeşile boyayarak gösterir. Ağaçlar yeşilin çeşidindendir; deniz, yeşil olunca güzelleşir; çölde bir damla yeşil olmadığı için ölümü andırır.

Hayat, sudan doğmuş. Su olan yerde yeşil vardır.

Güneşin ve kanın boyası kırmızıyı bir yana bırakacak olursak, yeşil, boyaların en temizidir.

Bu kadar güzel, böyle verimin ve olgunluğun bayrağı olan yeşili, softalar, karanlık görüşlerine boya yapmışlar. Hayatın örtüsü olan yeşili tabutun üstüne örterek ölümün örtüsü biçimine sokmuşlar. Yeşil, softaların elinde irtica bayrağının boyası olmuş.

Zavallı yeşil.

[Orhan Selim / Akşam, 31.7.1935]

RENKLERİN YAŞLARI VE AHLAKLARI

Bir bildik dedi ki :

"Ben renklerle içli dışlıyım. Renkler, gözlerimin duyduğu şarkılardır. Bu belki en aykırı renkleri yan yana getiren İstanbul gibi bir şehrin şehirdaşı oluşumdan geliyor.

"Ben İstanbul'u ne denizi, ne ağaçları, ne göğü için severim. İstanbul'da beni hayran eden şey denizinin, ağaçlarının, göğünün renkleridir.

"Ben renklerle o kadar haşır neşirim ki, benim için hepsinin ayrı bir ahlakı, ayrı bir yaşı vardır. Pembe renk iki yüzlüdür. Yeşil, ağırbaşlıdır. Kırmızı heyecanlı ve coşkundur. Ak, soğukkanlı, sarı korkaktır.

"Yaşlarına gelince, mavi, çocuktur, ancak beş altı yaşında. Kırmızı delikanlıdır. Yeşil otuz, kırk arasında, olgunluk çağındadır. Sarı elliliktir. Kara, yetmiş yaşında..."

Bildik, belki de şaka ediyordu. Fakat insanların bazı renkleri bazı işlerin ve görüşlerin gözle görülür birer gösterisi olarak kullanmalarına bakılırsa, bu şakanın içinde gerçek olan bir payın bulunduğunu inkâr edemeyiz...

[Orhan Selim / Tan, 31.7.1935]

KORKUNÇ BİR FOTOĞRAF

İnsanın gözü görür ve unutur. Fotoğrafın gözü gördüğünü unutmaz. İnsanın gözü gördüğünü bir kımıldanış, bir yaşayış içinde görür. Fotoğrafın gözü, kımıldanış ve yaşayış içinde olan hayatın bir anını sonsuz bir duruş, bir kımıldanmayış biçiminde alır ve mıhlar. İşte bunun içindir ki, güzeli değil, fakat korkuncu bütün korkunçluğuyla gören ve veren insanın gözü değil, fotoğrafın gözüdür. Çünkü güzelin güzelliği yaşayışta, korkuncun korkunçluğu ise kımıldamamakta, ölümde bütün kuvvetiyle ortaya çıkar...

Bir gazetede bir fotoğraf gördüm. Şimdiye kadar gördüğüm korkunç fotoğrafların en korkunçlarından biri.

Arka arkaya bağlanmış iki tramvay arabası. Oldukları yerde duruyorlar. İki arabanın arasında kan içinde yatan bir adam kımıldanmadan duruyor. Yerde kımıldanmadan yatan adamın çevresinde beş altı seyirci. Birisi başını çevirmiş bir yana bakıyor. Ötekisi yanındakiyle konuşuyor. Bir üçüncüsünün elleri cebinde öyle donup kalmış.

Bu bir tramvay kazasının fotoğrafı. Kazanın bir anını olduğu gibi dondurup mıhlamış. İnsanın, birbiriyle konuşan iki kişiye, elini cebine sokan adama, gözlerini başka bir yana çevirmiş delikanlıya : "Ne duruyorsunuz, şu yerde kan içinde yatanı kaldırsanıza!" diye haykıracağı geliyor. Sonra düşünüyor ki, bu fotoğrafın dondurduğu bir andır. Elbette o aldırış etmeden duranlar kımıldanmışlar ve yerde yatan yaralıyı kaldırmışlardır...

Fotoğrafın gözü, gördüğünü unutmaz. Ancak fotoğrafın gözü her vakit doğruyu söylemez de. Nitekim, burada da bana yalan söylemiş, daha doğrusu, beni yanlış bir düşünceye düşürmüş. Ben, elbette bu donmuş seyirciler yaralıyı kaldırmışlardır, diye düşünmüştüm. Oysaki, yarım saat tek bir insandan, tek bir yerden yardım görmeksizin yaralı olduğu yerde kalmış. Kan kaybederek ölmüş...

Donmuş bir insan kalabalığı içindeki bu korkunç ölümü düşündükçe tüylerim ürperiyor.

[Orhan Selim / Akşam, 1.8.1935]

KÖSTENCE'YE DOĞRU!..

"Altınkum Plajı" diye bir plaj varmış. Boğaz'ın, Karadeniz'den yana, ağzına doğru bir yerdeymiş.

Sağ olsun, Şirket-i Hayriye, düşünmüş taşınmış, "Şu plajı iskelesiz bırakmayayım," demiş. Gelmiş, bundan birkaç sene önce "Altınkum"a bir iskele kurmuş. İskele kurulur kurulmaz kumlar gerçekten de altın olmaya başlamışlar. Fiyatlar yükselmiş, pahalılık baş göstermiş.

Pahalılığın karşısında dayanılır mı? Plaja yıkanmaya gelenler de dayanamamışlar, başlamışlar Karadeniz'den yana "Büyük Liman"a doğru kaçıp, orada bir kır kahvecisine beş kuruş vererek yıkanmaya...

Sağ olsun, Şirket-i Hayriye, şimdi de "Büyük Liman"da bir iskele kurmayı düşünüyormuş.

Bunu duyanlar gelecek sene daha ötelere kaçmak için yer aramaya koyulmuşlar.

Bu gidişle Şirket-i Hayriye iskeleleri en arkada, ortada pahalılık ve önde çıplak insanlar Boğaz'dan çıkıp Köstence'yi boylayacaklar...

[Orhan Selim / Tan, 1.8.1935]

PARKIN KAPANMA SAATİ...

Esnaf, dükkânını saat yedide kapatır.
İşçi işinden saat altıda çıkar.
Memurların işi saat beş buçukta biter.

***

Şehrin içindeki parklar, bütün bir gün yorulduktan sonra şöyle biraz dinlenmek isteyen şehirdaşlara bir parça yeşillik, bir lokma serin hava aldırmak ödevini de görmezlerse ne işe yararlar?

***

İstanbul'un Beyoğlu yakasında, karı koca, çoluk çocuk gidilecek yerler vardır.

İstanbul'un İstanbul yakasında ise parklardan başka bu işi görecek yer yoktur.

İstanbul'un en büyük parkı Gülhane Parkı'dır. Daha doğrusu, park, İstanbul'da bir tanedir, o da Gülhane!..

***

Yaz günleri havalar saat altıdan sonra serinler. Ve yaz günleri ancak saat altıdan sonra, esnaf, işçi ve memur şehirdaşlar, sizin anlayacağınız, İstanbulluların büyük bir çokluğu parka gidebilir.

Oysaki, Gülhane Parkı saat 7'de kapanıyor.

Daha doğrusu Gülhane Parkı'nın kapanması güneş saatiyle idare olunuyor...

***

Gülhane Parkı bu yaz günlerinde saat yedide kapandıktan sonra, açık kalışı ne için ve kimin içindir?

Bu sorgumun karşılığını verecek bir "merci-i aidi" çıkar elbette!..

[Orhan Selim / Tan, 2.8.1935]

OH OLSUN!

Adamoğullarının bir çeşidi vardır ki, kendine iyilik eden elleri ısırmaktan anlatılamaz bir tat duyarlar. Bu soyun büsbütün tersine, bir adamoğlu çeşidi daha vardır ki, onlar kendilerini kırbaçlayan elleri öpmekten çekinmezler; böylelikle, yaranarak, duydukları korkuyu gidermek isterler.

Benim daha çok içerlediğim bu ikinci çeşit karakterdir. Birinci çeşidin kötülüğü, kendisiyle, kendine iyilik edenin arasında kalır. İkinci çeşit ise, kolera gibi salgındır.

Bütün bunları bana yazdıran, geçen gün gazetelerden birinde okuduğum bir haber oldu.

Almanya'da bir Yahudi zengini varını yoğunu, Hitlercilere bağışlamış. Onlara daha devletin başına geçmeden önce bile paraca yardımda bulunmuş. Hitlerciler de Yahudi zenginin verip vereceği tükenince herifi bir temiz dövmüşler...

Gördünüz mü karakteri!.. Yahudilere karşı bir engizisyon politikası güdeceklerini söyleyen ve yalnız bu sözlerinde duran Hitlercilere, varını yoğunu bağışlayan bu Yahudiye ne dersiniz? Dayağı haketmemiş mi? Kırbaçlı ele yaranayım diye kırbaçlı eli öpen bu herifin dayak yemesine, ben kendi payıma, "Oh olsun!" diyorum...

[Orhan Selim / Akşam, 3.8.1935]

ORTODOKS - KATOLİK

Papa, İtalyan-Habeş kavgasında İtalyanlardan yana olduğunu söylemiş. Sanki, söylemeyip de ne yapabilirdi?

Papa demiş ki :

— Habeşler Ortodokstur. İtalyanlar Katolik. Ben de Katoliklerin dini başkanıyım. Elbette Katoliklerden yana çıkacaktım.

İyi. Ancak, Avusturyalılar da İtalyanlar gibi koyu Katoliktirler. Ve Dünya Harbi'nde birbirlerini boğazlamaktan çekinmemişlerdi.

Papalık makamı o vakit niye harekete geçmediydi de, harbin tavsamasını beklediydi?

Habeşler Ortodoksmuş!.. Laf! Habeşler, her şeyden önce ezilmek istenen bir ulustur. Ezilmemek için çırpınıyorlar...

İtalyanlar Katolikmiş!.. Laf! İtalyanların bir parçası, her şeyden önce, ekonomik geliri için Habeş ulusunu ezmek isteyen bir yığındır.

Bu kavgada ne Ortodosluk, ne Katoliklik var. Papa cenapları boşuna telaşa düşüyorlar.

[Orhan Selim / Tan, 3.8.1935]

İLAÇ PARASI

Bir yazdım, bir daha yazıyorum; hak oyunu üçmüş; bir daha yazacağım.

İstanbul'da oturan bir şehirdaş eti, ekmeği, suyu, gazı, gazozu, aşağı yukarı, bakkaldan kaça alacağını bilir.

Bunların önceden kestirilmiş bir değerleri vardır.

Önceden değerleri kestirilmeyen kumaş, kundura gibi eşyaları almak için ise çekişe çekişe pazarlık yapılarak bir sona erilir...

Oysaki, eczanelerde satılan ve yapılan ilaçların ne önceden kestirilmiş bir değerleri var, ne de bunları çekişe çekişe pazarlıkla yaptırmak olur.

Doktor geldi, reçeteyi yazdı. Siz reçeteyi aldınız eczaneye gittiniz. Eczacının isteyeceği değer onun "insafına" kalmıştır. 70 kuruş derse 70; 170 derse 170 vereceksiniz...

Hangi alışveriş alanında satıcı bu kadar diktatördür.

Bunun önüne nasıl geçilir?.. Yığınla zorlukları vardır. Şudur, budur...

Doğru... Ancak bütün bu güçlükler, zorluklar "ilaç" satışını başıboş bırakmak için sebep değildir.

Yenilmeyecek zorluk, aşılmayacak güçlük yoktur. Yeter ki bu alanda işe başlansın.

[Orhan Selim / Akşam, 4.8.1935]

APTAL

Aptal kime derler? diye sorulsa, çoğumuz şöyle cevap veririz :

— Aptal o adamdır ki, kafası, ipsiz sapsız saçmalıklarla doludur.

Oysaki, soyu bütün aptal, her şeyden önce ağırbaşlılığı, derin muhakemesi ve bilgisiyle göze çarpar. En akıllı adamlar bile günün birinde bir zıpırlık yapabildikleri halde, aptal, derinden derine düşünmeden, muhakeme etmeden tek adım atmaz.

Bir insan ister akıllı, ister akılsız olsun, mesela, şöyle düşünebilir :

— Bugün hava fena ama, ben yine gezmeye gideceğim.

Soyu bütün aptala gelince o, şöyle muhakeme eder :

— Bugün hava fena ama ben yine gezmeye gideceğim. İyi ama niçin gezmeye gideceğim? Çünkü bütün gün evde kapalı kalmak sıhhate muzırdır. İyi ama niçin sıhhate muzırdır? Çünkü muzırdır.

Soyu bütün aptal için çözülmemiş mesele, tetkike değer düşünce yoktur. O, her meseleyi önceden çözmüş, her düşünceyi zaten tetkik etmiş, hükmünü önceden vermiştir.

İnsan, soyu bütün bir aptalla karşılaştığı vakit, adeta mistik bir heyecana kapılır. Çünkü aptal hareketsizliğin ceninidir.

Aptallar ekseriya hayatta muvaffak olurlar. Uzun uzadıya muhakeme edişlerinin sonunda yüzlerine bir düşünen adam biçimi gelmiştir. Hüsn-i hatları mükemmeldir.

Soyu bütün aptalın en büyük hususiyetlerinden birisi de bilmediği şeyi istihfaf etmesi, hor görmesidir. Bir mecliste bir şiir okunur. Aptal sorar :

— Bu kimin şiiri?

— Tevfik Fikret'in.

— Ben Mehmet Emin'i okurum. Fikret'i bırak...

"Bu Fikret'i bırak" deyişte öyle bir eda vardır ki, aptal kendini okumadı diye, mezarında Fikret'in utanacağı gelir...

Aptalın dört cümle başlangıcı vardır :

1. Onu biz de biliriz. Üç sözle anlatayım.
2. Ah param olsaydı görürdün.

3. Her şeyden önce insan sıhhatine bakmalı.
4. Bir söz ettim herif mahvoldu.

[Orhan Selim / Tan, 4.8.1935]

Muzır : zararlı; *Muhakeme* : usa vurma, yargılama; *İstihfaf* : önem vermeme, küçük görme.

ÜÇÜNCÜ MEVKİ...

Tramvayda, Kadıköy, Boğaziçi vapurlarında ayakta yolculuk yine hesaba gelir, diyelim. Çünkü olsa olsa, yarım saat, bir saat ayaküstü dikileceksiniz.

Fakat şehirleri birbirlerine bağlayan trenlerde ayaküstü yolculuk, uyumadan değil, oturmadan yolculuk yapıldığını, yapılabileceğini işitirseniz şaşarsınız gibi geliyor bana.

Düşünün, Ankara'dan trene biniyorsunuz ve hiç oturmadan, vagonun koridorunda dikilerek, ancak sırtınızı dayayacak bir köşe bularak, Eskişehir'e, hatta İstanbul'a kadar ayaküstü yolculuk yapıyorsunuz...

Bu çeşit "işkence yolculuğunu" geçen gün Ankara'dan gelen bir bildik anlattı.

Sordum :

— Biletin kaçıncı mevkiydi?

Dedi :

— Üçüncü mevki...

Sordum :

— Katarda kaç üçüncü mevki vagon vardı?

Dedi :

— Bir tane, biricik tane üçüncü mevki vagon vardı. İkinciler doluydu. Eskişehir'den iki vagon daha bağladılar. İkisi de ikinci... Ve biz üçünü mevki tek vagondakiler bir dakika olsun oturamadan İstanbul'a ulaştık...

Artık bir şey sormadım bizim bildiğe. O yol yorgunluğunu çıkarmaya gitti. Ben, içinde ayakta yolculuk yapılan, tek üçüncü mevkili katarı düşündüm. Düşündüm ve bundan bir netice çıkarmayı yine "merci-i aidi"ne bıraktım.

[Orhan Selim / Tan, 5.8.1935]

Merci-i aidi : ilgili başvuru yeri.

SİVRİSİNEK SAVAŞI

Erenköy. Gece. Saat 11. Ben yatağın içinde, gözlerim faltaşı gibi açık... Odanın sıcak karanlığı inceli kalınlı, uzaklı yakınlı vızıltılarla dolu. Sanki ben lambaları sönmüş bir şehirim ve üstümde düşman uçakları vızır vızır dönüp dolaşıyorlar.

Erenköy. Gece. Saat 12. Lambayı yaktım. Güneş ışığında uçuşan toz yığınları gibi, ordularla, filolarla sivrisinek sağa sola darmadağın kaçıştılar. Avuçlarımı patlatırcasına birbirine çarparak, kollarımı bir yeldeğirmeninin kanatları gibi döndürerek sivrisineklere karşı amansız bir savaşa giriştim.

Erenköy. Gece. Saat 1. Çiçek çıkarmış gibi yüzüm benek benek kırmızı, ellerimin üstü kabarcıklarla dolu. Sırt üstü, bitkin yatıyorum. Savaşta yenildim. Sivrisinekler tabur tabur, Berlin'de bir Yahudi mahallesinde gösteriş yapan Hitlerciler gibi, bağıra çağıra odanın içinde dolaşıyorlar.

Kolumu uzattım. Elimin altına bir gazete geldi. Yatmadan önce yarısını okuduğum ve sonra yatağın içinde unuttuğum bir Akşam gazetesi. Açtım okuyorum yine. Sivrisinekler gazeteye saldırıyorlar. Ben aldırmıyorum artık. Birdenbire gözüme kalın kara puntolarla dizilmiş şöyle bir yazı başlığı ilişti : "İstanbul'un Anadolu yakasında sivrisinek mücadelesi iyi sonuç verdi."

Gazeteyi elimden fırlattım. Yere düşen gazetenin üstünde zıp zıp zıplayan, havalanan alçalan sivrisinek bölüklerine bakarak düşünüyorum : Ya iyi sonucun ne olduğu bilinmiyor, yahut da Erenköy, İstanbul'un Anadolu kıyısından Rumeli kıyısına geçirilmiş ve biz Erenköylülerin bundan haberleri olmamış.

[Orhan Selim / Akşam, 7.8.1935]

DİŞ AĞRISI VE DİŞÇİ

Dişiniz ağrır. Sizi bütün bir gece uyutmaz. Fakat ertesi sabah kalkınca hemen dişçiye gitmezsiniz. Dişiniz belki yine ağrıyacaktır. Ve böyle sonu gelmeyen ağrılardan duyduğunuz acı, dişçinin dişinizi çekerken size duyuracağı ağrıdan çok fazladır. Bunu bilirsiniz, fakat yine dişçiye gitmek için tereddüt edersiniz.

Dişinizin ağrısı artık dayanılmaz bir hale geldiği vakit, gözünüz kızar ve dişçinin odasından içeri girersiniz ama, her nedense, bu odanın eşiğini aşar aşmaz sanki ağrı kesilir. Geri dönmek istersiniz.

Bu diş ağrısı ve dişçi münasebeti, beni çok düşündürmüştür.

İnsan çok düşünürse eninde sonunda iyi kötü bir sonunca ulaşır. Ben de şöyle bir sonunca erdim :

Biz, adamoğullarının büyük bir çokluğu, kendiliğinden gelmiş gibi görünen ağrılara dayanırız da, bu ağrıyı, hatta ondan daha az bir acıyla yok etmek için kendiliğimizden bir teşebbüse girişmekten korkarız, çekiniriz.

Diş ağrısına, bu ağrı kendiliğinden, insanın iradesi dışında geldiği için dayanırız da, bu ağrıyı, dişçiye gidip kendi irademizle bir acı duyarak yok etmekten korkarız.

İşte bu korku birçok sosyal hadiselerin anahtarıdır...

[Orhan Selim / Tan, 7.8.1935]

OĞLUM GEMİCİ OLSUN İSTERDİM

Oğlum gemici olsun isterdim!

Ne "Moda Deniz Kulübü"nün sayın üyelerindenim, — orası bizim için deniz suyundan daha tuzlu — ne de eski bir denizci soyundan geliyorum... Buna bakmaksızın, oğlumun denizci olmasını isterdim yine!..

Deniz sonsuz bir kavga alanıdır. Denizci kavgacıdır. Oğlumun kavgacı olmasını isterdim...

En iyi, en temiz, denizde düşünülür. İsterdim ki, oğlum, kavgadan ayrılmadan, kavganın içinde düşünen bir adam olsun.

Denizin gözü pektir, denizcinin de gözü pek!..

Denizle yüz be yüz dövüşülür. İsterdim ki oğlum, yüz be yüz dövüşmekten tat alsın.

Diyeceksiniz ki : "İşte bunda haltettin! Arkadan bıçak atmasını bilmeyenler, bu kara toprak üstünde kendileri sırtlarından bıçak yiyerek devrilirler!"

İyi ya, işte ben de onun için, oğlumun karada kancıkça arkadan dövüşen bir bücür değil, denizde yüz be yüz dövüşen bir dev olmasını isterdim!..

[Orhan Selim / Akşam, 8.8.1935]

YOLCULUK

Eskiden, denizlerin üstünde yelkenler, karalarda kervan izleri ve göklerde kuş kanatlarından başka gidiş geliş kıpırdanışlarına rastlanmazmış. Dağların ardındaki ülkelerde ne biçim otlar bittiği, ne çeşit hayvanlar dolaştığı ve nasıl insanlar yaşadığı, yalnız uzun sakallı gezginlerin elyazma kitaplarından öğrenilirmiş...

Eskiden yollar korkulu, yolculuk işkence ve yolcu kahramanmış.

Şimdi denizlerde; bacaları Ortaçağ kulelerinden, gövdeleri surlardan daha kalın şehirler yüzüyor. Göklerde kuş kanatları, alüminyum kanatlardan görünmez oldu ve karalar asfaltta kayan lastik tekerlekler ve demir rayların kalabalığıyla dolu.

Dakikada elli bin basılan bir coğrafya kitabı ve ak perdede ses veren resimler 10 yaşındaki çocukları eski günlerin uzun sakallı gezginlerinden daha bilgili yaptı.

Artık ne yollar korkulu, ne yolculuk işkence, ne de yolcu kahramandır...

Bütün bunlar doğrudur ama, mesela, yıldızsız bir gecede bizim Erenköy, Ethem Efendi Caddesinde yapılacak bir yolculuk için değil...

[Orhan Selim / Tan, 8.8.1935]

SİVRİSİNEK SAVAŞI, NO. 2

Üç dört gün önce yine burada, yine bu başlıkla bir yazı yazmıştım. Çarşamba akşamı işten eve dönünce dediler ki :

— Bugün bize birisi geldi, senin burada oturup oturmadığını sordu. Biz de, burada oturur, dedik. Bunun üzerine, "Sivrisinekler için yazmış, bakmaya geldim," dedi ve her bir yanı gözden geçirdi, gitti.

Ben bu habere, ne yalan söyleyeyim, bir parça sevindim ve bir yığın şaştım.

Sevindim, yazdıklarımızı okuyorlar, eski deyişiyle "Nazar-ı itibara" alıyorlar, diye. Şaştım, kuyuya, sarnıca bakılsa bile, güpegündüz odalarda sivrisineklerin duracaklarını sanmışlar, diye. Sivrisineklerin kurnaz hayvanlar olduklarını, onunla savaşanlar iyi bilirler. Sivrisinek güpegündüz odada dolaşacak kadar budala mıdır?..

Şaşmamın sebebi yalnız bu değil. Ben yazdım, gelip bizim eve bir daha baktılar. Ya yazamayanların evleri ne olacak?.. Evindeki sivrisinekten yaka silken yalnız biz değil a!.. Onların da bir daha evlerine bakılması için, bir gazetede yazıcı mı olmaları gerek? Eğer her işte bu prensip güdülürse yakında Ankara Caddesinde yazıcıdan geçilmez. Sivrisinek savaşından vazgeçtim, bu iş azlığı ve kriz devrinde rekabet yüzünden ekmeğimizden olacağız...

[Orhan Selim / Akşam, 9.8.1935]

Nazar-ı itibara almak : göz önünde tutmak, önem vermek.

SU VE HAYAT

"Hayat sudan doğmuştur" filan diye bilgince laflar edecek değilim. Ben suyun bir ev hayatında hangi saatler lazım olduğunu yazacağım. Bu da yazılır mı? Bunu da bilmeyen var mı? demeyin. Sabırlı olun biraz. Siz bilseniz bile Sular İdaresi bilmiyor. Ona anlatmak gerek.

Bir evde su ilkönce sabahleyin lazımdır. Şöyle yediyle sekiz, dokuz arası. Çünkü bu saatlerde, yataklarından kalkan ve işlerine gidecek olan insanlar, ellerini, yüzlerini yıkarlar, dişlerini ovarlar. Sonra yine bu saatlerde, hatta bazen ona kadar, öğle ve akşam yemeği hazırlanır. Yemeğin ise susuz pişmediği malumdur. Sonra, suya en büyük ihtiyaç on iki ile iki arasında baş gösterir. Çünkü bu saatlerde öğle yemeğinin bulaşığı yıkanır. Ondan sonra, su ihtiyacı akşam altıyla yedi arasında yine ortaya çıkar. İşten dönenler ellerini yüzlerini yıkayacaklar, bu sıcak havalarda biraz serin su dökünecekleridir.

Gece saat ondan sonra su ihtiyacı o kadar kalmaz. Hele on ikiden sabaha kadar ne el yüz yıkanır, ne bulaşık.

Oysaki, dört beş gündür, başka yerler nasıl bilmiyorum, bizim Erenköy'de sular sabahın saat altısında yedisinde kesiliyor. Musluklar kuruyor ve ancak gece sekizden sekiz buçuktan sonra açılıyor, gece yarısında bollaşıyor ve güneş doğana kadar gürül gürül akıyor.

Sular İdaresi'nin bu su veriş taktikasına göre, bizim gece saat sekizde yataktan kalkmamız elimizi yüzümüzü yıkamamız, gece saat dokuzda öğle yemeğini ateşe vurmamız, gece saat üçte bulaşıkları yıkamamız ve güneş doğarken serinlemek için bir iki tas su dökünmemiz icap ediyor. Bunu yaparız ama, n'eyleyelim ki hayatın öteki gidişleri Sular İdaresi'nin taktikasına uygun gelmiyor. Ya Sular İdaresi şu su verme işini düzeltsin, ya bizi gündüz uyutup, gece çalıştırmanın yoluna baksın.

[Orhan Selim / Tan, 9.8.1935]

GÜVERCİNLERİN KONMADIĞI KUBBE!

İstanbul'un en güzel, en değerli meydanı Sultanahmet'tir.

Bir ucunda Ayasofya, bir yanında Sultanahmet, içinde dikili taşlar ve yılanlı sütun.

Sonra, bakımsız olsa da temiz bir yeşillik...

Yalnız, bu meydanın bütün değerli güzelliğini kaçıran bir taş yığını var : Alman Çeşmesi!

Ayasofya halis Bizans, Sultanahmet Türk, dikilitaş Mısır'dır. Alman Çeşmesi ne Osmanlıdır, ne Türk, ne Bizans, ne Mısır ve ne de Alman...

Öyleyse arsıulusal mı? Hayır, kozmopolit. Hem de taklit soyundan kozmopolit...

Dikkat ettim. Güvercinler her halis kubbeye ve her gölgesi serinlik yaratan saçağa konuyorlar. Onların İstanbul'da konmadıkları, konmaya tenezzül etmedikleri bir saçak ve bir kubbe var :

Alman Çeşmesi...

Sultanahmet meydanını bu biçimsiz şark-operet dekorundan kurtaramaz mıyız?

[Orhan Selim / Tan, 10.8.1935]

Arsıulusal : uluslararası.

"REFAH VE SAADET"

İtalyanlara göre : Habeşler eğer akıllıysalar Roma'nın himayesine girmeli, saadete, refaha kavuşmalıdırlar. Çünkü İtalya Habeşistan'a bunları götürecektir.

Habeşlere göre ise : Eğer İtalya, Habeşistan'a refah ve saadet getirecekse bu refah ve saadeti kendi yurttaşlarına niçin vermiyor da, işsizlik, vergi ağırlığı altında bunalan Sezar'ın çocukları, içinde kıvrandıkları ekonomik ve siyasal krizden kurtulmak umuduyla yeni bir pazar ve iş yeri bulmak için ta Afrika çöllerine saldırtılıyorlar?

Bana göre ise : Dışardan gelen istilacıların refah ve saadete kavuşturdukları bir tek sömürge (müstemleke) yoktur. Eğer olsaydı, ne Mısır, ne Hindistan, ne Hindi Çini, ne şu veya bu sömürge, boyunlarına oturanları kaldırıp atmak için yıllardır çabalayıp durmazlardı. Adamoğlu birçok şeyden kurtulmak ister ama, refah ve saadete kavuşursa bunu kolay kolay kaybetmek istemez...

[Orhan Selim / Tan, 11.8.1935]

KRALDAN DAHA ÇOK KRALCI

Her tarih devrindeki ileri sanat, bilgi ve kavga idealistlerine karşı sonsuz ve sınırsız bir saygı duyarım. Fakat, her tarih devrindeki "kraldan daha çok kraldan yana" olanlara kızarım, içerlerim. Çünkü bir idealistle bir "kraldan daha çok kraldan yana" olan arasında kara bir uçurum vardır.

İdealist, sanat olsun, bilgi olsun, kavga olsun, olanın içindedir. Ya idealinin önderidir, ya sıra askeri...

"Kraldan daha çok kraldan yana" olan adam ise o sanatın, o bilginin, o kavganın dışındadır. O sanatı, o bilgiyi ve o kavgayı yapan idealistlerin idealini özel geliri için kullanarak, o idealistlere dalkavukluk ederek geçinir.

Kraldan çok kraldan yana olanların sık sık türemeye başlamaları, bir idealin artık durulduğunu, son basamağına ulaşıp aşağı doğru inmeye yüz tuttuğunu da gösterir... Çünkü, bu tipler, ancak adamakıllı olmuş, dalından düşürmek için en ufak bir kuvvet istemeyen yemişlere saldırırlar.

[Orhan Selim / Akşam, 12.8.1935]

İYİ Kİ EYÜP'TE OTURMUYORUM!

İyi ki Eyüp'te oturmuyorum. Havasını, suyunu sevmediğim için değil. Yalnız güvercin kanatlarının türküsüyle dolu sessizliğini yadırgadığım için de değil...

Sokaklarının bakımsızlığı, gündüz tozu, aysız gecelerde karanlığı yüzünden de Eyüp'te oturmadığım için sevinç duymuyorum. İstanbul'un, bir iki büyük caddesini, meydanını bir yana bırakırsak toz ve karanlık ejderlerinden kurtulmuş hangi semti var ki?..

Eyüp'ün burnu dibindeki servilikler de içime kasvet vermiyor. Hayır, "İyi ki Eyüp'te oturmuyorum," deyişimin sebebi başka.

Geçen gün beş kuruş verip bir küçük broşür aldım. İçinde İstanbul'un dört bir bucağına işleyen tren ve vapurların geliş gidiş saatleri yazılı.

Şöyle bir göz attım broşüre. Eyüp vapurlarının tarifesi altı sayfa kadar tutuyor. Altı sayfa iç içe geçmiş çeyrekli, buçuklu sayılar. Oklarla gösterilmiş aktarmalar. Hani Köprü'den saat onda kalkan bir vapurun saat kaçta Kasımpaşa'ya ve kaçta Eyüp'e ulaştığını anlamak için, eski Mısır yazılarını okuyan bir bilgin gibi bilgili ve sabırlı olmak gerek.

İyi ki Eyüp'te oturmuyorum. Çünkü bu tarifenin içinden çıkıp bir akşam olsun vaktinde evime gidemezdim...

[Orhan Selim / Tan, 12.8.1935]

HALEP ORADAYSA ARŞIN BURADA

"Sinek küçüktür, gel gelelim gönlü bulandırır!" diye bir söz vardır.

Sivrisinek sinekten daha küçüktür, gönül bulandırmaz, daha kötüsünü yapar, insanın yüzünü gözünü haşlar, sıtma aşılar, bunu da yapamazsa insana satır satır yazı yazdırır.

Sivrisinekler için bir yazdım, bir daha yazdım, bir cevap verdiler, bir daha yazıyorum, bir daha cevap verecekler. Bu böyle, yaz geçene kadar, sürüp gidecek.

Ben, "Bizim evde sivrisineklerden uyunmuyor," dedim. Konu komşu bunu okumuşlar, "Bizde de uyunmuyor," dediler. Sivrisineklerle savaşan Kurum da okumuş, bizim eve bir bay göndermiş. Bay, incelemeler yapmış, "Sivrisinek yoktur," demiş. Sivrisinekle Savaş Kurumu : "Sivrisinek yoktur, sizi haşlayanlar tatarcıktır, onlara da biz karışmayız," diyor. Sıra yine bana geldi ben de diyorum ki :

1. Sivrisinekle tatarcığı belki Avrupa'nın bilmem ne şehrinde oturan bir şehirdaş ayırt edemez. Fakat her İstanbullu sivrisinekle tatarcığı, pireyi ve tahtakurusunu ilk bakışta birbirinden ayırt edecek kadar "Haşarat mütehassısıdır!"

2. Sivrisinekler gündüzleri değil, geceleri "icra-yı lubiyat" ederler. Eve gelen bay ise odalarda güpegündüz incelemeler yapmış.

3. Bizim evin adresi "Erenköy Ethem Efendi Caddesi No. 13" tür. Sivrisinekle Savaş Kurumu başkanı bir gecelik konuk gelsinler bize. Kendilerini yiyecek içecekten yana ağırlayamazsak da, altlarına bir şilte serip sivrisinek orkestrasının tatlı melodileri arasında deliksiz bir uyku geçirtebiliriz... Sonra, konu komşu da bana adreslerini verdiler, onların da evlerine ün verirler, "bittecrübe sabit" olmuş olur!.. Halep oradaysa arşın burada!..

***

İstanbul Sıtma Mücadele Reisliğinden :

Çarşamba günkü ..... hekiminin dolaştığı yerlerin raporu arasında oturduğunuz sokak vardır. Gazetenin yazısı orada öğrenilmiştir. Bildiğimize göre sivrisinekler çok kımıldamayı sevmezler. Bir yerde sivrisinek varsa gece gündüz az veya çok bulunur. Eğer yeni bir şey varsa daha aydınlatılması.

Sınırda 14 bine yakın ev vardır. (8-10) günde dairesi memuru ancak gelebilir. Arasında ani işler için yazıcı olmaksızın dahi çağrılmasını elbirliğiyle çalışma deyip sevinirim ve saygılarım.

[Orhan Selim / Akşam, 13.8.1935]

Haşarat : böcekler; *İcra-yı lubiyat* : oyun oynama; *Bittecrübe sabit* : deneyerek kanıtlanmış.

SU, BİR DAMLA SU!

Susuzluk tak dedi canımıza! Bu sıcakta Kerbela oldu evimizin içi. Ne yüzümüzü gözümüzü yıkayabiliyoruz, ne kap çanağı! Su, bir damla su!..

Bundan önce de iki defa yazdım. Yazdıklarımı okudukları için değil elbette, fakat aksi tesadüf, her yazımdan sonra musluklar biraz daha kurudu, su bir saat daha geç akmaya başladı. "Ab-ı hayat"a değil, Terkos suyuna hasret çekiyoruz.

Su, bir damla Terkos suyu!..

Bir şehrin ışıksız kalması bir şehrin susuz kalmasından, güpegündüz musluklarının kör birer göz gibi ışıklı serinliğini kaybetmesinden daha iyidir. Sokakların karanlığına nasıl olsa alışmıştık, susuzluğa dayanamıyoruz. Yandık! Su, bir damla su!..

Terkos gölü mü kurudu? Bizim Erenköy yakasına gelen su boruları gündüzleri sıcaktan mı tıkanıyor? Gece suyu bırakıp gündüz kesen kimdir? Nedendir bütün bunlar? Bunlara kim cevap verecek?..

Su, gündüzleri akan bir damla Terkos suyu!..

[Orhan Selim / Tan, 14.8.1935]

Ab-ı hayat : ölmezlik suyu, bengisu.

BİR AĞAÇ VE BİR ORMAN

Geçen gün gazetelerde okudum. Büyükdere'de oturan adamcağızın biri bahçesindeki yemiş ağaçlarından birisini kesmiş. Ağaç Koruma Kanunu'ndan haberi olmayan bu şehirdaşı tutunca Büyükdere Karakolu'na götürmüşler.

Yemiş veren bir ağaca karşı gösterilen saygısızlığın cezasını bu Büyükdereli çekecektir elbette.

***

Boyuna gazetelerde okuyorum. Yer yer büyük orman yangınları oluyor. Daha geçenlerde Alemdağ fundalıkları kül oldu.

Bir tek yemiş ağacı büyük şeydir, fakat bir orman bir tek yemiş ağacından çok daha değerlidir.

Bir tek yemiş ağacını kesenin cezasını çekeceğini öğrendik. Orman yangınlarında gerek dikkatsizlikleri, gerekse ağırkanlılıkları yüzünden dokunakları olan insan elleri yok mu? Bunların cezalarını çekip çekmeyeceklerinden bile haberimiz yok...

[Orhan Selim / Tan, 16.8.1935]

ÜÇLER

Çocukluğumuzda bizi yalnız gulyabani, hortlak, cin ve çeşit çeşit "iyi saatte olsunlar"la değil, salı günüyle, yere tuz ve ekmek kırıntısı dökmenin cehennemdeki cezasıyla da korkuturlardı. Fakat bütün bu gulyabanilerden, uğursuz günlerden duyduğum korku, bir iki çeşit sayı karşısında içime dolan ürpertilerin yanında gerçekten de çocukça kalırdı. Bana ürpertiler veren bu sayılar : Üçler, Yediler, Kırklardı.

Üçlere, Yedilere, Kırklara karışmamak, onların görünmez elleriyle çarpılıp bir kurbağa biçimine girmemek için gece karanlıkta bahçeye çıkmaktan, çöplüğe su dökmekten ölümden sakınır gibi çekinirdim...

Çocukluğumdan sıyrılır sıyrılmaz, Tanrı korkusuyla beraber gulyabani, hortlak, uğursuz günler korkusu da içimden silindi gitti... Ne Yedilere, ne Kırklara aldırdığım var. Yalnız, şimdi gazetelerde : "Habeş işini konuşmak için Üçler toplandılar" gibi bir haber okuyunca, içimde, eski çocukluğumun korkusuna benzer demiyeyim, fakat eski çocukluğumun tiksintileri çeşidinden bir acılık duyuyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 17.8.1935]

BU ETTİ DÖRT YAHUT GAZETE YAZICILARINDAN BİR DİLEK

İnatçılık iyi midir, kötü müdür, bilmem. Yalnız bildiğim bir şey var : İstanbul Sular İdaresi ne kadar inatçıysa, ben de o kadar inatçıyım. Mademki iş inada bindi, pilavdan kaçanın kaşığı kırılsın.

Ama diyeceksiniz ki, sen kim, İstanbul Sular İdaresi kim? Fare dağa küsmüş de, dağın haberi olmamış. Zarar yok, olmasın. Farenin, kemire kemire dağı deldiğini de biliriz.

Bir, iki, üç yazdım, bu dördüncüsü...

Üç ihtimal var :

1. Ya Sular İdaresi'nden hiç kimse gazete okumuyor;
2. Ya Sular İdaresi'nden hiç kimse TAN gazetesini okumuyor;
3. Ya Sular İdaresi'nden hiç kimse benim sütunumu okumuyor.

Bu üç ihtimalin bir de dördüncüsü var : Sular İdaresi'nden hiçbir sözü geçer sayın zat, gündüzleri suları kesilen yerlerde oturmuyor.

Bu dört ihtimalden dördünü de varit görerek, bütün gazete yazıcılarından bir dilekte bulunuyorum. Herhalde onların içinde öyle bir talihli vardır ki, onun yazısını Sular İdaresi'nin sayın zatlarından birisi okur. Bütün gazete yazıcıları, susuzluğa karşı savaş işinde bana yardımcı olsunlar. Bu yardımlarıyla gündüzleri sabah yediden gece saat on bire kadar susuz kalan, ellerini yüzlerini, kaplarını çanaklarını yıkamaktan menedilen birçok okuyucularına da yardım etmiş, onların imdatlarına koşmuş olacaklardır.

[Orhan Selim / Tan, 17.8.1935]

Varit : olabileceği akla gelen.

KÖPRÜ'NÜN ALTI

— İstanbul'un en sıcak yeri neresidir?..
— Köprü'nün üstü.
— İstanbul'un en serin yeri neresidir?
— Köprü'nün altı...

Kadıköy vapurundan iki arkadaş çıktık ve böylece konuşarak, İstanbul'un en sıcak yerinin hiç olmazsa yarısını altından geçmek için Adalar İskelesi'ne doğru yürüdük. Önümüzde ve arkamızda bizim gibi düşünen daha birçok şehirdaşlar vardı..

Adalar İskelesi'ni geçerek, oradan Boğaziçi iskelelerine ulaşacak ve oradan da köprünün üstüne çıkacaktık. Asfaltın boğucu sıcaklığına girmeden önce Köprü'nün altındaki iskeleleri geçerek yapılan bu serin yolculuğa o kadar alışmışız ki, ilk geçit olan Adalar İskelesi'nin demir parmaklıklarını kilitli ve kapalı görünce afallayıp durduk. Durduk diyorum, çünkü böyle afallayıp duran, en aşağı, otuz kırk şehirdaş vardı.

İskelede oturan bir memura sorduk :

— Burası niçin böyle kapatıldı?

Aldığımız cevap kısa, keskin ve iki sözlüktü :

— Şarbaylık kapattırdı!..

Ters yüzü dönerken arkadaşımla yine konuşuyoruz :

— Şarbaylık bu geçidi niçin kapattırdı dersin?..

— Niçin olacak, benim anladığım İstanbulluları böyle göz boyayıcı, üstünkörü ve azıcık süren serinlemelerle avunmak çocukluğundan kurtarmak için. Şarbaylık, şehirdaşlara realist bir terbiye vermek işini de üstüne almış olacak...

[Orhan Selim / Akşam, 18.8.1935]

1 VE 100,000

Bütün dünya hapishaneleri "1" adam öldürenlerle doludur.

Dünyanın her yerinde, güpegündüz sokak ortasında "1" adam öldürülürken bunu görüp katilin bıçağını tutmayanlara korkak, yüreksiz derler.

Ve en nihayet, "1" adam öldürülmeden önce onun öldürüleceği herkesçe bilinmez. Bunu yalnız, belki ölenle, öldürecek olan bilir...

***

"100.000" adam sade yan yana gelmiş "100.000" tane "1" adam demek değildir; bundan daha büyük ve daha değerli, daha yaratıcı bir şeydir.

Ve şimdi, Afrika'nın ortasında en aşağı "100.000" adam öldürmek için bir hazırlıktır gidiyor, bunu bilmeyen ve duymayan kalmadı. Birbirlerini tanımayan, aralarında şahsen bir geçmişleri olmayan, böyle olduğu halde birbirlerini öldürecek olan bu, en aşağı "100.000" adam, "100.000" ölüm namzedinin karşısında, dünya, kollarını yuvarlak göbeğinin üstünde kavuşturmuş, duruyor.

Oysaki, onun bütün hapishaneleri "1" adam öldürenlerle doludur.

[Orhan Selim / Tan, 18.8.1935]

...KADI OLURSA!..

Dün TAN'ın birinci sayfasında şöyle bir başlık vardı :

"ÜÇLER KONFERANSI'NDA, MUSSOLİNİ'NİN ASGARİ İSTEKLERİ SORULDU."

Ben Üçler Konferansı'nın içyüzünü iki satırda bu kadar belagatle anlatan bir yazıyı az okudum.

Düşünün bir kere, Habeşistan'ı yutmak, parçalamak isteyen İtalya, sonra bu yalayıp yutmanın sözde önüne geçmek için toplanan "Üçler"in birisi yine İtalya; sonra Habeşistan'ın nerelerini, nasıl yutmak istersin diye istekleri sorulan da İtalya!..

Hani bir söz vardır : "Anana göz diken kadı olursa, kimi kimden dava edeceksin?.." derler.

Habeşistan'ın işi de böyle. Eğer kurtuluş umudunu "Üçler"e bağladıysa, encamı gün gibi ortadadır.

Üç kadı toplanmış, birisi Habeşistan'ı ben alacağım diyor, yalnız demekle kalmıyor, ordularını bile hazırlamış; geriye kalan iki kadı ise :

"İyi ama, diyorlar, böyle yağlı bir parçayı toptan sana bırakacak değiliz a!.. İsteklerinin bir hududunu çiz ki, bize de ne kaldığını anlayalım!.."

İnsanın anasına göz diken kadı bir tane olsa belki barış yolundan bir çıkış noktası bulur; fakat kadıların üçü de niyeti bozmuşlarsa, yapılacak iş piştova sarılmaktır.

[Orhan Selim / Tan, 19.8.1935]

Belagat : etkili, güzel ve sanatlı konuşma, dil uzluğu; *Encam* : son, işin sonu.

VUR ABALIYA

Her ulus gibi, Yahudi ulusu da spekülatörler, bankerler, fabrikatörler, küçük zanaatçılar, işçiler, büyük artistler, bilginler, ozanlar, filozoflar yetiştirmiştir. Son vakitlere kadar köy elemanları, toprak işleyicileri ve işletenleri yok gibiydi, şimdi bunlar da var.

Yalnız, Yahudi ulusu kendi topraklarından kopup dünyanın dört bir yanındaki şehirlere, kasabalara dağıldığı ve bu yabancı ülkelerde birçok güçlüklerle karşılaştığı için zekâsını, kurnazlığını bu güçlüklerin taşlarında bilemiş, geldiği yabancı illerde toprağa yerleşemediği için şehirlerde ve kasabalarda alışveriş, para, spekülasyon işlerinde öteki uluslardan önce ön ayak olan elemanlar doğurmuştur.

Yahudi tecimeri, Yahudi para babası ve spekülatörü öteki ulusların tecimerlerinden ve para babalarından daha kurnazsa, bu yukarıda söylediğim sebepler gibi tarihi özelliklerden ileri gelmiştir. Yoksa bir Yahudi spekülatörü ve para babasıyla bir Alman, bir Macar ve bir İngiliz spekülatörü ve bankeri arasında sosyal fonksiyon ve ekonomik egemenlik bakımından ayrılık yoktur.

Her ulusun, işleyicisine, artistine ve bilginine karşı duyduğum saygıyı, Yahudi işleyicisine, artistine ve bilginine karşı da duyarım. Her ulusun spekülatörü karşısında duyduğum tiksinti ile Yahudi spekülatörü karşısında duyduğum tiksinti de birbirine benzer.

Ve son yıllarda birçok Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi yerli ulusun spekülatörü ve para babasının elinde oyuncak olarak, Yahudi ulusuna toptan saldırmaya aklım ermez.

Yahudi ulusunu toptan bir "abalı" yapmak ve sıkışınca ona vurmak, Almanya'da Alman, İngiltere'de İngiliz spekülatörüne, para babasına körükörüne uşaklık etmekten başkaca bir şey değildir, bence.

[Orhan Selim / Akşam, 19.8.1935]

DUR!

Ağır bir hastam vardı. Doktorlar : "Acele ameliyat," dediler.

Hastayı bir taksiye bindirdik. Yola çıktık.

Ameliyatın yapılacağı hastane Boğaziçi'nde. Vakit dar. Elden geldiği kadar çabuk gitmek lazım.

Beşiktaş'ı geçtik geçmedik, şoför birdenbire otomobili durdurdu. "Ne oldu? Ne var?" demeye kalmadı, iş anlaşıldı.

Meğerse seyrüsefer işyarları şoförlerin vesikalarını kontrol ediyorlarmış.

Önümüzde vesika kontrolü yapılan dört beş taksi daha var. Sıra bize gelinceye dek bir hayli bekledik. Ama o bekleyişi bir bana sorun, bir de hastaya!

Neyse, sıramızı savdık ve yine yola çıktık ve yolda beni bir düşüncedir aldı :

Şoförlerin ehliyetnamelerini kontrol etmek gerektir, buna diyeceğim yok. Yalnız bu kontrol işi taksinin içinde yolcu olmadığı vakit yapılamaz mı? Çünkü unutmamak lazımdır ki, bizde taksiye binenlerin, binmeye mecbur kalanların yüzde sekseni eğlenmek, otomobil gezintisi yapmak için değil, geri ve geç kalmasından canları gibi korktukları bazı işlerini görmek için bu masrafa katlanırlar.

Hem "vakit" kazanmak için "nakit" kaybet, hem de bir "DUR!"la kazandığın "vakti" elden çıkar!.. Bu olur mu?.

[Orhan Selim / Tan, 20.8.1935]

DAĞILDI

Dağıldı.

Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir; Üçler Konferansı'nın da kırklara karışıp yok olacağı ilk gününden ortadaydı.

Dağıldı...

Toplandığı vakit Habeşlere ne iyilik yapacaktı ki, dağıldığı vakit ne kötülük olsun? Toplandılar, paylaşalım, diye; dağıldılar aslan payını birbirlerine kaptırmak istemedikleri için...

Dağıldı...

Goluva horozu, Britanya aslanı ve iki başlı Roma baltası, Habeş keçisini ürkütmeden parçalamak için aralarında anlaşamadılar.

Şimdi iki başlı balta, keçinin boynuna inmek için bilenirken; altın ibikli Goluva horozunun çırpınışlarını ve Britanya aslanının tunç topuzlu kuyruğuyla denizlere vurarak ortalığı birbirine kattığını bile göreceğiz belki.

Fakat bu gürültü ve patırdılar iki başlı baltaya kurban gidecek olan uzun, ipek tüylü Habeş keçisine acıdıklarından değil, onun etinden kendileri de tadamadıkları içindir...

[Orhan Selim / Akşam, 20.8.1935]

REKLAM YENİLDİ

Sporla çok uzaktan alakası olan bir adamım. Çocuğumun sporla uğraşmasını isterim; fakat benim anladığım manada. Spor için spor değil, rekor kırmak için spor değil, şöhret için, para için spor değil, sadece vücudünü sağlamlaştırmak için spor manasında.

Sporla, hele sporun güreş soyuyla çok uzaktan alakadarım. Bu böyle olduğu halde Dinarlı Mehmet Pehlivan diye bir güreşçinin Amerika'da ün saldıktan sonra İstanbul'a geldiğini biliyordum. Ve ne yalan söyleyeyim. Dinarlı'yla Mülayim Pehlivanın yapacakları güreşin sonunu merakla bekliyordum. Bendeki bu merakı, Dinarlı'nın etrafında, tıpkı piyasaya yeni sürülen bir diş macunu için yapılan reklam çeşidinden bir reklam silsilesi zorla uyandırmıştı.

Dinarlı, Mülayim Pehlivana yenildi. Oysaki, yenilen reklamdı. Ve ben, sporla çok uzaktan alakası olan adam, bu yenilen reklam yüzünden Dinarlı'ya kırıldım. Bu kırgınlık, reklamına kapılarak aldığım bir diş macununun işe yaramaz çıkmasından duyacağım kırgınlığa benziyordu.

Reklam kuvvetli şeydir, fakat bir yenilmeyegörsün, çünkü en güç belini doğrultabilen şeylerden biri de yenilen reklamdır...

[Orhan Selim / Tan, 21.8.1935]

MEGALOMANİ

Yalnız insanlarda değil, ağaçlar, tabiat kuvvetleri ve hayvanlar arasında da megalomanlar vardır.

Ağaçlardan, kavak ağacı megalomandır. Gözü yukarıdadır, kendini beğenir, uzadıkça uzar.

Tabiat kuvvetlerinden yıldırımda megalomaniyi görebiliriz. Yıldırım inmek için yüksek yerler arar, öyle aşağı yerlere düşmekten sakınır.

Hayvanlara gelince; meğerse sivrisinek en büyük megalomanlardan biriymiş.

Denemişler, bir yere iriyarı bir atla uyuz bir eşek kapamışlar, sonra buraya bir yığın sivrisinek salmışlar.

Üç saat sonra atla eşeği gözden geçirince bir de ne görsünler?

Bir tek sivrisinek bile uyuz eşeğe saldırmamış; sivrisineklerin topu birden atın üstüne çullanıp kanından tatmak istemişler.

"Yemişli ağaçlar taşlanır" sözüyle, eşeği bırakıp ata saldıran sivrisineklerin bu megalomanisi arasında bir benzerlik yok mu?

[Orhan Selim / Akşam, 21.8.1935]

TAKSİM BAHÇESİ VE BEYAZIT KAHVESİ

Taksim Bahçesi denince aklıma, bir çocuk arabasını iten ak prostelalı şişman bir dadı, Avrupa'nın kim bilir hangi barından artakalmış yarı çıplak, zavallı üç Lehli kızın varyete numaraları ve pembe, sarı abajurların altında yemek yiyen türlü çeşit, Fransızca konuşur baylar, bayanlar gelir.

Taksim Bahçesi İstanbul'un en bakımlı açıkhava gazinolarından biridir. Beyoğlu yakasında kurulmuş olması ona, Beyoğlu'nda kurulan her şey gibi daha bakımlı olmak haksızlığının üstünlüğünü vermiş.

İstanbul'un en güzel anıtlarından birisinin serinliğinde dinlenen Beyazıt Kahvesi ise Üniversite gençliğinin toplandığı bir avuç yeşilliktir.

Bu bir avuç yeşillik bakımsızdır, daracaktır. Onun bu darlığı genişletilemez ve bu bakımsızlığı bakımlılandırılamaz mı?

Taksim Bahçesi'yle Beyazıt Kahvesi arasındaki ayrılık, çok eski günlerden beri gelen yanlış bir şehircilik politikasının, İstanbul'un öz yakasını gözden ırak ve Beyoğlu yakasını göze yakın tutmak politikasının elle tutulur iki örneğidir, bence.

[Orhan Selim / Tan, 22.8.1935]

KÖYLÜYE ÖĞÜTLER

Bir Alman profesöründen "KÖYLÜYE ÖĞÜTLER" adında bir kitap çevirmişler. Bu kitap, fıstık ekiminin hangi yollarla en verimli ve en yayılımlı olacağını anlatmak işini üstüne almış.

Kitabın adından da anlaşılacağı gibi fıstıkçılıkla uğraşan köylülere "ÖĞÜT" veren bu kitabı bir köylünün okuyup anlaması gerektir.

Oysaki, bu kitabı anlasa anlasa, bir köylü değil ziraat enstitülerinden çıkmış bir adamı anlayabilir. İki üç satırda bir Latince bir termin, iki üç yaprakta bir köylünün ne demek istediğini bile kavrayamayacağı bir öğüt...

Henüz köylüler ziraat enstitülerinden diplomalı olmadıklarına göre, bu kitabı çevirenler ya kitabın adını ters koymuşlar, ya köyü ve köylüyü tanımıyorlar.

[Orhan Selim / Akşam, 23.8.1935]

NANE

Bütün çiçeklerin ve yeşilliklerin arasında kokusuna en çok bağlandığım nanedir. Nanede çocukluk masallarının kokusu vardır. Bu bir serin, bir ışıltılı yeşil kokudur.

Nane suyunu ve nane şekerini naneden mi yaparlar? Bilmem! Fakat su ve şeker biçimine giren nane naneliğini kaybeder, bence... Şeker ve su biçimine giren nane, elle tutulmaz, gözle görülmez bir masal kokusu olmaktan çıkar, ağıza ve mideye giren bir çeşit endüstri eşyası olur.

Yeşil bir nane demetiyle, aspirin hapları gibi biçime sokulmuş bir şeker yahut hacı yağı gibi şişeye konulmuş bir kokulu suyun arasındaki benzerlik, İstanbul'un tabiat vergisi güzelliğiyle bu güzelliğin yamru yumru şehirleşmesi arasındaki ayrılık gibidir.

[Orhan Selim / Tan, 23.8.1935]

BİR TELEFON KONUŞMASI

— Alo, bizim buralarda su akmıyor, musluklar kurudu, susuz kaldık.

— Ne vakitten beri suyunuz gelmiyor?

— Sabahın saat yedisinden beri!

— Üzülmeyin, üç saat sonra suyunuz gelecektir. Sıranızı bekleyin!..

Bir su şirketi ile bir su alıcısı arasında 20 gün ikide bir böyle bir telefon konuşması olursa ve bir şehrin bir büyük parçasındaki mahalleleri nöbetleşe, sırayla suya kavuşurlarsa, o şehrin o büyük parçasına su vermek işini üstüne alan bir şirketin dağılması, mukavelesinin bozulması gerçekleşir, değil mi?..

Öyle sanıyorum ki, buna "Hayır!" diyecek kimse yoktur.

Yukarıdaki telefon konuşmasını ikide bir "Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketi" ile yapan benim.

Bir şehri ışıksız bırakmak nasıl bir cürümse bir şehrin büyük bir parçasını haftalarca susuz bırakmak ve işi sıraya nöbete koymak da öylece bir cürümdür.

Bu işe uğraşması gerek olanların "Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketi"yle son ve ağır bir konuşma yapmalarını istemek, bir şehirdaş olarak benim hakkımdır.

[Orhan Selim / Akşam, 24.8.1935]

DOKTOR VE HASTA

Adamoğullarından birçoğunun korkaklığı, müdahinliği, sığınmak ihtiyacı ve nankörlüğü hastalıklarında ortaya çıkar.

Bir ameliyat masasından yatağına götürülen bir hastanın, baygınlığından ayıldığı vakit başucunda duran doktora bakışında, dilenen bir köpeğin yalvarışı, korkaklığı ve müdahanesi vardır.

Tifolu bir hasta, ağır nöbetlerden sonra ilk kendine gelişinde, doktoruna, büyük fırtınalardan kurtulup durgun bir limana sığınan bir harap geminin bitkinliği ve çaresizliğiyle sığınır.

Bir hasta için doktor her şeydir, doktordan iyi, doktordan yüksek adam yoktur. Hele nekahet devresinde, bu doktora tapınma duygusu büsbütün artar. Fakat büyük fırtınaların içinden sıyrılıp durgun bir limana sığınan gemi, nasıl tamir edilir edilmez tekrar açık denizlere açılır ve sığındığı o küçük limancağızı unutuverirse, hasta da ayağa kalkar kalkmaz doktorundan uzaklaşır ve çok geçmeden onu unutur.

Doktorlar, bu bakımdan, nankörlüğe uğramanın acısını en çok duyan insanlardır.

[Orhan Selim / Tan, 24.8.1935]

Müdahin : yüze gülücü; *Müdahane* : koltuklama, dalkavukluk.

GÖRENEK VE SICAK

Bu yaz İstanbul'da görenekle sıcak, gırtlak gırtlağa kapışarak kavga ettiler.

Göreneğin ne dar kafalı, ne söz dinlemez, ne akıldan mantıktan anlamaz bir nesne olduğunu bilirsiniz.

Nuh deyip peygamber demeyen bu kara el ceketimizin yakasına yapışmış : "İlle de bunu sırtınızdan çıkartmayacaksınız, çıkartamazsınız," diye ayak direyip durdu.

Fakat, öte yandan sıcak, bizi zırıl zırıl terleterek, emdiğimiz sütü burnumuzdan getirerek : "Çıkarın şu ceketi, siz onu çıkarmazsanız ben sizin canınızı çıkaracağım!" diye köpürdü, etmediğini bırakmadı bize...

Ceketimizin sırtında geçen bu sıcakla görenek arasındaki dövüşün sonu ne olacak bilmem. Bu yaz, ne sıcak göreneğin, ne görenek sıcağın omuzlarını yere değdirdi. Şehrin dışında ceketlerimizi çıkardık, görenek yenildi; şehrin içinde ceketlerimizden kurtulamadık, sıcak yenildi...

Ben diliyorum ki, gelecek yazki kapışmalarında sıcak, göreneği her yanda yensin ve biz de ceketlerimizden kurtulalım.

[Orhan Selim / Akşam, 25.8.1935]

GÖSTERİ

Dün Babıâli yokuşunda küçük bir gösteri yapıldı. İki dakika süren ve yalınayak çocukların yaptıkları bir gösteri.

Ben yokuşun alt başındaydım, yokuşun başından aşağı doğru bir taksi iniyor ve taksinin peşinden bağrışa çağrışa yirmi otuz gazete satıcısı çocuk koşuşuyorlardı.

Taksi yanımdan gelip geçti. Baktım, içinde Çoban Mehmet Pehlivan var. Ağzı kulaklarında, ara sıra taksinin arka camından, taksinin peşi sıra koşan çocuklara bakıyor. Onun kalın boynu üstünde bir çocuk başı gibi gülen kafasını gören çocuklar daha kuvvetle haykırışıyorlar ve sıska, çıplak, dermansız bacaklarıyla daha hızlı koşuyorlar.

Halkın içinden çıkmış, halkla bağını kaybetmemiş, halk kuvvetinin elle tutulur, gözle görülür bir heykeli gibi duran bu pehlivan için, halk çocuklarının yaptığı bu gösteriyi, ben de ağzım kulaklarımda, seyrettim.

[Orhan Selim / Tan, 25.8.1935]

PLAJDA

Dün plaja gittim. Denize girmek için değil. Bu yumuşak ve serin maviliğin içinde çocuklaşmanın tadından, siyatikli bacağım beni alıkoyuyor.

Dün plaja gittim, bana orada randevu veren bir bildiği alıp yolunu bilmediği evime konuk götürmek için.

Güneşin altında yaldızlanan kumun üstü ve ışıl ışıl, pırıl pırıl parıldayan denizin içi sayısız bir kalabalıkla doluydu. Kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu bir yığın mayo kıvıl kıvıl kımıldanıyor. Birdenbire başım döndü, gözlerim kardı ve çabucak anladım ki, bu kalabalığın arasında bizim bildiği seçmenin, ayırt etmenin yolu yoktur.

Bir biçimde üniforma giymiş bir taburun içinde "tek"ler nasıl kaybolursa, çıplaklığın üniformasını taşıyan bu plaj kalabalığında da bir tek adam öyle yok oluveriyor.

Nasrettin Hoca'nın "Ye kürküm ye!" filozofisini bir başka bakımdan bir daha anlamış oldum.

Adamoğulları giyimleri ve kuşamlarına göre yalnız saygı görmüyorlar, giyimleri ve kuşanları onları birbirlerinden ayırt ettiren sosyal, ekonomik ve psikolojik özelliklerinin bir göstérimi de oluyor.

[Orhan Selim / Akşam, 27.8.1935]

KADIKÖY VE ÜSKÜDAR SU ŞİRKETİ

Her yıl İstanbul'un başına bir ecnebi şirketinin derdi musallat olur. Her yıl İstanbul gazetelerinde bir ecnebi şirkete hücumlar yapılır. Her yılın bir söz dinlemez, üzerine aldığı ödevi yerine getirmez ecnebi şirketi modası vardır.

Bir yıl telefon, öteki yıl tramvay, daha öteki yıl elektrik şirketleri yaptıkları mukaveleleri yerine getirmemekte boy gösterirler.

Bu yıl Kadıköy ve Üsküdar Su Şirketi, geçmişteki benzerlerinin aksiliğini, halkı hiçe saymalarını kat kat bastırdı.

Kadıköy ve Üsküdar yakalarında suyu bazen saatlerce keserek, bazen zemzem dağıtıyormuş gibi damla damla akıtarak bize çektirmediğini bırakmayan bu şirketten hesap sormanın vakti gelmedi mi?

Daha ne güne dek suyumuzla oynayan bu laf anlamaz kurumun elinde oyuncak olacağız?

[Orhan Selim / Tan, 27.8.1935]

ÜZÜM VE KARPUZ

Bir salkım üzüm düşünün, kehribar gibi, kabuğu ince ve buzlu, kütür kütür bir salkım üzüm.

Bir Tekirdağ karpuzu düşünün. Bıçağın altında çatırdayarak yarılınca gözlerinizin önüne serin bir kızıltıyla serilen bir Tekirdağ karpuzu...

Bir salkım üzümü, tanelerini birer birer koparark yerken duyduğunuz tadın içinde son yeşilliklerin ve son yaz kokularının çeşnisi vardır.

Bir Tekirdağ karpuzunun serinliğindeki tadı ise ne bir dondurma bardağında, ne de buzlu bir şerbette bulabilirsiniz.

Gel gelelim : karpuzu yiyin, onun ardından hemen bir salkım üzümden bir taneciği ağzınızın içine atın, duyacağınız tat öyle kötü, öyle iğrençtir ki, karpuza da, üzüme de bir daha elinizi süremeyeceğiniz gelir...

Ayrı ayrı o kadar serinletici, o kadar tatlı olan iki güzeller güzeli yemişin birbiri ardınca bir ağızda birleşmelerinin böyle beklenilmedik kötü bir sonuç vermesi düşünülmeye değer bir nesnedir.

[Orhan Selim / Akşam, 29.8.1935]

AMERİKA VAHŞİLERİ

Elime, çocuklar için çıkarılmış eski ve yeni birçok mecmua geçti. İçlerinde değerli ve çocuklar için faydalı yazıların yanında, "Okyanusya Vahşileri Arasında", "Afrikalı Yamyamların Elinden Nasıl Kurtuldum?" gibi baştan geçti hikâyeleri, tefrikaları var.

Bunları üşenmeden okudum.

Müstemlekeci Avrupa devletlerin çocuklarında, müstemleke halkına karşı bir düşmanlık uyandırmak için yazılan ve Avrupalı çocuğa, kendisinin Asyalı ve Afrikalıdan çok daha yüksek bir varlık olduğunu telkin etmek ülküsüyle ortaya çıkarılan bu yalancı ve düzenbaz neşriyatın, bizim çocuklarımızla ne gibi bir bağı olabilir?..

Eskiden "Amerika Vahşileri" diye filmler gösterilirdi. Bu filmler yüzünden, birçok sinemacılar para kazandıydı ama, memleket çocukları, istilaya uğramış yurtlarını korumak için uğraşan insanları "Amerika Vahşileri" adı altında tanıdı gitti...

"Amerika Vahşileri" dolabına kapılmayalım artık...

[Orhan Selim / Tan, 30.8.1935]

BALIK TAŞIMAK

Balığa bayılırım. Göl, dere, tatlı su balığına değil, denizde yaşayan balığa. Bana öyle gelir ki, tatlı su balıkları dereye, göle ters ve kötü bir rastlamanın sonunda düşmüş ve balıklıklarını kaybetmiş zavallı varlıklardır.

Balığa bayılırım. Hamsisinden uskumrusuna kadar hepsinin eti, bence etlerin en tatlısıdır. Kefal ve levrek gibi lüks balıklara pek yanaşmasam da, kolyos ve palamut balığını, elden geldiği kadar, evden eksik etmemeye çalışırım.

Balığın yenmesi kolaydır. İş kılçığını yutmamaya çalışmakta... Balığın güç olan nesnesi taşınmasıdır, bence.

Beyoğlu'nda, İstanbul yakasında, balık pazarlarına yakın oturanlar, mahallelerinden balıkçılar geçen şehirdaşlar için balık taşımak diye bir şey yoktur. Fakat, bizim gibi şehirden uzak yerlerin oturucuları için, balığı pazardan alıp vapurda, tramvayda ve en sonra yayan elde taşıyarak, hele bu sıcakta, eve getirmek kadar zorlu bir iş az vardır doğrusu.

Balık bu. Kaç kat kâğıda sarsan yine kokusu çıkar ve suyu akar.

Başkaları ne yapıyorlar bilmem, fakat ben her balık alışımda üstüm başım, deniz suyu ve kokusuyla bulanmış eve geliyorum.

Balık taşımanın bana bir kolayını öğreten olsa sınırsız borçlusu olurdum!..

[Orhan Selim / Akşam, 30.8.1935]

İKİ SATIŞ İLANI

Dün okudum. Bir ana bir gazeteye başvurmuş. Demiş ki :

— On bir yaşındaki oğlum Orhan'ı geçindirmekten âciz olduğum için bir hayır sahibinin yanına evlatlık olarak vermek istiyorum. Kendisi terbiyeli, açıkgöz ve babadan yetimdir. Bunu gazetenize yazınız.

***

Dün okudum. Bir diş macunu gazetelere aşağı yukarı şöyle bir ilan vermiş :

"...diş macununu kullanırsanız dişleriniz üç gün içinde inci gibi beyazlaşır." "...diş macunu sıhhidir, kokuludur ve en temiz laboratuvarlarda hazırlanmıştır."

***

Gazetelerde çıkan bu iki satış ilanını dün okudum. Gazetelerde neler okunmaz ki...

[Orhan Selim / Tan, 31.8.1935]

RUHLARI BİLE SÖMÜRGECİ

Bir gazetede okudum :

Bir İngiliz milyoneri ölmüş. "Ölür elbette, yalnız milyoner olmayanlar ölecek değil a, sırası gelince milyonerler de ölür," diyeceksiniz. Doğru, ancak, bu İngiliz milyoneri öldükten sonra, öteki dünyadan, bu dünyada kalan dul karısıyla konuşmaya başlamış. "İşte bu olmaz!" demeyiniz. Bunun olmayacağını ben de bilirim. Siz bir dakika öteki dünyaya gidenin bu dünyada kalanlarla konuşabileceğine inanır gibi gözükünüz de, ben sözü bitirebileyim.

Ölen İngiliz milyonerinin ruhu, dul karısına, orasının nasıl bir yer olduğunu uzun uzun anlattıktan sonra demiş ki : "Burada bir de zenci çocuğunun ruhu var, hizmetçiliğimizi yapıyor, işlerimizi görüyor..."

Anlıyorsunuz a, öteki dünyadaki ruhları bile sömürgecilik etmekten vazgeçemiyor...

[Orhan Selim / Akşam, 31.8.1935]

YUMUŞAK YÜREKLİ BİR BİLDİK

Bir dostum anlattı :

"Geçenlerde Beyoğlu yakasında bir bara gittim. Varyete numaraları dolgun. Arap dansları, yerli dansları, İspanyol dansları... Derken sahneye dört beş çocuk çıktı. Yaşları sekizle on iki arası. Birisinin dizkapağı kanamış, topunun ayakları kir içinde ve hepsi iskelet gibi, sapsarı. Güçlükle kımıldanıyorlar. Panayırlarda gezginci sirklerin gösterdikleri hasta ve bakımsız maymun yavrularına benziyorlar. Hele içlerinden bir tanesi bir solo şarkı söyledi, hayatın güzelliğini, çiçeklerin boyasını ve güneşin sıcaklığını anlatan bir şarkı. Gözlerim doldu. İçim burkuldu. Her şeyden önce balıkyağına ihtiyaçları olan bu yavrucukların böyle gece saat onda 'icra-yı lubiyat' etmeleri fenama gitti pek."

Bu yumuşak yürekli bildiğin anlattıklarını olduğu gibi yazıyorum. O çocuklara acımış, haklıdır. Ben de acıyorum. Yalnız ben, sade çocuklara değil, yumuşak yürekli bildiğe de acıyorum.

[Orhan Selim / Tan, 2.9.1935]

İcra-yı lubiyat : oyun oynama, eğlenme.

ALTI ÜSTÜNDEN DEĞERLİ

İstanbul'un dört bir bucağı için olmasa da, birçok mahallelerinde, sokak ve meydanlarında toprağının altı üstünden daha değerliymiş meğer.

Kazma, yalnız yıkmak için inmez, bulmak, ortaya çıkarmak ve yaratmak için de işler.

İstanbul'un altını üstüne getiren araştırıcı kazmalar da değerli tarihi anıtları, izleri yer yer ortaya çıkarıyor. Bakıyorsunuz, bir kazmanın sesi toprak altındaki bir Bizans sarayının kubbesinde yankılanıyor; bakıyorsunuz, bir kazmayla ortaya değeri ölçülmez bir vazo fırlıyor.

İstanbul'un altını üstüne getiren bu kazmaların Taksim, Ayaspaşa, Suadiye yolu üstünde de işlemesini dilerdim. Belki böylelikle o birbirinden kötü "kübik" apartmanlardan, köşklerden kurtulmuş olurduk. Fakat biliyorum ki, bu bucakların toprağı altından bile ne oymalı bir mermer direk, ne üstü nakışlı bir tunç çanak çıkabilir. Ne yazık!..

[Orhan Selim / Akşam, 2.9.1935]

İYİ, GÜZEL, DOĞRU, FAKAT...

Tramvayların kapıları kapandı. Durak yerlerinde açılıp kapanacak yalnız. İyi!..

Tramvaylar yürürken inip binenlerden ceza alınacak. Güzel!..

Tramvayların arkalarına çocukların asılmaları ve basamaklarına binmeleri yasak. Bu da doğru!..

Yalnız!..

Ne olur, bir "iyi" bir "güzel" ve bir "doğru"dan sonra, bir kerecik olsun, "yalnız, fakat, ancak" gibi sözler yazmaya zorlanmasak!..

Tramvayların arkalarına çocukların asılması ve basamaklarına binmeleri yasak... Doğru. Ancak, bu yasağı dinlemeyen çocukların kafalarına, gözlerine suratlarına yumruk, tekme ve tokat atarak yola getirilmek istenilmeleri, ne güzel, ne iyi ve ne de doğrudur...

[Orhan Selim / Akşam, 3.9.1935]

SIRA BEKLEMEK

Bir vapur iskelesinde bilet gişesinin önü. Kalabalık. İğne atsan yere düşmeyecek. İtişen kakışan. Diyeceksiniz ki, "Akşamları dönüş ve sabahları gidiş vapurlarında bütün gişelerin önü böyle olur. Biz buna alıştık. Sanki ne diye şimdi tutup bunu yazıyorsun?"

Belki hakkınız var. Bir iki fazla memur ve tahta perdelerde açılacak bir iki delikle bu itişip kakışmanın, bu yazın güneşte, kışın karda, yağmurda bekleşmenin önüne geçilebileceği halde geçilmek istenmediğini biliyorum. Onun için bu yazıyı yazarken bunun önüne geçilir diye düşünmüyorum.

Alışma denilen nesneye ben de alışmaya çalışıyorum. Yalnız bu işte bir türlü alışamadığım bir şey var. Sıra beklemeye yanaşmayan açıkgözlerin saygısızlığı. Düşünün bir kere, yorgun argın gelmişsiniz, biletinizi almak için gişenin önündeki kalabalığın kuyruğunda yerinizi tutmuşsunuz. Sıra size gelsin diye bekliyorsunuz. Birden, telaşlı bir açıkgöz, sizi şöyle bir yana iterek önünüze geçiveriyor. Yahut gişenin öbür başından, elini deliğe uzatıveriyor. Bu açıkgözler bir iki olsa, yine neyse. Bilet alıcıların dörtte üçü bu kurnazlığı gösterirlerse ne yaparsınız?

[Orhan Selim / Tan, 4.9.1935]

YİNE ÜSKÜDAR VE KADIKÖY SU KUMPANYASI

Üsküdar ve Kadıköy Su Kumpanyası'nın bu kıyılar oturucularına karşı gösterdiği saygısızlık için yazdığım yazıyı okuyan bir şehirdaş bana bir mektup gönderdi. Çok dikkate değer bulduğum bu mektubun önemli yerlerini aşağıya geçiriyorum :

"...Bu Kumpanya İstanbul'da sınır dışı orduları varken her evin önceden kestirilmiş su kullanması borcunu 18 metre mikâba ve her metre mikâp suyu da 3,5 kuruştan 14 kuruşa çıkarmıştı. Sonra Operatör Emin'in şarbaylığı günlerinde suyun metre mikâbı 11 kuruşa indirildi ve her evin kullandığı kadar su parası vermesi temeli üzerinde anlaşıldı. Ancak, Şirket bu temeli bozmamak şartıyla, bizden, borularda filan yapılacak düzeltmeler için her yıl 500 kuruş alacaktı.

"Fakat Kumpanya bu sözünde yalnız bir yıl kadar durdu. Sonra yıldan yıla parayı çoğaltarak suyun metre mikâbını 11 kuruştan 17 kuruşa kadar çıkardı. Şimdi Kumpanya ya suyun metre mikâbını 11 kuruşa indirmelidir, yahut bizden yılda 500 kuruş almamalıdır. Bugüne kadar aldıklarını da geri vermelidir."

Okuyucumun yerden göğe kadar hakkı vardır. Bu işle uğraşması gerek olanların tez elden harekete geçmelerini bekleriz.

[Orhan Selim / Akşam, 5.9.1935]

Metre mikâp : metre küp.

BÜYÜK BİR FACİA

İstanbul'da yangın olur, bilmem kaç şehirdaş evsiz kalabiliriz. Deriz ki, daha doğrusu diyebiliriz ki : "Ne yapalım, kaza bu! Yangın, çıkacağını önceden haber vermez ki, ona göre tedbir alalım. Bizim yapacağımız iş itfaiyeyi yetiştirmek, yangını elden geldiği kadar çabuk söndürmek ve elden geldiği kadar az şehirdaşın evsiz kalmasını temin etmek."

İstanbul'da Kadıköy ve Üsküdar Su Kumpanyası suyunu keser. Bilmem kaç şehirdaş susuz kalır. Derler ki, daha doğrusu sıkılmadan diyebilirler ki : "Ne yapalım, borular tamir ediliyor, yahut bilmem nereye suyu çıkarabilecek vasıtalar noksan."

İstanbul'da 1000 çocuk okulsuz kalır. İşte bu ne yangına benzer, ne susuz kalmaya. Bu tevil edilmez bir faciadır. 1000 çocuğun okulsuz kalması bilmem kaç şehirdaşın evsiz ve susuz kalmasının yekûnuyla bile ölçülemeyecek bir felakettir, bence.

[Orhan Selim / Tan, 5.9.1935]

İNMEK VE BİNMEK

Dikkat ediyorum, bizim oralarda, Erenköy yakasında işleyen tramvaylarda binişlerle inişler İstanbul tramvaylarmdakilerine hiç benzemiyor.

Selamiçeşme ile Bostancı arasında oturan yerlilerin birçoğu tramvaya, çekçek, yahut uzun arabalara biner gibi biniyorlar, öyle ağır, öyle edalı ve yine öyle iniyorlar.

İstanbul yakasında işleyen tramvaylara iniş ve biniş hareketleri, acele, itişe kakışa, geç kalmamak korkusu ile çırpınan bir yürek heyecanıyla telaşlıdır.

Oysaki, akşam vapurlarının müşterilerini iskeleden alan bir iki tramvay seferi bir yana bırakılacak olursa, Üsküdar-Kadıköy tramvaylarında, hele ikindi ve öğle saatlerinde ununu elemiş, eleğini asmış bir mütekaidin ağır kalınlığıyla yapılan inişler ve binişler insanı çileden çıkartıyor.

Bu hal kumpanyanın da gözüne çarpmış ki, arabaların içine : "Tez bin, tez in ki, tez gidesin!" diye yazılar yazdırmış.

Fakat ben anlıyorum ki, bizim oraların "kâr-ı kadim" yerlileri bu nasihati nasıl olsa tutmayacaklardır. Ve o semtler, İstanbul yakasının gürültüsü içinde yetişmiş şehirdaşlarca yüzde yüz zaptedilmeden önce, buranın tramvayları, elektrikle işlemelerine, ray üzerinde kaymalarına, çan çalışlarına rağmen eski zamanlarda Alemdağı sefasına çıkmış öküz arabalarına benzemekten kurtulamayacaklar.

[Orhan Selim / Tan, 7.9.1935]

Kár-ı kadim : eski zaman işi, eski tarz.

BİR İNANILMAZ İSTATİSTİK

Amerika'da basılan bir istatistiğe göre : "Brezilya'da mart ayından eylül başlangıcına kadar 7.750.000 akr kahve, yok edilmiş. Amerika'da 1933 yılında 6 milyon 200,000 domuz öldürülmüş. Los-Angeles'de her ay 20.000 litre süt lağıma dökülmüş, Hartford'da ise her gün lağımlara dökülen sütün litresi 20,000 imiş. Kaliforniya'da Ağustos ayı içinde bir buçuk milyon portakal çöplüğe atılmış. Oregon'da bütün armut veriminin yarısı köpeklere verilmiş. Öldürülen ve yabani kuşların pençesine bırakılan koyunların sayısı ise yüz binlerce imiş. Amerika'da 100.000 hektarlık çilek oldukları yerde çürümeye bırakılmış. Hindistan'da, Seylan' da, Néerlandez'de çay rekoltesini % 15 indirmek için şimdiye kadar denize 30.000 ton çay dökülmüş..."

Bu korkunç istatistiği, bu "köpeklere yedirilmiş", "çürütülmüş", "denize dökülmüş" çayların, kahvelerin, koyunların bilançosunu sonuna kadar yazacak olsam yer yetişmez.

Dünyada geçen yıllar içinde açlıktan ölen insanların sayısı milyonları geçtiğine göre, şu yukarıya yazdığım istatistiğe insanın inanacağı gelmiyor. Fakat ne yaparsın ki, inanılması güç olan şeyler doğruluklarını ve gerçekliklerini kaybetmiş olmuyorlar.

[Orhan Selim / Akşam, 8.9.1935]

PARA CEZASI

Para cezaları, bana göre sosyal bakımdan kaldırılması gerek olan cezaların başında gelir.

Paralı bir adamın vereceği para cezası, eninde sonunda onu, yıkmaz. Parasız bir adamın verdiği en küçük bir para cezası ise yıkımdır.

Para cezalarını ayrı ayrı biçimlerde ve uluorta kullanan ülkelerden biriyiz. Bizde para cezasını yalnız hak yerleri, belediyeler değil, ticaret ve sanayi kurumları da keser.

Trenler para cezası keser, vapurlar para cezası keser, şirketler para cezası keser.

Trene binersiniz, bilet almayı ya unutmuş, yahut gişelerin önündeki kalabalık yüzünden treni kaçırmak korkusu ile alamamışsınızdır. Tren kalkar. Biletçiye biletinizin olmadığını söylersiniz. Size bilet kesei, fakat iki misli bir fiyatla. Bu verdiğiniz fazlalık bir para cezasıdır. Bu Akay'da da böyledir, Şirket'i Hayriye'de de, Haliç'te de...

Onların sizden böyle bir para cezası kesmeye ne hakları vardır? Bileti gişeden almakla trende yahut vapurun içinde almak arasındaki fark nedir?

Bizde bu gibi şirketlerin, ilk önce, yarı müstemleke şeraiti içinde bulunan Osmanlı İmparatorluğu zamanında kurulmuş olması, bu keyfi para cezasının kaynağıdır. Bunun önüne geçmek zamanı gelmiştir sanırım.

[Orhan Selim / Tan, 8.9.1935]

Şerait : koşullar.

İKİSİNİN ORTASI

Dün ortalık birdenbire serinledi. Belki son bir iki sıcak akını daha olacak, sonra, soğuk...

Nasrettin Hoca kışı da sevmezmiş, yazı da. Ona: "Ne sıcakları seversin, ne soğukları, bu ne biçim iştir?.." diyenlere:

— İlkbahara sözüm yok, ona bayılırım işte! demiş...

Ben, Nasrettin Hoca gibi düşünmüyorum. İlkbaharla sonbahar, yazın başlangıcıyla kışın başlangıcı keçiboynuzu gibidir, bence. Bu yıl bölümlerinden, bir damla tat almak için, bir lokma sıcağı ve bir parçacık soğuğu duymak için yığınla posa çiğnemek ister.

İlkbaharla sonbahar, içine yarıdan çok su katılmış süte benzer. İlkbahar, 14 yaşındadır bence, ne çocuk, ne delikanlı. Sonbahar ise 50 yaşındadır, ne genç, ne yaşlı!..

İlkbaharla sonbahar boyalarıyla, kokularıyla ve çizgileriyle cılız, siliktir. Birinde bir başlangıcın şaşkınlığı, öbüründe bir bitişin afallayışı vardır.

İlkbaharla sonbahar yıl bölümlerinde "ikisinin ortası"dır. Ve ben her sırası geldikçe yazdığım gibi, bundan anlamam.

[Orhan Selim / Akşam, 10.9 1935]

ÇOK YAŞAMAK

Elaziz'in en yaşlı adamı Derviş Dayı adında bir ihtiyarmış. Yaşı 123'e varmış. Ömrünün altmış üç yılını dağda çobanlık ederek geçirmiş.

***

Bana sorsalar :

— Çok yaşamak ister miydin? diye.

Ben sorardım :

— Hangi şartlar içinde?

Çünkü ne Zaro Ağa gibi, ne Elazizli Derviş Dayı gibi, aşağı yukarı güçlü bir nebat ömrü sürerek bir buçuk asır nefes almayı, su içip yemek yemeyi istemezdim. 63 yıl dağda çobanlık ettikten sonra 63 yıl daha bir küçük şehirde bir taş parçası gibi yaşamaktansa, 50 yıl kafamın dikine giderek ömür tükettikten sonra toprak oluvermeyi tercih ederdim.

Ne Rokfeller olmak isterdim, ne de telleri kopuk zavallı bir telgraf direği gibi bir Zaro Ağa'nın, bir Derviş Dayı'nın uzun ömrünü sürmek.

[Orhan Selim / Tan, 10.9.1935]

BİR ÇAĞIRIŞ

Altı Eylülde öğrendik ki, Kadıköy ve Üsküdar Su Kumpanyası, bu yaz bazı çektirdiklerine bakmadan, yıllardır haksız yere iç ettiği saat paralarını da geri vermek istemiyormuş.

Ben bu yazıyı yazarken Eylülün on biriydi. Sizin anlayacağınız, Kadıköy ve Üsküdar Su Kumpanyası'nın "Paraları vermeyeceğim!" diye ayak direyişinin üstünden 5 gün geçti. Abonelerin Kumpanya'yı hak yerine vermek için el birliğiyle bir avukat tutacaklarını da duymuştuk. Bu geçen beş gün içinde bu avukat tutuldu mu, tutulmadı mı? Bilmiyorum. Benim bildiğim bir şey varsa, bu geçen beş gün içinde, gazetelerin, halka ültimatom verip meydan okuyan bu Kumpanya'ya karşı elbirliğiyle karşı koymamalarıdır.

İstanbul gazeteleri okuyucularının en aşağı yüzde yirmisi Üsküdar - Kadıköy yakasında otururlar. Ve bu okuyucular, gazetelerden, böyle bir yardım umut etmişlerdir.

Ben, bütün gazetelerde fıkra, yazı yazanları, karikatür yapanları, fotoğraf çekenleri elbirliğiyle böyle bir yardıma çağırıyorum. Sesim belki duyulur, belki duyulmaz. Duyulursa sevinirim, duyulmazsa, tek başıma da kalsam sonuna kadar bu bir bakımdan küçük, bir bakımdan çok büyük savaşta, Kadıköy - Üsküdar halkıyla birlikte yürüyeceğim.

[Orhan Selim / Akşam, 11.9.1935]

KALABALIK

Kalabalıktan hiçbir zaman korkmadım ve bir kerecik olsun kalabalığı yadırgadığımı hatırlamıyorum.

Kalabalık içinde, dalgalı bir denizde eriyen bir damla su gibi eridiğim oldu, fakat hiçbir zaman şuurumu kaybetmedim.

Kalabalık, insan kalabalığı, ileri ve coşkun bir kalabalık kadar bana heyecan veren bir şey, bir tabiat kuvveti, bir sanat eseri yoktur.

En iyi yazılarımı her vakit kalabalığın içinde yazmışımdır. Kalabalığın nabzı damarlarımda atarken ilham denen nesnenin kanatlarını yüzümde duymuşumdur.

Kalabalığın kokusunu, sesini ve dimdikliğini duymayan, görmeyen, anlamayan adam, ya mücrimdir, ya hasta. En kötü ve dar manasında ferdiyetçilik, ya sosyal, ya fizyolojik, çok defa bunların ikisine birden dayanan bir marazdır. Ve bundandır ki, bu manadaki ferdiyetçi şairlerin, filozofların hepsi hasta adamlardır.

[Orhan Selim / Tan, 11.9.1935]

Maraz : hastalık.

NE YAPARSIN?

Bir mahalleden geçiyordum. Önümde bir adam gidiyordu. Dalgın. Başı düşüncelerle dolu.

Mahalle çocukları sokağın orta yerinde zıp zıp oynuyorlar. Dalgın adam, çocuklardan birisinin zıpzıpına ayağıyla çarptı. Çocuk başını kaldırıp dalgın adamın yüzüne baktı. Adam iriyarıydı. Çocuk bir şey söylemek istedi, söyleyemedi.

İriyarı dalgın adam, bir mahalle çocuğunun zıpzıpına çarptığının farkında bile değil. Yürüdü. Tam mahallenin kıvrımını sapıyordu ki, zıpzıpı çiğnenen mahalle çocuğu bağırmaya başladı. Ağız dolusu sövüyor. Yerden aldığı taşları iriyarı adamın arkasından fırlatıyordu. Adam durdu. Mahalle çocuğuna baktı. Çocuk yirmi otuz adım daha geriye kaçarak sövüntüsünü arttırdı.

Adam olduğu yerde duruyor. Ne yapsın?.. Çocuğun üstüne yürüse, kaçacak; peşinden koşsa olmayacak. Sussa mahalle çocuğu yaygarayı arttıracak! Ne yapsın? Siz olsanız ne yapardınız?.. Bir serseri karanlıkta yolunuzu kesse, kendinize yol açmak için dövüşürsünüz. Boyu boyunuza uygun bir düşmanla bir kavga edersiniz. Fakat koskoca bir adam sırnaşık, bacak kadar bir mahalle çocuğuyla nasıl uğraşır?..

Önümde giden iriyarı dalgın adam, bütün bunları düşündü ve yürüdü, gitti. O gözden kaybolduktan sonra da mahalle çocuğu hâlâ sövüp duruyor, peşinden taş atıyordu.

Gözümle gördüğüm bu işi burada ne diye mi anlattım?..

Dünya bu, bir gün sizin de dalgınlığınıza geliverir ve bir mahalle çocuğunun zıpzıpını ayağınızla çiğneyiverirsiniz.

[Orhan Selim / Akşam, 12.9.1935]

İSTİHZA

Kökünü kuvvetlerden alan bir alay ve istihza vardır. Bunun zekâyla olan bağı inkâr edilemez. Fakat bir de kökünü korkudan, acizden ve güçsüzlükten alan bir istihza ve alay çeşidine rastlanır. Bu, belahatın, tereddinin ve ruhi hastalıkların verimidir.

Bu iki çeşit istihza ve alay arasındaki farkı anlamak için dâhi olmak istemez. Kuvvetli adamın istihzasında birinci unsur neşedir, zekâdır. Buna, aydınlık istihza ve alay çeşidi diyebiliriz. İkinci çeşit istihza ve alay karanlıktır. Kaynağını iftiradan ve yalandan alır.

Birinci çeşit istihzayı yapan, düşmanı göğüs göğüse yendikten sonra bu silaha neşeli bir zafer şarkısı gibi başvurur. İkinci çeşit ise, yenilmeyen düşmana, baş edilemeyen muarıza arkadan saldırmak için kullanılan bir vasıtadır.

Her inkılap şarkısında neşeli, aydınlık istihzadan bir pırıltı vardır. Ve inkılaplara karşı mürtecinin çıkardığı her dedikoduda, karanlık ve cılız, sinsi ve sırnaşık ikinci çeşit istihzadan karanlık bir cümle bulunur.

Tarihi bakımdan ileri ve geri adamı istihzalarının çeşidiyle birbirinden ayırt edebilirsiniz.

[Orhan Selim / Tan, 12.9.1935]

İstihza : gizli ya da ince alay; *Belahat* : alıklık, bönlük; *Tereddi* : soysuzlaşma, yozlaşma; *Muarız* : karşı gelen, karşı koyan.

ORMAN YANGINLARI

Ormanlar, eskiden de bu kadar sık yanardı da gazetelerin mi haberi olmazdı, bilmiyorum. Belki böyledir, belki de orman yangınları şu son yıl içinde memleketin dört bucağında aldı yürüdü?

Orman neden yanar? Nasıl yanar? Orman yangınlarının önüne çabucacık geçmek için büyük ağaçlık mıntıkalarda yalnız bu işle uğraşacak kurumlar kurulmuş mudur?

Ben bekliyordum ki, ardı ardına patlak veren orman yangınlarından sonra gazetelerde bu sorguları aydınlatacak yazılar ve beyanatlar çıkacak.

Büyük ormanlar, denizler gibidir. Şahısların değil, kitlenin malıdır. Kitlenin malını korumak gerektir.

[Orhan Selim / Tan, 13.9.1935]

SAĞLAM GÖVDE, SAĞLAM KAFA

"Sağlam kafa sağlam gövdede bulunur" diye bir söz vardır. Bu söz doğrudur. Yalnız bir yanında bir eksikliği vardır gibi geliyor bana. Ne bileyim, bu sözün yüzde yüz bir gerçekliği bildirebilmesi için buna bir şeylerin daha katılması gerektir. Çünkü gövdeleri çınar gibi güçlü, demir putrel gibi sağlam güreşçiler, boksörler arasından kafa işlerinde dâhiler yetiştiğini görmedim. Buna karşılık, kafalarıyla yaratan birçok bilginlerin, artistlerin sporla uğraştıkları işitilmiş bile olsa, bunların o kadar da dillere destan güçlü kuvvetli kişiler olmadığı ortadadır.

Cılız, sıska, hastalıklı bir fizyolojinin kafa verimi de cılız, sıska ve hastalıklı olur. Fakat her boksör ve pehlivan bir kafa dâhisi değildir.

Spor yaparken bunu unutmamak gerektir. Çünkü sporun da çoğu, kendi tersine döner ve sağlam gövde sağlam kafa verecek yerde, gereğinden çok üstüne düşülmüş ve işlenmiş bir gövde, kafasız bir gövde biçimine giriverir.

[Orhan Selim / Akşam, 15.9.1935]

BİR SORGU

Bir bildik anlattı :

Ben Samsunluyum. İstanbul'da tanıdıklarım arasında muteber bir tacir yoktur. Şimdiye kadar İstanbul'da muteber tüccardan bir tanıdığım olmadığı için günün birinde bir belaya çatacağımı düşünmemiştim. Meğerse aldanmışım.

İstanbul'da işim uzadı biraz.

Parasız kaldım. Eve yazdım :

"Bana 120 lira gönderiniz," dedim.

Parayı göndermişler. Telgraf havalesi oturduğum otele geldi.

Postaneye gittim. Havaleyi, nüfus tezkeremi, hüviyet varakamı göstererek parayı istedim. Vermediler. Dediler ki : "Size bu 120 lirayı vermek için bize İstanbul'un muteber tacirlerinden birisinden bir taahhütname getirmelisiniz!"

Şaşırdım kaldım. İstanbul'da tanıdık bir muteber tacir yok. Parayı almazsam, otelden kovulacağım, sokak ortasında aç kalacağım. 100 liradan fazla parayı postaneden almak için bir yurttaşın ne hüviyet varakası, ne nüfus cüzdanı para ediyor.

Postane, bilmem hangi talimatnameye göre, hüviyet varakası, nüfus cüzdanı gibi resmi vesikalara değil, muteber bir tacirin taahhütnamesine itibar ediyor. Bu ne biçim iştir?

Samsunlu bildiğin dediklerini olduğu gibi yazıyorum. Sorgusuna cevap vermek bana düşmez.

[Orhan Selim / Tan, 15.9.1935]

AÇIL KİLİT AÇIL...

Bizim oralarda bilmem hangi paşanın, kereste ambarına benzeyen, kırk odalı bir köşkü var.

Bundan iki ay önce bu köşk azmanının dört bir yanına iskeleler kuruldu. Dülgerler, boyacılar, duvarcılar harıl harıl çalıştılar. İki gün önce iskeleler kaldırıldı, bir de ne görelim, paşanın kereste ambarına benzeyen köşkü kübikleştirilmiş!.. Öyle bir kübikleştirilmiş ki, insanın gülmekten katılacağı geliyor.

İşte bu köşkün başından geçen işe benzeyen bir nesne de İstanbul tramvaylarının başından geçiyor.

Arabalar yürürken inip binilmesin, duraklardan önce yere atlanmasın diye kapılarını kapıyorlar. Kapansın. İyi. Ancak bu arabaların kapıları böyle ikide bir kapanıp açılacak bir düzenle yapılmadığı için, bir kapandılar mı bir daha açılmasını bilmiyorlar.

Eski kereste köşk kübikleşince, nasıl gülünç oluyorsa, eski açılmaz ve kapanmaz körüklü tramvay arabaları kapılarına becerememeyecekleri bir ödevi gördürmek de o kadar, gülünç demiyeyim, yersiz oluyor.

[Orhan Selim / Akşam, 17.9.1935]

FESTİVAL

İki çeşit festival yapılır.

Birinci çeşidi dar bir muhiti, sayısı belli bir seyirci kalabalığını göz önünde tutar. Bilet fiyatları, festivalin yapılacağı yer ona göre tespit edilir.

İkinci çeşit festivallerde ise, mümkün olduğu kadar çok insanın bu eğlencelerden istifade etmeleri düşünülür. Fiyatlar ve festival eğlencelerinin geçeceği yerler ona göre tespit edilir ve seçilir.

İstanbul'da Balkan Festivali yapılıyor. Bu, şehrimizde yapılan ilk festivaldir.

Ben öyle sanmıştım ki, bu ilk festival yapılırken ilk akla gelecek şey, mümkün mertebe çok İstanbullunun bu eğlencelerden tat almasını temin etmek olacak. Aldanmışım. Festivalin birinci günü Büyükada'da Yat Kulübü'nde yapıldı. Büyükada, Yat Kulüp ve mümkün olduğu kadar çok İstanbullunun festivalden tat alması... Bu üç nesnenin bir araya gelmesine imkân mı var? Biletlerin pahalılığından söz açacak değilim. Büyükada'da Yat Kulübü'nde başlayan bir festivale girebilmek için daha ucuz bilet de düşünülemezdi elbette...

Balkan Festivali pek Montekarlo-Biariçkâri bir eğlence oldu.

[Orhan Selim / Tan, 17.9.1935]

DONDURMA

Yeni çeşit buzdolapları çıktı çıkalı bizim bildiğimiz dondurmanın tadı, çeşnisi, katılığı, yumuşaklığı, biçimi değişti.

Eskiden bir alaturka, bir de alafranga dondurma vardı. Alafranga dondurmaya kalıp dondurması da derlerdi. Bu gerçekten de, bir buz kalıbı gibi kaskatı olurdu ve ancak çikolatalısı, çileklisi, kremalısı, ananaslısı yapılırdı.

Alaturka dondurmada ise bir buz katılığı değil, bir kar yumuşaklığı vardı. Kaymaklısıyla vişneli belli başlı çeşidiydi. Kenarları oluk oluk, yaldızlı ve çiçekli, iç içe geçmiş çifte, küçük kayık tabaklarda yenilirdi.

Şimdi alaturka dondurma ile alafranga dondurma birbirlerine karıştı. Yeni çeşit elektrikli buzdolaplarında yapılan bu soğuk ve boyalı tatlılar ne yumuşak, ne sert, ne kaymaklı, ne kremalı.

Yeni çeşit dondurmalar kübik apartmanlarına radyo alıp Mısır'ı dinleyenlerin modernliklerine benziyor. Ve bu çeşit modernizm bütün sosyal yaşayışımızda kahveyle yapılmış çikolatalı bir dondurma gibi kendini gösteriyor.

[Orhan Selim / Akşam, 18.9.1935]

TAKSİ VE HUSUSİ

Bir arkadaşım kalbinden ağır hastaydı. İstanbul'da bir bilgin doktora götürmemizi söylediler. Bizim oradan bir taksiye attık, vapura getirdik. Vapur, tıngır mıngır yol alıp Köprü'ye yanaştı. Koluna girdim, dışarı çıktık.

— Sen şurada biraz bekle, dedim, ben şu köşeden bir taksi getireyim.

O, "Olur," dedi. Ben Köprü'nün yanında bilmem hangi bankanın yan sokağında nöbet bekleyen taksilere gittim. En önde duranına :

— Şuradan, Kadıköy iskelesinin önüne açılan merdivenin önünde bir dakika bekleyeceksiniz, oradan bir hasta alıp İstanbul'a gideceğiz, dedim.

Taksinin şoförü boynunu büktü :

— Olamaz, dedi.

— Ne olamaz? Nasıl olamaz? dedim.

— Köprü'nün üstünde Kadıköy İskelesi merdivenine yanaşıp bekleyemem. Yasaktır, dedi.

— İyi ama, dedim, hastayı buraya kadar yürütemem.

Şoför yine boynunu büktü : "O yürüyemezse, ben de yürüyemem, ne yapayım?" der gibi yüzüme baktı.

Şaşırdım. Ne haltedeceğimi bilmez bir halde ters yüzü döndüm. Bir de baktım ki, taksinin yanaşması ve bir iki dakika beklemesi yasak olan yerde, arka arkaya üç otomobil duruyor. İkisinin içinde şoförleri var. Bir tanesi bir spor otomobili ve içinde şoförü bile yok. Yine ters yüzü döndüm. Doğru bizim taksiye. Şoföre adeta kızgın bir sesle :

— Aşkolsun, dedim. Beni atlattın.

— Neden? dedi.

— Neden olacak, dedim. Senin yasak dediğin yerde üç otomobil yan gelmiş duruyorlar.

Şoför güldü :

— Niye güldün? dedim.

— Onlar hususi, dedi. Hususilerle biz bir olabilir miyiz?

Hususi istediği yere yanaşır, dilediği yerde saatlerce durur...

Tekrar ters yüzü dönüp hasta arkadaşı ahlata oflata taksi nöbet yerine getirirken hususi otomobillerle taksiler arasındaki bu imtiyaz ayrılığına şaşmadım.

[Orhan Selim / Tan, 19.9.1935]

İmtiyaz : ayrıcalık, farklı olma.

GÖSTERİŞ

Gösteriş, çok defa, hüsnüniyetle başlanan, fakat gerçekleşip gerçekleşemeyeceği önceden kestirilmediği için yarım kalan işlerin bir sonu olur.

İstanbul şarbaylığı Köprü'nün üstüne ilan asılsın diye demir levhalar astı. Bu işte hüsnüniyeti niye olmasın? Gel gelelim o şerait altında o ilan demirlerine ilan asılıp asılmayacağını önceden kestiremediği için şimdi bunların çoğu birer gösteriş levhası biçiminde bomboş duruyorlar.

Kaldırımlara "Yerlere tükürme" çeşidinden yazılar yazılmasına girişildi. Bir iki yere yazıldı da, fakat İstanbul sokaklarının çoğu çamur, toz denizi biçmindeyken bu "yer yazıları" gösteriş olmaktan ileri gidemediler.

Tramvaylara demir parmaklıklar mı ne yapılacaktı. Bir iki tane yapıldı. Öbürleri o açılıp kapanmayan, kapanıp açılmayan eski kapılarla gidip geliyorlar.

İcraatlar da gösterişten ileri geçemedi.

Hüsnüniyetle başlanmış, fakat yarım kalmış işlerin sonu bile olsa, gösterişler sık sık tekrarlanırsa insanın gösteriş için gösteriş yapıldığına inanacağı gelebilir.

[Orhan Selim / Tan, 21.9.1935]

TATLICI VE BÖREKÇİLER

Eskiden Saraçhanebaşı'nda börekçi ve tatlıcı dükkânından geçilmezdi. Baklavaların en ballısı, böreklerin en pufu, kadayıfların en sırma tellisi Saraçhanebaşı'nda satılırdı.

***

Eskiden Beyoğlu'nda bir iki alafranga pasta satan tatlısu frengi randevu yerinden başka tatlıcı dükkânı yoktu. Ben eskiden bu caddede tavukgöğsü ve keşkül satan bir tek dükkân görmedim.

***

Eskiden "Babıâli Caddesi" denince akla, camekânları kitapla dolu, kırtasiyecileri dillere destan bir yokuş gelirdi. Belki bir lokanta, belki bir iki kahveci bu yokuşta yer tutmuşlardı, fakat işte hepsi o kadar...

***

Zamanlar var ki, İstanbul'un ayrı ayrı alışveriş yerlerini değiştiriyor.

Saraçhanebaşı'ndaki tatlıcılar, muhallebiciler, börekçiler, Kapalıçarşı'daki kebapçılar Beyoğlu'na taşındılar. Beyoğlu'ndaki apartmanların, moda mağazalarının bir okkalı parçası ise Saraçhanebaşı'na göç eti.

Babıâli Caddesinde piyazcıdan, lokantacıdan ve kahveciden geçilmiyor.

İstanbul'daki bu alışveriş yer değişiminde göze çarpan bir şey var : Yemek içmek, hele ucuz yemek içmek satıcıları piyasayı tutuyorlar. Yakında bu şehir büyük bir muhallebici ve onun yanında açılmış kocaman bir kebap, köfte ve piyazcı dükkânı biçimine girecek.

[Orhan Selim / Akşam, 22.9.1935]

BİR TEMİZLİK REKORU

"Bir ulusun su ve sabun kullanışının çokluğuna, azlığına göre onun kültürel seviyesini ölçmek kabildir," diye bir görüş vardır. Bu görüş elbette ki, noksandır ve hatta çocukçadır. Çünkü su ve sabun kullanışındaki çokluk ve azlık bir kültür seviyesinin sebebi değil, belki ve ancak neticelerinden biri olabilir.

Bunu, yani temizliği, bir kültür seviyesinin neticesi olarak kabul edersek, bu hususta rekor kıran şehir Danimarka'da Horsens'dir. Bu şehrin oturucuları yılda adam başına 85.000 litre su kullanıyorlarmış. Ne kadar sabun kullandıklarının istatistiğini görmedim. Fakat herhalde, yılda 85.000 litre su kullanan bir adam bir ton kadar da sabun kullanır.

Bu su kullanma rekorunu okuduktan sonra İstanbul'da adam başına kaç litre su kullanıldığını merak ettim. Su dağıtma işlerindeki, hele Kadıköy-Üsküdar yakalarındaki intizamsızlığı gözönünde tutarak İstanbul'daki su kullanma miktarının bir çöldekine çok yakın olacağını sanıyorum..

[Orhan Selim / Tan, 22.9.1935]

SOBA BORULARI

Yine kapkara boyunlarını uzatmaya başladılar. Kışın gelişini ne kebap kestanenin çıkışından, ne ağaçların cascavlak kalışından, ne şundan, ne bundan anlarım. Kışın gelişi soba borularının boy gösterişinden belli olur.

Soba borusu biçimsizdir, boyası kapkara insanın eline çıkar, bir odanın rahatlığını soba borusu kadar kaçıran nesne yoktur. Ve bu yüzden soba borusuna kızarız. Oysa ki, odayı ısıtan o çeşit çeşit göbekli sobalar değil, soba borularıdır.

Yeryüzünde soba borularına benzeyen insanlar vardır. Bize ellerinden gelen iyiliği yaparlar. Onlara birçok işlerimizi kolaylaştırdıkları için borçluyuzdur. Gel gelelim, bir türlü onlarla karşılıklı oturup konuşmayı, arkadaşlık etmeyi istemeyiz. Bize yaptıkları her yardımdan sonra hemen yanımızdan uzaklaşmalarını isteriz.

Soba borusu insan yeryüzünün en talihsiz insanıdır. O yalnız vermesini bilir, buna karşılık saygı değil, ufacık bir sevinçli karşılanmayı bile bekleyemez.

[Orhan Selim / Akşam, 24.9.1935]

GEÇİT

Geçitleri geçmek zor olur, güç olur. Öyle iğne deliğinden dar geçitler vardır ki, insanoğlunun iplik gibi incelmesi lazım gelir. Geçitler şöyledir, geçitler böyledir. Ve lakin benim söz açtığım geçit bu soydan değil. İğne deliği gibi dar olmak şöyle dursun, han kapısından geniştir. Gel gelelim geçebilirsen geç, bir günahkâr sofu için Sırat Köprüsü'nü geçmek, Kadıköy'le Üsküdar arasında oturan bir insan için bu geçidi geçmekten daha kolaydır.

Söz açtığım geçit Haydarpaşa Garı'nın biraz ötesinde karşılıklı iki inip kalkan demir parmaklıkla Üsküdar-Kadıköy yolunu kesen demiryolu geçididir.

İki akşam önce bu geçidin bir yanından öbür yanına geçmek için tam yarım saat bekledik. Ben ve arkadaşım yayandık. Bizim gibi yayan olan bir 30 kişi birikti. Arabanın, taksinin hesabını sormayın.

Trenlerin manevra yaptıkları bu geçit nizamen 10 dakikadan fazla kapalı kalamazmış. Gel gelelim bu sadece "mış"... Birçok işlerde olduğu gibi burada da "nizamen" fasılıyla "hakikat" faslı arasında dağlarla ayrılık var.

[Orhan Selim / Tan, 25.9.1935]

BİR KILIÇ YEDİM

Canım balık istedi : Lokantaya girer girmez, listedeki parasına bakmayı bile ihmal ederek :

— Bana bir balık, dedim.

Bir çeyrek bekledikten sonra, önüme üstü salatadan yemyeşil kesilmiş bir tabak getirdiler. Sordum :

— Bu ne balığı?

— Kılıç şiş kebabı, dediler.

Salataları bir kıyıya çektikten sonra dört parça kılıç balığı etini bulabildim. Dört küçük parça kılıç eti. Bu azlık aklımı başıma getirdi. Listeyi aldım ve baktım : 30 kuruş...

Dört küçük parça balık eti 30 kuruş... Bana öyle geliyor ki, insan Adisababa'da balık yese bundan daha pahalı olmaz.

Bir kılıç yedim. Hâlâ acısı yüreğimde. Diyeceksiniz ki : "Ne diye balıkların en lüksünü seçtin?"

Haklısınız ama İstanbul gibi bir deniz şehrinde balıkların arasında da böyle bir "mevki-i içtimai" farkı olduğunu düşünememiştim, doğrusu...

[Orhan Selim / Tan, 26.9.1935]

Mevki-i içtimai : toplumsal konum.

YILGINLIK

Çocuktum.

Bir sirkte bir aslan gördümdü. Uzun tüylü sapsarı yelesiyle başı bir güneşe, ince beli çelik bir yaya ve pençeleri koskocaman iki tunç parçasına benziyordu. Bana öyle geldiydi ki, ölçülmez ölçüleriyle bir kuvvet anıtı gibi duran bu hayvanın böyle demir bir kafes içinde bulunması bir yalandır. Onu buraya afyonlayıp çıkarmışlardır. Nerdeyse sersemliğinden ayılacak, demirlerini kıracak ve saldıracak üstümüze.

İçim titreyerek bekledim.

Bekleyişim boşa çıktı. Sırmalı elbiseler giyinmiş, kısa boylu çizmeli bir adam elindeki uzun kırbacı şaklatarak aslanın yanma girdi. Aslan bu adamı görür görmez şöyle bir hırıldadı, sonra ilk kamçı şaklayışıyla, bir küçük maymunun göstereceği ustalıkları yapmaya başladı. Boyalı fıçıların üstüne çıkıyor, mızıkaya ayak uydurarak bir sirk beygiri gibi ölçülü adımlar atıyordu.

Düşündümki, afyonlanmış bir hayvan bu ustalıkları yapamaz. Öyleyse bu küçük çizmeli adamın karşısında, ölçülmez çizgileriyle bir kuvvet anıtına benzeyen bu hayvanı böyle maymun gibi, kedi yavrusu gibi uslu kılan neydi?..

O vakitki çocuk kafamla bu sorgunun düğümünü çözememiştim.

Sonra, insanları ve hayvanları iyice tanıyınca anladım. Aslanı kedileştiren YILGINLIK denen nesneydi. Yılgınlığın sersemliği, afyonun sarhoşluğundan çok köle edici, uyuşturucu ve öldürücüdür, dostlarım.

[Orhan Selim / Akşam, 27.9.1935]

İŞİ SONUNA KADAR GÖTÜRMEK!

Güç olan, işe başlamak değil, sonuna kadar, yılmadan, yorulmadan götürmektir. Bir inkılapçı kadın demiş ki : "Bir gaye için ölmek değil, yaşamak güçtür."

Ben Roza Lüksemburg'un bu sözünü yalnız büyük ülküler için değil, gündelik hayatta yapılan ikinci ve hatta üçüncü derecedeki işler için de doğru bulurum. Ve bu sözle, bir işi sonuna kadar götürmek, ileri atılan bir düşünce için sonuna kadar savaşmak meselesi arasında bir bağ görürüm.

***

Gazeteler vakit vakit bir meseleyi öne sürerler. Bir iki gün, hatta bir iki hafta bu öne sürdükleri, başladıkları iş etrafında neşriyat yaparlar, sonra, susarlar, o kadar susarlar ki, başladıkları işin ne olduğunu bile unuturlar.

Örnek mi istiyorsunuz? İşte hastane meselesi... Bu mesele etrafında vakit vakit neşriyat yapmamış hiçbir gazete yok gibidir. Fakat yine hiçbir gazete yoktur ki, bu kadar önemli bir işe başladığı halde, neşriyatında sonuna kadar, hastaneler yapılana kadar devam etmiş olsun.

Niçin başlanır ve niçin kesilir?

Bunun birçok sebepleri, elde olmayan amilleri vardır belki. Fakat elde olan sebebi vardır ki, o da, kendi başladıkları işten kendilerinin yorulmalarıdır.

Hastane...

Bu meseleye her gazete herhangi bir roman tefrikasının inadı ve intizamıyla devam etseydi, belki bir şey çıkmazdı yine, fakat hiç olmazsa bir facianın büyüklüğünü bütün dehşetiyle, anlamadığımız, anlayamadığımız, kavrayamadığımız gibi anlardık.

[Orhan Selim / Tan. 29.5.1935]

Amil : yapan, etken.

YORGUNLUK

Yorgunluk çeşit çeşit olur. Bir çeşidi vardır uzun, sıcak ve kumun üstünde geçen bir yolculuktan sonra kavuşulan serin bir yeşillik gibidir. Bu çeşit yorgunluk başarılan bir işin sevinci arasında duyulan, geniş ve rahat nefes alarak çıkarılan yorgunluklardır. Yorgunluğun bu çeşidine, eski ağızla, "can feda!.."

Yorgunluk çeşit çeşit olur. Bir çeşidi vardır, can sıkıcı, baş ağrıtıcı, öldürücü köle işlerinin sonunda duyulur. Duyulur, ve bilinir ki, yarın o gene duyulacak, öbür gün o yine yapışkan, kara tüylü bir el gibi yakanıza yapışacaktır.

Birinci çeşit yorgunluk, insana çalışmanın tadını, başka bir işi başarabilmenin inancını verir.

İkinci çeşit yorgunluk, bir daha kımıldanmadan boş bir fıçı gibi boş oturmak isteğini içinize doldurur.

Ne iştir ki, insanoğullarından büyük bir çokluk bu ikinci soy yorgunluğu duymaya zorlanmışlardır. Fakat, iş onu duymuş olmaya zorlanmış bulunmamıza bakmadan birinci çeşit yorgunluğu duymak, duyabilmek için uğraşmakta, yorulmaktadır...

[Orhan Selim / Akşam, 30.9.1935]

BİR FIKRA

Tadına doyulmaz, üstünde derin derin düşünmeye değer bir küçük fıkra işittim. Şöyle ki :

Büyük Savaş'tan önce Alman sosyalistlerinden ama sahici sosyalistlerden birisi bir kitap çıkarmış. Çıkarır a, bunda yazılacak ne var, demeyiniz. Alman sosyalisti kitabını çıkarır çıkarmaz, başlamış irili ufaklı bütün burjuva ve küçük burjuva matbuatında bir medih, bir bravo, bir aferin vaveylası.

Sosyalist bu meth ü sena karşısında afallamış bir. Almış sakalını ele, başlamış düşünmeye. Ve kendi kendine demiş ki : "Bu kitabı bunların böyle beğenişlerine bakılırsa ben mutlaka bir hata işledim, bir yanlışlık yaptım."

Kitabı bir daha gözden geçirmiş. Ve hakikaten yanlış bir halt karıştırdığını anlamış. Kitabı toplatmış piyasadan. Hatasını düzeltmiş ve yeniden çıkarmış. Bu sefer eski meth ü senayı yapanlar küfürü, kalayı basmışlar.

Ve bu küfür yağmuru altında neşesini bulan üstat: "İşte şimdi hatasız bir eser yazdığımı anlıyorum" demiş...

Fıkra bu kadar...

[Orhan Selim / Tan, 1.10.1935]

Metih : övme; *Meth ü sena* : övme ve ululama.

İKİ ASANSÖR

Kısacak, bilmem kaçıncı sayfada bilmem hangi sütunun altına sıkıştırılıvermiş şöyle bir havadis : "Kadıköy hal binasındaki iki asansör bugün hiçbir işe yaramıyor ve kullanılmıyor. Makinelerin gün geçtikçe paslanacağı düşünülerek bunların yerinden sökülmesi, şimdilik saklanması kararlaştırılmıştır. Bu asansörler ilerde münasip bir yere konulacaktır."

"Bundan da ne çıkar?" mı dediniz!

Hiçbir işe yaramayan koskoca bir hal, bu halin içinde herhalde yarı paslanmış ve sökülüp saklanacak, hiçbir işe yaramayan iki asansör. İki asansör, iki demet pırasa değildir. Herhalde binlerle lirayla ölçülen iki nesnedir.

İki demet pırasa çalan, evinde bir yemiş ağacı kesen cezaya çarpılır. Hiçbir işe yaramayan bir hal'e on binlerle lira harcayan ve bugün asansörleri bile rafa konacak böyle bir binayı keyfince yaptıranlar kollarını sallayarak dolaşırlar.

Diyeceksiniz ki : "Üstü küllenmiş, kapatılmış bir işi yıllarca sonra yine ne diye deşmeye kalkarsın?" Yıllar her şeyin üstünü küller ama, bazı nesneler vardır ki, günün birinde bir günlük olsun, iki asansör yüzünden diriliverirler.

[Orhan Selim / Tan, 2.10.1935]

ALDANMAK

"Belki aldanmak ihtiyac-ı hayat" diye bir ozansözü vardır. Bu, hayata yenilmiş, çarpışmaya gücü, umudu kalmamış bir adamın sözüdür, bence.

Neden "aldanmak ihtiyac-ı hayat" olsun? Aldanarak, kendi kendini aldatarak avunmaya çalışmak niçin bir "ihtiyaç" oluyor?

Eğer "ihtiyaçların" birer sebep değil de, birer sonuç olduğunu düşünürsek, bizim ozana bu sözü söyleten, bizim ozanın bu sözünü doğru bulanları ortaya çıkaran sebepleri araştırmak ister. Bu sebepleri araştırırsak göreceğiz ki, bunların çoğu sosyaldir. "Aldanmak ihtiyac-ı hayat" diyen yenilmişleri böyle bir düşünceye getiren sosyal çevreleri, sosyal çevrelerindeki yenik durumlarıdır.

Hayır, bence, "aldanmak ihtiyac-ı hayat" değil, aldanışta avuntuyu bulmak bir rakı kadehinin içinde boğulup ölmek gibi bir şeydir.

Aldanmamak. Hakikat ne kadar acı ve korkunç da olsa, onu bile bile karşılamak ve dövüşmek! Sosyal çevreleriyle bağları kopmamış, dejenere sosyal çevrelerde yaşamayan, insanın bayrağı budur...

[Orhan Selim / Akşam, 3.10.1935]

İhtiyac-ı hayat : yaşam gereksinimi.

AÇIKGÖZLER

Bir yazdım. Bu ikincisi.

Ortalıkta açıkgözden geçilmiyor. Büyük çapta açıkgözleri bir yana bırakırsak, çünkü bu çaptaki açıkgözler kendilerini böyle bir yazıda bir yana bıraktıracak kadar açıkgözdürler, küçük çap açıkgözlerden illallah!

Tramvaya binersiniz. Bir yer açılır. Açılan yer tam sizin önünüzdedir. Fakat açıkgöz orada hazır, nazırdır. Siz daha kımıldamadan, vücudunuzun içinden bir röntgen ışığı gibi geçip boşalan yere kurulmuştur.

Vapur iskelesinde, bilet almak için nöbet bekliyorsunuz. Eğer sıranızı güdecek olursanız yandınız. Açıkgöz orada hazır nazırdır. Yan taraftan dolaşıp kırılası elini, gişeye uzatıp biletini almıştır bile. Hele bu gişe açıkgözleri arasında bayanlar alıp yürüdü. Bazen dördü beşi bir olup, sıra mıra gözetmeden bir bilet alışları, sonra sıra bekleyenlerin burnuna gülüp kırıta kırıta bir uzaklaşışları var, insanın, kana batmış gibi kırmızı tırnaklı parmaklarını kıracağı geliyor.

Açıkgözler, küçük çapta açıkgözler, tramvay, gişe, sanat, falan filanda bir tahtakurusu çoğalışıyla ortalığı sardılar. Bunlara karşı savaşmak için bir çeşit filit bulana bütün yüreğimizle borçlu olacağız.

[Orhan Selim / Tan, 3.10.1935]

BİR BROŞÜR VE İSTANBUL'UN TEMİZLİĞİ

"Seyyahin Şubesi" bir broşür çıkarmış. İstanbul'a seyyah getirmeye yardımı dokunsun diye bir propaganda broşürü. Broşür güzel, baskısı, tertibi, tanzimi fevkalade. Kapak ve iç kompzisyonlarda Ressam Ali Suavi'nin yaratıcı eli büyük bir üstatlıkla dolaşmış. İstanbul'un, hatta Uludağ'ın en güzel manzaraları. Fakat bu broşürde her şeyden önce göze çarpan şey temizlik. İnsan "İstanbul" adını taşıyan bu broşüre bakınca İstanbul'u yeryüzünün en temiz şehirlerinden biri sanıyor.

Ne tuhaf, İstanbul baştan aşağı pis ve bakımsız bir şehir değildir. Beyoğlu yakasındaki ana caddeler bakımlıdır, temizdir. Şişli ve Ayaspaşa'da ana sokakların pisliğinden şikâyet eden çıkamaz. Fakat, yine ne tuhaf ki, yolcu getirmek için propaganda yapıldığı vakit ne Şişli'nin ne Ayaspaşa'nın resimleri ve fotoğrafları basılır. Çünkü buraların manzarası tek bir Avrupalıyı celbedemeyecek kadar adidir. Buna karşılık resimleri basılan semtler İstanbul ve Haliç yakalarıdır. Sizin anlayacağınız en bakımsız yerler.

"Seyyahin Şubesi"nin çıkardığı bu küçük broşür, bize şehrin asıl hangi yakalarına ehemmiyet vermek lazım geldiğini gösteriyor.

Ressam Suavi'nin resimleri seçmek ve temizlemekte gösterdiği zevki, şarbaylık, şehri temizleme ve bakma politikasına temel tutsa doğru bir yola girmiş olurdu.

[Orhan Selim / Tan, 4.10.1935]

IŞIK VE VUZUH

Üstünkörü bilginin, yarı cehaletin, kafa karışıklığının, yürek muvazenesizliğinin, bir sözle, yarımlığın barındığı yer karanlıktır, vuzuhsuzluktur. Karanlık ve vuzuhsuzluk öyle aldatıcı bir göz boyacısıdır ki, küçük korkulukların ölçülerini dev gibi büyüterek, bir karışlık su birikintilerinin derinliğini dibine varılmaz göstererek, yalanın şaheserlerini, fakat bir damlacık ışıkla dağılıverecek yalan hayaletlerini besler ve yaşatır.

Işığa çıkmaktan ve vuzuhtan korkan bir ideoloji, bir sanat, bende daima şüphe uyandırır. Yalnız vuzuhla basitliği, vuzuhla taslaklığı, şematikliği birbirinden ayırt etmek gerektir. En basit ve en yarım bir ideoloji, bir sanat, vuzuhsuzluğun içinde o ilk bakışta aldatan sahte bir derinlikle örtülür. Buna karşılık hayat gibi mürekkep, kâinat gibi diyalektik bir ideoloji, bir sanat vuzuhsuzluğun içine bir an olsun düşmez.

[Orhan Selim / Tan, 5.10.1935]

Vuzuh : açıklık, anlaşılır olma; *Mürekkep* : bileşik.

İFTİRA

İftira büyük bir zorlukla yenilen karanlık kuvvetlerden biridir.

İftira yılan gibidir, sessiz yaklaşır, gürültüsüz sokar, tutulması zordur, sabun gibi kayar.

Hakkınızda söylenen, yazılan, edilen iftiraya karşı nasıl mücadele edersiniz? Tekzip ederek mi? Namussuz bir iftiranın karşısında namuslu bir tekzip silahı, zehirli gaza karşı, maskesiz, merdane, elde yalın kılıç saldırmak kadar kuvvetsiz ve gülünçtür.

İftirayı tekzip etmek, onun o tekzibinizle de bir parça daha yayılmasına sebep olmak demektir. Oysaki, iftiranın en büyük kuvveti bir yağ lekesi gibi çabucak yayılışındadır.

İftiraya karşı cevap da verilmez. Size "namussuzdur" diye iftira edene, "Hayır ben namussuz değilim, ispatı da şu ve şu," diye cevap vermeye kalkışmanız, tuhaf kaçar. Namuslu bir adamın namusunu ispata lüzum görmesi ancak çok büyük hadiselerde ve yerlerde başvurabileceği bir yoldur. Yoksa her müfterinin önünde bu yola sapılamaz.

Öyleyse, diyeceksiniz, iftiraya karşı ne yapmalı?

Kuvvetli olmalı, gülmesini sabretmesini, ve iftirayı büyük bir ustalıkla kuyruğundan yere çarpmasını bilmeli.

İftiranın en büyük düşmanı zamandır. Müfteri yalancıdır. Ve her yalan eninde sonunda ortaya çıkar...

"Yalancının mumu yatsıya kadar yanar," diye bir söz vardır.

Elektrik devrinde bu daha uzun ve daha geniş yanabilir. Çünkü duyurma ve yayma vasıtaları daha mütekâmil ve daha çeşitlidir. Bundan yılmamalı, çünkü buna karşılık, iftirayı, hayatınızın akışıyla yere çarpmak imkânları da o kadar boldur.

[Orhan Selim / Resimli Her Şey, 5.10.1935]

Müfteri : iftiracı; *Mütekâmil* : olgunlaşmış.

ÖLÜM ARABALARI

Bizim eve odun kamyonla gelmez. Fakat birçok evler var ki, odununu, kömürünü kamyonlarla kapısının önüne kadar getirtiyor. "Getirtir a, bize ne!" demeyin!.. Eğer bu odun ve kömür yüklü kamyonların caddelerden bir tank korkunçluğu ve bir zırhlı tren hızıyla nasıl geçtiklerini görürseniz, işin sanıldığı gibi "bize ne"lik olmadığını anlarsınız.

Geçen gün böyle tepeleme yüklü bir kamyon Yenicami'nin orada virajı dönerken, sarsıldı, üstünden koca koca odunlar, sokağa döküldü. Sağa sola kaçıştık da, canımızı dar kurtardık.

Kamyonların da, vapurlar gibi, bir "hadd-i istiabisi" yok mudur? Bununla neresi uğraşır? Böyle, caddelerde, her dakika devrilip kafa, göz, kol, bacak ezecek ölüm arabaları ne güne dek dolaşıp duracaklar?..

[Orhan Selim / Akşam, 6.10.1935]

Hadd-i istiabi : içine alma sınırı, yükleme sınırı.

İKİ ÜÇ GÜNE KADAR

— Yarın buluşalım.
— Buluşalım.
— Saat kaçta?
— Üçle dört arası...
— Nerede?..
— Valide Kıraathanesi ile Meserret'in arasında.

Şu yukardaki konuşma, şu "iki ile üç" "Valide Kıraathanesi ile Meserret arası" sözleşme sistemi sosyal hayatımızda dört bir yana kol budak salmış bir zihniyettir.

Bir bildik anlattı : Adamcağız bir gazete sekreteri olduğu için evinde telefon bulundurmaya mecburmuş. Bundan bir iki hafta önce evini değiştirmiş. Yeni taşındığı yerde telefon yokmuş. Eski telefonunun yeni taşındığı yere getirilmesi için bu işle uğraşan yere başvurmuş. "İki üç güne kadar telefonunuz nakledilir," cevabını almış. İki üç gün geçmiş. Yine müracaat, yine cevap : "İki üç güne kadar naklederiz."

Bu iki üç gün iki haftadır böyle sürüp gitmekteymiş...

İki üç gün iki hafta demekse, iki üç hafta iki ay ve iki üç ay da iki yıl olur.

[Orhan Selim / Tan, 6.10.1935]

ŞAŞILAN BİR İŞ

Bir sınırdışlı yolcuyla konuştum. İstanbul'a ilk defa geliyormuş. Şehri nasıl bulduğunu sordum. "Tabiat manzaralarına bayıldım," dedi. Bu benim sorguma karşılık değildi. Fakat ısrar etmedim... Bir müddet şundan bundan konuştuktan sonra, sınırdışlı yolcu :

— Sizin şehrin en şaşılacak şeyi tramvayları, dedi.

— Öyledir, dedim.

— Yeryüzünün bütün büyük şehirlerinde tramvay biletleri istikamet esası üzerine kurulmuştur. Mesela, Yedikule'den Bebek'e gitmek isteyen bir yolcu İstanbul'da, üç defa tramvay değiştirmeye mecburdur. Yedikule'den Sirkeci'ye kadar bir, Sirkeci'den Eminönü'ne kadar iki, Eminönü'nden Bebek'e üç... Böylelikle bir yerden kalkıp aynı istikametteki başka bir yere gitmek için üç bilet almak lazım. Halbuki, mesela, Viyana'da, Kahire'de, Berlin'de filan bir tek biletle bu üç tramvayı değiştirmek mümkündür. Bu meselenin sizde hâlâ halledilmemiş olmasına şaştım doğrusu!"

Sınırdışlı yolcunun şaştığı işi yazması benden, bu şaşkınlığın önüne geçmek "makam-ı aidi"nden...

[Orhan Selim / Tan, 7.10.1935]

Makam-ı aidi : ilgili makam, ilgili daire.

"MÜSADEME-İ EFKÂR"

"Barika-yı hakikat müsademe-i efkârdan çıkar," diye eski bir söz vardır. Bu sözün doğruluk ve eğrilik gradosu üstünde duracak değilim. Yalnız öyle "müsademe-i efkâr"lar vardır ki, bunlardan "barika-yı hakikat" değil, çıksa çıksa koskocaman bir şaşakalmak, uçsuz bucaksız bir afallamak çıkar.

Elinizde bir bardak su vardır. Karşınızdakine sorarsınız :

— Bu bardağın içindeki nedir?

O, size cevap verir :

— İspirto!..

Siz :

— Yok canım, dersiniz, bu ispirto değil sudur. İspirtonun kokusu olur, bak bunu kokla...

Karşınızdaki bardağı koklar ve ispirto olmadığını anlar...

Fakat yine elinizdeki su dolu bardağı gösterip :

— Bunun içindeki nedir? diye sorduğunuz vakit, karşınızdaki :

— Onun içindeki çinkodur! derse ne yaparsınız?

Böyle bir karşılık karşısında her çeşit, teorik, ampirik, falan filan "münakaşa" ve "tesadüm-i efkâr" kapıları kapanmış, siz eliniz böğrünüzde şaşalamaktan başka bir şey yapamaz olmuşsunuzdur...

İşte benim en çekindiğim "müsademe-i efkâr" bu çeşit olanlardır.

[Orhan Selim / Akşam, 9.10.1935]

Müsademe-i efkâr : düşüncelerin çarpışması; *Barika-yı hakikat* : gerçeğin parıltısı; *Tesadüm-i efkâr* : düşüncelerin tokuşması, çarpışması.

MODA VE SAVAŞ

Şu moda ne yok olasıca kara kuvvettir. Bir sel gibi gelir, yüreği, kolu, kafası güçsüz olanları, yarımları önüne katar, sürükler götürür.

Düşünce meydanında, ne olduğu, nereye götürdüğü, nerden geldiği araştırılıp sorulmadan peşine takılıp gidilen modalar; giyim kuşamda, kadınlı erkekli zavallıları burunlarından yakalayıp bir hokkabazın kuklası gibi oynatan modalar hep bir kaynaktan hız alırlar.

Moda, işini görmek için en aşağılık, en akla gelmez yollara başvurmaktan bile çekinmez.

Faşizm, Hitlerizm ile tek bir bağları olmaması gerek olan birçok delikanlılar dünyanın birçok yerlerinde nasıl bunların selam verme, üniforma giyme modalarına kapılıyorlarsa; giyim kuşam meydanında Son Altes Moda, Avrupa'da esen savaş havasından kendine pay çıkaracak kadar açıkgözlük yapıyor...

Bu yıl Paris'te, sizin anlayacağınız bir iki haftaya kalmaz dünyanın birçok yerlerinde, kadın şapkalarının "çelik miğferler" biçiminde olması ve mantoların Fransız generalleri üniformasına benzemesi moda olmuş...

Bakıyorum da hep böyle şeyleri moda yapıyor bugünkü dünya...

[Orhan Selim / Akşam, 10.10.1935]

MAHPUSLARLA ÖPÜŞMEK

Bir gazetede şöyle bir haber okudum :

"Bir müddetten beri bazı hapisanelere ziyaret için gelen kimselerin, esrar içtiklerinden şüphe edilen birtakım mahpuslara fazla muhabbet göstererek sarılıp ağızlarından öptükleri nazarı dikkati celbetmiştir. Ufak bir kontrolden sonra mahpuslara karşı olan sevgileri gittikçe artan bu ziyaretçilerin gözyaşları içinde sevgililerini öperlerken ağızlarının içine ufak esrar topakları koyuverdikleri meydana çıkmıştır. Bunun üzerine Adliye Bakanlığı bütün hapishanelere gönderdiği bir tamimle, mahpusanedeki tanıdıklarını ziyarete gelenlerin mahpuslarla sarılıp öpüşmelerini yasak etmiştir."

Bu yasağa benim aklım pek ermedi. Esrar hapisanelere akla gelmeyen birçok yollarla girer. Ekmeğin, kömür çuvalındaki herhangi bir kömür parçasının içinde, bir kundura ökçesinin köseleleri arasında, hatta gelen kadınların koyunlarında...

Hapisanelere gelen insan ve erzak sıkıdan sıkıya, kadınların ve erkeklerin en mahrem yerlerine varıncaya dek kontrol ve muayene edilir. Bu şerait altında yine içeri esrar giriyorsa, bunu öpüşen bir ağızın içinden ziyade başka yerlerde aramak icap eder.

Bir mahpusu kendisini ziyarete gelen karısı, kızkardeşi ve anasıyla öpüşmekten men etmek cezayı bir intikam telakki etmeyi son haddine çıkarmak demek olur.

Ekmeğin içinden esrar çıkıyor diye, hapisaneye ekmek sokmamaya kalkışmak nasıl bir tuhaf olursa, ağızdan esrar verilebiliyor diye, o kontrol sistemi içinde, öpüşmeyi yasak etmek o kadar gariptir.

[Orhan Selim / Tan, 12.10.1935]

Nazar-ı dikkat : bakış, bakış yoğunluğu; *Celbetmek* : kendine çekmek; *Şerait* : koşullar.

KADINLIK İÇİN

Kadının iş hayatına girişi önüne geçilmez bir zarurettir. Bu zaruret sosyetenin akışında ileri bir harekettir.

***

İşte çalışan kadın çifte bir istismara tabidir. Birinci, bildiğimiz istismar. İkincisi, işten evine döndüğü vakit mutfak ve çamaşır teknesi başında istismar.

***

Bir erkek çalışıcıya göre, kadın işleyicinin bu ikiz istismarını körüklemek isteyenler vardır.

Kadını işten eve çekmek tarihin akışına zıt gitmek demektir. Bu çekiş bir kısa zaman için başarılabilse bile, eninde sonunda tarihin akışı yine yolunda yürür.

***

Kadın işleyici ile erkek işleyici arasında bir fark yoktur. Fakat bir iş ailesinin bu iki kolunu birbiri karşısına birer rakip gibi çıkarmak isteyenler var.

***

Kadınlık için ileri geri söz söyleyenler, şu üstünkörü yazdığım fikirleri hatırlasalar iyi olur.

[Orhan Selim / Tan, 13.10.1935]

MEKTUP PULU

"İstanbul'da en zor, en güç ne bulunur?" diye sorarsam size ben; siz dersiniz ki :

— İstanbul'da, su katılmamış süt, temiz sokak, dolu olmayan tramvay arabası, muz, hastanede boş yatak, "dostlukta vefa", ucuz, bilgili doktor, mekteplerde yer, ne bilelim işte bu gibi şeyler en zor, en güç bulunur...

Yanılıyorsunuz! İstanbul'da bütün bunlardan daha güçlükle, daha zorlukla bulunabilen, bir nesne vardır.

Bu nesne ufacıktır, bir lokmacık kâğıttır. Bu nesnenin adı mektup için posta puludur...

İstanbul'da "istida, senet" pulları aşağı yukarı her yerde bulunur. Fakat posta pulları postanelerde satılır. Altı kuruşluk bir mektup pulu için postanelerde altı saat değilse de, altı dakikadan çok beklersiniz. Posta pulu satan işyarın daha birçok işleri vardır ve önü Kadıköy akşam vapurları gibi kalabalıktır.

Neden mektup pullarını tütüncülerde kırtasiyecilerde sattırmazlar? Anlamıyorum. Bunu anlayan, bilen varsa bana anlatsın, bildirsin ki, ben de başkalarına anlatıp bildireyim.

[Orhan Selim / Akşam, 15.10.1935]

SON SINIFTAN ÇIKARILANLAR

Mühendis Mektebi'nin son sınıfından bazı talebeleri, iki yıl arka arkaya aynı sınıfta kaldıkları için çıkarmışlar.

Ben bu işe şaştım! Son sınıfa kadar gelip, yani ilk, orta, lise tahsillerini yaptıktan sonra yüksek bir mektebin son sınıfına kadar yükselebilip burada iki yıl yerinde sayan ve bunun için de mektepten çıkarılan bu talebeler...

Bu nasıl olur?

Tahsil silsilesinin bütün basamaklarını tırmandıktan sonra son basamakta iki yıl kalan bir talebenin yalnız kendisi mi suçludur?

Bu son basamakta iki yıl kalıştan okutucuların da suçu yok mudur?

Okutucuların suçu yok! desek, bütün kabahati son sınıfta dönen talebelere yükletsek, onların o son basamağa kadar yükselebilmiş olmalarını nasıl izah edebiliriz?

Yüksek bir mektebin son sınıfından talebe çıkarılırken çok ince, çok uzun düşünmek lazım gelir?

Bir hasta, biraz da doktorların yüzünden, çabuk iyi olamıyor diye nasıl bir hastaneden çıkartılamazsa, bir talebe de mektebinden öyle çıkartılamaz...

[Orhan Selim / Tan, 15.10.1935]

"VAKİT NAKİTTİR"

"Vakit nakittir" diye bir atasözü vardır. Doğru mu? Yanlış mı? Bunu araştıracak değilim. Fakat "nakt"i olmayanlar için "vakt"in önemi bir kat daha artar.

Yurttaşların çoğu da öyle bol "nakit"li olmadıklarına göre "vakt"e verilmesi gerek olan önemin kıratı anlaşılır.

Gelgelelim Haliç vapurları bu kadar önemli bir nesne olan "vakt"in değerini anlamak ve ölçmekten çok uzaktırlar. Geçen gün Cibali'deydim. Vapur, daha doğrusu, o yüzen kibrit kutusu tam on dakika rötarla, kırıta kırıta iskeleye ün verebildiler. Buna şaştım kaldım. Trenlerde rötar olduğunu duymuştum. Fakat küçük yolculuklar yapan vapurların, ne sis, ne fırtına varken ortalıkta, böyle rötar yaptıklarını ilk görüyordum.

"Tahkikat, tetkikat ve tamikat" yaptım. Bir de ne öğreneyim? Meğerse bu kibrit kutuları için böyle on dakikalık rötar bir "hız rekoruymuş". Her vakit yirmi dakika, bir çeyrek geç kalırlarmış.

Eh! Gerçekten de, Haliç vapurları için "Vakit nakit" demek oluyor. Yalnız bu nakit nereye gidiyor anlamadım?

[Orhan Selim / Akşam, 16.10.1935]

Tamikat : derinliğine incelemeler.

GÖZ BOYAYICILIK

Dikkat ettiniz mi? Her satıcı sattığı malı ona şatafatlı bir ad takarak, onu olduğundan başka, daha tatlı, daha güzel bir nesneye benzeterek satmak ister.

Dutçu dutunu "çiğ bal" diye adlandırır. Kestaneci kestanesini kebaba benzetir. Karpuz kurabiye olur; zeytin, havyardır; hıyar, badem.

Hele kavun satıldığını bir türlü anlayamazsınız. Çünkü, bunlar "reçel kutuları" diye sürülürler.

Bu, kendi malını olduğundan başka bir nesneye benzetip sürmek illeti yalnız gezici esnafın başvurdukları bir kurnazlık değildir. Düşünce, sanat, politika meyanında ve işlerinde de bu basit, fakat ölçüleri büyüdükçe göz boyayıcı hokkabazlığa müracaat kılındığı vakidir.

[Orhan Selim / Tan, 17.10.1935]

SU - EKMEK

Su kesilir. Koca şehrin büyük bir parçasında insanlar, gagalarını yağan yağmura açan kuş yavrularına benzerler.

"Bu ne iştir? Kârını tıkır tıkır kasasına doldurmasını bilen bir şirketin, bütün bir şehir parçasını kızgın günlerin en ateşten saatlerinde susuz, aylarca susuz bırakması olur mu?" deriz. Biz dediğimizle kalırız. Şirket, gelecek yıl da aynı marifetini göstermek kararıyla yerinde kalır.

Biz kalırız. O kalır.

***

Evvelki akşam sofraya oturduk. Çocuklar :

— Ekmek yok! dediler.

Dün öğle sofraya oturduk. Çocuklar :

— Ekmek yok! Simit aldık. Simit yiyeceğiz! dediler.

***

Koskoca bir şehrin büyük bir parçası bütün bir yaz susuz kalır.

Koskoca bir şehir ekmek bulmak için fırınların önünde birbirini çiğner...

Koskoca bir şehir. Buna artık koskoca bir şehir diyebilir miyiz?

[Orhan Selim / Tan, 20.10.1935]

BADANA

Bilmem hangi padişahın devrinde, Çanakkale Boğazı'na dayanan düşman kalyonlarını ürkütmek için, bilmem hangi sadrazam mı, kızlarağası mı ne, kalelerin badana edilmesini öğütlemiş.

Bu badanadan yardım ummak, bu badanaya güvenmek, bu badananın göz boyayıcılığına önem vermek huyu belki o günlerden, o devirden kalmadır.

Bakıyorum, Taksim Meydam'nın bir yanındaki duvarlarına her bayram bir kere şöyle üstünkörü badana yapılır. Bu bayram topu gibi bayramdan bayrama badanalanma işi yerine o duvarları ilk ve son boyamak, ne bileyim iyice temizlemek güçlüğüne katlanılmaz.

Badana bir "ayıplar örtücü" sanılır. Oysaki, yalnız yıkık, kirli duvarlarda değil, daha birçok işlerde de üstünkörü bir badanımn pek az süren göz boyayıcılığından vazgeçilmesi güç de olsa, daha doğru olurdu.

[Orhan Selim / Akşam, 21.10.1935]

AKARSU

Bence, yalnız akarsu güzeldir, yalnız akarsu, o canlı, o serinletici, o iç açıcı ve sonsuz "su" adını taşımaya layıktır.

***

Akmayan su, kımıldanmayan, olduğu yerde, bir çukurun içinde pıhtılaşan, ağırlaşan durgun ve durulmuş su ölümü hatırlatır bana. Ben akmayan, durgun su birikintilerinin içinde servilerin koyu neftiliklerini, servilerin hüzünlü çizgilerini görür gibi olurum.

***

Akarsu, bu hakim Heraklit'in suyudur. Akarsu her canlı, her yaşayan, her ileri atılmayı haykıran felsefenin en sevgili mevzuu olmuştur.

Akarsuyun sesi bir ilerleyiş türküsü gibidir. Akarsuyun akışı bütün bir yürüyen insan sosyetelerinin resmine benzer.

***

"Bir akarsuda iki defa yıkanmak mümkün değildir," demiş Heraklit. Bir akarsuda bir defa bile yıkanmak mümkün değildir, diyoruz bugün.

Göllerin hüznü durgunluklarından gelir, nehirlerin heybetli düşündürücülüğü akışlarından.

Bir gölde durgun ve rahat aksimi seyretmektense bir nehirde boğulmayı bile tercih ederim.

[Orhan Selim / Tan, 23.10.1935]

Hakîm : bilge, filozof.

SEVMEK

En geniş anlamında sevmesini, doludizgin, dörtnala, karanlıksız ve ıvır zıvır sevmesini bilmeyen adamda hayır yoktur, bence.

Bir şeyi, bir nesneyi, bir düşünceyi, bir hareketi, bir canlıyı sevmemiş, sevememiş olan adam, bütün ömrünce ne bir şarkının tadını duyabilmiş, ne bir heyecanın hamlesiyle yükselebilmiş, ne de, göğsünü gere gere haykırabilmiş demektir.

Sevmeyen adamın yüreği, kafası, kolu kısırdır. Sevmeyen adam yaratamaz, doğuramaz, anlayıp inanamaz.

Diyeceksiniz ki : "Doludizgin, dörtnala, uçsuz bucaksız sevenler, kurnazlıklarından, ne bilelim, belki de biraz zekâlarından kaybederler."

Bu sözünüz bir bakıma doğru, bir bakıma yanlıştır.

Seven adam, öğrenip, anlayıp, bilip sevememişse, sevgisinde yalnız heyecanı ve yüreği konuşmaktaysa, dediğiniz doğru olabilir. Ve bu çeşit sevgilerin inkisarları korkunçtur.

Fakat, seven, öğrenip, bilip, anlayıp, inanarak sevmişse, bu sevgide kafa da yürek kadar dümeni tutuyor demektir.

Sevmek, öğrenip, bilip, anlayıp, inanıp sevmek! Bence, yaratıcı insanın en büyük, en derin, en ayırt edici kendine benzerliği burdadır.

[Orhan Selim / Tan, 24.10.1935]

İnkisar : kırılma.

BEDDUA

Eskiden şu çeşit beddualar vardı :

"Gözlerin kör olsun e mi?..", "Taş olursun inşallah!", "Sürüm sürüm sürün!", "Köşe başlarında dilenesin!"... falan filan!..

Bu beddualar tesiri, dokunağı olmayan sözlerdir. Ne "Gözlerin kör olsun!" demekle insanın gözleri kör olur, ne "Sürüm sürüm sürün" sözü insanı sürüm sürüm süründürür.

Gel gelelim yeni çeşit bir iki beddua var ki, hani insanı tutmaları, tesirleri eskilerine hiç benzemez.

"Yağmurlu bir günde, herhangi bir durakta Maçka-Beyazıt tramvayını beklersin inşallah!" diye bir bedduanın yerine gelmeyeceğini kimse kestiremez.

Hele bu bedduaya, bir de "Bekler bekler beklersin de gelen tramvaylar ardı ardına dolu çıkar!" sözünü kattılar mı, hapı yuttunuz demektir.

"Suyun kesilsin!", "Havagazı Kumpanyası'nın saatlerinden kurtulma!" gibi beddualar da birincisinden aşağı kalmazlar.

Hele yazıcı iseniz ve benim gibi zaten ıvır zıvır nesneler yazıyorsanız, "Yazılarında musahhih yanlışlığı eksik olmasın!" bedduası da oldukça dokunaklı kaçar...

Fakat, bence, yeni çeşit beddualarn en keskini : "Düşmanın seni övsün!" sözüdür...

[Orhan Selim / Tan, 25.10.1935]

GÜRÜLTÜYLE KAVGA!

Satıcıların sabah sabah bağıra çağıra sokaklardan geçmesi yasak edildi. Onlar ancak önceden kestirilmiş bir saatten sonra seslerini çıkarabilecekler.

İyi!..

Ancak, şehirde gürültünün, hele sabah gürültülerinin kaynağı yalnız satıcıların sesleri midir? Araba, otomobil, vapur gürültüsü sabah, öğle ve akşam diye bir bölüm tanır mı?..

Bugün şehir demek gürültü demektir, en dar ve en geniş anlamında tekerlek ve korna seslerinden, haykıran, dövüşen insan seslerine varıncaya dek, gürültü.

Bugünkü şehirlerden gürültüyü kaldırırsanız, bugünkü şehir bugünkü şehirliğinden çıkar. İçi boşaltılmış bir taş yığınına döncr.

Bütün bugünkü sosyal temelleriyle şehir kaldıkça onun gürültüsü de kalacaktır.

Bir keman nasıl ancak çalındığı ve ses verdiği vakit kemansa, bugünkü şehir de, iyi veya kötü, gürültüsü ve ses verişiyle şehirdir.

Bugünkü şehir bugünkü şehir olarak kaldıkça, onda, en dar ve en geniş anlamıyla, gürültüyle kavga etmek bir ütopidir...

[Orhan Selim / Akşam, 26.10.1935]

UNUTMAK

Unutmak, unutabilmek bazı insanlar için bir morfin şırıngası, bir uyuşturucu zehirin sarhoşluğu gibi aranan, istenen bir nesnedir.

Unutmadıkları, unutamadıkları için çırpınanları, kıvrananları görmüşümdür.

Unutulması istenen hatıraları, yüzleri, manzaraları unutmak, bir duvardan çivi söker gibi, kafanın, yüreğin içinden çekip çıkarmak onları ve bu işi öyle yapabilmek ki, çivinin yeri bile kalmasın!

Bana öyle geliyor ki, unutmaktan yardım umanlar, unutmanın karanlığında rahatlamak isteyenler kuvvetsiz, güçsüz insanlardır.

Kuvveti ve kendine ve yaptığı işe inancı, güveni olan insan, bir kerecik olsun, unutmak denilen lastikle, kendisi için çok dayanılmaz nesneler de olsa, geçmişi silmek istemez.

[Orhan Selim / Tan, 26.10.1935]

TİFO

İstanbul'da tifo varmış. Günde dokuz kişi kadar tifoya yakalanıyormuş.

Tifo sudan, sebzeden, yemişten geçermiş. Her sudan, her sebzeden, her yemişten değil elbette, bunların mikroplusundan, pisinden...

İstanbul şehirdaşlarının çoğu çeşmelerden ve Terkos musluklarından su içer. İstanbul şehirdaşlarından çoğu salata ve yemiş yer. Bunlarda bilmem hangi vitamin olduğu için değil, ete, balığa göre salatanın, sebzenin ve kavun filan gibi yemişlerin çok daha ucuz oluşlarından.

İstanbul'da tifo her yıl çıkar. Çünkü her yıl su içilir ve mevsiminde yeşillik yenir.

İstanbul'da her yıl tifo çıkar ve gazeteciler her yıl şu benim yazdığım çeşitten yazılar yazarlar, "Bu iş kökünden halledilmelidir, suya ve yeşilliklerin temizliğine dikkat olunmalıdır," derler...

Eskiden İstanbul yangınlar şehriydi. İtfaiye yapıldı. O yapılana kadar yanması kolay tahta evlerin de birçoğu yandı, yangınlar azaldı.

Şimdi, tifoyla kavga için ayrı bir kurum kurulana kadar, tifoya yakalanıp ölmeleri kolay olanların ölmelerini mi bekleyeceğiz?..

İstanbul'da her gün sekiz dokuz kişi tifoya yakalanıyormuş! İstanbul'da her gün kaç kişiye tifo aşısı yapıldığını ve yeşilliklerle suları temizlemek için ne gibi yollara başvurulduğunu bilmiyoruz.

[Orhan Selim / Akşam, 28.10.1935]

BİZ! HAYIR, BİZ!..

Fransız gazetelerinden "Le Petit Parisien"de şöyle bir yazı çıktı :

"Son günlerde arsıulusal hava çok ağırlaşmıştı. Her yanda kuşkular ve her çeşit değerler altüst olmuştu. Fakat M. Pierre Laval'in yılmayan çalışması bu korkunç gerginliği yumuşattı."

***

Londra'da çıkan "Sunday Times" gazetesi şöyle bir yazı bastı :

"Büyük Britanya'nın diplomatik gayreti, son günlerde çok ağırlaşan Paris, Londra ve Roma münasebetlerini yumuşattı."

***

İstanbul'da çıkan "Akşam" gazetesinde ben de şöyle bir yazı yazıyorum :

"İlkönce, dereyi görmeden paçaları sıvamak diye buna derler. Daha ne arsıulusal hava ağırlığını kaybetti, ne de Paris, Londra ve Roma arasındaki gerginlik yumuşadı.

"Sonra, arsıulusal havayı biz yumuşattık; hayır, siz değil, biz yumuşattık derken yumuşayan bir daha sertleşeceğe benziyor."

[Orhan Selim / Akşam, 30.10.1935]

Arsıulusal : uluslararası.

ÇALIŞMAK

Çalışmak insanoğlunun her çeşit verimli yaratıcılığının kaynağıdır.

Çalışmanın tadına ulaşmamış, çalışmanın türküsünü içinde duymamış bir insan boş bir çuval, delik bir küp gibidir.

Ancak, çalışmanın bu yaratıcılığı, o, bir sevinçli, bir zincirsiz akış olduğu vakit kendini gösterir. Ehramları yapan esirlerin çalışması ne bir aydınlık türkü, ne bir temizleyici, yaratıcı iştir onlar için.

Doğrusunu isterseniz, ben : "Çalışmak insanoğlunun her çeşit verimli yaratıcılığının kaynağıdır!.." demekle yanlış bir söz ettim. Meseleyi böyle koymak onu abstre bir bakımdan ele almak demektir. Çalışmak, yerine göre, şartlarına göre sevinçtir, yerine ve şartlarına göre ağrı, acı ve ölüm.

[Orhan Selim / Akşam, 31.10.1935]

Abstre (abstrait) : soyut.

BEDESTEN'E GİDERKEN

Bir masa alacağım. Bildiklerden biri dedi ki :

— Bedesten'e git, orda hem ucuz, hem sağlam, elden düşme masa bulabilirsin...

Bugüne kadar Bedesten'e gitmişliğim yoktur. Yalnız, bu ismi çocukluğumdan beri işitir dururum.

Bedesten'i ben, her nedense, biraz acı, birçok ağrıyla karışık çeşit çeşit, örneklerine yalnız oranın duvarları arasında rastlanan eşyaların satıldığı bir başka dünya gibi düşünürüm. Bana öyle gelir ki, Bedesten geçmiş günlerin barındıkları son sınırdır. Ben öyle sanırım ki, Bedesten'den içeri girince, yağmadan dönen bir eski devirler sultanının esir pazarıyla karşılaşacağım. Bir esir pazarı ki, abanozdan zenciler, sırma saçlı Çerkes kızları değil, çeşit çeşit oymalı konsollar, tepeliklerinin yaldızları dökülmüş büyük aynalar, insan gözü iriliğinde inciler satılır içinde.

Kafamın içindeki bu masal kırk haramilerinin mağarasında, bakalım, aradığım ucuz tahta masayı bulabilecek miyim? Bunu size yarın yazarım.

[Orhan Selim / Akşam, 2.11.1935]

BEDESTEN'DE

Dünkü yazımda, benim için tanınmamış bir dünya olan Bedesten'e bir ucuz tahta masa almak için gideceğimi yazmış ve kafamın içindeki Bedesten'i anlatmaya çalışmıştım.

Fakat kafamın içindekiyle kafamın dışındaki çok yerde birbirlerinden öyle uzak, birbirlerine öyle benzemeyen nesnelerdir ki.

Benim bir çeşit Ali Baba mağarası gibi düşündüğüm, içinde geçmiş, uzak günlerin tahtalaşmış, camlaşmış, aynalaşmış, kumaşlaşmış izlerine rastlayacağımı umduğum Bedesten'in adı bile Bedesten değilmiş meğer.

Geniş ve büyük bir otomobil, daha doğrusu otobüs garajı gibi bir yer. Orta boşluğunun iki yanına Beyoğlu mağazalarının vitrinleri gibi camekânlar yapılmış. Bunlardan çoğunun içinde sünnet düğünlerinde getirilen armağanlar çeşidinden çatal bıçak, saat, yazı takımı çeşitleri dizilmiş. Bir iki pırlanta yüzük ve bunların etiketlerinde kusurlarına varıncaya dek her şeyleri yazılı.

Hak yerleri salonlarını andıran iki salon. Buralarda mezat yapılıyor anlaşılan.

Şöyle sağı solu dolaştım. Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki koltukçu dükkânlarından getirilmişe benzeyen masalar, iskemleler. Boyunlarına etiketleri asılmış, mezada çıkma sıralarını bekliyorlar.

Bedesten işte buymuş meğer... Ve "işte bu" olan Bedesten'de ben aradığım ucuz, tahta masayı bulamadım. Onu bulamadığıma değil, bir çocukluk masalının daha yıkılışına yanıyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 3.11.1935]

NASRETTİN HOCA'NIN KUŞU GİBİ

Buğday yükseldiği için ekmek de pahalılaşıyor ve daha da pahalılaşacakmış.

Düşünülmüş, taşınılmış, "Mademki, denilmiş, ekmek pahalılaşıyor, ikinci çeşit bir ekmek çıkaralım. Bu ikinci çeşit ekmek daha ucuz olur."

Elbette ekmekler birinci ve ikinci çeşit diye ikiye ayrılınca, ikinci çeşidin ucuz olması için daha kötü undan yapılması gerekecek.

Sizin anlayacağınız, her nedense yükselişinin önüne geçilemeyen buğday değerleri yüzünden yarın bir de üçüncü çeşit ekmek çıkarılması düşünülebilir...

Bu "suret-i hal" benim bir tuhafıma gitti. Ucuz ekmek, fakat birinci çeşidinden ucuz ekmek yenemedikten sonra, ucuzluk ekmek çeşidinin aşağılatılmasıyla elde edildikten sonra "ekmek meselesi"nin "suret-i hal"li Nasrettin Hoca'nın kuşuna benziyor...

[Orhan Selim / Akşam, 4.11.1935]

Suret-i hal : çözüm yolu.

ÇİSELİYOR

Sokağa çıkmadan önce pencereden baktım, hava puslu, hava ıslak, fakat yağış yok.

Sokağa çıktım. Bir iki adım attım atmadım iliklerime kadar ürperdim birdenbire. Omuzlarım sırılsıklam. Yağmur mu? Hayır, yağmıyor. Çiseliyor. Yağmur çiseliyor yalnız. İnce ince, sinsi sinsi, kurnaz kurnaz çiseliyor.

Çiseliyen yağmur alçaktır, korkak, yalancı ve sinsidir...

Şakır şakır, bol yağan bir yağmur saldırısıyla, gözle görülmeyecek kadar ince ince inen bir çiseleyiş arasındaki ayrılık insan karakterleri arasında da vardır.

Şakır şakır yağan yağmurlara benzeyen insanlara, düşmanım da olsalar saygı duyarım. Fakat içlerinde çiseleyen bir yürek taşıyan, yaşayışları, düşünüşleri, kavgaları çiselemek biçiminde olan insanlardan yılan görmüş gibi tiksinirim.

[Orhan Selim / Akşam, 5.11.1935]

AT VE MOTOR

İnce belli, uzun boylu, tığ gibi bir Arap atıyla sekiz silindirli, yağ içinde, çizgileri birbiri içine girmiş, oldukça biçimsiz sekiz silindirli bir otomobil motoru yan yana duruyordular. Daha doğrusu, sekiz silindirli motor, Arap atının ayakları dibinde duruyordu.

Yanımda duranlardan biri dedi ki :

— Şu Arap atının aksoylu çizgilerine, dikilmiş kulaklarına ve alacalı bir tavus kuyruğundan bir kat daha güzel kuyruğuna bak. Bir de şu sekiz silindirli motorun biçimsizliğini, bodurluğunu, pisliğini düşün...

Yanımda duranlardan birinin bu sözlerine ben şöyle bir sorguyla karşılık verdim :

— Bu Arap atıyla şu motor yarış etseler kim kimi geçer?

— Motor, Arap atını geçer elbette...

— Peki, Arap atı mı daha ağır yük taşıyabilir, motor mu?

— Elbette motor...

Güldüm :

— Öyleyse, dedim, senin ince boyunlu, kuyruğu tavusunkinden daha güzel, aksoylu Arap atın şu biçimsiz motorun yanında yaşamaya layık olmak bakımından gülünç bir mahluktur.

Arap atı senin olsun, motor benim...

[Orhan Selim / Akşam, 6.11.1935]

BİR YENİŞEHİR

İstanbul'da bir "Yenişehir" vardır. Buraya Kasımpaşa'dan da gidilir, Beyoğlu'ndan da...

İstanbul'un bu "Yenişehir"i görülecek "şehir"dir doğrusu. "Yeni" ve "şehir" sözlerinin anlamlarıyla alay etmek için bir anıt dikilmek istense bundan daha yakışık olanı olmazdı.

İstanbul'un "Yenişehir"i Pangaltı'nın arkasından başlayıp Kasımpaşa'da sona eren o "meşhur" derenin iki yanına kurulmuştur. Yeryüzünde tek bir dere yoktur ki, "dere" anlamını bu "meşhur" dere kadar kepaze etsin.

İstanbul "Yenişehir"inin ana caddesi bu deredir. Başka yolu yok gibidir. "Yenişehir" yolu olmayan gayet orijinal bir şehirdir sizin anlayacağınız...

Bu orijinal "Yenişehir"de oturan bildiklerden biri, geçen gün, bana şöyle bir soru sordu :

"Bizim şehirde ne Arnavut taşlı, ne parkeli, ne asfalt yol yoktur. Gel gelelim, biz yine yol parası veririz. Olmayan bir nesnenin karşılığını ödemek olur mu? Yoksa ara sıra Taksim, Nişantaşı, Cağaloğlu gibi parke taşlı, asfaltlı yollardan geçtiğimiz için yol parasını bu yollardan geçme kirası olarak mı veriyoruz?"

"Yenişehir"li bildiğin bu sorusuna cevap vermek bana düşmez elbette...

[Orhan Selim / Akşam, 7.11.1935]

AVAM KAMARASI'NA GİREN BAKKAL ÇIRAĞI...

İngiltere'de iki siyasal kurum vardır : bunlardan birisine "Lordlar Kamarası", ötekisine "Avam Kamarası" derler.

Lordlar Kamarası'na bir Lordun girişi tabii görülür. Adı üstünde "Lordlar Kamarası" bu. Buna karşılık "Avam Kamarası"na da bir bakkal çırağının girişi tabii görülecek gibi gelir insana. Öyle ya, mademki "Avam Kamarası" bu, içine prensler girecek değil ya!..

Fakat bir nesnenin adıyla, daha doğrusu bir nesneye konan adla, o nesnenin özü arasında her vakit birlik olmaz. Adı "göz nuru", "alın teri" olan apartmanlar vardır ki, ne göz nuru, ne de alın teriyle bağı, münasebeti yoktur. Bunlara "dalavere" filan gibi adlar takmak daha yakışık alırdı.

Neyse, gelelim "Avam Kamarası"na, bu kurumun da avamla o kadar münasebeti yok ki, geçenlerde bir bakkal çırağının mümessili bir avukat filan değil de, bakkal çırağının özü buraya girince bizim gazeteler bile buna şaşıp, "meraklı resimler" sütununa adamcağızın resmini bastılar.

[Orhan Selim / Akşam, 8.11.1935]

Mümessil : temsilci.

"NİZAMI VE USULÜ DAİRESİNDE"

Bir bildik anlattı :

"Geçen gün "devair-i resmiye"den birinde bir işin peşindeydim.

"— Bir dilek kâğıdı yaz, altına 16 kuruşluk pul yapıştır da öyle gel, dediler.

"Dilek kâğıdını yazdık, biri kuruşluk, ötekisi on beşlik 16 kuruşluk iki pulu yapıştırdık. Pulların üstüne tarihi ve soyadımızla imzamızı attık.

"Bay işyar dilek kâğıdımızı aldı, evirdi, çevirdi.

"Tarih ve soyadlı imzamızla 'iptal' edilmiş olan 16 kuruşluk pulların üstünde durdu. Sonra sertçe bir sesle :

"— Bu dilek kâğıdınızı alamam, dedi.

"— Neden? dedim.

"— Çünkü, dedi, pullar 'nizamı ve usulü dairesinde' iptal edilmemiştir.

"— Anlamadım, dedim.

"— Anlamayacak ne var, dedi. Tarih, 15 kuruşluğun kıyısında kalıyor, bir kuruşluğa geçmiyor.

"— Fakat, Bay İşyar, soyadlı imzamız her iki pulun da üstünden geçmiş işte. Tarih iki pulu birden 'iptal' etmemiş ise de imzamız bu ödevi yerine getirmiş, dedim.

"— Yalnız imzanın iptali yetmez, dedi. Yeniden bir dilek kâğıdı yazarak, yeniden 16 kuruşluk pulları 'nizamı ve usulü dairesinde' iptal edip bize getirmeniz gerektir.

"Ne yapalım bir 16 kuruş daha bayıldık ve pulları nizamı dairesinde iptal ederek dilek kâğıdımızı sunabildik... Böylelikle kâğıtları, yazdırması bir yana bırakılacak olursa, bir tarihin ucu biraz kısa kalmış diye 16 kuruşluk bir dilekçe bize 32 kuruşa mal oldu."

Benim bildik bütün bunları bir solukta anlattıktan sonra, şöylece dert yandı :

"— 'Usulü ve nizamı dairesinde' iş görmek iyidir. Fakat 'usulü ve nizamı' bu kadar ileri götürmek kötüdür. Çünkü pulu iptalden

istenen sonuç o pulların bir daha kullanılamamasıdır. Ben bu işi ha tarihle, ha imzamla, ha bir çizgiyle yapmışım, bundan ne çıkar? Hem bu 'pul iptali' meselesi yalnız benim başıma gelmemiş, kaç kişiye anlattıysam onlar da böyle bir 'fahiş hata' işleyip cereme çektiklerini söylediler.

"'Nizamı ve usulü dairesinde' bu 'nizam ve usul'ün önüne geçilmesi iyi olacak gibi geliyor bana."

[Orhan Selim / Akşam, 11.11.1935]

Devair-i resmiye : resmi daireler; *Fahiş* : ölçü dışı, aşırı; *Cereme* : başkasının hatasından doğan zararı ödeme.

BİR KADIN YÜZÜNDEN

Dünkü "AKŞAM"da şöyle bir haber okudum :

"Tokat'ta Lütfi adında bir genç Ömer adında biriyle bir kadın yüzünden kavga etmiştir. Kavga kızışmış ve Lütfi tabancasını çekerek Ömer'in üzerine ateş etmiştir.

"Ömer aldığı yaralardan ölmüştür. Lütfi yakalanmıştır. Adliye tahkikat yapmaktadır..."

Bu çeşit haberlere sık sık rastlanır. Bu çeşit cinayetlerin adı : "BİR KADIN YÜZÜNDEN"dir.

Kadın yüzünden delikanlılar birbirlerini öldürüyorlar. Ah şu kadınlar!..

Oysaki bütün bu öldürmeler, bu kan dökülmeleri "bir kadın yüzünden" değil, "bir kadın telakkisi" yüzündendir. Kadını eşya gibi, mal ve mülk gibi görmenin, böyle telakki etmenin yüzündendir.

"Ah, şu kadınlar!" değil, "Ah, şu, kadını böyle telakki etmek!.."

Kadın yüzünden dökülen kanlarda kadının suçu yoktur. Bütün suç, kadının uğrunda kan dökülecek bir deste banknot, bir denk halı biçimine gelişindedir.

[Orhan Selim / Akşam, 12.11.1935]

Telakki : anlayış, görüş.

YÜK VE İNSAN

Bir gemi battı. Boğulanlar oldu. Çocuklar babasız, analar kocasız ve evler kadınsız kaldı.

Gazetelerde okuyorum, geminin batışında en büyük rolü fazla yüklü olması oynamış, diyorlar. Kaptan, gemiyi ağzına kadar doldurmuş, gemi yan yatmış, bir deniz çalkantısıyla alabora olmuş.

Anlaşılan, batan gemi yük gemisiymiş, yolcu da taşıyormuş. Eğer böyle olmasaydı içinde o kadar çok yük ve yüke göre o kadar az yolcu olmazdı.

Bu böyleyse eğer, yük gemisiyle yolcu taşınır mı? Bu bir. Sonra, yük gemilerinin yaşları küçük olmalıdır diye bir nizam konmuştu. Oysaki bu batan gemi oldukça yaşlı. Bu iki...

Bundan başka, gemi yük gemisi değil de yolcu gemisi idiyse, yaşı insan taşımak için büsbütün çok.

Sordum soruşturdum. Yük gemileri için konan yaş küçüklüğü meselesi yolcu gemileri için "varit" değilmiş. Sizin anlayacağınız bir yolcu gemisi bir yük gemisine göre daha eski olabilirmiş? Bu doğru mudur?

Eğer bu doğruysa, şu batan gemide olduğu gibi, yüke insandan çok önem veriliyor demektir.

Yanlışlıklar, çok yerde, bir facianın haykırışıyla düzeltildiğine göre, bu facia da, insanlara, yükten daha çok önem vermek işine yarayacak mı?

[Orhan Selim / Akşam, 14.11.1935]

Varit : olabileceği akla gelen.

YEŞİLLİKLERİN DEVRİMİ

Yaz geçti gözlerim ve dudaklarım düşünüyorlar : "Bu yaz ne gördük, ne tattık ve ne yedik?"

Gözlerim anlıyorlar ki, ne denizin ışıltısına, ve, ne alabildiğine tertemiz uzayan tanyerlerinin sınırsızlığına, ne kirazın al boyasına, ne de sebzelerin yeşilliğine doyabilmişlerdir.

Dudaklarım anlıyorlar ki, sıcak bir günde soğuk suyun serinliğini, marulların iç açan tazeliğini ve insanın ağzında bahçelerden esen bir sabah rüzgârı gibi dolaşan çeşit çeşit yemişlerin tadını unutabilmekten çok uzaktırlar.

Doğrusunu isterseniz, her geçen yaz bizi İstanbul toprağının en güzel verimlerinden biraz daha uzaklaştırıyor. Her yeni yaza girişimizde, geçen yazlar yediğimiz yemişlerin, yeşilliklerin biraz daha azaldıklarını ve onların yerine yeni, alafrangalaşmış çeşitlerin geldiğini görüyoruz.

Kirazlar azalıyor "framboazlar" çoğalıyor; erik kompostoları azalıyor "çikolatalı kremalar" artıyor, salatalıklar eksiliyor, "konkomburlar" fazlalaşıyor.

"Kibar" sofralarında artık yer bulamayan "Ayşekadın" fasulyesi, fıkara sofralarında da çok kere, pahalılığı yüzünden görünemez oldu.

İstanbul yeşillikleri, sosyal, ekonomik sebepler dolayısıyla, derin bir devrim içindedirler.

[Orhan Selim / Akşam, 15.11.1935]

Framboaz (framboise) : ahududu, ağaççileği; *Konkombur* (concombre) : hıyar, salatalık.

BALIKPAZARI - BEYOĞLU

Geçen gün bir kunduracı bildikle Beyoğlu'ndan geçiyorduk. Bizim bildik kunduracıdır dedimse, kundura mağazası sahibidir demek istemedim... Balıkpazarı'nda karanlık bir hanın alt kat odalarından birinde çalışan bir kunduracı kalfasıdır.

Vakit akşamdı. Beyoğlu mağazalarının vitrinleri, allı yeşilli pırıl pırıl yanıyordu. Birdenbire büyük bir kundura mağazasının önünde, bizim bildik, kolumu dürterek beni durdurdu. Nikel ve kristal ışıltıları arasında porselen biblolar gibi sıralanmış kunduraları gösterdi :

— Görüyor musun? dedi. Bunları, Balıkpazarı'ndaki hanın atölyesinde biz yapıyoruz. Bizim patron çiftini beş liraya bu mağazaya satar. Burada içlerine yaldızlı etiketler yapıştırılır ve çifti on iki liraya alıcıya satılır. Yirmi liradan Avrupa kunduraları satan(?!) Beyoğlu mağazalarının malları da bizim oranın verimidir ve bizden altı liraya alınmıştır.

Yürüdük.

Yalnız kundura işinde değil, sattığı malların çoğunda, etiket ve cakalı vitrinparası alan Beyoğlu! Vaktiyle külüstür, alacalı Avrupa kumaşlarını "lahur şal" diye süren, şimdi Balıkpazarı'nda çiftini beş liraya yaptırdığı kundurayı bilmem ne köselesinden diye 12-20 liraya yutturan mağazalar, gözlerini kırparak, cakaya, pırıltıya, yaldıza ve firmanın parlaklığına önem veren bir yığın insanın enayiliğiyle alay ediyor gibiydiler.

[Orhan Selim / Akşam, 16.11.1935]

BUGÜNKÜ SAYIMIZ 16 SAYFA

— Olur şey değil, hele şu gazeteye bakınız, on altı sayfa! Çevir bre çevir... Okumakla bitmez. Para ile alayım desen yalnız kâğıdı beş kuruştan çok değer. Hem içinde neler yok neler... Bin bir çeşit mağazası mısın mubarek! İğneden ipliğe kadar ne arasan var.

— ...

— Bir şey demiyorsunuz?

— Coşkunluğunuz biraz yatışsın diye bekliyorum. Yoksa diyeceğim, şöyle diyeceğim : Az sayfalı, güzel yazılı, resimsiz ve şatafatsız gazeteleri gözüm arıyor. Benim fikrim, gazete okumak isteyince, bir kervansaraya girmek istemiyor, atların tepindiği, eşeklerin gübrelediği, tavukların eşelendiği, yün çuvallarıyla yağ tulumlarının, pamuk balyalarıyla gaz sandıklarının karmakarışık yığıldığı bir kervansaraya... Fikrimi tertemiz, derli toplu, ufak tefek, aydınlık ve sevimli bir apartmana sokmak isterim. Ancak orada rahat eder, orada kolaylıkla aradığını bulur, orada az emekle ihtiyacını giderir.

Bir gazete, sayfalarının çokluğundan dolayı satılmamalıdır. Dolmalık lahana almıyoruz. Gazeteler, yazıları okuma zevkimizi okşadığı, lazım olanı, ne az, ne çok, verdiği için satılmalı ve beğeni (rağbet) görmelidir.

Halbuki sizin övdüğünüz gazeteler okkaca ağırdır, fikirce değil. Yüz çeşit mezenin dizildiği bir upuzun masa ki üstünde istediğinizi bulmak için hem gözünüzü, hem zihninizi yormalısınız. Şurası da var : Bu mezelerin çoğu artıktır, Avrupa gazetelerinin artığıdır. Frenkçe gazeteleri okuyanlar kaç günlük bayat jambonlu yumurta olduğunu anlarlar.

Hem, sorarım size, acaba kaç kişi Mançuri'deki Çin-Japon uyuşmamazlığını anlatan dört bölmek (sütun) siyasal yazıyı okur? Ben sinema yıldızı bilmem hangi matmazelin veya misin kaç kocadan boşanıp kaç köpek değiştirdiği ve dolabında kaç çift iskarpin bulundurduğunu niçin okuyayım? Ya sayfanın yarısını dolduran resmine ne buyrulur? Baldır bacak meraklısı da olsam gündelik kötü kâğıda basılmış o lekeli resim benim hevesimi

yatıştıramaz. Gider parlak kâğıda basılı bir sinema gazetesi alırım ve yıldızın deniz elbisesi altında gölgeleri seçilen oyluklarını daha temiz seyrederim.

Politika, sinema, edebiyat, karikatür, bütün ilimler, fenler, eğlenceler için ayrı gazeteler vardır. Gündelik gazeteler bunlardan ancak birer parça, doyurmayacak, tıkamayacak, bezdirmeyecek kadar koyabilir. Günlük haberlerin yanında bir garnitür olması için!

O kıpkırmızı yazılar, kapkara kadrlar, ipiri harfler, o boylu boyuna resimler, o soğuk maskaralıklar, aşağılık soytarılıklar, kaba gözbağcılıkları, düşkün sokak çığırtkanlıkları için sevinmemelisiniz. Zevkimizin bozulmasına, vaktimizin çalındığına, sünnet çocuğu yerine konulmamıza kızmalıyız.

Resimde yapılan fena kullanış ise hepsine tüy dikiyor : Avrupa acentelerinin beş paralık kazanca karşı yağdırdıkları klişeleri sırala sırala, bas. "Misisipi" ırmağı taşmış imiş : Bir su tabakası, üstünde bacaları sezilen bir, iki dam. Kızılırmak da, Menderes de taşsa bu, böyledir : Bir su yığını, bir kaç dam veya baca. Böyle bir resimden alacağımız bilgi ve zevk hiçtir, sıfırdır. Resimler pek yerinde, pek taze olmalıdır, pek sıcağı sıcağına konulmalıdır. M. Laval'ın bildiğimiz kafası... Bugün söylev verir, basarlar; yarın Roma'ya gider, koyarlar; öbür gün kabine düşer, gene burnumuza sokarlar. M. Laval'i, Eden'i, Musolini'yi bu kadar kafamda taşımaya, gözümden ayırmamaya beni niçin zorluyorsunuz? Ya Habeş kralına ne buyuracaksınız? Zavallı beynime bu ürkütücü yüz, kıvırcık abanoz saçları, kar gibi parlayan dişleri ve akları çok, sert bebekli ufacıcık gözleriyle işledi, oyuldu, bir daha silinmeyecek gibi yerleşti.

Yüz Mari Pikfort, Klodet Kolber, Marlene Dietrih karşıma dizilseler, hepsi de gülüşseler, öpüşseler, soyunsalar, serpilseler gene Musolini'nin ve Habeşteki düşmanının gönül karartan hayallerini aklımdan çıkarmaya yetişemezler.

On altı sayfalık gazetelerin gözümün önüne gelen hali şudur :

"— Dolmamış, daha kaç sayfa kaldı?

"— Beş!

"— Ver öyle ise şu profesörün uyku veren yazısını, bir de taşların yaşı, öküzlerin başı, devedikeninden aşı için yazılmış makaleler vardı. Onları da koy... Kaç kaldı?

"— İki!

"— Öf! Getir şu kedi masalını, Zaro Ağa'nın sakalını, Ankara balını... Dolmadı mı?

"— İki bölek açık!

"— Sinema yıldızlarından bir de resim seç, en büyüğünü, hani bir eşeğin önünde iki bacağını açıp memelerini gösteren bir kocamanı vardır, 13x35 büyüklüğünde... Onu yerleştir.

"— Altına ne yazalım?

"— Ne yazarsan yaz be! İstersen mis bilmem kim eşekleri anırtma idmanı yaparken... diye yaz!"

Azıcık dikkat ederseniz, görürsünüz : Böyle çok sayfalı, bol harçlı, abur cuburla dolu gazetelerde iyi yazılar, değerliliklerinden epeyce kaybediyorlar. Bedesten'de kötü şeyler arasına karışmış antika mallar gibi bunları seçmek de herkesin işi değil. Belki de yazıların değersizliği böyle, boş resim ve kuru lafla gazeteyi süslemeye sebep oldu, bir şarlatanlığa yol açtı.

Sanıyorum ki bunu gören Musolini İtalya'da gündelik gazetelerin sayfalarını altıya indirmekle iyinin değerini verdi, güzeli kalp yaldızlı kadrodan kurtardı ve bozulan bir zevki yeniden diriltti.

Darısı on altı sayfanın Bitpazarı'nda bunalmış başka memleketlerin başına!

[Ben / Akbaba, 16.11.1935]

LÜKÜS KİBRİT

Dünkü "AKŞAM"da şöyle bir haber okudum :

"Kibrit sosyetesi, defter şeklinde lüks bir kibrit çıkarmak için teşebbüslere girişmişti.(...) Şimdilik bundan vazgeçilmiştir."

Akay vapurlarında lüks kamara, Ayaspaşa'da lüks apartman, tiyatroda "Lüküs Hayat"tan sonra, sıra lüks kibrite gelmiş ki anlaşılan, kibrit sosyetesi bu işe el koymuş.

Demokratik kibritlerin kutusu bile elli paraya satılırken, onların sapını azaltıp defter biçimine sokmak "lüküsleştirmek" nasıl insanın aklına gelir? Şaştım buna doğrusu!

Doğrusunu isterseniz, kibritleri bile sarmaya başlayan bu "lüküs" merakı insana şöyle bir gülümseme isteği veriyor.

Ben "lüküs" sözünü ilkönce çocukluğumda, babamın beni götürdüğü bir bahçeli kahvenin ağaçlıklı gecesini mavimtırak bir ışıkla aydınlatan bir lamba dolayısıyla duydum. Bu telden ağların içinde duran yuvarlak bir lambaydı. Gürültülü bir ses çıkararak yanıyordu. Işığı titrekti. Fakat cakası büyüktü. Babama sordum :

— Bu ne biçim lamba böyle?

Babam :

— Buna lüks lambası derler. Avrupa'dan yeni getirtmiş bu kahveci, dedi.

O "lüks" sözünün bizim anladığımız "lüks" anlamıyla bir bağı var mıydı? Bilmiyorum. Fakat ne zaman "lüküs" bir nesne görsem, gözümün önüne hep o "lüks lambası" gelir.

[Orhan Selim / Akşam, 19.11.1935]

DÜŞMANI ÇOK OLMAK

Düşmanı çok olmak iyi şeydir. Düşmanı çok olanın her vakit dostu da çok olur mu? Bilmem. Fakat düşmanı çok olanın dostları sağlam olur; bunu bilirim.

Çeşit çeşit düşmanı vardır insanın. Göz göze kavga edeni, arkadan çelme takmaya çalışanı, irilisi, ufaklısı, güçlüsü, güçsüzü.

Göz göze kavga edenle çarpışmak tatlıdır. Arkadan çelme takmaya çalışanla uğraşmak baş ağrısı gibi bir meseledir. İrisine karşılık verirsin ufağına aldırmazsın.

Bir de manyak soyundan düşman vardır. Kendini dev aynasında, bütün dünyayı dürbünün tersiyle görür. Seni hiçe saydığını söyleyerek saldırır, hızını alamaz bir daha atılır üstüne, yana çekilirsin yuvarlanır!

Bu soy düşmanla kavga tatsızdır, çünkü karşında dev aynası vurmuş bir gölgeden başka bir şey yoktur.

Düşmanı çok olmak iyidir. İnsana kuvvet verir. İnsana, insan gibi, düşünerek, inanarak yaşadığını anlatır.

[Orhan Selim / Akşam, 20.11.1935]

ŞEMSİYE VE BASTON

Ne şemsiye kullanabilirim, ne baston. Baston, insanların bilmem hangi devrinde, kalın ağaç dallarını lobut gibi kullandıkları günlerden kalmış olsa gerek. Bastonun kafa göz yarmaya da yaradığı düşünülürse, bu incelmiş, biçime sokulmuş sopanın hâlâ eski fonksiyonunu kaybetmemiş olduğu anlaşılır.

Şemsiye, eteklik giymiş bir bastondur. Kadınlaşmış bir baston. Bunun için de, kavgacı karakterini kaybetmiş, ancak yaşlı kadınların elinde dövüşçülüğünü ara sıra diriltebiliyor.

Baston devir devir, birbirine aykırı düşüncede, karakterde, yaşayışta insanların eline geçmiştir.

O, bazen ağırbaşlılığın, bazen züppeliğin, bazen kuvvetin, bazen güçsüzlüğün, romatizmanın, siyatiğin "alamet"i olmuştur.

Oysaki şemsiye, öyle değil, son yıllarda çıkan bodurları bir yana bırakılacak olursa, şemsiye babayaniliğin, yaşlılığın, titizliğin "işaret"idir.

Titizliğin, dedim, çünkü titiz olmayanlar şemsiyeye merak sarsalar bile, onu ergeç ya tramvayda, ya vapurda, ya trende unuturlar.

[Orhan Selim / Akşam, 22.11.1935]

HAVAYA UYMAK

Siz ne yapıyorsunuz, bilmem. Fakat ben havalara uyamıyorum bir türlü. Bir açan, bir kapayan, bir yağan, bir güneşleyen, bir soğuyan, bir ısınan havalar beni serseme çevirdi.

İnsanın bu karaktersiz, bu alaca bulaca, bu oportünist havalara uyabilmesi için, su gibi yumuşak, yılan gibi kıvrak, bir gövdesi olmak gerekli!

Suyun akışı iyidir, yumuşaklığı kötü; yılanın kıvrılabilmesi ustalıktır, sürünerek gösterdiği çeviklik berbat... Yumuşaklıkla çevikliği ve sürünerek yapılan ustalıkla gözü kör olmamayı birbirine karıştırmazsanız, ben su gibi, yılan gibi bir gövdem olmadığına üzülmüyorum.

Ara sıra nezle oluyormuşum, yatağa düşüyormuşum? Ne çıkar? Ben gövdemden memnunum.

[Orhan Selim / Akşam, 26.11.1935]

VERİLECEK CEVAP

Bana şöyle bir iş anlattılar :

"Geçenlerde Beyoğlu Postanesi'ne gittik. Saat ikiydi, Nevşehir' e bir paket gönderecektik; 'tahta bir kutu derununda' bir paket.

"Paketi alan kısmın önüne dikildik. Bay işyar 'meşguldü', bekledik. Beş dakika geçti, on dakika geçti, yirmi dakika... geçti. Baktık ki, dakikalar durup dinlenmeden geçiyorlar, biz durup dinlenmeden bekliyoruz, yüzümüzü kızdırdık, bay işyara sorduk :

"— Bize sıra ne vakit gelecek? Daha çok bekleyecek miyiz?

"— Ne istiyorsunuz? diye cevap verdiler.

"— Gönderecek bir paketimiz var da, dedik.

"— Paketinizi şimdi alamayız, işimiz var, postayı hazırlıyoruz, şöyle bir dolaşıp hava alınız, iki saat sonra geliniz, dediler.

"Doğrusunu isterseniz, canımız hava almak istemiyordu, canımızın istediği paketimizi verip işimize gitmekti.

"— Fakat, dedik, siz saat ikiden başlayarak paket almaya borçlusunuz.

"— Orası öyledir, ancak, dediler, bugün daha işimizi bitiremedik. Siz, dinleyin beni, şöyle bir dolaşıp iki saat sonra geliniz buraya.

"İlle de bizim dolaşmamızı isteyen bay işyarın 'nasihatini' dinlemedik. Yukarıya posta direktörüne çıktık. O saatine baktı :

"— Gidiniz, paketinizi alırlar, dedi.

"Aşağı indik, fakat gene dolaşmak, hava almak 'nasihatini' aldık. Paketi veremedik. Gene yukarı çıktık, bu sefer başka bir işyar 'refakatinde' aşağı indik ve yurttaşları hava aldırmaya meraklı olan işyar paketi aldı. Saate baktık üçtü. Bir saatte Nevşehir'e gidecek paketi postaya verebilmiştik. Hesap ettik, bir uçak servisi bu paketi 45 dakikada Nevşehir'e götürebileceğine göre, onun postaneye 'kabul' ettirilmesi için bir saatlik bir vaktin istenmesi bize biraz çokça geldi. Sen ne dersin?"

Bu sorguya eski "âdet üzere!" :
"— Allah! derim"den başka verilecek cevap yoktu...

[Orhan Selim / Akşam, 28.11.1935]

Derun : iç; *Refakat* : arkadaşlık, birlikte gitme.

BİR KÜÇÜK HABER

Dün "AKŞAM"ın "Küçük Haberler"inde şöyle bir şey okudum :

"Nişantaşı'nda oturan Hacer isminde bir muallime evvelki gece kocası ile birlikte ahbaplarına gitmiş, oradan döndükten sonra yatarken midesinde bulantı hissetmiştir. Kalkıp helaya gitmiş ve açık pencereyi kapamak istemiştir. Fakat bu sırada aşağıya düşüp ölmüştür. Az sonra karısına bakmaya giden kocası da açık pencereden düşmüştür."

Bu korkunç bir haberdir, değil mi? İki insanın ölümünü, yahut birisinin ölümüyle ötekisinin, hiç olmazsa ağır yaralandığını bildiren bir haber.

Fakat, bu korkunç haber, öyle tuhaf bir "üslupla" verilmiş ki, daha doğrusu, açık bir pencereden arka arkaya iki insanın düşmesi insanın öyle tuhafına gidiyor ki, acımak duygusundan önce gülmek, sonra şaşmak duyguları beliriyor. "Facia"ya çok sonra erişiliyor.

Açık bir pencereden iki çocuk değil, iki yaşlı başlı insan arka arkaya nasıl düşer? Bu, ne biçim ölüm? Yoksa karı koca sarhoş muydular?

Diyeceksiniz ki, işin bu kadar incesinden sana ne? Ben ki, bir okuyucuyum, bana neyse, bu haber niçin yazıldı?

Gene diyeceksiniz ki, çatacak başka bir şey kalmadı da, "AKŞAM"ın "Küçük Haberler"i mi kaldı?

Bu, çatacak başka bir şey kalmadığından değildir elbet. Bunu siz de anlarsınız.

Bu türlü ölümleri okuyup da anlamayan kim kaldı?

Bu usulü değiştirmeyenlere çatmak istiyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 29.11.1935]

Bu Makale yazıldığı yıllarda gazetelerin "intihar" haberi vermeleri yasaktı. *Muallime* : kadın öğretmen.

SAATLERDEN HAVAGAZI SAATLERİ

Zaman denilen şey bizim dışımızda bize bağlanmadan var olan bir varlıktır.

Zamanın ölçüsü olan saate gelince buna "nisbidir" demek doğru olur. Zamanın ölçüsü olan saatleri gösteren makineler ise ister yollarda demir direklerin tepesine yerleştirilmiş olsunlar, ister bir bileğe sarılmış, ister bir yelek cebine girmiş bulunsunlar nisbinin nisbisi nesnelerdir.

Zaman başsız sonsuz akan bir varlıktır. Onun akış dalgalarına sonuna dek dayanabilecek tek gemi yoktur.

Zamanın ölçüsü olan saatlere güven olmaz, hele bu saatleri gösteren o irili ufaklı makinelere hiç inanmaya gelmez.

Sizin bileğinizdeki minicik kol saatiyle, bir tramvay durağındaki kocaman nesne arasında en aşağı on dakika bir ileri lik gerilik vardır. Ya sizin minicik koşar, ya duraktaki kocaman, camlı tekerlek geri kalır.

Fakat ne de olsa, zamanın ölçüsü olan saatleri gösteren makineler ayar edilir, bozulursa düzeltilir, aşağı yukarı size günün hangi bölüğünü yaşadığınızı göstermeye çalışır. Onlara güvenmeseniz, onlara inanmasanız bile, yine iyi kötü onları kullanmaktan pratik faydalar elde edebilirsiniz.

Gel gelelim, zamanı ölmeye değil de, İstanbul'da havagazını ölçmeye yarayan saatler nisbi X nisbi X nisbi X nisbidirler.

Sizin evinizdeki havagazı saati komşunun evindekinden büsbütün başka türlü işler.

Zamanı ölçmeye yarayan makinelerin zararı, olsa olsa, sizi beş dakika fazla, on dakika eksik yaşadınız diye aldatırlar.

Oysaki havagazı saatlerinin nisbiliği cebimizden her zaman üç dört liranın fazla çıkmasına sebep olabilirler.

Kol saatinizin doğru işleyip işlemediğini kendiniz, aşağı yukarı, kontrol edebilirsiniz. Ayarı kendinizin elindedir.

Oysaki, havagazı saatlerinin ne kontrolünü kendiniz yapabilirsiniz, ne de ayarını. Havagazı saati ne yazmışsa onu benimseyip paraları sökülmeye borçlusunuz.

Mademki bu böyledir, mademki evinizdeki havagazı saati, yaktığınız gazı sizin kontrol etmeniz için değil de, Kumpanya'ya bildirmek için konulmuştur ve onun dilinden yalnız Kumpanya anlar, öyleyse bir de ne diye saat parası veriyorsunuz?

Havagazı saatleri, saat sözünü kullanarak saat denen nesnenin "itibarını" bir kat daha azaltıyorlar.

Bugünkü sistemleriyle havagazı saatleri, satıcıya karşı müşteriden körü körüne bir itimat istiyor.

Ya bu sistemi değiştirmeli havagazı saatlerinin müşterice de kontrolünü mümkün kılmalı, yahut da yalnız satıcının aleti olan bu saatlerin parasını, kirasını olsun, müşterilerden istememeli.

[Orhan Selim / Akşam, 4.12.1935]

MANDALİNA

Mandalina çıkalı çok oldu mu? Bilmiyorum. Ben siftahını bugün yaptım.

Afrika'da cüce kabileler varmış. İriyarı, dallı budaklı ağaçların, koskocaman fillerin, ağaç kalınlığında yılanların ve gök gürültüsü gibi kaba kaba haykıran kaplanların arasında minimini boyları, incecik sesleriyle bu cüce kabileleri, ben, yuvarlak kavunların koskocaman ayvaların, iri portakalların içinde yaşayan mandalinalara benzetirim. Mandalinalar benim gözümde, küçük değil cücedirler. Portakalların cüceleri...

Cücelik tereddi midir, değil midir? Belki öyledir, belki değil. Fakat cücelik eğer tereddi ise, biricik güzel, değerli, hoş tereddili verim mandalinadır.

Mandalinanın dilimleri cücedir, fakat ne ipekli, ne serin bir cücelik. Mandalinanın kokusu cücedir. Fakat böyle cüce kokuya can kurban. Mandalinanın kabuğu, boyası cücedir. Gel gelelim kabuğundaki pürtükleri bir yana bırakacak olursak, gerek bu kabukta, gerekse dilimlerin derisindeki boya kırmızıya çalar sarının en erişilmez örneğidir.

Cücelik iyi mi, kötü mü? Bunu araştıracak değilim. Fakat insan cüce olduktan sonra hiç olmazsa, mandalina gibi, faydalı, şipşirin, tatlı cüce olmaya çalışmalı...

[Orhan Selim / Akşam, 6.12.1935]

Tereddi : soysuzlaşma, yozlaşma.

ŞEHRİN TEMİZLİĞİ

Gazeteler yazar, Bay Amca bile ikide bir takılır, "İstanbul'un temizliğini yalnız belediyeden beklememeliyiz, kendimiz de şehri temiz tutmaya çalışmalıyız, sokaklara kâğıt, çöp, mevsimine göre karpuz, kavun, portakal, mandilana kabuğu atmamalıyız!" derler.

Eh! bir mesele etrafında bu kadar sıkı, böyle çeşitli, oldukça doğru bir propaganda yapılır da, insanın üstünde onun dokunağı olmaz olur mu?

Ben de insanım, benim de üstümde bu propaganda dokunaklı oldu. O kadar ki, geçen gün Tünel başında aldığım bir gazetenin kıyılarındaki tırtıkları kestiğim vakit bunları nereye atayım diye şöyle düşündüm bir. Yere atsam olmaz, sokakları kirletirim, cebime koysam, cep bir süprüntü küfesi değil ya . Birdenbire gözüme, karşı direklerden birinin iki yanından sallanan demir çöp sepetleri ilişti. Hemen yürüdüm, ince kâğıt şeritlerini bu dilim dilim demir sepetlerden birinin içine attım. Attım ve... Ve daha geri dönüp bir adım atmamıştım ki, pos bıyıklı bir bay. ı, bıyık altından kıs kıs güldüğünü gördüm. Bir bana bakıyor, bir de omuzlarımın üstünden, şu ince kâğıt şeritlerini içine attığım çöp sepetine.

Bu gülümseme ve bu bakışlarla şaşırdım. Ben de geri dönüp baktım. Bir de ne göreyim? Dilimli demir çöp sepetinin dibi yok. İçine attığım kâğıt şeritler kaldırımda kıvranıp duruyorlar.

Bundan sonra merak oldu. Yaptığım "müşahedelerle" şu hakikate erdim ki, bu çöp sepetlerinin yüzde sekseni dipsizdir...

Anlaşılıyor ki, sokakları kâğıt, kabuk filan gibi şeylerle kirletmemek için bunları, sırtımızda taşımamız lazım gelen bir özel çuvala atmaktan başka çare yok.

[Orhan Selim / Akşam, 10.12.1935]

Müşahede : gözlem.

DENİZİN HÜCUMU

Denize güvenmemek, denize inanmamak, ikisinin de kusurları olmadığına bakmaksızın denizle kadını birbirine benzeterek ikisine birden çatmak edebiyata kadar girmiş bir telakkidir. Daha doğrusu, denizin güvenilecek bir nesne olmadığı görüşü, onunla boğuşanlardan, balıkçılardan, gemicilerden değil de, tersine, edebiyat kanalıyla hayata girmiştir belki. İşte bunun için, bu görüş, ilk bakışta derin bir hakikati söyler gibi görünürse de onun parlak bir edebiyat cümlesinden başka bir şey olmadığı ortaya çıkar.

Denize niçin güven olmasın? Dünyanın bu en canlı, en güzel, en yaratıcı ve insanoğlunun hamlelerini kolaylaştırıcı unsuruna neden inanılmasın?

Onun dilinden anlamayıp, altlarında çürük bir tekne, göğüslerinde korkak bir yürekle dalgalarını aşmak isteyenleri bir iki tokatta devirivériyorsa kusur onda mı? Onu anlamayanlarda mı?

Deniz, en küçük bir ihmali, en ufak bir bilgisizliği bağışlamaz. Deniz bizden bilgi, cesaret, ustalık ve kendine karşı saygı ister. Deniz, ahlaki anlamıyla, ne kahpedir, ne kancık! Onda her fırtına, patlak vereceğini önceden bildirir. Eğer bu bildirişin dilini anlamıyorsanız, sizi apansız yakaladı diye denize değil, kendi cahilliğinize kızınız.

Denize açılan adamın elleri titrek, yüreği karmakarışık olmamalı. Titrek bir el ve bulanık yufka bir yürekle denize açılanlar boğulurlar. Denizin kanunu budur?

[Orhan Selim / Akşam, 12.12.1935]

KENDİMİZ MUHTAC-I HİMMET...

Meğerse yalnız İstanbul'un tramvayları, Akay'ın akşam dönüş vapurları, pazar günleri Beyoğlu sinemaları değil, Ankara'nın banliyö treni de konserve, sardalye kutularına, tuzlu balık ve lahana turşusu fıçılarına benzemekte rekor kırarlarmış.

Bizim Ankaralı okuyucudan aldığım ikinci bir mektupta şöyle dert yanıyor :

"Biz Gazi Lisesi'ne gidiyoruz. Bu okul şehirden uzak bir yerde. Sabahları iki tren var buraya. Biri yedi, ötekisi sekizde. Yedi treni fabrika işçilerini götürüyor. Sekiz treniyle biz talebeler ve Devlet Demiryolları memurları gidiyoruz.

"Sabahları bizim trene altı vagon takılıyor. Rahat gidiyoruz. Fakat akşamları dönüşte, 4.5'ta üç dört vagonun içine işçilerle bizleri balık istifi yüklüyorlar. Anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geliyor. Bizden bir saat sonra kalkan 5,5 trenine ise altı vagon takılıyor. Ve bu altı vagonun içinde Devlet Demiryolları memurları geniş geniş, rahat rahat evlerine dönüyorlar.

"Sanki, 4,5 trenine altı vagon takılsa ve bütün bir günün yorgunluğuyla rahatça dönebilsek olmaz mı?"

Bence olur! İşin düzelmesi benim yazmama kaldıysa işte yazdım.

Yalnız 4,5 trenine de altı vagon takılır mı, takılmaz mı bu yüzden, orasını bilmem!

Çünkü ben, yaza yaza, kalemimde tüy bittiği halde, burnumun dibindeki İstanbul tramvayları salamurasını düzeltemedim.

"Kendimiz muhtac-ı himmet bir dede, nerde kaldı gayriye himmet ede!"

[Orhan Selim / Akşam, 14.12.1935]

Muhtac-ı himmet : yardıma gereksinim duyan; *Gayri* : başka, diğer.

KİME KARŞI KAVGA EDİLİR?

Ben de çok yazdım, çok söyledim, başkaları da yazdılar, çizdiler. Hay yazmaz olaydık, kalemlerimiz kırılaydı da çatmaz olaydık. İşte bu kadar gürültü patırtının sonu ortada. Eskiden hiç olmazsa on dakika bekledikten sonra tıklım tıklım gelen bir tramvayda, itişe kakışa yer bulur, giderdik. Şimdi, 28 kişiden çok insan almayan tramvaylara binmek için yarım saat soğukta, yağmurda bekleşip duruyoruz. Daha mı iyi oldu sanki?

Diyeceksiniz ki, eskiden arabalar 60 insan alırlardı, şimdi 28 alıyorlar, elbette yarım saat bekleyeceksiniz. İyi, ancak, işbu Tramvay Şirketi, kontratosuna göre, 28'den çok insan taşımamaya borçluydu madem, öyleyse ne diye arabaları bu kadar azdır? Şimdi, elbette arabaya 60 insan dolduramayınca, konturatosunu saymaya borçlu bırakılınca, böyle bir çıkmaza girmiş olur?

Tramvay Kumpanyası arabalarını çoğaltmaya borçludur. Hem de en çabuk yoldan. Yalnız benim anlamadığım bir iş var. Şoförler yurttaşları yarım saat tramvay beklemek eziyetinden kurtarmak için 10 kuruşa yolcu taşıyorlar, dolmuş yapıyorlar diye, niçin belediyece "haklarında zabıt tutuluyor?" Belediye kimi kime karşı korumak istiyor? Tramvay Kumpanyası'nı mı? Konturatosunu yerine getirmemiş olan ve bu yüzden ya bizi balık istifi edip taşıyan, yahut da arabalarının eksikliği yüzünden müşterilerini saatlerce yağmur altında bekleten bir Kumpanya'nın hakkını mı koruyor İstanbul Belediyesi?

Dört kişinin elbirliği olup bir taksi tutmasına kim, hangi yasa karşı koyabilir?

Belediye'nin bu işi kökünden çözmesi vakti gelmiştir. Tramvay Şirketi müşteri kaçıracak diye vatandaşların hürriyeti tahdit edilemez... Bizim bildiğimiz ihtikâra, taahhüdünü yerine getirmeyene karşı kavga edilir, yoksa ucuza müşteri taşıyor diye şoförlere karşı değil...

[Orhan Selim / Akşam, 17.12.1935]

Tahdit : sınırlama; *İhtikâr* : vurgunculuk.

N'EYLEYEYİM Kİ...

Kısa bir gazete haberi :

"Tramvaylara 28 kişiden çok binilmemesi hakkındaki tedbirlerin tatbikinden vazgeçilmiştir."

Soruyorum :

— Neden vazgeçildi?

Şöyle bir karşılık alabilirim :

— Çünkü, tramvay arabaları 28 insandan çoğunu almayınca, bir şehirdaşın bir yerden öbürüne gitmesi için en aşağı 20 dakika tramvay beklemesi lazım geldi...

Yine ben soruyorum :

— Neden lazım geldi?

Yine cevap alıyorum :

— Çünkü Kumpanya'nın arabaları az.

Şimdi artık sormuyorum. Söylüyorum :

1. Belediyenin fen işlerini, "seyr ü sefer mesai-li âliyesi"ni anlayan uzmanları vardır. Bu uzmanlar Kumpanya'nın bugünkü araba varlığıyla 28 insanlık emri yerine getiremeyeceğini, yerine getirmek isteyince işin bu hale döküleceğini bilmiyorlar mıydı? Belediye 28'lik tedbirini alırken bu uzmanlardan akıl öğrenmedi mi? Verilen bir emrin nasıl bir sona ulaşacağı önceden kestirilemez mi?

2. Haydi, diyelim ki, Belediye bütün bunları hesaplamadan 28'lik emrini verdi ve böylelikle, tramvay arabalarının 60 yolcu almalarının mukavele ahkâmına uymadığını resmen tasdik etti. Fakat sonra arabaların azlığı yüzünden 28'lik emrini geri aldı. İyi, ancak, biz yolcular yeniden 60'lık salamuralara dönerken, Belediye, Kumpanyayı niçin dava etmiyor? "Hadd-i istiabi miktarı, Şirket mukavelesinde tasrih edilmiş" olduğuna göre mukavelenin bu maddesini yıllardır saymayan Şirket suçlu değil midir? "Hadd-i istiabi miktarı Şirket mukavelesinde tasrih edilmişse de bunun tatbiki ihtiyaca bırakılmıştır" deniliyor : Buradaki "ihtiyaca bırakılmıştır" sözü ne demek? Araba miktarına olan ihtiyaç ise, bu ihtiyacın miktarı yıllardan beri artmıştır.

Bu artışı "tespit" etmek Belediyenin ödevi değil midir?.

Daha yazacak, söyleyecek neler var! Ne yapayım ki, benim sütunun boyu kısa!..

[Orhan Selim / Akşam, 18.12.1935]

Seyr ü sefer: trafik; *Mesai-li âli*: yüksek sorunlar; *Ahkâm* : hükümler, yasalar; *Hadd-i istiabi* : içine alma sınırı, yükleme sınırı; *Tasrih* : açık söyleme, belirtme.

BAKKAL ZÜĞÜRTLEYİNCE

Bizim bildiklerden birisi 1930 modeli bir radyo almış. Daha doğrusu, bizim bildiğe bunu armağan etmişler.

Bildik, radyoyu kurmuş düğmesini çevirmiş, havaların içinde karşısına ilk çıkan İstanbul Radyosu'nun en emektar sesi, Mesut Cemil'in sesi olmuş. Dinlemiş Mesut'u bizim bildik. Mesut dermiş ki, daha doğrusu, Mesut'a dedirtirlermiş ki : "Kimin evinde radyo varsa, gelsin İstanbul Radyosu'na bildirsin ve parasını yatırsın. Bunu yapmayanlar, Eski Telsiz Telgraf Kanunu'nun bilmem kaçıncı maddesine göre, kaçak ahize kullanmak suçu ile hak yerine verileceklerdir."

Bizim bildik havalardan gelen bu korkunç emri duyunca hemen kapatmış düğmeyi ve şöylece düşünmeye başlamış :

"Ben bir radyo aldım. Bu muamele bakkaldan iki kilo sucuk almak gibi bir alışveriştir.

"Nasıl, ben evimde bakaldan aldığım sucuğu yemek için, bir de üstüne üstelik lokantacılar cemiyetine para vermeye borçlu değilsem, tıpkı onun gibi, bir radyo sahibi oldum diye İstanbul Radyo Şirketi'ne de para vermeye borçlu değilim.

"Sonra, ben İstanbul Radyosu'nun çaldığı plakları ve verdiği konferansları dinlemeyeceğim, kendimi bu büyük zevkten mahrum kılacağım, dinlemediğim bir plağın, duymadığım, dinleyip duymak istemediğim bir konferansın yahut plakların ve konferansların parasını önceden vermeye beni kim zorlayabilir?

"Denizlerde birçok kumpanyaların gemileri gidip gelirler, yolcu taşırlar. Ben hangi kumpanyanın gemisine binmişsem onun bilet parasını veririm. Tıpkı bunun gibi havalarda birçok istasyonların sesleri dolaşıyor, benden dinleme parası istemek hakkı, olsa olsa, seslerini dinlediğim istasyonlarda olabilir. Onlar benden para istemiyorlar da, dinlemediğim Istanbul Radyosu ne diye beni haraca kesmek istiyor?

"Eski bir Telsiz Telgraf Kanunu varmış, bunun da bilmem kaçıncı maddesi.

"İyi ama Eski Telsiz Telgraf Kanunu daha böyle ses alışverişi

yapılmayan bir devirde, başka işler için çıkartılmış... Çalgı çalan, konferans veren ve bunları satmak isteyen bir radyo istasyonu, herhangi bir telsiz telgraf istasyonu demek değildir."

Bakkal züğürtleyince eski defterleri yoklar! İstanbul Radyo Şirketi de eski kanunları bu yüzden mi karıştırıyor dersiniz?

[Orhan Selim / Akşam, 19.12.1935]

ÇOK MU GÖRDÜ?

Gazeteler iki üç gün önceden haber verdiler, resimler basıldı, hatıralar anıldı. Moskova Radyosu Türkiye dinleyicileri için Karmen operasını, Türkçe izahatlı olarak, İstanbul saatıyla 18,30 da verecekmiş.

Benim radyom yok. Radyosu olan bir iki bildiğim vardır ama!

Çarşamba akşamı çoluk çocuk toplandık, radyolu bildiklerden birinin evine tam saat 18'de damladık. Ev sahibi saat 18,30'da radyosunun başına geçti. Düğmeyi çevirdi. Karşımıza Londra kısa dalgalarından şarkılar alan İstanbul çıktı. Ev sahibi düğmeyi yukarı aşağı çevirdi durdu. İstanbul burnumuzun dibine Londra'yı getirmiş. Moskova'yı alabilirsen al.

Neyse, diye düşündük, anlaşılan daha Moskova Türkiye için yaptığı *Karmen* neşriyatına başlamamış olacak. Eğer başlamış olsaydı, elbette İstanbul radyosu Moskova ile İstanbul'un aşağı yukarı bir uzun dalgalarda olduğunu hesap ederek, Londra'dan vazgeçer, bize *Karmen*'i dinletirdi.

Meğerse yanılmışız. Londra kısa dalgaları bitti. Fakat İstanbul radyosu bu sefer başladı, dededen kalma bozuk fokstrot plaklarını çalmaya...

Ev sahibi :

— Nafile, dedi, *Karmen*'i dinleyemeyeceğiz. Benim radyo makinesi 1930 modeli. İstanbul çalışırken Moskova'yı alamayız.

Bunun üzerine ev sahibini de alarak *Karmen*'i dinleyebilmek için başka bir radyolu bildiğe gittik.

Bir de ne bakalım, o da *Karmen*'in peşinde. Gel gelelim İstanbul'un plaklarından *Karmen*'i dinleyemiyor bir türlü. Meğerse onun da radyosu 1932 modeliymiş... Ve İstanbul neşriyat yaparken Moskova'yı alabilmek için ancak 1933'den yukarı radyo modeli istermiş. Çünkü, şöyleymiş de, böyleymiş...

Şimdi, düşünüyorum. İstanbul'da radyo dinleyicilerinin çoğunda eski modeller olduğuna ve her radyo meraklısı her yıl yeni bir makine alacak kadar varlıklı olmadığına göre, İstanbul radyosunun uzmanları elbette bu eskice modellerle hem Moskova, hem

İstanbul'un bir arada alınamayacağını biliyorlardı. Bunu bildikleri halde, Moskova radyosu Türkiye için *Karmen*'i verirken, ne diye İstanbul Radyosu bizleri bu operayı dinlemekten alıkoydu? Kötü, külüstür plakları dinleyecek yerde, bizim için oynanan bir operayı kırk yılda bir dinleyebilmemizi çok mu gördü?

[Orhan Selim / Akşam, 21.12.1935]

DOĞUM GÜNÜ

Bildiklerden birisi şöyle bir davetiye almış : "Bugün sevgili kızımız Sevim'in doğum günüdür. Bu sevinçli dönümü hep beraber kutlulamak üzere saat 18,45'te teşrifinizi dileriz."

Bildik bana bu davetiyeyi gösterdi ve şöylece söze başladı :

"Sevgili kızımız Sevim dört yaşında bir çocuktur. Sevimli, şipşirin bir çocuk. Anası, babası, dedesi, teyzesi bundan dört yıl önce böyle şirin bir mahluk aramıza karıştı diye sevinebilirler ve onun dünya ışığına gözlerini ilk açtığı günün dönümünü kutlulayabilirler, fakat bundan bana ne, bize ne? Sözümü ters anlama, dostlarımın sevincine katılmaktan sevinç duyarım. Onları sevindiren bir hadiseden ben de sevinç duyarım. Sonra çocuklara bayılırım. Çocukları sevmeyen bir insan ne tabiatı, ne ışığı, ne insanı sever, bence. Fakat bu, doğum günlerinin kutlulanmasında, bunların böyle geniş çevreleri içlerine alıp yapılmasında tuhaf bir züppelik kokusu duyuyorum. Sözgelişi, eğer 'sevgili kızımız Sevim' büyüdüğü vakit bir Madam Küri olursa ve böylelikle sosyal veya ilmi sahada insanlara hayrı dokunursa, o zaman, onların doğum günleri de, ölüm günleri de anılmalıdır. Fakat bundan dört yıl önce doğan 'sevgili kızımız Sevim'in büyüyünce ne mal olacağı daha belli değil. Belki insanların başına bela kesilecek. Bunu bilmiyoruz. Öyleyse ne diye onun doğuşunu şimdiden kutlulamaya zorlanıyorum ben? Ve ne diye bu kutlulanma işiyle 'sevgili kızımız Sevim'e daha şimdiden kendisinin bulunmaz bir Hint kumaşı olduğunu telkin ediyoruz?"

Bildik sustu. Sözleri oldukça doğruydu, belki bir taraflıydı, fakat oldukça doğruydu. Ben de zaten bunun için onun söylediklerini buraya yazmış oldum.

[Orhan Selim / Akşam, 23.12.1935]

KADİR GECESİ VE NOEL AĞACI

Bayanın dudakları nar çiçeği kırmızıydı, tırnakları "Yenice" kutularının kırmızılığında ve saçları kıvrım kıvrım, altı aylık ondülasyondan.

Bayanın yanında bir bay vardı. İnce kaytan bıyıklı, geniş tahta omuzlu. Bayın parmağında bir yüzük. Eski Konya yüzüğü. Üstünde minimini altın bir Mevlevi külahı parıldayan bir yüzük.

Bayla bayan vapurda karşımda oturuyorlar ve konuşuyorlar. Bayan Baya soruyor :

— Oruçlu musun?

Bay cevap veriyor :

— Hayır, bugün tutmadım.

— Yazık asıl bugün tutmak lazımdı. Ninem söyledi dün gece "Kadir gecesiymiş". "Kadir gecesinin" ertesi günü oruç tutmak çok sevapmış...

— Yazık, bunu bilmiyordum doğrusu... Büyük bir fırsat kaçırdım desene!..

Bayan orucun tesiriyle, Bay kaçırdığı fırsatın acısıyla şöyle bir sustular. Sonra söze yine Bayan başladı :

— Yarın gece Lili'lerde Noel ağacı dikilecek. Gelecek misin?

Bay telaşla cevap veriyor :

— Ya? Bilmiyordum. Mutlaka gelirim. Bari bu fırsatı kaçırmayayım.

Kadir gecesiyle Noel ağacını aynı heyecanla benimseyen bu bayla bayan köprüye çıktılar. Ben, bence, sade insanoğlunun kafa ve kol emeğinin verimi olan Yenicami'ye baka baka yürüdüm.

[Orhan Selim / Akşam, 25.12.1935]

ÜÇ ADLI SOKAK

Beyoğlu'nun, Galatasaray'a yakın, iç sokaklarından biri vardır. Yokuş aşağı inen yüz yirmi beş metrelik bir sokak.

Yüz yıllarca önce bu sokağa Lehistan Elçiliği yerleşmiş olduğu için adına "Polonya Sokağı" demişler. Şimdi bu sokakta Fransız Sefarethanesi var.

Benim dostlarımdan birisi bu sokakta oturur. Geçenlerde bana adresini yerdi : "Polonya Sokağı'nda falanca numarada oturuyorum," dedi.

Ben adresi aldım, başladım Polonya Sokağı'nı soruşturmaya. Yolculardan biri, "Şöyle gidersin, şöyle saparsın," diye salık verdi.

"Şöyle gittim, şöyle saptım" ve bir sokağın ağzına geldim. Baktım köşede "Nuru Ziya Sokağı" diye bir tabela, asılı. Tabii geçtim. Ve bütün Beyoğlu'nu Tünel'den Galatasaray'a kadar dönüp dolaştım, Polonya Sokağı'nı bulamadım. Yine yolculardan birine sordum. Yine, "Şöyle gidersin, şöyle saparsın," cevabını aldım. "Şöyle gidip şöyle saptıktan" sonra, bir de ne göreyim, yine Nuru Ziya Sokağı'nın ağzında değil miyim?

Bu sefer sokaktan içeri girmekten başka yapacak bir iş kalmadı. Girdim. 40 metre yürüdüm yürümedim, baktım bir tabela daha ve üstünde bir yazı : "Polonya Sokağı". Şaşırdım. Bir sokak ki, başında "Nuru Ziya" ortasında "Polonya" tabelasını taşıyor. Ben bu "resmen" iki adlı sokağın tuhaflığını düşünürken, 20 metre uzakta, sokağın öteki başında bir tabela daha görmeyeyim mi? Yürüdüm. Evet bir tabela daha. Bunun da üstünde "Nuri Ziya Sokağı" yazılı.

Demek ki, 125 metrelik bir sokağa üç isim takılmış :

1. Nuru Ziya;
2. Polonya;
3. Nuri Ziya...

Şimdi siz gelin de, nümerotajdan vazgeçtik, isimleri bile bu kadar karışık sokaklarda adres bulun...

[Orhan Selim / Akşam, 30.12.1935]

Nümerotaj (nümérotage) : numaralama, numara koyma.

BAYRAM, HASTANE VE HASTA...

Kadıköy Bekçi Sokak No. 10'da oturan bir okuyucumdan bir mektup aldım. Aşağıya geçiriyorum :

"18 yaşındaki kız kardeşim birden hastalandı. İki üç gün uğraştık, fayda vermedi. Ateşi çoğaldıkça çoğaldı. Burnundan kanlar boşanmaya başladı.

"Aklımıza ilk gelen Kadıköy Halkevi'nin dispanseri oldu. Günlerden cumaydı ve bayramın birinci günüydü. Hasta kız kardeşimi sırtladığım gibi dispanserin kapısına dayandım. Kapıda bir de ilan var "Cuma günleri saat 10-12'ye kadar Bayan Müfide" hastalara bakıyormuş.

"Kapıyı çaldık. Bir pencere açıldı ve bir ses duyduk :

"— Bugün bayram. Bayramda doktor olur mu?

Bayramları dispanserlerde doktor neden olmazmış, diye düşünmeye vaktim yoktu. Hastayı eve bıraktım. Doğru Haydarpaşa' daki İntaniye Hastanesi'ne koştum. Orada da bir ilan var : "Bay...., cumartesi. Dahiliye S. 10-12"

"İlanı okuduğumu görün hademe dedi ki :

"— Yarın başhekim var. Saat 10'da muayene başlar. Siz saat 7'de gelip numara alınız!

"Ertesi günü, bayramın ikinci günü, yani cumartesi sabahı erkek kardeşimi sabah saat 7'de hastaneye gönderdim. Ben de ateşi 40'a yükselen hasta kız kardeşimin başında kaldım.

"Erkek kardeşim gidip numarayı alacak, biz de hastayı bu numaraya göre aşağı yukarı çok beklemeyeceği bir saatte hastaneye götürecektik.

"Fakat evdeki pazar çarşıya uymadı. Meğerse hastanın gidip bizzat numarayı alması lazımmış.

"Hastayı bir arabaya bindirdik. Saat 8'de hastaneye dayandık. Numara alalım da, ilan edildiği gibi saat 10'da muayeneye girelim, dedik. Fakat yine olmadı. İçerden ak gömlekli bir bay çıktı :

"— Bugün bayram, doktor muayenesi filan yok, diye bizi adeta azarladı.

"Önümüze bakarak eve döndük...

"Söylenmesi zait, doktora para verecek halde olsak böyle dispanserlere, hastanelere başvurmazdık zaten...

"Bayram demek, evine parayla doktor getiremeyecek hastaların ölümle yapayalnız bırakılmaları mı demektir?"

Okuyucumun mektubu bu kadar. Ben bu mektuptan sonra, kendimden bir satır olsun katacak değilim.

[Orhan Selim / Akşam, 31.12.1935]

İÇİNDEKİLER

Bir Mektup ve Bir Dernek	7
Bir Çocukluk Anımı	8
Ben Tekiri Severim!	9
Kılık!	10
Bir Deniz Anlatımı	11
5.000 Yıllık Bir Araştırma	13
Güneşin Kokusu	14
Sudan Yazı	15
Ses ve Sessizlik	16
Okuyucu Mektupları	18
Mili, Meli, Zizi, Bimo	20
Kül Olan Dağ	22
Ne Vakit?	24
Yüzüğü Alsana Budala!	26
Peynir Ekmek ve İngiliz Aristokrasisi	27
Bir Geceydi	28
Bir Bardak Su	29
Yol Gösterenler	30
******	31
Demokrat Tavuklar	32
Kar	33
Bir Kadın Sesi	34
Nezle ve "Nezle-Adam"	35
Kış Güneşi	36
Işık	37
Göze Görünmek	38
Ayak Diredi	39
Elektrik	40
Şehir Fotoğrafları	41
Evler	42
Dileğimizdir	43
Martılar	44

Yamalı Paralar 45
Lavrens 46
Sözünde Durmak 47
Gökyüzünün Türküsü 48
Dinlettik Sözümüzü 49
Topraktan Altın 50
Ucuz Radyo 51
Dolu Olmak ve Boşalmak 52
Gemilerin Yaşı 54
Yine Yırtık Paralar 56
İşsizliğe Dair 57
İlkyaz Geliyor! 60
Lavanta Çiçeği 61
Köprü Olurum 62
Yiğitliğe Dair 63
Bir Cıgara Politikası 65
Isınmak 67
11.45 Dönüşü 68
Sağ Olun Şoförler 69
Üçüncü Çeşit 70
Suya Sabuna Dair 71
Bülbül ve Kanarya 73
Baskın 74
Üç ve Beş 75
Feministlik 76
Çocukluk 77
***** 78
Gel de İnan 79
Söz Gümüşse... 80
Kontrol 82
Şirket-i Hayriye 84
Kompliman 85
Ceza 86
Değişiyor 88
Hazine Dairesinde 89
Vapur Tarifeleri 90
Putperestlik 91
Değişen Biziz 93

Uykusuzluk 94
Aslan 95
Yemişler 96
Gözler 97
El 98
Yorgunluk 99
Telefondaki Ses 100
Sobalar 101
Yeni Usul İlan-ı Aşk! 102
Bir Örnek 104
Moda 105
Lahana ve Perhiz 106
Canı Cehenneme! 107
Radyumdan Daha Değerli 108
Bir Sporcu 109
İnsan Sesi 111
Arkadaşlıklar 112
Düştük Ocağınıza! 113
Sıcak Dalgası ve Dalga Geçmek 114
Kendi Kendime Çatmak! 115
Bir Enginarın Söylevi 116
Kargalar 117
Bir Ördek Yavrusunun Ölümü 118
Korkunç Adamlar 119
Zift 120
Bir Şapka Karşısında 121
Sirke, Şira ve Şarap 122
Eski "Dost" 123
Bir Hazin Maceradır 124
Devekuşu 126
Al Aptestini! 127
Balık ve İnsan 128
İşin İçyüzü 129
Kendi Kendimle Konuştum 131
Bekçi Parası 132
Tahterevalli 133
Gidiyorlar 134
Bir Korkunç Liste 135

İdare-i Maslahat 136
Çizmeden Yukarısı 137
Kahramanlık 138
Kumsal 139
Bir Taktika 140
Kibrit İnhisarının Şakası 141
Küçük Adam 142
Şundan Bundan 143
Sıcak Neye Benzer? 144
Yine Şundan Bundan 145
Hangi Birine Yanayım? 146
Büyük Adam 147
Üsküdar-Üvey Evlat 148
Yollar 149
Ekmek Neden Yapılır? 150
Niçin Cıgara İçerim? 151
Hayat Ucuzluyor mu? 152
Yel Üfürdü... Su Götürdü... 153
Bu da Benden... 154
Benim Derdim Değil Ama... 155
Evdeki Pazar 156
Kontrolsüz Alışveriş 157
Yolculuk Kaç Türlü Olur? 158
Berberler 159
Çocukların Dünyası 160
Sapanca Dönüşü 161
Tavla ve Satranç 162
Komisyon 163
Aynalar 164
Balık ve Tütün 165
Ölüm İşi 166
Ağlanacak Yer 167
Dünya İşleri 168
Mesuliyete Dair 169
Besleyen Karga 170
Zavallı Deniz 171
Telgraf 172
Çocuğun Kuvveti 173

Mayolar 174
Biletçi Krizi 175
Ayinesi İştir Kişinin!.. 177
Bir İnce Mesele 178
100 Bin Kişi Öldü 179
Ölüme Karşı Savaş 180
Suya Düşmek 181
Yalanın Kuvveti 182
Susuzluk Korkusu 183
Beni Dostlarımdan Kurtarın! 184
İyi Döl Almak İçin 185
İstatistik 186
Hayat ve Matematik 187
Zavallı Yeşil 189
Renklerin Yaşları ve Ahlakları 190
Korkunç Bir Fotoğraf 191
Köskence'ye Doğru 192
Parkın Kapanma Saati.. 193
Oh Olsun! 194
Ortodoks-Katolik 195
İlaç Parası 196
Aptal 197
Üçüncü Mevki... 199
Sivrisinek Savaşı 200
Diş Ağrısı ve Dişçi 201
Oğlum Gemici Olsun İsterdim 202
Yolculuk 203
Sivrisinek Savaşı, No.2 204
Su ve Hayat 205
Güvercinlerin Konmadığı Kubbe! 206
"Refah ve Saadet" 207
Kraldan Daha Çok Kralcı 208
İyi ki Eyüp'te Oturmuyorum! 209
Halep Oradaysa Arşın Burada! 210
Su, Bir Damla Su! 212
Bir Ağaç ve Bir Orman 213
Üçler 214
Bu Etti Dört Yahut Gazete Yazıcılarından Bir Dilek 215

Köprü'nün Altı 216
1 ve 100.000 217
...Kadı Olursa!.. 218
Var Abalıya 219
Dur! 220
Dağıldı 221
Reklam Yenildi 222
Megalomani 223
Taksim Bahçesi ve Beyazıt Kahvesi 224
Köylüye Öğütler 225
Nane 226
Bir Telefon Konuşması 227
Doktor ve Hasta 228
Görenek ve Sıcak 229
Gösteri 230
Plajda 231
Kadıköy ve Üsküdar Su Şirketi 232
Üzüm ve Karpuz 233
Amerika Vahşileri 234
Balık Taşımak 235
İki Satış İlânı 236
Ruhları Bile Sömürgeci 237
Yumuşak Yürekli Bir Bildik 238
Altı Üstünden Değerli 239
İyi, Güzel, Doğru, Fakat... 240
Sıra Beklemek 241
Yine Üsküdar ve Kadıköy Su Kumpanyası 242
Büyük Bir Facia 243
İnmek ve Binmek 244
Bir İnanılmaz İstatistik 245
Para Cezası 246
İkisinin Ortası 247
Çok Yaşamak 248
Bir Çağırış 249
Kalabalık 250
Ne Yaparsın 251
İstihza 252
Orman Yangınları 253

Sağlam Gövde, Sağlam Kafa 254
Bir Sorgu 255
Açıl Kilit Açıl... 256
Festival 257
Dondurma 258
Taksi ve Hususi 259
Gösteriş 261
Tatlıcı ve Börekçiler 262
Bir Temizlik Rekoru 263
Soba Boruları 264
Geçit 265
Bir Kılıç Yedim 266
Yılgınlık 267
İşi Sonuna Kadar Götürmek 268
Yorgunluk 269
Bir Fıkra 270
İki Asansör 271
Aldanmak 272
Açıkgözler 273
Bir Broşür ve İstanbul'un Temizliği 274
Işık ve Vuzuh 275
İftira 276
Ölüm Arabaları 277
İki Üç Güne Kadar 278
Şaşılan Bir İş 279
"Müsademe-i Efkâr" 280
Moda ve Savaş 281
Mahpuslarla Öpüşmek 282
Kadınlık İçin 283
Mektup Pulu 284
Son Sınıftan Çıkarılanlar 285
"Vakit Nakittir" 286
Göz Boyayıcılık 287
Su - Ekmek 288
Badana 289
Akarsu 290
Sevmek 291
Beddua 292

Gürültüyle Kavga! 293
Unutmak 294
Tifo 295
Biz! Hayır, Biz!.. 296
Çalışmak 297
Bedesten'e Giderken 298
Bedesten'de 299
Nasrettin Hoca'nın Kuşu Gibi 300
Çiseliyor 301
At ve Motor 302
Bir Yenişehir 303
Avam Kamarası'na Giren Bakkal Çırağı.. 304
"Nizamı ve Usulü Dairesinde" 305
Bir Kadın Yüzünden 307
Yük ve İnsan 308
Yeşilliklerin Devrimi 309
Bahkpazarı-Beyoğlu 310
Bugünkü Sayımız 16 Sayfa 311
Lüküs Kibrit 314
Düşmanı Çok Olmak 315
Şemsiye ve Baston 316
Havaya Uymak 317
Verilecek Cevap 318
Bir Küçük Haber 320
Saatlerden Havagazı Saatleri 321
Mandalina 323
Şehrin Temizliği 324
Denizin Hücumu 325
Kendimiz Muhtac-ı Himmet... 326
Kime Karşı Kavga Edilir? 327
N'eyleyeyim ki... 328
Bakkal Züğürtleyince 330
Çok mu Gördü? 332
Doğum Günü 334
Kadir Gecesi ve Noel Ağacı 335
Üç Adlı Sokak 336
Bayram, Hastane ve Hasta 337

Nâzım Hikmet'in çok güç koşullarda korunmuş, elden ele geçmiş, bazıları sağlığında basılamamış, bazıları özen gösterilmeden basılmış olan yapıtları, bu işe gönül vermiş eleştirmenlerin çabalarıyla, içerde ve dışarda, yıllardır derlenip toparlanmaya çalışılmış, ama çeşitli nedenlerden kaynaklanan yanlışların, karışıklıkların, tutarsızlıkların bir türlü önü alınamamıştır.

Şimdi Adam Yayınları size Nâzım Hikmet'in yepyeni bir toplu yapıtlar derlemesini sunuyor.

Bu yolda daha önce yapılan bütün olumlu çalışmalar, Nâzım Hikmet'in kitaplarının ilk basımları, arkasında bıraktığı müsveddeler — mekanik yaklaşımlara düşmeden, durumlara, türlere göre ayrı değerlendirmelere gidilerek — büyük bir özen ve duyarlıkla yeniden gözden geçirilmiş, konunun uzmanı eleştirmenlerin özverili katkıları ve ortak çabalarıyla, sanatçının özellikleri, kendine özgü kullanımları gölgelenmeden, yanlışların düzeltilmesi, karışıklıkların, tutarsızlıkların giderilmesi sağlanmıştır.

ADAM

adam 406

ISBN 975-418-100-4